

AZƏRBAYCAN DİLİ

tədris dili

2

METODİK VƏSAİT



LAYIHƏ

Ülkər Nurullayeva
Şəhla Zahidova
İradə Bayramova
Aysel Xanaliyeva
Könül Məhyəddinova

Ümumtəhsil məktəblərinin

2-ci sinfi üçün

Azərbaycan dili (tədris dili)

fənni üzrə dərsliyin

METODİK VƏSAİTİ

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
artitrm2017@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

LAYIHƏ

GİRİŞ

1. Dərsliyin strukturu	3
2. Dərslik komponentləri və əlavə resurslar ...	4
3. 1-ci sinifdə mənimsədilmiş bilik və bacarıqlar	7
4. Məzmun standartları və təlim nəticələri	9
5. Filoloji anlayışlar	13
6. Qiymətləndirmə	14

DƏRSLƏR ÜZRƏ ŞƏRHLƏR VƏ TÖVSIYƏLƏR

I BÖLMƏ. Ailə və məktəb

Bölmənin icmalı	23
1. Yay tətili	24
2. Qohumlar	31
3. Doğma məktəb	38

II BÖLMƏ. SAĞLAM HƏYAT

Bölmənin icmalı	45
1. Gün rejimi	46
2. Hisslər və emosiyalar	53
3. İdman	59

III BÖLMƏ. Təbiətin sirləri

Bölmənin icmalı	67
1. Təbiət hadisələri	68
2. Heyvanlar aləmi	75
3. Bitkilər aləmi	81

IV BÖLMƏ. Yaxşı nədir, pis nədir

Bölmənin icmalı	89
1. Əsl dost	90
2. Sədaqət	95
3. Qənaət	101

V BÖLMƏ. NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Bölmənin icmalı	110
1. Nağıl obrazları	111
2. Xəyal gücü	120
3. Ağıl dəryası	129

VI BÖLMƏ. VƏTƏNİM AZƏRBAYCAN

Bölmənin icmalı	137
1. Vətən sevgisi	138
2. Mən sülhə səs verirəm	149
3. Milli dəyərlərimiz	157

VII BÖLMƏ. ÜNSİYYƏT NƏDİR

Bölmənin icmalı	169
1. Qədimdə informasiya	170
2. Şəkillərdən hərflərə	181
3. Müasir dövrdə informasiya	190

VIII BÖLMƏ. DÜNYANI KƏŞF EDİRƏM

Bölmənin icmalı	198
1. Təbiət bizə nə verir	199
2. Təbiəti qoruyaq	206
3. Yenidən istifadə	215

LAYİHƏ

GİRİŞ

1. Dərsliyin strukturu

Tədris vahidləri. 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisinin 8 mərhələdə keçilməsi nəzərdə tutulur. Dərslik komplektində bu mərhələlər ayrı-ayrı bölmələr (tədris vahidləri) şəklində təqdim olunmuşdur. Beləliklə, dərslik 8 bölmədən ibarətdir; hər yarımil üçün 4 bölmə nəzərdə tutulmuşdur.

Hər bir bölmədə təqdim olunan tədris materialları vahid mövzu ilə bağlıdır. Bölmələr fəsillərə, fəsillər isə dərslərə bölünür. Hər bölmə 16-18 dərslər, hər dərslər bir qoşasaat (2 dərslər saati – 90 dəq) üçün nəzərdə tutulmuşdur. Fəsillərdə, adətən, bütün məzmun xətləri əhatə olunur. Əsas fəaliyyət oxu üçün nəzərdə tutulmuş mətn(lər) üzərində qurulur, bütün məzmun xətləri uzrə standartlar müvafiq mövzuya aid nitq materialı üzərində reallaşdırılır.

Saatlar üzrə bölgü. 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisinə 340 saat ayrılır: 34 həftə x 10 saat. Bölmə və fəsillərin saatlar üzrə bölgüsü aşağıdakı kimidir.

	Fəsil	Dərs	Saat
1-ci bölmə. AİLƏ VƏ MƏKTƏB			
1	Yay tətili	6	12
2	Qohumlar	6	12
3	Doğma məktəb	4	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
1-ci bölmə üzrə cəmi		17	34
2-ci bölmə. SAĞLAM HƏYAT			
1	Gün rejimi	6	12
2	Hisslər və emosiyalar	6	12
3	İdman	5	10
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
2-ci bölmə üzrə cəmi		18	36
3-cü bölmə. SAĞLAM HƏYAT			
1	Təbiət hadisələri	6	12
2	Heyvanlar aləmi	5	10
3	Bitkilər aləmi	5	10
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
3-cü bölmə üzrə cəmi		17	34
4-cü bölmə. TƏBİƏTİN SİRLƏRİ			
1	Əsl dost	5	8
2	Sədaqət	5	8
3	Qənaət	7	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
4-cü bölmə üzrə cəmi		18	36
CƏMİ		70	140

	Fəsil	Dərs	Saat
5-ci bölmə. NAĞILLAR ALƏMİNDƏ			
1	Nağılçılar	5	10
2	Xəyal dünyası	4	8
3	Biləndərin macəraları	4	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
5-ci bölmə üzrə cəmi		17	34
6-cı bölmə. VƏTƏNİM AZƏRBAYCAN			
1	Vətən nədir?	4	8
2	Vətənimizi tanıyaq	4	4
3	Vətənimizi sevak	4	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
6-cı bölmə üzrə cəmi		16	32
7-ci bölmə. YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR			
1	Ana məhəbbəti	4	8
2	Qaragözün macərası	4	8
3	Mərhəmət	4	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
7-ci bölmə üzrə cəmi		16	32
8-ci bölmə. DÜNYANI KƏŞF EDİRƏM			
1	Keçmişə səyahət	4	8
2	Çörək	4	8
3	Cizgi filmləri	4	8
Ümumiləşdirici təkrar		1	2
8-ci bölmə üzrə cəmi		16	32
CƏMİ		65	130

Həftə üçün ayrılmış 5 dərstdən biri sərbəst dərslər kimi nəzərdə tutulmuşdur. Müəllimlərə həmin saatlarda dərslər aşağıdakı fəaliyyətlər üzrə qurmaq tövsiyə olunur:

1. Sinifdən xaric oxu
2. Müxtəlif tipli imla mətnlərinin yazılması

3. Həftə ərzində gözlənilən səviyyədə reallaşmamış təlim nəticələri üzrə iş
4. Dərslərdə aşağı nəticələr göstərən şagirdlərlə diferensial təlimin təşkili
5. "Söz boğçası" ilə iş
6. Rollu oyunlar
7. Nitq bacarıqlarını inkişaf etdirən intellektual oyunlar
8. Layihə tapşırıqları üzrə təqdimatlar
9. Həftə ərzində keçilmiş materiallar üzrə formativ qiymətləndirmə və özünüqiymətləndirmənin təşkili
10. Kiçik summativ qiymətləndirmənin təşkili

2. Dərslik komponentləri və əlavə resurslar

Təqdim olunan dərslik komplekti mövzuların tədrisi, bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi baxımından bir-birini tamamlayan üç kitabdan ibarətdir: dərslik, iş dəftəri və metodik vəsait.

Şagird kitabında müvafiq məzmun standartlarını reallaşdıran tədris materialları əks olunur. Metodik vəsait və iş dəftəri şagird kitabının məzmunu ilə bağlıdır.

Dərslərin 1-ci yarımil üçün nəzərdə tutulan hissəsi 4 bölmədən ibarətdir. Hər bir bölmə titul səhifəsi ilə başlayır və ümumiləşdirici təkrar üçün nəzərdə tutulmuş səhifə ilə bitir. Bölməyə daxil olan mövzular yeni səhifədən başlayır. Hər bir dərsə aid olan sual və tapşırıqlar əlifba sırası ilə düzülmüşdür.

Dərslikdə bir sıra materiallar rubrikalar (təkrar olunan başlıqlar) şəklində təqdim olunur:

1. Söz boğçası. 1-ci sinifdə olduğu kimi, bu dərslikdə də mətnə rast gəlinən yeni sözlər hələl ikizə təqdim edilir.



• Söz boğçası •

- bəllur
- masa
- zərblə
- çilik-çilik
- çırpılmaq
- çaşqın
- məyus olmaq

2. Sözlərin yazılışı. Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin orfoqrafik normalara uyğun yazılışı

• Sözlərin yazılışı •	
"T", yoxsa "D"	
Doğru	Yanlış
dəstə	dəsdə
asta	asda
istəmək	isdəmək
taxta	taxda
həftə	həfdə

3. Bunları bilməliyik. Dil qaydaları və nitq bacarıqları üzrə filoloji anlayışların və qaydaların təqdimatı

• Bunları bilməliyik •

QALIN VƏ İNCƏ SAİTLƏR

Azərbaycan dilində 9 sait səs var. Onlardan dördü qalın, beşi incə saitdir.

Qalın saitlər

→

a, ı, o, u

İncə saitlər

→

e, i, ə, ö, ü

4. Faydalı məsləhət. Nitq bacarıqlarının inkişafı üzrə tövsiyələr

Faydalı məsləhət NECƏ DANİŞMALI?

Danışarkən aşağıdakı tövsiyələrə əməl etmək lazımdır:

- Hadisələri ardıcıl nəql edin.
- Müəyyən bir mövzuda danışarkən həmin mövzudan kənara çıxmayın.

İş dəftəri keçilən mövzunun şagirdlər tərəfindən daha dərinlən mənimsənilməsinə xidmət edir. Buradakı sual və tapşırıqlar tətbiqi xarakterlidir və daha çox oxu, yazı, dil qaydaları məzmun xətləri ilə bağlıdır. Xüsusilə də yazı ilə bağlı məzmun standartlarının reallaşdırılmasında ağırlıq yükü iş dəftərinə düşür. İş dəftəri eyni zamanda formativ qiymətləndirməyə, təlim prosesinin monitorinqinə və şagirdin inkişaf dinamikasının izlənilməsinə imkan verir.

Metodik vəsait:

1. Hər bir dərslər üçün məzmun standartlarından doğan təlim nəticələrini müəyyənləşdirir.
2. Dərslərdə verilmiş materiallardan səmərəli istifadə üçün müvafiq təlim strategiyaları təklif edir.
3. Bütün məzmun standartlarını əhatə etmək üçün əlavə materiallar (dinləmə və imla mətnləri, debat, məruzə, müzakirə, inşa mövzuları, summativ qiymətləndirmə materialları və s.) təqdim edir.

Hər bir bölmənin girişində bölmədəki tədris materiallarının icmalı və dərslər komponentləri üzrə bölmənin məzmun xəritəsi verilir.

Hər bir dərslərin şərhində aşağıdakı məqamlar öz əksini tapır:

- məzmun standartlarından çıxan təlim nəticələri;
- dərslər üçün lazım olan əlavə resurslar və köməkçi vasitələr;
- dərslərin qısa planı;
- mövzuya yönəltmə (motivasiya) üzrə tövsiyələr;
- təlim texnologiyaları üzrə tövsiyələr;
- tapşırıqların məqsədi və şərh;
- növbəti dərslər hazırlıq.

Dərslərin şərh məzmun xətlərinə əsaslanan struktura malikdir. Şərh olunan tapşırıq və fəaliyyətlər bu prinsipə əsasən qruplaşdırılır. “Müəllimin nəzərinə!” rubrikasında bəzi tədris materialları ilə bağlı ümumi elmi-metodoloji məsələlər daha dərinlən açıqlanır, eləcə də tədris prosesində ortaya çıxan bəzi problemlərin həlli üçün yollar göstərilir. “Diferensial təlim” rubrikasında bilik və bacarıq səviyyəsi kəskin fərqlənən şagirdlərlə iş üsullarının tətbiqi üzrə tövsiyələr verilir.

Əlavə resurslar. Dəfələrlə qeyd olunduğu kimi, fənn üzrə dərslər komplektləri təlim prosesində standartlara nail olunması üçün yaradılan minimum resurslardır. Məzmun standartlarının tam və effektiv şəkildə reallaşdırılması üçün tədris prosesində imkan olduğu təqdirdə əlavə tədris resurslarından – **sinifdən xaric oxu** materiallarından, **lüğətlərdən** və **qiymətləndirmə vasitələrindən** istifadə olunması tövsiyə edilir.

Bundan əlavə, sərbəst dərslərdə müəllim uşaqların iştirakı ilə hazırlanmış müxtəlif tipli intellektual oyun materiallarından istifadə edə bilər. Bu materiallar texnologiya dərslərində və ya valideynlərin iştirakı ilə evdə hazırlana bilər. Belə ki, müəllim həmin oyunları ailədə tətbiq etməyi valideynlərə də tövsiyə edə bilər.

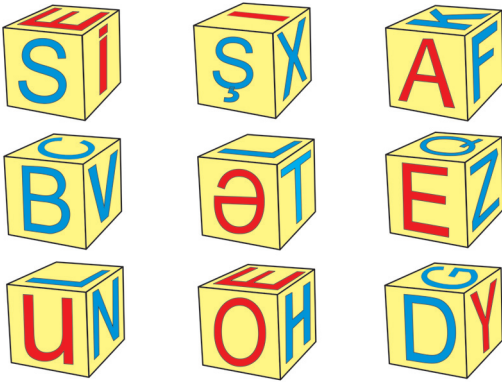


“Doqquzdaş”

Bu oyunu yalnız məktəbdə deyil, evdə, valideynlərin iştirakı ilə də oynamaq olar. “Doqquzdaş” sinif şəraitində oynanılarkən şagirdlər iki və daha artıq qrupa bölünürlər.

Oyunda tərəflərinə hərflər yazılmış kiçik kublardan – zərlərdən istifadə olunur. Kubun 6 tərəfi olduğundan burada 54 (9x6) hərf iştirak edir. Azərbaycan dilində 32 hərf olduğundan dilimizdə daha çox işlənən hərflər (əsasən, saitlər) bir neçə kubda təkrarlanır. Müəllim və ya şagirdlərdən biri kubları müəllim masasının üstünə atır. Üstə düşən hərflər yazı taxtasına yazılır. Bu hərflərin köməyi ilə daha çox söz düzəldən qrup oyunda qalib gəlir.

Bu kubları şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər. Hərflərin kublar üzrə aşağıdakı şəkildə paylanması tövsiyə olunur.



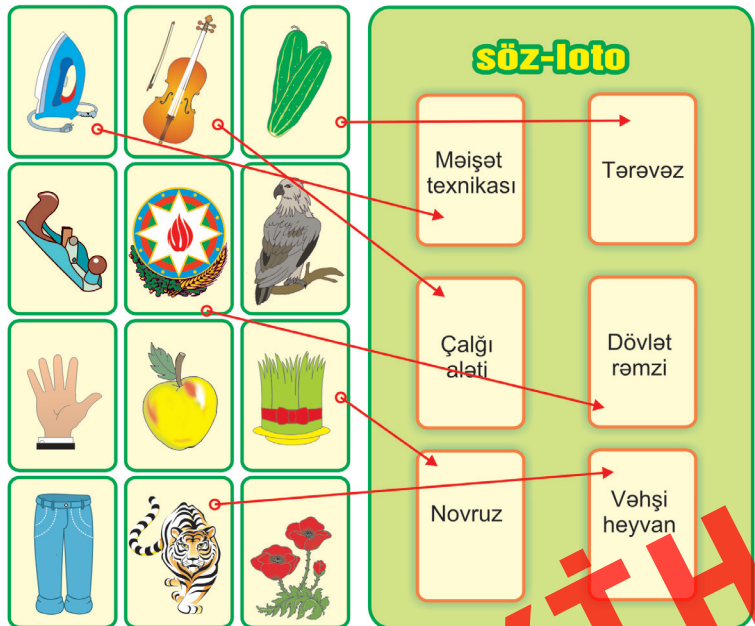
1. B, Ş, D, T, X, I
2. A, O, E, U, Ə, İ
3. Ü, H, S, E, K, İ
4. I, Ö, Ə, Ü, O, A
5. Ç, P, G, M, N, R
6. Z, J, E, Ö, Y, Q
7. A, Ə, E, K, F, İ
8. D, C, Ğ, V, X, B
9. S, Ə, L, N, P, T

Söz-loto

Bu oyunu sinifdə cütlərlə oynamaq daha məqsəduyğundur. Hər cütə bir altıxanalı kart verilir. Kartın hər xanasında müəyyən bir məna qrupunun adı var; məsələn: “quş”, “geyim”, “əmək aləti”, “meyvə”, “tərəvəz” və s. Müəllimin masasının üstündə müxtəlif varlıqlar çəkilmiş şəkillər – kartlar olur. Müəllim hər hansı şəkil kartını götürüb varlığın adını ucadan deyir; məsələn: “kirpi”. Bu zaman kartında “Vəhşi heyvan” xanası olan cüt deməlidir: “məndə”. Şəkilin adını deyən şagird müəllimə yaxınlaşıb həmin şəkli verir. Cütlük həmin şəkli kartdakı müvafiq xanaya qoyur və həmin cütlükdən bir nəfər masaya yaxınlaşıb başqa şəkil götürür. Beləcə, cütlərdən birinin kartındakı xanalar dolana qədər oyun davam edir.

Qeyd. “Vəhşi heyvan” xanası başqasının da kartında ola bilər. Lakin şəkli hamıdan tez “məndə” qışqıran cütlük əldə edir.

Loto kartlarını şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər.



3. 1-ci sinifdə mənimsədilmiş bilik və bacarıqlar

Məlumdur ki, fənn kurikulumlarında təsbit olunmuş məzmun standartları siniflər üzrə yüksələn inkişaf xətti təşkil edir. Azərbaycan dili fənnində bu dinamikanı duymaq bəzən çətin olur; məsələn, sözün mənasını izah etmək və ya mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirmək kimi bacarıqlar sinifdən-sinfə müxtəlif cür ifadə olunaraq təkrarlanır. Bununla belə, həm dil qaydaları, həm də nitq bacarıqlarına aid bir sıra qaydalar və filoloji anlayışlar var ki, onlar kifayət qədər konkretidir və bu qayda və anlayışların təqdim olunmasındakı dinamikanı izləmək mümkündür. Ona görə də istənilən mərhələdə tədrisə başlayarkən əvvəlki tədris mərhələlərində mənimsədilmiş elmi anlayışları nəzərə almaq lazımdır.

Beləliklə, şagird 1-ci sinifdə aşağıdakı bilik və bacarıqlara yiyələnmişdir:

Söz ehtiyatı üzrə:

Sözün mənasını anladığını aşağıdakı yollarla nümayiş etdirir:

- sözü müvafiq şəkillə eyniləşdirir;
- sözü müvafiq izahla eyniləşdirir;
- sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.

(1-ci sinifdə şagirdin yiyələndiyi söz ehtiyatı növbəti səhifədə verilir.)

Oxu üzrə:

• sağdakı sütunda verilmiş terminlərin iştirakı ilə formalaşan tapşırıqları anlayır və yerinə yetirir;

• sözləri hecalamadan, bütöv tələffüz etməklə kiçikhəcmlı mətnləri oxuyur;

- nəzm və nəsrle yazılmış mətnləri fərqləndirir;
- sadə mətnlərin məzmunu üzrə sualları cavablandırır;
- kiçikhəcmlı mətnlərdə müəllifin oxucuya çatdırmaq istədiyi fikri müəyyənləşdirir.

Yazı üzrə:

• hüsnxət normalarına uyğun yazır;

• tanış olduğu məlumatları yazıda əks etdirir;

• öz fikir və duyğularını iki-üç cümlə ilə ifadə edir;

• təqdimat üçün hazırladığı vizual materialları yazılı şərhlerle müşayiət edir.

Dil qaydaları üzrə:

• cümlənin əsas formal əlamətlərinə (böyük hərfle başlayır, sonunda nöqtə və ya sual işarəsi qoyulur) bələddir;

- sait və samiti fərqləndirir;
- hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır;
- sözü hecalara bölür;
- nəqli və sual cümlələrini fərqləndirir;
- ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir;
- şəxs, yer və xüsusi heyvan adlarının böyük hərfle yazıldığını bilir;
- məqsəd və intonasiyadan asılı olaraq cümlənin sonunda müvafiq durğu işarəsi qoyur.

1-ci sinifdə mənimsədilmiş filoloji anlayışlar

Dil qaydaları üzrə

- səs
- hərf
- əlifba
- söz
- sait
- samit
- heca
- cümlə
- nöqtə
- ad bildirən sözlər
- şəxs adları
- yer adları
- əlamət bildirən sözlər
- hərəkət bildirən sözlər
- say bildirən sözlər
- nəqli cümlə
- sual cümləsi
- yaxınmənalı söz
- əksmənalı söz

Oxu məzmun xətti üzrə

- müəllif
- əsas fikir
- hekayə
- nağıl
- şeir
- bənd
- misra
- sətir
- qəfiyə
- başlıq (sərlövhə)
- obraz
- baş qəhrəman
- xarakter
- mətnin planı
- abzas
- açar söz

1-ci sinifdə "Söz boğçası" rubrikasında verilmiş sözlər

acımaq	diş məcunu	kainat	maşa	səma cismi
ada	doğma	karusel	mayak	sərgi
ağappaq	dolça	kefi kök olmaq	mayallaq aşmaq	sərvət
aktyor	dövr etmək	keşikçi	menyu	siğınmaq
akvarium	eksponat	kədərli	meydan	skafandr
al	elektrik cərəyanı	kəndir	məhsul	skamya
alaçıq	elektrik cihazı	kəsici alət	məlumat	skuter
and-aman eləmək	el-oba	kəşf	mərhəmət	soyad
asudə vaxt	eskiz	kitabxana	məskən	şəfəq
aşkar etmək	etiraf	kol	məşq	şimşək
azdırmaq	ədəb	komanda	mikrob	şöhrət
başlıq	əhliləşdirmək	kor-peşman	mikroskop	şüa
batut	əkinçi	kosmik gəmi	molbert	taqət
bezmək	əl saxlamaq	kosmonavt	möcüzə	tamahkar
bəhanə	ələcsiz	kosmos	muzey	teleskop
bərəkətli	əldə etmək	kömür	müəllif	təbrik
bərəlmək	əldən düşmək	köz	müsabiqə	təhlükə
biçmək	ərazi	kral	müşahidə	təklif
boy atmaq	fayton	kunq-fu	nahar	təqdim etmək
boylanmaq	fədakar	kuzə	naxış	təngnəfəs
canı qurtarmaq	fəxr etmək	küpəgirən qarı	nərildəmək	təpə
canlanmaq	fərdi	kürk	niyyət	tərkib
caynaq	fərəhlənmək	qabartmaq	nur	təsəlli
cəld	fəth etmək	qadağan	oba	təşəkkür
cəsərət	fırtına	qarış-qarış	od	təşvişə düşmək
cığır	fikrə dalmaq	qaya	ordu	tövlə
cihaz	gigiyena	qayda	ovuc	tufan
cild	gimnastika	qayğı	oymaq	turist
cizgi filmi	gizlənqaç	qəddar	ömür sürmək	üzr istəmək
cummaq	göstəriş	qəfəs	öyünmək	üzüyn qaşı
çaxmaq	göz oxşamaq	qəlyanaltı	pəzl	vahiməli
çanaq	gözümün işığı	qəm	pətək	vitamin
çat-çat	gözünə sataşmaq	qəmgin	pilləkən	yadigar
çeşmə	gümrah	qərara gəlmək	piyada zolağı	yarıq
çevik	halqa	qəsr	planet	yarış
çəmənlə	haray salmaq	qəzəblənmək	plastilin	yaylaq
çəpər	hayına çatmaq	qığılıcı	polad	yeraltı keçid
çətir	heyif çıxmaq	qısılmaq	raket	yerüstü keçid
çör-çöp	hədiyyə	qida	resept	yola düzəlmək
çul	həyəcan	qoç	rəf	yolmaq
daxma	hıçqırmaq	qonaqpərvər	rəftar etmək	yumaq
davranış	hiylə işlətmək	qovun	riayət etmək	zəlzələ
dayaz	hobbi	qövs	sahil	zəmi
dəhşətli	hücum etmək	qüllə	sanama	zənbil
dərə	xəbərdarlıq	layla	sapsarı	zərbə
dərnək	xəcalət çəkmək	lent	sarılmaq	zingildəmək
dərs olmaq	xəritə	leysan	sel	
dəyənək	ıldırım	lift	səbət	
didik-didik	işarə	mağara	səbri tükənmək	
dirək	işğal etmək	mahir	səki	
diş fırçası	işiqfor	masa	səma	

LAYIHƏ

4. Məzmun standartları və təlim nəticələri

Aşağıda məzmun standartlarının tədris prosesində reallaşdırılması yolları açıqlanır. Hər dərstdə bir və ya bir neçə alt standartın reallaşdırılır. Dərslərdə qoyulan təlim məqsədləri – gözlənilən şagird nailiyyətləri məzmun standartlarına doğru aparan addımlardır.

Dinləmə

1.1.1. Müxtəlif mətnləri dinləməklə anladığını nümayiş etdirir.

- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.
- Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir.
- Dinlədiyi mətnlə bağlı analoji həyat hadisələrindən, cizgi filmlərindən misal gətirir, müqayisələr aparır.
- Dinlədiyi informativ mətndəki məlumatlara aydınlıq gətirmək üçün suallar verir.
- Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədilə suallar verir.
- Dinlədiyi mətnin davamını müəyyən edir.
- Dinlədiyi mətni genişləndirərək nəql edir.

1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.

- Müzakirə zamanı danışanın fikrinə adekvat reaksiya verir.
- Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
- Fikir bildirərkən aldığı məlumatdakı faktlara əsaslanır.
- Dinlədiyi və bildiyi məlumatlar arasındakı ziddiyyətləri aşkar edir.
- Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
- Dinlədiyi mətndə mənəvi dəyərlərlə bağlı məqamlara münasibət bildirir.
- Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir.

Danışma

1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.
- Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.
- Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika) istifadə edir.
- Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir.
- Oxuduqlarını həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.
- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir.
- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir.
- Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır.
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir.

1.2.2. Aldığı məlumatla bağlı fikrini ifadə edir.

- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətnlə bağlı emosional düşüncələrini ifadə edir (bəyəndim, bəyənmədim, yazığım gəldi, təəccübləndim) və əsaslandırır.
- Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür.
- Mövzu ilə bağlı təxəyyülünə uyğun mətn qurub danışır.
- Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözünə uyğun nümunə gətirir.
- Verilmiş plan əsasında mətni genişləndirir.

1.2.3. Danışarkən fəal leksikadan və sadə sintaktik konstruksiyalardan istifadə edir.

- Qrammatik cəhətdən düzgün cümlələr qurur.
- Vəziyyətə uyğun olaraq ünsiyyət formalarını dəyişir (fikir bildirir, başqalarına qulaq asır, sual verir, sualı cavablandırır).
- Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etiketlərindən (salamlaşma, sağollaşma, üzrxanlıq) istifadə edir.

- Danışarkən yeni öyrəndiyi söz və ifadələrdən yerli-yerində istifadə edir.
- Təqdimat zamanı vizual materialları şifahi şərhləri ilə müşayiət edir.

Söz ehtiyatı

2.1.1. Yeni sözləri müvafiq mənə qrupuna aid edir və anlayışın əlamətlərini sadalayır.

- Sözlər arasında mənə assosiasiyası yaradır.
- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi mənə və ya əlaməti müəyyənləşdirir.
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır.
- Verilmiş mənə qrupuna aid sözləri müəyyənləşdirir.
- Verilmiş sözlərin ümumi anlayışla bağlılığını izah edir.
- Verilən təsnifat qruplarına daxil olan sözləri sadalayır.
- Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildirən sözlə adlandırır.
- Eyni mənə qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır.
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir.

2.1.2. Kontekstdən çıxış edərək uyğun gələn sözü müəyyən edir.

- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır.
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.
- Eyni mənə qrupuna aid olan sözləri kontekstə görə fərqləndirir.

2.1.3. Sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.

- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir.
- Yaxınmənalı sözlərin mənə çalarları arasındakı fərqi izah edir.
- Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir.
- Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir.

2.1.4. Sadə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.

- Mətnə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.
- Frazeoloji ifadələri cümlədə işlətməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir.
- Frazeoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır.

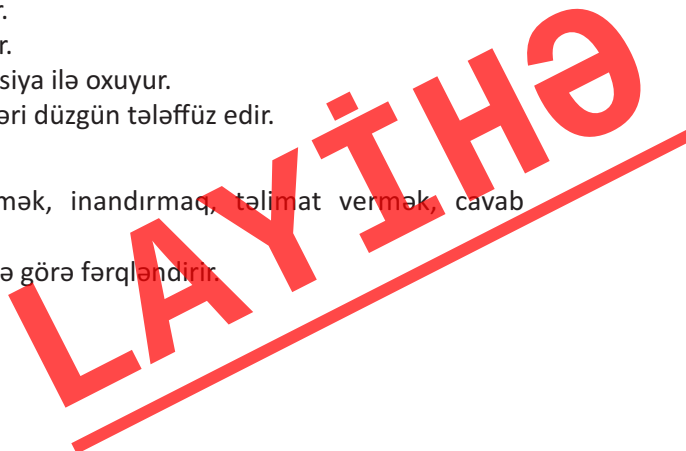
Oxuyub-qavrama

2.2.1. Səsli oxu zamanı mətni anladığını nümayiş etdirir.

- Mətni ucadan oxuyarkən cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.
- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
- Şeir oxuyarkən misralar və bəndlər arasında pauza edir.
- Obrazların nitqini müəllif nitqindən ayıran durğu işarələrini tanıyır.
- Sözü düzgün oxumadıqda cümlədə ifadə olunan fikrə əsaslanaraq öz səhvini düzəltməklə yenidən oxuyur.
- Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir.
- Dinləyicilərin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur.
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.
- Bədii və informativ mətnləri oxuyarkən müvafiq səs tonu seçir.
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.
- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur.
- Bədii mətni oxuyarkən jest və mimikadan istifadə edir.
- Mətni durğu işarələrinə əməl etməklə düzgün intonasiya ilə oxuyur.
- Mətni səsli oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir.

2.2.2. Bədii və informativ mətnləri fərqləndirir.

- Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir.
- Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir.



- Verilmiş məlumatlardan istifadə etməklə informativ mətn qurur.
- İnformativ mətndəki əsas məlumatları həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.
- Mətndə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir.

2.2.3. Mətnin quruluşunun və struktur elementlərinin məzmunla bağlılığını müəyyən edir.

- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir.
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.
- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlarla ifadə edir.
- Başlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir.
- Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir.
- Mətni tərtib etdiyi plan əsasında nəql edir.
- Mətndə öz əksini tapmış fakt və hadisələri müəyyən edir.
- Mətnin adı ilə məzmunu arasındakı bağlılığı izah edir.
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.
- Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyənləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir.
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir.
- Mətni obrazlardan birinin dilindən nəql edir.

2.2.4. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.

- Mətnin məzmunu ilə bağlı suallar tərtib edir.
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir.
- Mətndə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.
- Mətndəki əsas fikrlə bağlı öz şəxsi həyatından nümunələr gətirir.
- Mətndəki hadisə və obrazları həyat haqqında düşüncələri ilə əlaqələndirir.
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı/pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikrlə bağlı mülahizə yürüdür.
- Tanış atalar sözlərindən mətndəki əsas fikrə uyğun olanını seçir.
- Mətndəki problemin həllini öz həyat təcrübəsində seçdiyi həll yolu ilə əlaqələndirir.
- Mətndə oxuduqlarından çıxış edərək həyatda qarşılaşdığı məsələlərə aydınlıq gətirir.
- Mətndəki əsas fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətinə bildirir.
- Oxuduğu və dinlədiyi mətnlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir.
- Mətndəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir.
- Mətndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir.
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.

2.2.5. Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyən edir.

- Bir-biri ilə bağlı iki hadisədən hansının səbəb, hansının nəticə olduğunu müəyyən edir.
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir.
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
- Mətni hadisələrin ardıcılığına uyğun nəql edir.
- Obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir.
- Mətnin məzmunu ilə bağlı "Səbəb-nəticə cədvəli"ni tamamlayır
- Bilik və təxəyyülünə əsaslanaraq mətnin məzmununu dəyişir.

Yazı

3.1.1. Yazısının aydın və oxunaqlı olması üçün müvafiq yazı normalarına əməl edir.

- Sözlər, cümlələr, abzaslar arasında uyğun boşluqlardan istifadə edir.
- Böyük və kiçik hərfləri hüsnxət normalarına uyğun yazır və bitişdirir.
- Sözləri müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır.

3.1.2. Dinlədiyi, oxuduğu, həyatda gördüyü hadisə və faktlar əsasında mətn yazır.

- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.
- Mətnə əsasən obrazın yazılı portretini yaradır.
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır.
- Şəkil və dinlədiyi mətn əsasında təlimat xarakterli informativ mətn yazır.
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır.

3.1.3. Eşitdikləri və gördükləri haqda yazarkən münasibətini ifadə edir.

- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.
- Esse yazısında mühakimə xarakterli cümlələrdən istifadə edir.
- Esse yazarkən problemə münasibətini fakt və arqumentlərlə əsaslandırır.
- Oxuduğu mətn haqqında rəy yazır.

3.1.4. Yazılı təqdimat (məktub, açıqça, elan, şüar, gündəlik və s.) üçün müxtəlif vizual forma və üsullar seçir.

- Təqdimat üçün seçdiyi vizual materialları yazılı şərtləri ilə müşayiət edir.
- Təlimata əsasən yazılı təqdimat hazırlayır.
- Müəyyən məqsədlə anket yazır.
- Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir.
- Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır.
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir.
- Gündəlik tərtib edərkən onun struktur xüsusiyyətlərinin tələblərinə əməl edir.

3.1.5. Özünün və başqasının yazısını dil qaydaları baxımından təkmilləşdirir.

- Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir.
- Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir.

Dil qaydaları

4.1.1. Saitləri növlərinə görə (qalın, incə, dodaqlanan, dodaqlanmayan) fərqləndirir.

- Qalın və incə saitləri fərqləndirir.
- Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir.
- Saitləri növlərinə görə qruplaşdırır.
- Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir.

4.1.2. Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.

- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir.

4.1.3. Səs və hərf tərkibi fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.

- Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, ə-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir.

4.1.4. Lüğətlə iş zamanı hərflərin əlifba sırasından istifadə edir.

- Yeni sözün yazılışını bildirmək üçün tərkibindəki hərfləri adları ilə sadalayır (sətir: se, ə, te, i, er).
- Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır.

4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi grammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

- Ad bildirən sözlərin tək və ya cəmdə olduğunu müəyyənləşdirir.
- Cəm şəkilçisini sözə əlavə edərkən ahəng qanununa uyğun düzgün variantını seçir.
- Ad bildirən sözlərin ümumi və ya xüsusi olduğunu müəyyənləşdirir.
- Əlamət bildirən sözləri mənə qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir.
- Miqdar və sıra saylarını fərqləndirir.

- Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir.
- Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir.
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir.
- Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları fərqləndirir.

4.1.6. Cümlənin formalaşmasında baş və ikincidərəcəli üzvlərin rolunu izah edir.

- Cümlədə subyekt və hərəkət bildirən sözləri müəyyən edir.
- Verilmiş sözlər arasında məna əlaqələrini müəyyənləşdirərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə qurur.
- Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.
- Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir.

4.1.7. Cümlədə durğu işarələrindən (sual işarəsi, nida işarəsi, vergül, qoşa nöqtə, tire) yerli-yerində istifadə edir.

- Dialoqlarda durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə) yerli-yerində istifadə edir.
- Cümlədə həmcins üzvlər arasında vergül işarəsindən istifadə edir.
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.
- Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur.
- Müraciət bildirən sözlərdən sonra vergül işarəsindən istifadə edir.

5. Filoloji anlayışlar

Dilin tədrisinə müasir yanaşma şagirdlərə yalnız dil qaydalarının öyrədilməsini deyil, həm də oxu və yazı bacarıqlarının formalaşdırılmasını və inkişafını tələb edir. Bu isə dilçiliklə yanaşı, ədəbiyyatşünaslıq üzrə bir sıra termin və anlayışların mənimsənilməsinə nəzərdə tutur. Bu proses 1-ci sinifdən başlanır və ibtidai siniflərdə şagirdlər bir çox sadə və daha ümumişlək terminləri mənimsəmiş olurlar. Əks halda müəyyən deklarativ bilikləri şagirdlərə başa salmaq, onlarla intellektual səviyyədə ünsiyyət qurmaq mümkün deyil. Həmin biliklər və ünsiyyət nitq bacarıqlarının yüksək səviyyədə inkişafını təmin edir.

2-ci sinif dərslərində “Bunları bilməliyik” və “Faydalı məsləhət” rubrikalarında aşağıdakı termin və anlayışlar öz əksini tapır. Müəllimlər şagirdlərin bu anlayışları mənimsədiklərinə əmin olmalıdırlar.

Dil qaydaları üzrə	Oxu və yazı bacarıqları üzrə	
• ahəng qanunu • cümlənin əsası • dırnaq işarəsi • dodaqlanan • dodaqlanmayan • əmr cümləsi • gözlə görünən və görünməyən varlıqlar • hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və inkarı • hərəkətin zamanı • hiss, həyəcan bildirən sözlər • incə sait • qalın sait • -lar² hissəciyi • -çı⁴ hissəciyi • müraciət bildirən sözlər • nida cümləsi • sıra sayı • tire • vergül	• açıqça • anket • alqış • atalar sözləri • bədii mətn • cədvəl • daxili əlifba • dialoq • informativ mətn • əsas hissə • fakt və münasibət • giriş • gündəlik • hekayə xəritəsi • ideya • izahlı lüğət • jest • qaravəlli • lüğət	• mənfi obraz • məzmun • mimika • mövzu • müsbət obraz • plakat • rəy • sonluq • sözün ümumi mənası • şüar • tapmaca • təşəkkürnamə • yarımbaşlıq

6. Qiymətləndirmə

Müasir qiymətləndirmə metodikası özündə bir çox məqamları birləşdirən mürəkkəb və çoxşaxəli prosesdir. Bu məqamları aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

1. Qiymətləndirmənin məqsədi
2. Qiymətləndirmə materialı
3. Qiymətləndirmə meyarları
4. Qiymətləndirmənin prosedur qaydaları (*Bu qaydalar Təhsil Nazirliyinin direktiv sənədləri və təhsil qurumlarının bu sənədlərə uyğun qərarları ilə müəyyən olunur.*)

Məqsəd. Tədris qiymətləndirmədən başlanır. Belə ki, şagirdin ilkin səviyyəsini qiymətləndirmədən, yəni diagnostik qiymətləndirmə aparmadan hər hansı mövzunu öyrətməyə başlamaq düzgün olmazdı. Odur ki ilkin qiymətləndirmənin məqsədi tədrisi şagirdin səviyyəsinə uyğun qurmaqdır. Formativ qiymətləndirmə isə müəllimə imkan verir ki, şagird bacarıqlarının inkişaf dinamikasını daim nəzarətdə saxlasın. Bu qiymətləndirmə tədris prosesində şagird nailiyyətlərinin monitorinqini aparmaq məqsədi güdür.

Müasir təhsilin əsas məqsədi məzmun standartları ilə ifadə olunan məqsədlərə nail olmaqdır. Hər bir təhsil pilləsinin sonunda keçirilən yekun (summativ) qiymətləndirmə şagirdin bu məqsədə nə dərəcədə nail olduğunu göstərir.

Beləliklə, qiymətləndirmənin üç əsas məqsədi aşağıdakılardır:

- 1) tədrisi şagirdin səviyyəsinə uyğun qurmaq;
- 2) şagirdin irəliləyişlərini izləməklə tədrisi daha səmərəli şəkildə təşkil etmək;
- 3) nəzərdə tutulan təhsil pilləsi üçün standartların nə dərəcədə reallaşdığını yoxlamaq.

Qiymətləndirmə materialı (mətnlə iş)

Azərbaycan dili fənnində əsas tədris və qiymətləndirmə materialı kimi mətn və onunla bağlı tapşırıqlar çıxış edir. Mətn bütün məzmun xətləri üzrə standartları reallaşdırmağa imkan verir:

- **Söz ehtiyatı.** Mətn oxunduqdan sonra (oxu zamanı və ya ondan əvvəl) yeni sözlər üzərində iş aparılır.
- **Oxu.** Müxtəlif oxu strategiyaları tətbiq etməklə şagirdlərdə sürətli oxuyub-qavrama bacarıqları inkişaf etdirilir.

- **Dinləmə və danışma.** Mətnin məzmunu və ya ideyası üzrə müzakirə, debat, layihə işləri təşkil etməklə şagirdlərdə şifahi nitq bacarıqları inkişaf etdirilir. (Dinləmə bacarığı ayrıca dinləmə mətni üzərində iş vasitəsilə də inkişaf etdirilə bilər.)

- **Yazı.** Oxunmuş mətnin məzmunu və ideyası ilə yaxından tanışlıq ifadə və esse yazıların təşkilinə də imkan yaradır.

- **Dil qaydaları.** Mətnlərdə müxtəlif dil qaydaları və filoloji anlayışların mənimsədilməsi üçün zəngin nitq materialı təqdim olunur.

Mətnlə bağlı tapşırıqların bir çox modelləri var ki, təqdim olunan dərslik komplektində onlardan geniş istifadə edilir:

1. *Uyğunluğu müəyyən et.* Söz ehtiyatının və mətnin məzmununun mənimsədilməsi üçün istifadə olunur; məsələn, mətnə rast gəlinən yeni sözlərlə onların izahlarını və ya illüstrasiyalarla mətnin hissələrini uyğunlaşdırmaq tapşırılır.

2. *Doğru, yoxsa yanlış.* Bu model mətndəki faktoloji materialın daha dərindən mənimsədilməsi üçün tətbiq olunur. Şagirdlər mətnlə bağlı verilmiş cümlələrdən hansının doğru, hansının yanlış olduğunu müəyyən etməlidirlər.

3. *Ardıcılığı bərpa et.* Mətnin abzasları (və ya abzasın cümlələri) qeyri-ardıcıl şəkildə verilir. Ardıcılığı bərpa etmək tələb olunur.

4. *Mətnin davamını təxmin et.* Şagirdlərdə oxuyub-qavramanı və yaradıcı təxəyyülü inkişaf etdirir.

5. *Boşluğu doldur.* Mətnə müəyyən sözlərin (cümlələrin) yeri boş buraxılır. Uyğun gələn vahidləri yerinə qoymaq tələb olunur.

6. *Dördündən biri fərqlidir.* Verilmiş dörd vahiddən (sözdən, ifadədən) üçü məntiqi qanunauyğunluqla bağlıdır, biri isə bu qanunauyğunluğa tabe deyil.

7. *Ardıcılığını davam etdir.* Verilmiş vahidlər arasında müəyyən qanunauyğunluq var. Bu qanunauyğunluğa tabe olan variantı seçmək lazımdır.

Bu cür modellər və onların variantları onlardır. Bu modellərdən istifadə etməklə müəllimlər özləri də müəyyən mətnlər əsasında şagirdlərin nitq bacarıqlarını inkişaf etdirə və onları qiymətləndirə bilirlər.

Qiymətləndirmə meyarları

Azərbaycan dili üzrə qiymətləndirmə hər bir məzmun xətti üzrə ayrıca aparılmalı, daha sonra orta qiymət çıxarılmalı və beləliklə, şagirdin səviyyəsi müəyyən olunmalıdır. Belə bir qiymətləndirmə şagirdin yalnız Azərbaycan dili üzrə deyil, ümumiyyətlə, təhsilindəki uğur və geriləmələrin səbəbini aydınlaşdırmağa və müvafiq ölçülər götürməyə imkan verir. Belə ki, istənilən dərstdə şagird oxuyur, dinləyir, yazır, danışır. Əgər şagirdin oxu və ya dinləmə bacarığı zəifdirsə, deməli, onun anlama (qavrama, mənimsəmə) qabiliyyəti zəifdir. Əgər yazı və ya danışma qabiliyyəti güclüdirsə, deməli, onun özünüifadə qabiliyyəti güclüdür. Beləliklə, nitq bacarıqlarını qiymətləndirməklə biz şagirdin aşağıdakı qabiliyyətlərini aşkar etmiş oluruq:

Oxu	————→	yazılı informasiyanı qavrama
Dinləmə	————→	şifahi informasiyanı qavrama
Yazı	————→	yazmaqla özünüifadə
Danışma	————→	şifahi özünüifadə

Qeyd etmək lazımdır ki, *qiymətləndirmə yaddaşa əsaslanmamalıdır. Tədris prosesində oxunmuş və ya dinlənmiş mətnlərdəki informasiya summativ qiymətləndirmə obyektinə ola bilməz.*

Bəzən eyni nitq materialı (mətn) iki və ya üç məzmun xətti üzrə qiymətləndirmə üçün istifadə oluna bilər; məsələn, oxuyub-qavrama üçün nəzərdə tutulmuş mətn söz ehtiyatını və yazı bacarığını qiymətləndirmək üçün zəngin material verə bilər. Dinləmə üçün nəzərdə tutulmuş mətn isə yazı (ifadə) bacarığını yoxlamağa imkan verir.

Müəllimlər şagird nailiyyətlərinin gündəlik monitorinqi üçün müxtəlif qiymətləndirmə cədvəllərindən istifadə edə bilirlər. Aşağıda verilən dinləmə və danışma üzrə qiymətləndirmə cədvəlləri, ilk növbədə, formativ qiymətləndirmə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu cədvəllər nümunə xarakteri daşıyır. Hər bir müəllim tədris prosesində reallaşdırılmış təlim nəticələrindən və mövcud prosedur qaydalarından çıxış edərək öz qiymətləndirmə cədvəllərini yarada bilər.

Dinləmə bacarığının qiymətləndirilməsi həm müşahidə, həm də iş vərəqləri – dinləmə mətni üzrə sual və tapşırıqlar əsasında aparılır. Bu zaman aşağıdakı meyarlardan istifadə etmək olar:

- Dinlədiyi mövzuya dair suallar verir.
- Dinlədiyi mətnlə bağlı faktoloji suallara cavab verir.
- Debat zamanı opponentini dinləyir və əks-argumentlər hazırlayır.
- Müzakirə zamanı səhv hesab etdiyi fikrə qarşı tolerantlıq (dözümlülük) nümayiş etdirir.
- Dinlədiklərinə qarşı etika çərçivəsində reaksiya verir.
- Dinlədiyi mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
- Dinlədiyi bədii mətnin ideya məzmununu müəyyən edir.
- Dinlədiklərində ilk dəfə eşitdiyi sözlərin mənasını təxmin edir.
- Mənasını bilmədiyi sözləri qeyd edir və aydınlaşdırmağa çalışır.
- Dinlədiyi mətnin necə davam edəcəyini təxmin edir.
- Dinlədikləri ilə bağlı öz həyatından və ətrafda gördüklərindən nümunələr gətirir.

Danışma yeganə nitq bacarığıdır ki, yalnız müşahidə əsasında qiymətləndirilir. Bu zaman danışma bacarığı üzrə summativ qiymətləndirmə formativ qiymətləndirmələrin nəticəsi əsasında aparılır. Şifahi nitqi müşahidə yolu ilə aşağıdakı meyarlar vasitəsilə qiymətləndirmək olar:

- Aydın səslə, axıcı və səlis danışır.
- Danışarkən özünü sərbəst hiss edir.
- Nəzərlərini dinləyicilərdən qaçırmır.
- Sözləri düzgün tələffüz edir.
- Cümlələri düzgün və anlaşıqlı qurur.
- Müəyyən fikirlə bağlı öz mövqeyini əsaslandırır.
- Danışarkən mövzudan kənara çıxmır.
- Hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
- Nitq etiketlərindən yerli-yerində istifadə edir.
- Nitqində yeni öyrəndiyi söz və ifadələrdən istifadə edir.
- Hadisəni nəql edərkən obrazın xarakterinə uyğun danışır.
- Danışq zamanı yersiz hərəkətlərə yol vermir.
- Təkrar olunan yersiz sözlərdən istifadə etmir.
- Nitqinin emosionallığını artırmaq üçün jest və mimikalardan istifadə edir.

Meyarları səviyyələr üzrə bölüb bu cür holistik qiymətləndirmə cədvəlləri hazırladıqdan sonra bütün nitq bacarıqları üzrə analitik qiymətləndirmə cədvəli də tərtib etmək olar.

Oxu üzrə qiymətləndirmə şagirdin intellektual bacarıqlarının ölçülməsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd etmək lazımdır ki, ifadəli oxu və oxuyub-qavrama bacarıqlarının qiymətləndirilməsi müxtəlif meyarlar və üsullarla həyata keçirilir.

İfadəli oxu (2.2.1) üzrə qiymətləndirmə müşahidə əsasında aparılır və bu zaman aşağıdakı meyarlardan istifadə etmək olar:

- Aydın səslə, axıcı və səlis oxuyur.
- Müəllif nitqindən obrazların nitqinə keçərkən səs tonunu dəyişir.
- Hər bir obrazın nitqini onun xarakterinə uyğun səsləndirir.
- Obrazların hiss və həyəcanını ifadə etmək üçün jest və mimikalardan istifadə edir.

Oxuyub-qavrama (2.2.2 – 2.2.5) yeni mətn əsasında qoyulmuş sual və tapşırıqlar üzrə qiymətləndirilir.

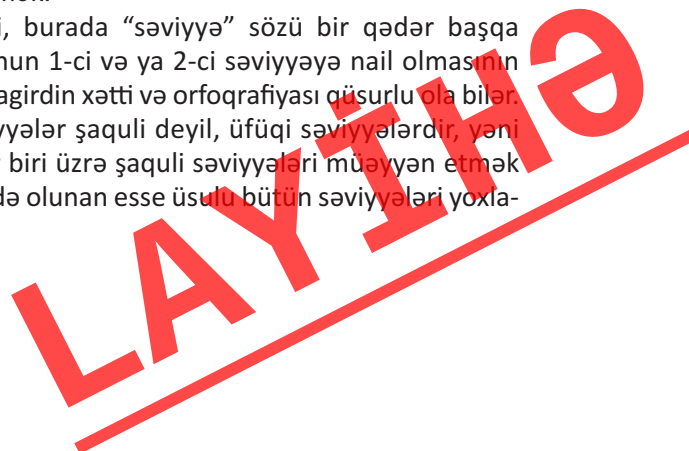
Şüurlu oxunun qiymətləndirilməsi zamanı mətnin çətinlik dərəcəsi (həcmi, yeni söz və ifadələrin sayı, bədii, yoxsa elmi olması) nəzərə alınmalı və qiymətləndirmə üçün ayrılmış müddət ona uyğunlaşdırılmalıdır.

MV-nin giriş hissəsində (səh. 10-11) oxu və söz ehtiyatı üzrə onlarla təlim nəticəsi təqdim olunmuşdur. Onlardan hər biri qiymətləndirmə zamanı meyar kimi qəbul oluna bilər. Müəllimlər qiymətləndirmə üçün yeni mətn və suallar tərtib edərkən hər bir sual və tapşırığın hansı meyara uyğun gəldiyini aydın təsəvvür etməli, qiymətləndirmə cədvəlində ona uyğun qeydlər aparmalıdırlar.

Yazı üzrə alt standartları və onlardan irəli gələn təlim məqsədlərini idraki səviyyələrə bölmək lazım gəlir:

- I səviyyə – yazıda hüsnxət normalarına riayət etmək;
- II səviyyə – orfoqrafik normalara uyğun yazmaq;
- III səviyyə – bildiklərini yazıda ifadə etmək;
- IV səviyyə – hiss və düşüncələrini yazıda ifadə etmək;
- V səviyyə – özünün və başqasının yazısını dəyərləndirmək.

Lakin yazı bacarığının özünəməxsusluğu ondadır ki, burada “səviyyə” sözü bir qədər başqa anlamdadır. Şagirdin 4-cü səviyyəyə yetişməsi heç də onun 1-ci və ya 2-ci səviyyəyə nail olmasının göstəricisi deyil. Başqa sözlə, gözəl və maraqlı inşa yazan şagirdin xətti və orfoqrafiyası qüsurlu ola bilər. Deməli, yazı bacarığı üzrə yuxarıda qeyd etdiyimiz səviyyələr şaquli deyil, üfüqi səviyyələrdir, yəni avtonom bacarıqlardır. Odur ki bu yazı bacarıqlarının hər biri üzrə şaquli səviyyələri müəyyən etmək lazımdır. Digər tərəfdən IV səviyyəni yoxlamaq üçün istifadə olunan esse üsulu bütün səviyyələri yoxlamaq imkanı verir.



İmla yazılar 1-ci və 2-ci səviyyələri yoxlamaq və inkişaf etdirmək üçün ənənəvi fəaliyyət növüdür. İmlalar öyrədici və yoxlama xarakterli ola bilər. Formativ qiymətləndirmə zamanı imladan geniş istifadə etmək olar. Bu zaman yazı (3.1.1), oxu və dil qaydaları üzrə məzmun standartlarının integrasiyası məqsədəuyğundur.

Sadə (orfoqrafik) imla. İmlanın ən bəsit və yazı texnikası zəif olan şagirdlər üçün nəzərdə tutulmuş növüdür. Mətn səsləndirilərkən deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər əvvəlcə orfoepik, sonra isə orfoqrafik normalara uyğun tələffüz olunur. Durğu işarələrinin yeri bildirilir. Bu imla növünün məqsədi şüurda səslə hərfi eyniləşdirmək, hüsnxət normalarına uyğun yazmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Xəbərdarlıqlı imla. Müəllim əvvəlcədən imla mətninin yazılışında ehtimal olunan orfoqrafik səhvləri açıqlayır. Orfoqram (müəyyən sözlərdə fərqli tələffüz olunan hərflər) aydın, ucadan tələffüz olunur, hecalarla, xüsusi vurğu altında deyilir. Bundan sonra imla orfoepik qaydalara uyğun səsləndirilir və şagirdlər tərəfindən yazılır.

Vizual (görüntülü) imla. Xarakterinə görə “Üzündən köçürmə” yazı fəaliyyətinə yaxındır. Əvvəl deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər lövhədə yazılır, orfoqram izah olunur. Sonra üstü örtülərək müəllimin orfoepik qaydalara uyğun diktəsi ilə mətn yazılır.

İzahlı imla. İmladan əvvəl ehtimal olunan səhvlərlə bağlı müvafiq orfoqrafik və qrammatik qaydalar təkrarlanır. Mətn əvvəl bütöv, sonra cümlə-cümlə oxunur. İmla yazıldıqdan sonra izah olunmuş qaydaların tətbiqi yoxlanılır və şagirdlərə “Bu söz necə tələffüz olunur? Bəs niyə belə yazdın? Burada hansı qayda özünü göstərir?” deyə suallar verilir.

Lüğət üzrə imla (özünüqiymətləndirmə). Mətn orfoepik qaydalara uyğun səsləndirilir. Sonra şagirdlərə vaxt verilir ki, düzgün yazılışında şübhələndikləri sözləri orfoqrafiya lüğəti ilə tutuşdursunlar və səhvlərini düzəlsinlər.

Cütlərlə imla (bir-birini qiymətləndirmə). İmla yazıldıqdan sonra yanaşı oturan şagirdlər bir-birinin yazısını oxuyur və səhvləri qeyd edirlər.

Yaradıcı imla. Bu imlalar mətn üzərində çalışmalarla müşayiət olunur; məsələn, müəllim mətndəki cümlələrin ardıcılığını pozmaqla diktə edir. Şagirdlər imlanı yazdıqdan sonra mətni ardıcılıqla köçürürlər.

İmla yazıları ilk növbədə şagirdlərin orfoqrafiya normalarına uyğun yazı bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. Lakin ilk dövrlərdə elə mətnlər seçmək lazımdır ki, orada deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər az olsun. Bu dövrdə əsas məqsəd dinlədiyi mətni yazıya köçürmək, hüsnxət normalarına uyğun yazmaq bacarıqlarını formalaşdırmaq və yazı sürətini artırmaqdır.

İmla mətnləri üzrə işi səmərəli qurmaq üçün müəllim mətndən deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri seçməlidir. Azərbaycan dilində bir çox sözlərin orfoepiya normalarında qeyri-müəyyənlik mövcuddur. Ona görə də ibtidai siniflərdə əsas diqqət sözlərin necə tələffüz olunduğuna deyil, düzgün yazılışına yönəlməlidir.

Səhv yanaşma: Bu sözlər belə yazılır, belə tələffüz olunur.

Düzgün yanaşma: Bu sözlər bəzən belə deyilsə də, bu cür yazılır.

Sinfin səviyyəsindən asılı olaraq müxtəlif üsullar tətbiq oluna bilər:

1. Müəllim deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri lövhədə orfoqrafik normalara uyğun yazır, fərqi şagirdlərə başa salır. Mətnin oxusuna keçəndə sözlər lövhədə qala və ya silinə bilər. Daha sonra müəllim mətni orfoepiya normalarına uyğun oxuyur.

2. Müəllim imla mətnini oxuyarkən deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri əvvəl orfoepik, sonra orfoqrafik normalara uyğun oxuyur.

3. Müəllim imla mətnini orfoepik normalara uyğun oxuyur, sonra deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər üzərində iş gedir.

2-ci sinifdə bəzi punktuasiya (durğu işarələrinin işlənməsi) qaydaları verilir: vergül, tire, qoşa nöqtə, nida işarəsi. Bundan əlavə, 1-ci yarımildə şagirdlər abzas anlayışı ilə də tanış olmuşlar. İmla mətnləri vasitəsilə bu qaydaların necə mənimsənildiyini də yoxlamaq olar. Lakin mətndə şagirdə məlum olmayan bir qaydanı tətbiq etmək lazımdırsa, müəllim mətni oxuyarkən empirik göstərişlər verməlidir (məsələn, *o, bu* əvəzliliklərindən sonra vergülün qoyulması).

Bəzi hallarda imla yazıları dil qaydaları üzrə tapşırıqlarla müşayiət oluna bilər.

İmla mətnlərindən həm öyrətmə, həm də qiymətləndirmə vəsaiti kimi istifadə etmək olar.

Aşağıda imla yazısı üçün mətn nümunələri və metodik tövsiyələr verilir.

ARININ İSTƏYİ (57 söz)

Məqsəd:

- 1) hüsnxət normalarına uyğun yazı bacarığını formalaşdırmaq;
- 2) yazı sürətini artırmaq;
- 3) sözlərin sətirdən-sətrə keçirilmə qaydalarını daha dərinlən mənimsətmək.

Əsli evvanda oturmuşdu. O, albomda şəkil çəkirdi. Bir azdan çox gözəl qırmızı gül şəklilə hazır oldu.

Bu zaman bir arı uçub gəldi. Əsli onu qovmağa çalışdı. Amma arı daha da yaxınlaşdı. Əsli qorxdı ki, onu sancacaq. Tez otağa keçdi. Pəncərədən baxmağa başladı.

Arı albomdakı gülün üstünə qondu. Əsli indi başa düşdü. Arı bal çəkmək üçün gül axtarırmış.

Dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar:

1. Mətnədən birhecalı sözləri seçib yazın.
2. Mətnədən sətirdən-sətrə keçirilməsi mümkün olmayan ikihecalı sözləri seçib yazın.

TOP ZƏRBƏSİ (55 SÖZ)

Məqsəd:

- 1) hüsnxət normalarına uyğun yazı bacarığını formalaşdırmaq;
- 2) "l" samiti ilə başlayan şəkilçilərin deyilişi ilə yazılışı arasındakı fərqi göstərmək.

Mələk divanda oturub cizgi filminə baxırdı. Birdən böyük bir top pəncərənin şüşəsinə dəydi. Zərbə çox güclü idi. Yaxşı ki şüşə sınımadı.

Mələk səsdən diksindi. O, pəncərəyə yaxınlaşdı. Çölə baxdı. Toplan qızın pəncərədən baxdığını gördü. O, başını sağ tərəfə çevirdi. Hürməyə başladı. Mələk həmin istiqamətə boylandı. Qonşu Tələt sürətlə qaçırdı.

Beləliklə, sədaqətli Toplan günahkarı Mələyə tanıtdı.

Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər: güclü [gücdü], yaxınlaşdı [yaxınləşdı], başladı [başldadı], sürətlə [sürətlən], sədaqətli [sədaqətdi].

GECİKMİŞ QONAQ (56 söz)

Məqsəd:

- 1) deyilişi ilə yazılışı fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını mənimsətmək;
- 2) şəxs adlarının böyük hərflə yazılışına dair qaydaların mənimsədilməsi;

3) uzun saitli sözlərlə iki eyni saitin yanaşı işləndiyi qoşasaitli sözlərin deyilişi və yazılışını müqayisə edir.

Sənanın ad günü idi. O, qonşuluqda yaşayan dostlarını evə dəvət etmişdi. Hamı gəlmişdi. Ancaq Alim yox idi. Sənan narahat oldu. Alim liftdə qala bilərdi.

Uşaqlar deyib-gülürdülər. Hələ yeməyə başlamamışdılar. Coşqunla Sənan aşağı endilər. Alimi görəndə çox təəccübləndilər. O, yarım saatdan artıq idi ki, liftin qabağında gözləyirmiş. Amma lift təmir olunduğu üçün işləmirdi.

Oğlanlar gülə-gülə evə qalxdılar.

Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər: qonşuluqda [qonşuluxda], dostlarını [dosdarını], liftdə [lifdə], uşaqlar [uşaxlar], başlamamışdılar [başdamamışdılar], artıq [artıx], gözləyirmiş [gözlüyürmüş], işləmirdi [işdəmirdi], oğlanlar [oğlannar].

Dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar:

1. Mətdən insan adlarını seçib yazın.
2. Mətdə verilən hansı insan adlarını kiçik hərflə də yazmaq olar? Onları uyğun cümlələrdə kiçik hərflə işlədib yazın.
3. “Təəccüb”, “saat” sözləri ilə “alim”, “dəvət”, “təmir” sözlərinin deyilişi ilə yazılışını müqayisə edin.

DOSTLUQ (60 söz)

Məqsəd:

- 1) yazı sürətini artırmaq;
- 2) “q” samiti ilə bitən sözlərin yazılışı.

Namiq və Sadıq dostdurlar. Onlar eyni sinifdə oxuyurlar. Hər ikisi dərslərə diqqətlə qulaq asır. Çətin tapşırıq olanda birlikdə həll edirlər. Bəzən sinifdə onların səmimi dostluq etməsinə paxıllıq edənlər də olur.

Hər ikisinin evində onların dərslə məşğul olmaları üçün otaq ayrılıb. Artıq onlar bir-birinin evində özlərini qonaq deyil, ev sahibi kimi hiss edirlər. Bu dostluğu qorumaq üçün ailələr də əllərindən gələni əsirgəmirlər.

Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər: Namiq [namik], Sadıq [sadiq], qulaq [qulax], tapşırıq [tapşırıq], dostluq [dosduq], paxıllıq [paxıllıq], otaq [otax], artıq [artıx], qonaq [qonax], qorumaq [qorumaq].

İfadə yazılar kiçik summativ qiymətləndirmələr üçün daha məqsədəuyğundur. Çünki bu üsul yazı bacarığı üzrə birinci üç səviyyəni (hüsnxət, orfoqrafiya, özünüifadə) qiymətləndirməyə imkan verir. Dinləmə bacarığı qiymətləndirildikdən sonra şagirdlər həmin mətn üzrə ifadə yazırlar. Beləliklə, bir mətn əsasında həm dinləmə, həm də yazı bacarıqları qiymətləndirilir.

Dil qaydaları üzrə kiçik summativ qiymətləndirmə testlər və açıq suallar əsasında aparılır. Bu zaman qaydalar üzrə biliklər deyil, qaydaların yazıda tətbiqi yoxlanılır.

Sosial bacarıqların qiymətləndirilməsi

Nitq bacarıqları ünsiyyət vasitəsi olaraq sosial bacarıqlardır. Bu baxımdan şagirdlərin cütlər və qruplarla iş zamanı, eləcə də müzakirələrdə və debatlarda fəallığı qiymətləndirmə obyektidir. Aşağıda sosial bacarıqlarla bağlı qiymətləndirmə cədvəllərinin nümunələri verilmişdir.

<u>Kiçik qruplarda iş zamanı qrup üzvünün qiymətləndirilməsi</u> Şagirdin adı, soyadı _____			
Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
Qrupun ümumi vəzifəsini dərk etməyə çalışır.			
Qrupda vəzifəsini aydınlaşdırır.			
Üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirməyə çalışır.			
Müzakirələrdə fəallıq göstərir.			
Qrup yoldaşlarına kömək etməyə çalışır.			
Danışanın sözünü kəsmir.			
Qrup yoldaşı səhv danışanda onu danlamır.			
Mənsub olduğu kollektivin qərarına hörmətlə yanaşır.			
Qrup liderinin göstərişlərinə sözsüz əməl edir.			
Kollektivdə qəbul olunmuş qaydalara riayət edir.			
Qrup halında çalışmalar zamanı fikirlərini başqaları ilə bölüşür.			
Razılaşmadığı fikirlərə çəkinmədən etiraz edir.			

<u>Kiçik qruplarda iş zamanı qrup liderinin qiymətləndirilməsi</u> Şagirdin adı, soyadı _____			
Meyarlar	Bəli	Qismən	Xeyr
Qrupun fəaliyyətini düzgün yönəldə bilir.			
Yalnız özünü danışmır, başqalarına da imkan yaradır.			
Qrup üzvlərini daim həvəsləndirir.			
Qrup üzvü səhv danışanda onu danlamır.			
Çətin anlarda məsuliyyəti öz üzərinə götürür.			
Müəyyən vəzifələr üçün qrup üzvlərini düzgün seçir.			
Kollektivdə qəbul olunmuş qaydalara riayət edir.			
Kollektivdə çoxluğun qərarına təbə olur.			
Qrup üzvlərinə hörmət, ədalət və qayğıkeşlik nümayiş etdirir.			

Özünüqiymətləndirmə

Şagirdin müntəzəm olaraq özünü qiymətləndirməsi tədris prosesində maraqlı psixoloji məqamlardan biridir. Bu, şagirdin özünüidare bacarığını inkişaf etdirir, öz zəif və üstün cəhətlərini daha dərindən duymağa imkan verir, müəllim qiymətləndirməsinə etibar yaradır və beləliklə, şagird nailiyyətlərinin monitorinqini daha da zənginləşdirir və tamamlayır. Belə bir qiymətləndirmə zamanı şagird müəyyən bacarıq üzrə hansı səviyyəyə çatdığını, bundan sonra nə etməli olduğunu dərk edir. Özünüqiymətləndirmə üçün xüsusi qiymətləndirmə materialı tələb olunmur.

OXU BACARIĞI ÜZRƏ ÖZÜNÜQİYMƏTLƏNDİRMƏ VƏRƏQİ (NÜMUNƏ)

Şagirdin adı, soyadı _____
(müsbət cavabı sualın qarşısındakı xanada işarə et)

Oxuyarkən fikrimi mətn üzərində cəmləyirəm.
Səssiz oxu zamanı dodaqlarımı tərpətmirəm.
Oxuyarkən barmağım ilə sətirləri izləmirəm.
Oxuduqlarımı təsəvvürümdə canlandırıram.
Xarakterin daxili aləmini anlayıram.
Maraqlı fikirləri özüm üçün qeyd edirəm.
Fikrim yayınarsa, həmin hissəni təkrar oxuyuram.
Başa düşmədiyim sözləri araşdırıram.
Oxuduqlarımı başqaları ilə bölüşürəm.

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

Mətni oxuduğum zaman üzləşdiyim çətinliklər:

Oxumaq bacarığımı artırmaq üçün nə etməliyəm?

Şagirdlərin bir-birini qiymətləndirməsi

Bu qiymətləndirmə üsulundan danışma, ifadəli oxu, məruzə, rollu oyun kimi fəaliyyət növlərinin qiymətləndirilməsində daha çox istifadə oluna bilər. Bunun üçün şagirdlər aşağıda nümunəsi verilmiş qiymətləndirmə cədvəlindən və ya üzərində 1-dən 5-ə kimi qiymət yazılmış vərəqlərdən istifadə edə bilərlər. Hər bir şagird müvafiq vərəqi yuxarı qaldırmaqla çıxış edən şagirdə öz qiymətini verir.

Bundan əlavə, şagirdlər bir-birinin imla, ifadə yazılarını və esselərini də qiymətləndirib öz münasibətlərini bildirsələr, maraqlı nəticələr əldə etmək olar.

Şagirdlərin bir-birini qiymətləndirməsi, sadəcə, qiymət qoymaqla bitməməlidir. Hər bir şagird qoyduğu qiyməti əsaslandırmalı, görülən işdə mənfi və müsbət cəhətləri sadalamağı bacarmalıdır. Beləliklə, şagirdlərdə analitik qiymətləndirmə bacarığını inkişaf etdirmək olar.

**DANIŞMA BACARIĞI ÜZRƏ
BİR-BİRİNİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ**

(daha çox debat, məruzə, "Akvarium" üsulunun tətbiqi zamanı istifadə olunur)

Qiymətləndirən şagirdin adı, soyadı _____			
Spikerin adı, soyadı _____			
<i>Meyarlar</i>	<i>Bəli</i>	<i>Qismən</i>	<i>Xeyr</i>
Aydın səsle danışdı, mən onu rahat eşidirdim.			
Cümlələri anlaşıqlı idi, danışığını yaxşı başa düşürdüm.			
Sərbəst idi, bir neçə dəfə gözlərimə baxdı.			
Yeri gəldikdə mimika və jestlərdən istifadə edirdi.			
Lazımsız əl-qol hərəkətlərinə yol vermirdi.			
Hisslərini daha yaxşı anlatmaq üçün səs tonundan düzgün istifadə edirdi.			
Mövzudan kənara çıxmırdı.			
"Adı nədir...", "şey..." kimi yersiz sözlərə yol vermirdi.			

Hər ayın sonunda müəllim bütün qiymətləndirmə materiallarını ümumiləşdirərək hər bir şagird haqqında belə bir qiymətləndirmə cədvəli hazırlaya bilər.

<u>NİTQ BACARIQLARININ ÜMUMİ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ</u> (ay ərzində müşahidələrin nəticəsinə əsasən doldurulur)					
Şagirdin adı, soyadı _____					
Səviyyələr	Dinləmə	Danışma	Oxu	Yazı	Dil qaydaları
Yüksək səviyyədədir.					
İnkişaf edir.					
Aşağı səviyyədədir.					
Qeydlər: _____ _____ _____					

Mövzu		Ailə və məktəb
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	Şəkil üzrə danışma, hadisələrin ardıcılığı üzrə danışma, mətnin davamının təxmin edilməsi, şagirdlərin təqdimatı
	Söz ehtiyatı	Sözün izah edilməsi yollarının mənimsədilməsi, ümumi məna, izahlı lüğətlə tanışlıq, qohumluq bildirən sözlər və mətnlərdə rast gəlinən yeni sözlərin mənimsədilməsi
	Oxu	• Kiçikhəcmli mətnlərin müvafiq səs tonu ilə oxunması
	Yazı	Açıqçanın yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	• Qalın və incə, dodaqlanan və dodaqlanmayan saitlər • Ahəng qanunu
	Filoloji anlayışlar	Sözün izahı, əlamət və ümumi məna, izahlı lüğət, qalın və incə, dodaqlanan və dodaqlanmayan sait, ahəng qanunu, hekayə xəritəsi
Kompetensiyalar		• Ailə üzvlərinə, qohumlarına və müəllimlərinə sevgi, hörmət • Məktəbə maraq, sevgi

1-ci bölmənin tədrisi şagirdlərin məktəb mühitinə adaptasiya dövrünə təsadüf etdiyindən bu bölmədə təqdim olunan mövzular ailə və məktəblə bağlıdır.

Başlanğıc mərhələdə şagirdlərin nitqinin məzmunundan asılı olmayaraq təqdir olunması, ona müsbət reaksiya verilməsi onların tətil fasiləsindən sonra məktəb mühitinə adaptasiyasını sürətləndirə bilər.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- özü (ailə üzvləri, qohumları) haqqında rabitəli cümlələrlə danışır;
- sözləri hecalamadan, bütöv tələffüz etməklə kiçikhəcmli mətnləri oxuyur;
- nəzm və nəsrə yazılmış mətnin əsas struktur elementlərini (bənd, misra, abzas, başlıq və s.) tanıyır;
- mətnin məzmunu ilə bağlı əsas anlayışları ("zaman", "məkan", "obraz", "baş qəhrəman", "əsas hadisə", "əsas fikir" və s.) tanıyır;

– mövzu ilə bağlı sadə şifahi və yazılı təqdimat hazırlayır;

– sait və samit səsləri fərqləndirir.

Diferensial təlim

Bu bölmənin tədrisi zamanı mövzuların mənimsədilməsində şagirdlərin fəaliyyətinə fərdi diferensial yanaşma faydalı ola bilər. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Mənimsəmədə çətinlik doğuran məsələlər:

- sözlərin izah edilməsi;
- deyilişi və yazılışı fərqlənən bəzi sözlərin (usta, həftə, qəhrəman, həyəcan və s.) düzgün yazılışı;
- saitlərin növlərinin (qalın, incə) mənimsədilməsi.

Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

1-ci bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vəsaitlər: izahlı lüğət, üzərində sözlərin izahı yazılmış kartlar və s.

1-ci dər. Yay tətili təəssüratları

- Dərslik: səh. 7-8 • İş dəftəri: səh. 2

Təlim məqsədləri

- Vəziyyətə uyğun olaraq ünsiyyət formalarını dəyişir (fikir bildirir, başqalarına qulaq asır, sual verir, sualı cavablandırır) (st. 1.2.3).
- Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir (st. 1.2.1).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Fənn üzrə tədris resursları ilə tanışlıq
2	Danışma	Tətil təəssüratları, süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətnqurma
3	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin mənimsədilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər tədris ilində istifadə edəcəkləri yeni resurslarla tanış olurlar. Müəllim sual verir:

– *Hansı mövzular, bölmələr sizi daha çox maraqlandırır?* Şagirdlər dərslərin məzmunu ilə bağlı ilkin təəssüratlarını danışırlar.

Danışma

1.2.3 Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti I bölmənin titul səhifəsində verilmiş şəkil və suallar əsasında yerinə yetirilir. Şagirdlər şəkildəki sözləri oxuyur və tapşırıqda verilmiş suallar əsasında qohumları haqqında danışırlar.

Müəllimin nəzərinə! Bölmənin ikinci fəslə qohumluq bildirən sözlərin mənimsədilməsinə həsr olunduğu üçün bu dərstdə qohumlar mövzusunun yay tətili ilə əlaqəli şəkildə müzakirəsinə çalışmaq lazımdır.

Müəllim şagirdlərə danışma üzrə bir neçə qaydanı xatırladır (təlimatları əmr şəklində ifadə etmək tövsiyə olunmur):

– *dərstdə söylənilən fikirlərə və suallara diqqətlə qulaq asmalıyıq. Çünki dinlədikdən sonra bu suallarla bağlı öz fikrimizi bildirməliyik;*

– *danışmaq istəyərkən gözləmək lazımdır ki, müəllim və ya yoldaşınız fikrini bitirsin və s.*

Yaxşı olardı ki, müəllim danışma üzrə vacib

hesab etdiyi qaydanı xüsusi vurğulasın. Məsələn, onu “Qızıl qayda” adlandırsın. Bu, şagirdləri həmin qaydaya həmişə riayət etməyə sövq edə bilər.

1.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Aukşion. Müəllim şagirdlərin rəbitəli mətn qurması üçün hazırlıq məqsədilə aukşion keçirə bilər. Aukşionun bir neçə mərhələdə keçirilməsi tövsiyə olunur:

1. Müəllim şagirdlərin diqqətini illüstrasiyaya yönəldir, şəkillərə aid açar sözləri oxumağı və əlavə sözlər söyləməyi tapşırır. Şagirdlər sözlər dedikcə müəllim həmin sözləri lövhədə yazır.

Şagirdlərə xatırlatmaq lazımdır ki, oyun zamanı təkrar söz söyləmək olmaz. Sonuncu söz deyən şagird qalib elan olunur. Tapşırığın bu üsulla yerinə yetirilməsi şagirdlərin söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə, həmçinin diqqətin inkişafına kömək edir.

2. Müəllim şəkillərə aid cümlələr söyləməyi tapşırır. Şəklə aid sonuncu cümlə söyləyən şagird qalib elan olunur. Şəkillərə aid cümlələrin söylənməsi növbəti mərhələdə rəbitəli mətn qurmağa kömək edir.

3. Müəllim sonda şagirdlərə süjetli kompozisiya üzrə mətn qurub danışmağı tapşırır. Onlara xüsusi göstərişlər də verə bilər:

1. *Əvvəlcə zaman və məkanla bağlı danışın.*
2. *Sonra obrazları sadalayın. Əsas obrazlara ad verə bilərsiniz.*
3. *Sonra əsas hadisəni danışın.*
4. *Sonda hadisələri düşündüyünüz kimi davam etdirin.*

Əlavə suallar vasitəsilə mövzu şagirdlərin həyatı ilə əlaqələndirilir:

– *Piknikə getmisinizmi? Haralarda olmusunuz? Maraqlı hadisələr baş veribmi?*

Müəllimin nəzərinə! Bu dərstdə bütün şagirdlərin yay tətili təəssüratları haqda danışmalarına vaxt ayrılmalıdır. Müəllim çalışmalıdır ki, hər bir şagird özü haqda danışmağa cəhd etsin. Bu onların tətildən sonra dərslərinə adaptasiyasına kömək edə bilər.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Bu fəsildə sözün izahı ilə bağlı bilik və bacarıqlar mənimsədir. “C” tapşırığında şagirdlərin maraq dairəsinə uyğun sözlər seçilmişdir. Bu əşyaların adlarının öyrənilməsi və istifadə edilməsi şagirdlərin söz ehti-

yatının düzgün istiqamətdə inkişafına kömək edir. Müəllim şagirdlərin diqqətinə tapşırıqda verilən bəzi varlıqların adlarını (dondurma, çətir, gözlük, səndəl) xüsusilə çatdırmalıdır. Bununla şagirdlərin nitqinin təmizliyi qorunur, dil daşıyıcılarının varvarizmlərdən yersiz istifadəsinin qarşısı alınır.

Cütlərlə iş. Tapşırıq ümumi siniflə şifahi olaraq yerinə yetiriləndən sonra cütlər “Söz boğçası”ndakı sözləri oxuyaraq uyğun sözlə birləşdirirlər; məsələn: balıqçulağı – 5, çətir – 3 və s.

Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar şagirdlərin söz ehtiyatını möhkəmləndirməyə xidmət edir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin söz ehtiyatı nəzarətdə saxlanılmalıdır. Yeni sözlər “Söz boğçası”nda toplanmalı və növbəti dərslərdə həmin sözlər üzrə iş aparılmalıdır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Vəziyyətə uyğun olaraq ünsiyyət formalarını dəyişir (fikir bildirir, başqalarına qulaq asır, sual verir, sualı cavablandırır).	Tap. A (dərslük)
Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.	Tap. B (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. C (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Şəkildəki varlıqların adlarını tanıyır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllimə dərslərin 8-ci səhifəsində verilmiş sözlərə dair kartlarda izahlar yazması tövsiyə olunur.

2-ci dərs. Sözü mənəsi

- Dərslük: səh. 9-10
- İş dəftəri: səh. 3

Təlim məqsədləri

- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir (st. 2.1.1).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).

• **Köməkçi vasitələr (təchizat):** üzərində izahlar yazılmış rəngli kağızlar.

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	İzah yazılmış kağızların və əşyaların nümayişi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	İzahların oxunması, varlığın əlamətlərini sadalamaqla sözlərin izah olunması, tapmacalar üzrə iş
3	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim hazırladığı izahlar yazılmış kağızları bir-bir nümayiş etdirir və soruşur:

– *Sizcə, bu kağızda hansı əşya barədə yazılıb?*

Müəllim sinifdə müxtəlif əşyalar nümayiş etdirərək şagirdlərin iştirakı ilə həmin əşyaların əlamətlərini sadalaya bilər.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Cütlərlə oxu.

Cütlər verilmiş cümlələri birlikdə oxuyub müzakirə edirlər. Bu üsul şagirdlərin əməkdaşlıq şəraitində analiz etmək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Müəllimin nəzərinə! Cümlələrin aid olduğu sözləri cütlərin yazılı şəkildə təqdim etməsi tövsiyə olunur. Bu, müəllimin cütləri qiymətləndirmə işini asanlaşdırmağa bilər.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Rubrikada verilmiş tövsiyələr şagirdlərin bildiyi sözlərin leksik mənasını izah etmək bacarığının formalaşdırılmasına yönəlmişdir. Sözü lüğətdə göstəriləndi kimi (feili tərkiblərinin köməyi ilə adlıq cümlə şəklində) izah etmək mürəkkəb idraki prosesdir. Ona görə də 2-ci siniflərin yaş səviyyəsinə uyğun olaraq sözü izah etmək bacarığı mərhələli olaraq mənimsədir.

Şagirdlər artıq 1-ci sinifdə sözün leksik mənasını bir neçə yolla izah etməyi mənimsəmişlər:

- İzahı tələb olunan sözə:
 - yaxınmənalı söz seçməklə: qaçmaq – yüyürmək;
 - əksmənalı söz seçməklə: gözəl – çirkin olmayan.

Dilin lüğət tərkibində çoxlu sayda konkret ismlər var ki, onların izahını ifadə etdikləri varlıqların əlamətlərini sadalamaqla izah etmək mümkündür.

Müəllimin nəzərinə! Rubrikada “əlamət” sözü geniş mənada işlənmişdir və təkə əlamət bildirən sözlər (sifət) nəzərdə tu-

tulmur. Bu, şagirdlərdə çaşqınlıq yarada bilər. Bu zaman müəllim izah etməlidir ki, varlığın əlamətini izah edərkən əlamət bildirən sözlərin iştirak etməsi vacib deyil; məsələn, “A” tapşırığında “yelpik” haqqında belə bir əlamət verilir: *Əllə yel-lətdikdə külək yaradır* və s.

2.1.1 Tapşırıq B, C (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlərdən əlamət bildirən sözlərin köməyi ilə sözləri izah etmək tələb olunur. Şagirdlər əvvəlcə anlayışa uyğun gələn əlamət bildirən sözləri seçir, sonra həmin sözlərin iştirakı ilə cümlə qurub anlayışı izah edirlər.

2.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq modeli oxuyub-qavrama bacarığını və məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirmək üçün effektiv üsullardan biridir. Şagirdlər natamam cümlədəki açar sözlərə (əlamətlərə) diqqət edir, sözlər arasında məntiqi əlaqə qurmaqla cümləni tamamlayırlar.

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər 1-ci sinifdə mövzularla bağlı əyləncəli oxu materialı kimi təqdim olunmuş tapmacalarla tanışdırlar. Bu dərstdə isə tapmacanın mahiyyətinin açılması və sözün izahı ilə əlaqəli şəkildə mənimsədilməsi qarşıya məqsəd kimi qoyulmuşdur.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Müəllim rubrika vasitəsilə şagirdlərə tapmacanın mahiyyətini izah edir.

Tapşırıq B, C (iş dəftəri). Tapşırıqlar məntiqi təfəkkürün inkişafına və varlığın xüsusiyyətlərini tanıma, izahetmə bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. “C” tapşırığında tapmacada verilən üstüörtülü əlamətlər izahedici cümlələr şəklində ifadə olunmuşdur. Şagirdlər tapmacanın misralarından çıxan nəticəyə uyğun cümlələri seçməklə məntiqi təfəkkürlərini inkişaf etdirirlər.

Tapmacaların cavabları: *alcək, üzüm.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. A, B, Ç, D (dərslük)
Varlığın əlamətlərini sadalamaqla sözü izah edir.	Tap. C (dərslük) Tap. A, B, C (iş dəftəri)

Cümlədəki sözlər arasında məntiqi əlaqə qurmaqla cümləni tamamlayır.	Tap. A (iş dəftəri)
--	---------------------

3-cü dər. “Sevimli güllər” (I hissə)

- Dərslük: səh. 10-11
- İş dəftəri: səh. 4

Təlim məqsədləri

- Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir (st. 2.2.1).
- Mətndəki problemin həllini öz həyat təcrübəsində seçdiyi həll yolu ilə əlaqələndirir (2.2.4).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (2.2.5).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir (st. 2.1.1).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Oxu	“Sevimli güllər” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazların davranışlarına münasibət
4	Söz ehtiyatı	Varlığın əlamətləri, yaxınmənalı sözlər
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim suallar verir:

– Dostlarınız sizə gəlirmi və ya siz dostunuz-gilə gedirsinizmi? Birlikdə nə edirsiniz? Hansı oyunlar oynayırırsınız?

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətnin adını və mətnə aid şəkillərə baxaraq mətnin məzmununu təxmin edib söyləyirlər.

Xəyalında canlandırma. Mətn 1-ci şəxsin dilindən söyləndiyi üçün oxu prosesində mətnin məzmununa uyğun səs tonu və səs çalarlarından, həmçinin müvafiq jest və mimikalardan düzgün istifadə edilməsi məqsədəuyğundur. Buna görə də mətnin əvvəlcə müəllim tərəfindən məqsədəuyğun qaydada oxunması tövsiyə olunur. Müəllim mətni oxumazdan öncə şagirdlərə

mətn oxunduqca hadisələri göz önünə gətirmə-lərini və əhvalatı kimin söylədiyini tapmağı tapşırır.

Müəllim mətni oxuduqdan sonra soruşur:

– *Əhvalatı kim danışır?*

Şagirdlər Teymurun nitqinə əsasən əhvalatı söyləyənin adının Nihad olduğunu müəyyən edirlər (– *Nihad, mən daha gedim, evdə narahat olarlar*).

Sonra müəllim “Söz boğçası” üzrə iş aparır. Əvvəlcə sözlərin mənası üzrə şagirdlərin təxmini fikirlərini soruşur, sonra yaxınmənalı sözlərin kö-məyi ilə sözlərin izahını dəqiqləşdirir.

Daha sonra şagirdlər özlərini Nihadın yerində təsəvvür etməklə mətni müəllimin oxuduğu qay-dada oxuyurlar. Dinləmə zamanı şagirdlərin ha-disələri göz önünə gətirmələri və tanış olmayan sözlərin əvvəlcədən izah edilməsi şagirdlərin oxu prosesində obrazların keçirdiyi hiss-həyəcanı səs tonunda və üz cizgilərində ifadə etməsinə kömək göstərir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin qarşıya çıxan problemi həll etmək üsullarını dü-şünmək kimi vacib həyatı bacarığı inkişaf etdirir. Tapşırıqdakı sual ətrafında müəllimə bütün şa-girdlərin fikirlərini soruşmaq tövsiyə edilir. Bir çox şagirdlər, çox güman ki, mətnə danışılan əhvalata bənzər hadisə ilə üzləşib. Ona görə də müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər öz hə-yatlarından nümunələr gətirməklə problemin həlli yollarını təklif edirlər. Bu tapşırıq həmçinin mətnin ikinci hissəsini oxumağa maraq oyadır.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Müəllim şagird-lərin oxuyub-qavradığını yoxlamaq üçün onların diqqətini mətnə aid olan ikinci illüstrasiyaya yö-nəldir və soruşur:

– *Şəkildəki obraz kimdir? Teymurdur, yoxsa Nihad?*

Müəllimin nəzərinə! Bütün şagirdlərin cavabını effektiv yoxlamaq üçün “Nihad” deyənlər əlini qaldırsın” kimi üsullardan istifadə edə bilər.

Sonra şagirdlər şəkli təsvir edərək mətnə uyğun hissəni tapıb yenidən oxuyurlar.

2.2.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlər obrazları təhlil edir, onların hərəkətlə-rinə münasibət bildirirlər. Müəllim çalışmalıdır

ki, şagirdlər obrazlara münasibət bildirərkən fi-kirlərini əsaslandırсынlar. Obrazların hərəkətlərini təhlil etməklə düzgün nəticənin çıxarılması şa-girdlərdə bir sıra əxlaqi dəyərlərin formalaşma-sına müsbət təsir göstərir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərdə hadisələr arasında səbəb və nəticə əlaqəsini müəyyən et-mək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər tapma-caları bir-bir oxuyur, müəllim tapmacalarda şa-girdlərə tanış olmayan söz və ifadələri (*darı, bar, mat qoymaq*) izah edir. Sonra şagirdlər tapma-calardakı əlamətlərə uyğun gələn sözləri (*buğda, qızılgül*) müəyyən edirlər. İkinci tapmacanı mətn-lə əlaqələndirirlər.

2.1.1 Müəllim şagirdlərə tapmacalardakı əla-mətlərdən istifadə etməklə buğda və qızılgülün əlamətlərini sadalamağı tapşırır; məsələn:

Buğda – balaca, sarı olur, darıya bənzəyir, on-dan çörək hazırlanır, zəmilərdə yetişir.

Qızılgül – ətirlidir, çox gözəl olur, tikanlıdır.

Bu fəaliyyət şagirdlərə iş dəftərindəki “B” tap-şırığını müstəqil yerinə yetirmələrinə kömək edir.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığın məqsədi şagirdlərdə sözləri izah etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Diferensial təlim

Müəllim çətinlik çəkən şagirdlərə yönəldici suallar verməklə kömək edə bilər; məsələn:

– *Şahmatı neçə nəfər oynayır? Şahmat taxtasın-da hansı rənglər var? Hansı fiqurlar var? Xalça nə məqsədlə istifadə olunur? Onu nədən hazırlayırlar?*

2.1.3 Tapşırıq E (dərslük). Şagirdlərin diqqəti mətnə fərqləndirilmiş sözlərin iştirak etdiyi cüm-lələrə yönəldilir. Şagirdlər həmin sözləri yaxınmə-nalı qarşılığı ilə əvəz edib cümlələri köçürməlidirlər. Tapşırıq şagirdlərin söz ehti-yatının zənginləşdirilməsinə, eləcə də yazı bacarığının inkişafına yönəlmişdir.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Yeni öyrədilən sözlər üzrə möhkəmləndirmə məqsədi daşıyır.

Müəllimin nəzərinə! Yaxınmənalı sözləri bilməyin əhəmiyyəti vurğulanmalı və şa-girdlərin diqqətinə çatdırılmalıdır:

– *Dilimizdə elə sözlər var ki, onları izah et-mək üçün həmin sözlə yaxınmənalı olan*

sözlərdən istifadə etməliyə; məsələn: çilik-çilik – qırıq-qırıq, sınıq-sınıq və s.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir.	Tap. A (dərslük)
Problemin həlli yolunu göstərir.	Tap. B (dərslük)
Obrazlara münasibət bildirir.	Tap. Ç (dərslük)
Varlığın əlamətlərini sadalayır.	Tap. D (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)
Yaxınmənalı sözləri müəyyən edir.	Tap. D (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)

4-cü dərsl. “Sevimli güllər” (II hissə)

- Dərslük: səh. 12-13
- İş dəftəri: səh. 5

Təlim məqsədləri

- Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Mətni tərtib etdiyi plan əsasında nəql edir (st. 2.2.3).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2)
- Mətni obrazlardan birinin dilindən nəql edir (st. 2.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Sevimli güllər” mətninin 1 -ci hissəsi üzrə sual-cavab
2	Oxu	“Sevimli güllər” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin planı üzrə iş, hekayə xəritəsinin tərtibi
4	Danışma	Mətni genişləndirib danışma
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim mətnin birinci hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Mətnin ikinci hissəsi ilə bağlı şagird-

lərin təxminlərini soruşur.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Mətnin 1-ci hissəsinin oxu üsulundan istifadə edilməklə mətnin davamı oxunur. Şagirdlər öz təxminlərini Nihadın problemi həll etdiyi üsulla müqayisə edirlər. Müəllim mətnlə bağlı faktoloji suallar verir:

– Nihad anasını necə qarşıladı? Nihad niyə anasına Teymurla bağlı heç nə demədi? Sizcə, ana nə üçün Nihaddan əsl gülləri soruşmadı?

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər “Sevimli güllər” mətninin 1-ci və 2-ci hissələrində baş verən əsas hadisələrin ardıcılığını müəyyən etməklə mətn üzrə ümumiləşdirmə aparırlar.

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırığı yerinə yetirmək üçün müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verir və şagirdlərin cavabları əsasında lövhədə mətn üzrə plan tərtib edir:

- Teymurun Nihadgilə gəlməsi
- Teymurla Nihadın güləşməsi
- Güldanın sınıması
- Teymurun getməsi
- Nihadın evi təmizləməsi
- Nihadın anasını qarşılaması
- Ananın qızılgül rəsmini bəyənməsi
- Teymurun və anasının Nihadgilə gəlişi

Şagirdlər lövhədəki ardıcılıqla mətni nəql edirlər.

2.2.3, 2.2.5 “Bunları bilməliyik” rubrikası. 1-ci sinifdə şagirdlər oxuduqları mətnlə bağlı hekayə xəritəsinin sadə nümunələri üzərində işləmişlər. Bu dərstdə isə şagirdlər “hekayə xəritəsi” anlayışı, onun mahiyyəti və bu çalışma modelinin əhəmiyyəti ilə bağlı informasiya alırlar.

Şagirdlərin diqqəti rubrikaya yönəldilir və hekayə xəritəsinin ünsürləri bir-bir izah edilir.

Yaxşı olardı ki, müəllim rubrikada verilmiş hekayə xəritəsi nümunəsini A4 kağızda yazsın və bu nümunə üzərində şagirdlərə əyani şəkildə izah etsin. Eyni zamanda 1-ci sinifdə iş dəftərlərində verilən nümunələri də xatırlatmaq olar.

Müəllimin nəzərinə! Dərslükdə hekayə xəritəsinin ən çox istifadə olunan növünə aid nümunə verilmişdir. Şagirdlərin nəzərinə çatdırmaq lazımdır ki, elə mətnlər var ki, onlara aid hekayə xəritəsi qurulan zaman nümunədə göstərilən ünsürlər-

dən biri və ya bir neçəsi olmaya bilər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Öyrədilən yeni anlayışlar üzrə möhkəmləndirmə məqsədi daşıyır.

Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Qruplar A4 kağızlarda müəllimin nümayiş etdirdiyi qaydada mətn üzrə hekayə xəritəsi tərtib edirlər. Şagirdlər hər bir anlayışla bağlı mətndən faktlar gətirməklə müzakirə edir, hekayə xəritəsində uyğun qeydlər aparırlar.

Hekayə xəritəsi tərtib edərkən şagirdlərə mətnin qısa məzmununu yazmaq çətin olarsa, müəllim onları iş dəftərindəki "A" tapşırığına və lövhədə yazılan mətnin planına yönəldə bilər.

Mətndəki hadisələr macərə xarakterli olduğundan mətnin ideyasını (əsas fikrini) müəyyənləşdirmək bir qədər çətinidir. Buna baxmayaraq mətndən bir neçə əxlaqi dəyər (*sədaqətli olmaq, məsuliyyətli davranmaq, anaya hörmət etmək, səhvini anlamaq* və s.) çıxarıla bilər. Şagirdlər qruplarda bu barədə müzakirə aparmaqla yekun qərara gəlirlər. Sonda qrupların təqdimatları dinlənir.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş yönəldici sualları cavablandırmaqla hadisələri təxəyyüllərinə uyğun davam etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq C (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün və nəqletmə bacarığının inkişaf etdirilməsidir. Tapşırıq öncə müəllimin köməyi ilə bütün siniflə şifahi yerinə yetirilir. Şagirdlər mətndəki hadisələri Nihadın deyil, Teymurun dilindən nəql edirlər; məsələn:

– *Bir gün mən Nihadgila getmişdim. Nihadın anası evdə yox idi. Biz onunla xeyli oynadıq. Nihadla güləşəndə stola dəydik və s.*

Şagirdlər tapşırığı müstəqil şəkildə yerinə yetirməklə yaradıcılıq qabiliyyətlərini nümayiş etdirirlər.

Diferensial təlim. Tapşırığın yerinə yetirilməsində çətinlik çəkən şagirdlərə belə tapşırıq verilə bilər:

– *Mətnə ən çox hansı hissə xoşuna gəldi? Həmin hissəni öz sözlərinlə yaz.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir.	Tap. A (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. A (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)
Mətni tərtib etdiyi plan əsasında nəql edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. C (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)
Suallara cavab verməklə mətni nəql edir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətndəki hadisəni köməkçi obrazın dilindən yazır.	Tap. C (iş dəftəri)

5-ci dərs. Sözü ümumi mənası

- Dərslük: səh. 13-14
- İş dəftəri: səh. 6

Təlim məqsədləri

- Verilmiş sözlərin ümumi anlayışla bağlılığını izah edir (st. 2.1.1).
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir (st. 2.1.1).
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır (st. 2.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Əşyaları qruplaşdırmaq üzrə iş
2	Söz ehtiyatı	Sözü izahı, ümumi mənə
3	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim partanın üstünə bir neçə məktəb əşyası (dəftər, qələm və s.) və tamamilə fərqli bir əşya (məs., fincan və ya alma) düzür və şagirdlərdən soruşur:

– *Bu əşyalardan hansı digərlərindən fərqlidir? Seçiminizi izah edin.*

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərdə sözlərin ümumi mənə altında birləşməsi üzrə ilkin təsəvvür yaradılır. Şagirdlər verilmiş sözlər arasındakı ümumi mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə həmin söz sırasını davam

etdirməlidirlər. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlər sözlər arasında yaranan assosiasiyaları izah edə bilsin, seçdiyi varlıqla bağlı fikrini əsaslandırсын.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini rubrikaya yönəldir. Sözlərin ümumi mənasını rubrika üzərində izah edir. Sxemləri şagirdlərə aydınlaşdırır.

Tapşırıq B (dərslük). Qruplarla iş. Şagirdlər 1-ci sinifdə əldə etdikləri söz ehtiyatına əsasən tapşırığı yerinə yetirirlər. Qrupların təqdimatları dinlənilir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş əlamətlərin aid olduğu anlayışları müəyyən edib uyğun dairəyə yazdıqdan sonra müəllim şagirdlərə sxem vasitəsilə sözü izah etmək üsulunu başa salır. Nümunə əsasında şagirdlər digər sözləri də izah edirlər; məsələn:

– *Limon sarı, turş, sulu meyvədir.*

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər sözlərin aid olduğu ümumi mənanı müəyyənləşdirməklə söz ehtiyatlarında olan sözləri ümumi mənə üzrə qruplaşdırmağı öyrənirlər.

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər şəkli verilmiş varlıqların əlamətləri haqqında danışır, sözlərin bildirdiyi ümumi mənanı söyləyirlər (heyvan, meyvə, tərəvəz, nəqliyyat vasitəsi və musiqi aləti).

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Cütlərlə iş. Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin sözlərin izahı ilə bağlı öyrəndikləri bilikləri ümumiləşdirilir. Cütlər müzakirə edərək izahlara uyğun gələn sözləri müəyyən etməklə yanaşı, sözlərin izah edilməsi modelindəki hissələri də (əlamət və ümumi mənə) aydınlaşdırırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş sözlərin ümumi anlayışla bağlılığını izah edir.	Tap. A, B (dərslük)
Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir.	Tap. C, Ç (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq.

- Növbəti dərsdə şagirdlərin izahlı lüğətlə tanış olmaları üçün dərsə izahlı lüğətin gətirilməsi tövsiyə olunur.
- Şagirdlərə evdə əlifbanı təkrar etməyi tapşırmaq lazımdır.

6-cı dərs. İzahlı lüğətlə tanışlıq

- Dərslük: səh. 14-15
- İş dəftəri: səh. 7

Təlim məqsədləri

- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi mənə və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır (st. 4.1.4).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir (st. 2.1.1).

- Köməkçi vasitələr (təchizat):** izahlı lüğət
- Dərsin qısa planı**

1	Mövzuya yönəltmə	Əlifbanın xatırlanması
2	Dil qaydaları	Sözlərin əlifba sırası ilə düzülüşü
3	Söz ehtiyatı	İzahlı lüğət üzrə iş, izahlı lüğətin tərtibi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə hərfləri əlifba sırası ilə yazır. Hərflərdən bəzilərinin yerini boş buraxır. Şagirdlərə əlifba sırasını tamamlamağı tapşırır.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkillərə yönəldərək onlara şəkildəki əşyaların ifadə etdiyi sözlərin ümumi mənasını müəyyən etməyi tapşırır. Şagirdlər varlıqları “Ev əşyaları” adı altında ümumiləşdirirlər.

Cütlərlə iş. Cütlər əşya adlarını əlifba sırası ilə düzülür.

Sözlərin əlifba sırası ilə düzülüşü: *çarpay, divan, kreslo, soyuducu, tozсорan, ütü.*

Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin əlifba sırası üzrə biliklərinin yoxlanılmasıdır.

4.1.4 “Bunları bilməliyə” rubrikası. Müəllim gətirdiyi izahlı lüğəti nümayiş etdirir və rubrikada təqdim olunmuş məlumatları söyləyir. Sonra şagirdlərin izahlı lüğətdən öyrənmək istədikləri bir neçə sözün mənasını izahlı lüğətdən taparaq oxuyur.

Tapşırıq B (dərslük). Cütlərlə iş. Cütlər izahlı lüğət nümunəsini nəzərdən keçirir. Lüğətin quruluşunu müzakirə edirlər.

Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə şagirdlərin lüğətin quruluşu haqqında danışmasına nail olur.

Yönəldici suallar: *Bu lüğət nümunəsində hansı hərflərlə başlayan sözlər var? Nə üçün lüğətdə “balta” sözü “albalı” sözündən sonra yerləşib? Sizcə, lüğətdə şəkillər nə üçün verilir?*

Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin bu fəsildə öyrəndikləri biliklərin möhkəmləndirilməsinə yönəlmişdir.

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər 1-ci sinifdə əldə etdikləri söz ehtiyatına əsasən əvvəlcə söz və izahları uyğunlaşdırır, sonra isə sözləri əlifba sırası ilə düzməklə lüğətin quruluşu üzrə biliklərini tətbiq edirlər.

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Yazı ilə integrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin fəsil üzrə biliklərinin ümumiləşdirilməsidir. Şagirdlər bu fəsildə sözün izah edilməsi üçün ən geniş istifadə olunan üsulla tanış olublar. Tapşırıqda təqdim olunmuş sözlər də ifadə etdiyi varlığın əlamətlərini və istifadə məqsədini söyləməklə asan izah olunan sözlərdir. Buna baxmayaraq bu tapşırığın yerinə yetirilməsində müəllimin rolu və köməyi mühümdür.

Qruplarla iş. Qruplar onlara verilmiş sözlərin izahını müzakirə edir, hər bir sözün izahını bir kağızda (bir söz bir kağızda) yazırlar.

Qrupların təqdimatları dinlənilir. Sonda müəllim bütün sözlərin yazıldığı kağızları toplayır. İzahı yazılmış sözlər müəllimin köməyi ilə şagirdlər tərəfindən lövhədə əlifba sırası üzrə düzülür.

Diferensial təlim

Sözün izahını verməkdə çətinlik çəkən qruplar izahlı lüğətdən istifadə edə bilirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir.	Tap. A (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)

Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır.	Tap. A, C (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir.	Tap. Ç (dərslük)

Növbəti dərslə hazırlıq. Şagirdlərə qohumlarından biri və bir neçəsinin (əmi, dayı, xala, bibi, əmioğlu, dayıqızı və s.) şəklini gətirməyi tapşırmaq lazımdır.

fəsil 2 QOHUMLAR

1-ci dərsl. Qohumluq bildirən sözlər

- Dərslük: səh. 16
- İş dəftəri: səh. 8

Təlim məqsədləri

- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Dinləyicilərin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur (st. 2.2.1).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Anlayışın çıxarılması
2	Oxu	“Mənim atam” şeirinin oxusu
3	Danışma	Qohumluq əlaqələrini göstərən sxemin izah olunması
4	Söz ehtiyatı	Qohumluq bildirən sözlərin mənimsədilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini bölmənin titul səhifəsinə yönəldir və soruşur.

– *Sizcə, nə üçün ailə və qohumlar birlikdə ağacba bənzədilir?*

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin sözlərin ümumi mənası üzrə biliklərini möhkəmləndirməkdir. Şagirdlər bu tapşırıqla həm də fəslin mövzusunı müəyyən edirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər “Mənim

atam” şeirini oxuyurlar. Şeirdən aydın olur ki, bir adam digər qohumları üçün müxtəlif qohumluq münasibətində olur və müxtəlif adlarla (qardaş, dayı, əmi və s.) adlandırılır. Şagirdlər oxudan sonra müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə şəkli təsvir edirlər:

– *Şəkildə kimlər təsvir edilmişdir? (qohumlar). Şeiri söyləyənin atası şəkildə kimdir? Onlar nə oynayırlar? Nənənin, babanın ətrafındakılar kimlər ola bilər? Onlar nə edirlər? Sizin də şəkil albomunuz varmı? və s.*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi sxem vasitəsilə şagirdlərə qohumluq əlaqələrini izah etmək və qohumluq bildirən sözləri mənimsətməkdir. Həmçinin şagirdlərin qrafik informasiyanı rabitəli cümlələr quraraq izah etmək bacarıqları formalaşdırılır.

Cütlərlə iş. Cütlər sxemi müzakirə edirlər. Sonra cütlərdəki şagirdlərdən biri növbə ilə nümunədə göstərilən kimi cümlələr qurub söyləyir. Digəri isə onu dinləyir və lazım gələrsə, səhvini düzəldir. Sonda cütlər bir-birini yoxlamaq üçün belə edə bilərlər: şagirdlərdən biri barmağını sxemdə “baba”, “nənə” və s. sözlərin üzərinə qoyaraq yoldaşından həmin sözün mənasını soruşur. Beləliklə, cütlər əməkdaşlıq şəraitində yeni sözləri mənimsəyirlər. Bu zaman müəllim cütləri müşahidə edir. Onların sözləri nə dərəcədə mənimsədiyini sual-cavab əsasında müəyyənləşdirir.

Təqdimat. Şagirdlər gətirdikləri şəkillərin təqdimatını edirlər. Şəkildəki qohumlarının adlarını və onlarla qohumluq əlaqələrini izah edirlər. Təxminən belə olmalıdır:

– *Bu mənim əmimdir. Adı Asifdir. Asif əmim həkimdir. Bu isə bibimdir, bibimin 2 qızı var və s.*

Söz ehtiyatı

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı müstəqil şəkildə yerinə yetirməklə qohumluq bildirən sözlərin mənasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

2.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərin söz ehtiyatını möhkəmləndirir, məntiqi təfəkkürlərini inkişaf etdirir. Tapşırıqdakı sxemlər şagirdlərə cümlələri tamamlamağa kömək edir.

Tapşırıqdakı cümlələr belə tamamlanmalıdır:

1. Samirin anası Ramizin qardaşıdır.
2. Samirin atası Aydının qardaşıdır.
3. Samirin anası Sevilin bacısıdır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir.	Tap. C (dərslük)
İzahların aid olduğu sözləri müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Sözlər arasında məntiqi əlaqə qurmaqla cümləni tamamlayır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. Şagirdlərə dərsləyin 17-ci səhifəsindəki “A” tapşırığına hazırlıq üçün lazım olan materialları gətirmələri tapşırılır.

2-ci dərsl. “Ailə ağacı”nın hazırlanması. Qalın və incə saitlər

- Dərslük: səh. 17
- İş dəftəri: səh. 9

Təlim məqsədləri

- Təlimatə əsasən yazılı təqdimat hazırlayır (st. 3.1.4).
- Eyni məna qrupuna aid olan sözləri kontekstə görə fərqləndirir (st. 2.1.2).
- Qalın və incə saitləri fərqləndirir (st. 4.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Şagirdlərin gətirdikləri əşyaların nümayişi
2	Yazı. Söz ehtiyatı	Təlimatə əsasən ailə ağacının hazırlanması
3	Dil qaydaları	Qalın və incə saitlərin fərqləndirilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə gətirdikləri əşyaları partaların üzərinə düzməyi tapşırır.

Yazı. Söz ehtiyatı

3.1.4, 2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər təlimatı öncə səssiz oxuyurlar. Daha sonra növbə ilə təlimatda göstərilən mərhələlərə uyğun əşyaları göstərməklə həmin mərhələni öz sözləri ilə izah edirlər. Sonda müəllim təlimatı özünü izah edir və şagirdlər işə başlayırlar. Şagirdlər qohumluq bildirən sözlərlə bağlı biliklərini öz şəxsi nümunəsində tətbiq etməklə həmin sözlərin mənasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Sonda hər bir şagird öz işini təqdim edir.

Müəllimin nəzərinə! Bu tapşırığın yerinə yetirilməsi şagirdlərin psixoloji durumunu öyrənməyə kömək edə bilər. Şagirdlərin ailə üzvləri və qohumlarından kimlərin adını yazmaları və "ağac"ın hansı hissəsindən asması şagirdin ailə vəziyyəti barədə informasiya ötürə bilər. Şagirdlərin davranışlarına mühüm təsir göstərən ailə münasibətlərinin öyrənilməsi müəllimə şagirdlərin təlim-tərbiyəsi işində yardım edir. Bu tipli tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı müəllim ailə üzvlərindən biri və bir neçəsini itirmiş şagirdlərlə həssas davranmalı, məktəb psixoloqunun köməyindən istifadə etməlidir.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərin sait və samitlər üzrə 1-ci sinifdə öyrəndikləri bilikləri xatırlamasına yönəlmişdir.

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər saitləri tələffüz edərək müqayisə etməklə saitlərin qalın və ya incə səslənməsi fərqlərini müşahidə edirlər.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Rubrikadakı məlumatlar oxunur. Saitlər fərqləndirilir.

Müəllimin nəzərinə! Saitlərin yaranma yerinə (dilönü, dilarxası və dilortası) görə fərqləndirilməsi şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun olmadığı üçün müəllim şagirdlərə saitlərin qalın və incə tələffüzünü hiss edərək fərqləndirməsini mənimsətməlidir. Bunun üçün o bütün şagirdlərə tək-tək yaxınlaşmalı və onlardan "C" tapşırığında göstərilən kimi (*a-ə, i-i və s.*) müqayisəli tələffüz etməyi və saitləri fərqləndirməyi tapşırmalıdır.

Tapşırıq Ç (dərslük). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlərin dil qaydası üzrə biliklərini möhkəmləndirmə məqsədi daşıyır. Şagirdlər sözlərdəki qalın saitləri incə ilə əvəz edib başqa söz yaratmaqla (*baba – bibi* və s.) həmçinin söz ehtiyatlarını da nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq A, B, C (iş dəftəri). Hər üç tapşırıq dil qaydası üzrə biliklərin möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlər arasında iş dəftərindəki "C" tapşırığında göstərilən kimi yarış keçirmək olar.

Diferensial təlim

Müəllim yarış keçirməzdən öncə tapşırıqdakı sözlərin ümumi mənasını (heyvan) soruşur və daha sonra yüksək hazırlıqlı şagirdlərə yarışın şərtinə əlavə olaraq ümumi mənası eyni olan (meyvə, tərəvəz və s.) sözlər seçməyi tapşırır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Təlimata əsasən yazılı təqdimat hazırlayır.	Tap. A (dərslük)
Eyni məna qrupuna aid olan sözləri fərqləndirir.	Tap. A (dərslük)
Qalın və incə saitləri müəyyən-ləşdirir.	Tap. C, Ç (dərslük) Tap. A, B, C (iş dəftəri)

3-cü dərs. "Mənim babam" (I hissə)

- Dərslük: səh. 18-19
- İş dəftəri: səh. 10

Təlim məqsədləri

- Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir (st. 2.2.1).
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyən-ləşdirir (st. 2.2.4).
- Mətndəki əsas fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir (st. 2.2.4).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Qalın və incə saitləri fərqləndirir (st. 4.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı əsasında söhbət
2	Oxu	"Mənim babam" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki obrazlara aid faktların təhlili, əsas fikrə münasibət
4	Yazı	Obrazın təsvir edilməsi
5	Dil qaydaları	Qalın və incə saitlər üzrə iş
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– Evinizdə divardan asılmış şəkil varmı? Həmin şəkildəki kimdir?

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə cəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir və mətnin məzmununu təxmin etməyi tapşırır. Şagirdlər təxminlərini söylədikdən sonra mətni növbə ilə ucadan oxuyurlar. Müəllim şagirdlərə mətni oxuduqca obrazların adlarını qeyd etməyi və obrazlar haqqında olan məlumatlara diqqət etmələrini tapşırır. Müəllim şagirdlərin səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləməsinə nəzarət etməli, müvafiq göstərişlər verməlidir. Müəllim şagirdlərin istər özləri, istərsə də yoldaşları tərəfindən oxunan mətni nə dərəcədə qavradığını öyrənmək məqsədilə oxu prosesi zamanı onlara obrazlarla bağlı suallar verməlidir. (*Ülviyyə Türkün nəyidir? Təbriz kimin babasıdır? Osman kimin babasıdır?* və s.) Bu, növbəti tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün hazırlıq rolunu oynayır. Oxu prosesindən sonra şagirdlər şəkillərin mətnin hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyənləşdirirlər. “Söz boğçası” üzrə iş aparılır. Şagirdlər yeni sözləri cümlələrdə işlədirlər, müəllim həmin sözləri “Söz boğçası”na əlavə edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə məndəki faktların şagirdlər tərəfindən qavranıldığı yoxlanılır.

“B” tapşırığının düzgün cavabı: 1, 3, 5, 6-cı fiqurlar doğrudur.

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər öz babasını və ya başqasını nümunə gətirərək onların cavabı və ya qoca olması barəsində danışır, məndəki fikrə münasibət bildirir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş nümunə əsasında babalarının xarici görkəmini yazılı şəkildə təsvir edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Növbəti bölmədə obrazın təsvir edilməsi üzrə daha dərinləşən iş aparılacaq.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıqlar qalın və incə saitlər üzrə biliklərin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

Müəllimin nəzərinə! Dərslükdəki “Ç” tapşırığının ikinci hissəsi yazılı şəkildə yerinə yetirilə bilər. Müəllim lövhədə nümunə

yazır, məsələn, Aysel: a – qalın, e – incə saitdir.

Şagirdlər nümunə əsasında öz adlarındakı saitləri təhlil edirlər. Müəllim lövhədə şagirdlərin adlarını qruplaşdırır:

1. Yalnız qalın saitlər işlənən adlar
2. Yalnız incə saitlər işlənən adlar
3. Həm qalın, həm də incə sait işlənən adlar

Riyaziyyatla inteqrasiya. Hər bölgüyə aid adların sayı müəyyənləşdirilir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir.	Tap. A (dərslük)
Məndə öz əksini tapmış fakt və hadisələri müəyyən edir.	Tap. B (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Məndəki əsas fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətinə bildirir.	Tap. C (dərslük)
Obrazı təsvir edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Qalın və incə saitləri fərqləndirir.	Tap. Ç (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)

4-cü dər. “Mənim babam” (II hissə)

- Dərslük: səh. 19-20
- İş dəftəri: səh. 11

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Fakt və hadisələrin məndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözünə uyğun nümunə gətirir (st. 1.2.2).
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır (st. 1.1.1).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin davamının təxmin edilməsi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Mənim babam" mətninin davamının oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin abzasları üzrə iş
4	Danışma	"Qəhrəmanlar unudulmur" mövzusunda söhbət
5	Dinləmə	Təbriz Xəlilbəyli haqqında mətnin oxunması
6	Dil qaydaları	Bəzi sözlərin düzgün yazılışının mənimsədilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər mətnə aid şəkllə baxaraq mətnin davamını təxmin edirlər. Bununla şagirdlərdə mətnin davamını oxumağa maraq yaranır.

Oxu. Söz ehtiyatı**2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Növbə ilə oxu.**

Mətn şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Oxu prosesində müəllim şagirdlərin mətndəki obrazların hiss-həyəcanını müxtəlif səs çalarları ilə oxumalarına nəzarət edir. Yeri gəldikcə onlara müvafiq göstərişlər verir. Oxu prosesindən sonra müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin mənasını soruşur, sonra onların mənasını izah edir. Həmin sözlər "Söz boğçası"na əlavə edilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin oxu prosesində diqqətli olmalarını yoxlayır:

– Şəkildəki əsgərlər kim idi? Nə üçün qızlar şəkildə Osman babanı tanımadılar? Türkcəyə nə üçün kövrəlmişdi? və s.

Tapşırıq B (dərslik). Bu tapşırıq şagirdlərin mətnin abzaslarındakı əsas fikirləri müəyyən etmək bacarığını inkişaf etdirir. Müəllim digər abzaslara aid əlavə sual verə bilər:

– Hansı abzasda Türkcənin babasının həyatı haqqında məlumat alırır?

Danışma

1.2.2 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər "Qəhrəmanlar heç vaxt ölmürlər" cümləsini izah edirlər. Şagirdlər müəllimin suallarına cavab verməklə tanışlıqları qəhrəmanlar haqqında danışırlar.

Müəllim yönəldici suallarla şagirdləri küçələrə qəhrəmanların adlarının verilməsi, qəhrəmanlar haqqında şeirlərin, hekayələrin yazılması, onların heykəllərinin ucaldılması və s. barədə danışmağa sövq edə bilər.

Sonda belə bir qənaətə gəlinir: "Xalq vətən uğrunda canından keçmiş şəhidlərini, qəhrəmanlarını unutmur, onları həmişə xatirələrində yaşadır".

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqlar vasitəsilə mətndəki faktlar üzrə ümumiləşdirmə aparılır. Bilməcəni yerinə yetirməklə şagirdlər mətnə sözü gedən qəhrəmanın Təbriz Xəlilbəyli olduğunu öyrənirlər.

Dinləmə

1.1.1 Müəllim Təbriz Xəlilbəyli haqqında mətn oxuyur.

Dinləmə mətni:

Təbriz Xəlilbəyli görkəmli şair Xəlil Rza Ulutürkün oğludur. O da atası kimi xalqını, vətəni sevmə bir insan idi. Odur ki Qarabağ uğrunda döyüşlərin getdiyi vaxt o, könüllü olaraq cəbhəyə yollanır. Orduda göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə mükafatlara layiq görülür. Ancaq döyüşlərin birində 28 yaşında qəhrəmancasına həlak olur. Xalqımızın igid oğlu Şəhidlər xiyabanında dəfn edilir. Ona "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilir.

Xalqımız öz qəhrəmanı ilə fəxr edir, heç vaxt unutmur. Bakı şəhərindəki küçələrdən biri onun adını daşıyır. Onun haqqında şeirlər, hekayələr var.

Müəllim şagirdlərin mətni diqqətlə dinlədiklərini yoxlamaq üçün suallar verir: *Xəlil Rza Ulutürk kimdir? Nə üçün Təbriz Xəlilbəyli ilə fəxr edirik? Təbriz Xəlilbəyliyə ölümündən sonra hansı ad verilib?*

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərə Xəlil Rza Ulutürkün 1-ci sinifdə öyrəndikləri "Azərbaycan" şeiri xatırladıla bilər.

Dil qaydaları

4.1.3 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlərin diqqəti mətnə göy rənglə verilmiş sözlərdəki saitlərin qalın və ya incə olmasına yönəldilir.

"Sözlərin yazılışı" rubrikası. Şagirdlər rubrikada verilmiş sözləri oxuyur, müəllim sözlərin düzgün yazılışını yadda saxlamağı tövsiyə edir.

Tapşırıq D (dərslik). Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıqlar rubrikada öyrədilən sözlər üzrə möh-

kəmləndirmə məqsədi daşıyır. Müəllim düzgün yazan şagirdlərə yoldaşlarının yazdıqlarını yoxlamağı tapşırıq bilər. Bu onlarda məsuliyyət hissini gücləndirir və digər şagirdləri də yoldaşının tapşırığını yoxlamaq şansı qazanmağa həvəsləndirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nit-qindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. B (dərslük)
Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözünə uyğun nümunə gətirir.	Tap. C (dərslük)
Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.	MV. Dinləmə mətni
Səs və hərf tərkibi fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.	Tap. D (dərslük)

Növbəti dərse hazırlıq. Müəllim şagirdlərin diqqətini dərsləyin 21-ci səhifəsində verilmiş "D" tapşırığına yönəldir və onlara növbəti dərsdə təqdimat etmək üçün təlimat əsasında məlumat vərəqi hazırlamağı tapşırır.

5-ci dər. Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitlər

- Dərslük: səh. 20-21
- İş dəftəri: səh. 12

Təlim məqsədləri
- Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir (st. 4.1.1). - Saitləri növlərinə görə qruplaşdırır (st. 4.1.1). - Təlimata əsasən yazılı təqdimat hazırlayır (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Qalın və incə saitlərin xatırlanması
2	Dil qaydaları	Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitlərin mənimsədilməsi
3	Yazı	Yazılı təqdimatın dinlənilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə bütün saitləri yazır və soruşur:

– *Saitlərin hansı növlərini tanıyırsınız?*

Şagirdlər qalın və incə saitləri müəyyən eddikcə müəllim lövhədə saitləri qruplaşdırır.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Venn diaqramına əsasən "o" və "a" saitlərinin oxşar və fərqli xüsusiyyətləri müəyyən edilir.

"Bunları bilməliyə" rubrikası. Rubrikadakı məlumat oxunur. Şagirdlər saitləri tələffüz edərək dodaqların vəziyyətinə görə fərqləndirirlər.

Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq A, B, C (iş dəftəri). Şagirdlərin yeni öyrədilən dil qaydası üzrə biliklərinin mənimsədilməsinə xidmət edir.

4.1.1 Tapşırıq C, Ç (dərslük). Şagirdlər bu tapşırıqlarda saitləri növlərinə görə qruplaşdırmaqla dil qaydaları üzrə biliklərini möhkəmləndirirlər. "C" tapşırığında yalnız saitləri qruplaşdırmaq tələb olunursa, "Ç" tapşırığında saitlərin iştirak etdiyi sözləri qruplaşdırmaq tələb olunur. Tapşırığın qruplarla iş formasında aparılması şagirdlərin əməkdaşlıq şəraitində biliklərini tətbiq etmək, analiz etmək və bu kimi mühüm bacarıqlarının inkişafına təkan verir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər hazırladıqları yazılı təqdimatlarını növbə ilə nümayiş etdirirlər. Müəllim şagirdlərin təqdimata başlamasından öncə tapşırır ki, yoldaşınızı diqqətlə dinləyin, çünki sual verməlisiniz. Bu onlarda yoldaşlarını diqqətlə dinləmək, dinlədikləri fikirlərlə bağlı sual vermək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Müəllimin nəzərinə! Sual verməkdə aktiv olan şagirdləri mükafatlandırmaq tövsiyə edilir. Bu, nisbətən zəif şagirdlərin fəallaşması üçün stimül verə bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir.	Tap. A, B (dərslük) Tap. A, B, C (iş dəftəri)
Saitləri növlərinə görə qruplaşdırır.	Tap. C, Ç (dərslük)
Yazılı təqdimat hazırlayır.	Tap. D (dərslük)

6-cı dərs. “Yadigar adlar”

- Dərslik: səh. 21-22 • İş dəftəri: səh. 13

Təlim məqsədləri

- Şeir oxuyarkən misralar və bəndlər arasında pauza edir (st.2.2.1).
- Danışarkən yeni öyrəndiyi söz və ifadələrdən yerli-yerində istifadə edir (st. 1.2.3).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).
- Müəyyən məqsədlə anket doldurur (st. 3.1.4).
- Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir (st. 4.1.1).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir. (st. 2.2.3).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Şeirin məzmununun təxmin edilməsi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	“Yadigar adlar” şeirinin oxusu, yeni sözlər üzrə iş
3	Danışma	Mövzu üzrə danışma
4	Söz ehtiyatı. Yazı	Qohumluq bildirən sözlər üzrə möhkəmləndirilmə
5	Dil qaydaları	Dodaqlanan saitlərin fərqləndirilməsi
6	Oxuyub-qavrama	Şəklin təsviri
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlərin diqqəti şeirin adına yönəldilir. Şagirdlər şeirin adı ilə bağlı ilkin fikirlərini söyləməklə şeirin məzmununu təxmin edirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı.

2.2.1. Tapşırıq A (dərslik). Şeir növbə ilə oxunur. Şagirdlər oxuduqca bitkin fikir ifadə edən misralardan sonra müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə həmin misraların məzmununu izah edirlər. Eyni zamanda oxuduqları misralarda onlara tanış olmayan sözləri (*dünyadan köçüb getmək, əvəz, el, oba, əsr, daşımaq* və s.) təxmin etdikləri şəkildə izah etməyə çalışırlar. Bu onların kontekstin məzmununa əsasən yeni sözlərin mənasını anlamaq bacarıqlarını inkişaf etdirir. Sonra yeni sözlər müəllim tərəfindən izah olunaraq “Söz boğçası”na əlavə edilir.

Danışma

1.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Tapşırığın əsas məqsədi qohumluq bildirən daha bir sözün (*nəvə*) mənasının mənimsədilməsidir. Şagirdlər “nəvə” sözünün mənasını anlayaraq öz nümunələrində istifadə edirlər.

Müəllim yönəldici suallar (*Bəs kimlər babasının və ya nənəsinin adını daşıyır? Öz adınızı bəyənirsinizmi? və s.*) verməklə adları “yadigar” olan şagirdlərlə söhbət aparır.

Söz ehtiyatı. Yazı

2.1.2, 3.1.4 Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqlar şagirdlərin “baba (nənə)—övlad—nəvə” qohumluq zəncirini dərk etməsi və müvafiq sözlərlə adlandırması bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. Hər bir şagirdin dərs mühitində ailəsi ilə bağlı şəxsi məlumatlarını analiz etməsi və bu məlumatları yazıya köçürməsi ailə və məktəb bağının yaradılmasına kömək edir, şagirdi məktəb mühiti ilə doğmalaşdırır.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlərin dil qaydaları üzrə öyrəndikləri biliklərinin tətbiqinə yönəlmişdir. Tapşırığın cütlərlə iş formasında yerinə yetirilməsi məqsədəuyğundur.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslik). Şeirin ikinci bəndində adı çəkilən Dədə Qorudla bağlı verilmiş mətn parçasını oxumaqla şagirdlər həm milli dəyərlərlə tanış olur, həm də şeiri oxuyub-qavramaq üçün əlavə informasiyadan istifadə etmək imkanı qazanırlar. Şagirdlər mətn parçasında rast gəlinən tanış olmayan sözlərin mənasını müəllimin və ya izahlı lüğətin köməyi ilə öyrənirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə izahlı lüğətdən istifadə etməyi tapşırımdan öncə onların istifadə etdikləri izahlı lüğətdə həmin sözlərin olduğunu yoxlamalı, izahın şagirdlərin yaş səviyyələrinə uyğunluğunu nəzərə almalıdır.

Tapşırıq D (dərslik). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlər əvvəlcə şəkli təsvir edib danışirlər. Sonra oxuduqları mətndən istifadə edərək dəftərlərində şəkli təsvir edən cümlələr yazırlar. Bu, şagirdlərin oxuyub-qavrama, təsvir etmə, eyni zamanda çap hərfləri ilə verilmiş mətni əlyazısı ilə köçürmək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq E (dərslük). Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər sözün izahı ilə bağlı öyrəndikləri bilikləri tətbiq edir, izah və əlamətlərin aid olduqları sözləri müəyyənləşdirməklə yeni sözləri mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Danışarkən yeni öyrəndiyi söz və ifadələrdən istifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır.	Tap. A (iş dəftəri)
Müəyyən məqsədlə anket yazır.	Tap. B (iş dəftəri)
Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir.	Tap. C (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. Ç, D (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. E (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)

fəsil

3

DOĞMA MƏKTƏB

1-ci dər. "Məktəb yolları"

- Dərslük səh. 23-24
- İş dəftəri: səh. 14

Təlim məqsədləri

- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur (st. 2.2.1).
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Mətnin məzmununa uyğun olan fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir (st. 2.1.1).
- Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir (st. 4.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Məktəb" anlayışının çıxarılması
2	Oxu	"Məktəb yolu" şeirinin oxusu
3	Danışma	Yolların təsvir edilməsi
4	Söz ehtiyatı	Yer bildirən sözlərin izahı
5	Dil qaydaları	Ahəng qanununun mənimsədilməsi
6	Danışma	Yazılı təqdimatın dinlənilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Tapşırıq A (dərslük). Anlayışın çıxarılması.

Müəllim lövhədə dairə çəkir, dairənin kənarlarına tapşırıqda verilən sözləri yazır. Şagirdlər həmin sözləri ümumiləşdirən sözün "MƏKTƏB" olduğu qənaətinə gəlirlər. Bununla, onlar yeni fəslin mövzusunı müəyyən edirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Səssiz oxu. Müəllim şagirdlərə şeiri oxumaq üçün vaxt verir. Şagirdlərə tapşırır ki, şeiri oxuduqca xəyallarında canlandırınsınlar. Müəllim də daxil olmaqla sinifdə hər kəs fərdi şəkildə səssiz oxuyur. Bu üsul şagirdlərin müstəqil oxu bacarıqlarını inkişaf etdirir. Səssiz oxudan sonra şagirdlərə tanış olmayan sözlərin mənası izah olunur. Şagirdlər "hədər" sözünü izahlı lüğətdən tapıb mənasını oxuya bilərlər. Sözlər "Söz boğçası"na əlavə edilir.

Müəllimin nəzərinə! Şeir kiçik və ahəngdar olduğu üçün sonda "xorla oxu" üsulundan da istifadə etmək olar. Bu üsul sinifdə müəyyən qədər səs-küy yaratsa da, şagirdlərdə oxu prosesinə maraq yaradır, bir sıra mühüm bacarıqlar formalaşdırır.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər yolları təsəvvürlərlərinə gətirib təsvir etməkdə çətinlik çəkə bilərlər. Buna görə də müəllim şagirdlərlə əvvəlcə bostan, bağ, dağ haqqında söhbət apara bilər. Daha sonra şagirdlərə yönəldici suallar verməklə bostan yolu, bağ yolu, dağ yolunun daha ətraflı təsvir edilməsinə nail ola bilər.

Diferensial təlim

Müəllim daha fəal şagirdlərə əlavə suallar verə bilər: “Başqa hansı yolları saymaq olar?” (*kənd yolu, şəhər yolu* və s.) Müəllim sonra bütün sinfə müraciət edərək suallar verir: “Kəndə və ya şəhərə getmisinizmi? Həmin yolların fərqi nədir? Kənd yolu ilə getdikcə yolun ətrafında nələri görmək olur? (*qoyun-quzu, çəmənlik, yaşıl otlar, pambıq sahələri, meyvə-tərəvəz bazarı* və s.) Bəs şəhər yolunda nə görmək olar?” (*Hündürmərtəbli binalar, çoxlu maşınlar, çoxlu sayda yol hərəkət işarələri, işıqforlar* və s.) Hansı yol sizin daha çox xoşuna gəlir? Nə üçün?” və s.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim yönəldici suallar verir:

– Müəllif “Məktəb yolunu hədəf getmirlər” yazmaqda nə demək istəyir? Məktəbə getmək nə üçün vacibdir? Məktəbə getməklə nə əldə edirsiniz? Nə üçün məktəb yolu heç vaxt unudulmur?

Bu suallar əsasında şeirin 2-ci bəndi təhlil olunur. Daha sonra şagirdlər şəkil üzrə danışirlər. Özlərinin məktəb yolunu təsvir edib şəkillə müqayisə edirlər. Yönəldici suallar:

– Məktəbə kimlə gəldiniz? Maşınla gəldiniz, yoxsa piyada? Məktəbə gəldiyiniz yolun ətrafında nələr görürsünüz? və s.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə şeiri oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. Müəllimin tapşırığın şərtini (“inkar etmək” anlayışını) şagirdlərə izah etməsi tövsiyə olunur. Cavab: “Məktəb yolu tez unudulur” cümləsi şeirin ikinci bəndində deyilən fikri (*Həmişə düşür yada, Qoca olana qədər*) inkar edir”.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq D (dərslük). Cütlərlə iş. Şagirdlər yer bildirən sözləri (bostan, bağ, aran, dağ, məktəb) seçib nümunədəki kimi izah edirlər. Bununla onlar sözün izahı üzrə öyrəndikləri bilikləri tətbiq edirlər. Şagirdlər sözləri sadə formada təxminən belə izah edə bilərlər:

- Bostan – tərəvəz bitkilərinin əkildiyi yer
- Bağ – çoxlu meyvə ağacları olan yer
- Dağ – çox hündür, dik olan yer
- Məktəb – şagirdlərin elm öyrənmək üçün gətdiyi məkan

Müəllim sonda sözlərdən bəzilərinə şagirdlərə izahlı lüğətdən tapmağı tapşırıq bilər.

Tapşırıq E (dərslük). Şaquli integrasiya. Bu tapşırıq şeirin əsas struktur elementlərindən biri olan qafiyyə haqqında 1-ci sinifdə öyrədilən biliklərin təkrarlanması və möhkəmləndirilməsinə yönəlmişdir.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq Ə (dərslük). Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqların əsas məqsədi şagirdlərə qalın və incə saitləri xatırlatmaqda onların diqqətini ahəng qanunu haqqında yeni biliklərə yönəltməkdir.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Müəllim ahəng qanununu şagirdlərə izah edir. Şagirdlər rubrikada göstərilən sxemləri nəzərdən keçirirlər. Müəllim lövhədə əlavə sözlər yazıb şagirdlərin köməyi ilə sözlərdəki saitlərin qalın və ya incə olduğunu sxemlər şəklində göstərməklə ahəng qanununu izah edir.

Tapşırıq F (dərslük). Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir. Əvvəlcə ahəng qanununa tabe olan sözlər seçilib lövhədə yazılır. Şagirdlər növbə ilə lövhə qarşısına çıxaraq seçilən sözlərdəki saitlərin qalın və ya incə olduğunu göstərirlər. Tapşırıqdakı sözlər qruplaşdırıla bilər:

Qalın saitlərin ahəngi olan sözlər: *torpaq, Qobustan, qurbağa*.

İncə saitlərin ahəngi olan sözlər: *əkinçi, göyərçin, hiyləgər*.

Ahəng qanununa tabe olmayan sözlər: *muzey, mehriban, müharibə, teleskop*.

Tapşırıq G (dərslük). Cütlərlə iş. Cütlər müzakirə edərək ahəng qanununa tabe olmayan sözləri (*şagird, müsabiqə, qəhrəman*) müəyyənləşdirirlər.

Tapşırıq C, Ç (iş dəftəri). Tapşırıqları müstəqil yerinə yetirən şagirdlər ahəng qanununu mənimlədiklərini nümayiş etdirirlər. “Ç” tapşırığında sözlərin düzlüyü ahəng qanununa görə belədir:

incə, qalın, incə, qalın ..., ...

qalın, incə, qalın, incə, ..., ...

qalın, qalın, incə, incə,, ...

incə, incə, qalın, qalın, ..., ...

Bu tapşırıq şagirdlərin həm dil qaydaları üzrə biliklərini möhkəmləndirir, həmçinin məntiqi təfəkkürünü inkişaf etdirir.

Diferensial təlim

Dəstək. Müəllim tapşırığı yerinə yetirməkdə çətinlik çəkən şagirdlərə istifadə üçün sözlər verə bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində səssiz oxuyur.	Tap. B (dərslük)
Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir.	Tap. C (dərslük)
Şeirdəki əsas fikri müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Şeir məzmununa uyğun olan fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir.	Tap. D (dərslük)
Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir	Tap. F, G (dərslük) Tap. C, Ç (iş dəftəri)

2-ci dərs. "Yolda hadisə"

- Dərslük: səh. 25-26
- İş dəftəri: səh. 15

Təlim məqsədləri

- Verilmiş izahın, əlamətlərin, şəklə aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Frazeoloji ifadələri cümlədə işlətməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir (st. 2.1.4).
- Mətni hadisələrin ardıcılığına uyğun nəql edir (st. 2.2.5).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Mətnəndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Mövzu ilə bağlı təxəyyülünə uyğun mətn qurub danışır (st. 1.2.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Şagirdlərin dərsə gələndə yolda müşahidə etdiklərini söyləməsi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Yolda hadisə" mətninin oxusu. Yeni sözlər üzrə iş
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki hadisələrin ardıcılıqla nəql olunması, mətndəki səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyən olunması
4	Danışma	Şəkillər üzrə mətnqurma
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– Uşaqlar, bu gün dərsə gələndə yolda nələri gördünüz? Hansı hadisə ilə qarşılaşdınız? Kimlərlə rastlaşdınız? və s.

Müəllim yönəldici suallar verməklə çalışmalıdır ki, şagirdlər bu gün dərsə gələrkən yolboyu müşahidə etdiklərini danışa bilsinlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilməmiş şəkllə və mətnin adına yönəldir, mətnin məzmununu təxmin etmələrini tapşırır.

Növbə ilə oxu. Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar.

"Söz boğçası" rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini "Söz boğçası"na yönəldir. Şagirdlər sözlərin təxmini mənasını söyləyirlər. Sonra müəllimin köməyi ilə bəzi sözlərin izahını izahlı lüğətdən taparaq oxuyurlar.

2.1.1, 2.1.4 Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqlar vasitəsilə yeni sözlər mənimsədir.

Şagirdlər mətnin məzmunu ilə tanış olduqdan sonra müəllim iki nəfəri lövhə qarşısına çıxarır və Nihadla Natiqin dialoqunu onlara oxutdurur. Digər şagirdlər onların nitqini dinləyir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim soruşur:
– Nihadla Natiq hadisəni danışarkən hansı səhvlərə yol verirdilər? Nə üçün müəllim onların danışdıqlarından heç nə başa düşmədiyini söylədi? Şagirdlərin təxmini cavabları:
– Onlar danışarkən tələsirdilər, bir-birini dinləmirdilər, hadisələri ardıcılıqla danışmırdılar.

Müəllimin nəzərinə! Bu dərsin əsas məqsədi şagirdlərə mətndəki hadisələrin məntiqi ardıcılığını müəyyən etmək, hadisələri ardıcılıqla danışmaq və ya yazmaq bacarığını aşılamadır.

Şagirdlər mətnin məzmunundan məntiqi nəticə çıxararaq müəllim obrazının nitqini "Hadisələri ardıcılıqla danışın" cümləsi ilə tamamlayırlar.

"Faydalı məsləhət" rubrikası. Danışma bacarığı üzrə əsas məqamlar (hadisələrin ardıcıl danışılması, mövzudan kənara çıxma) şagirdlərin nəzərinə çatdırılır.

Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq düzgün danışma bacarığının inkişafına yönəlmişdir. Danışma fəə-

liyyətinə keçməzdən öncə şagirdlər mətndəki obrazların nitqini (Nihad və Natiq) analiz edir, hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirirlər.

Qruplarla iş. Müəllim mətndə fərqləndirilmiş hissəyə aid hazırladığı vərəqləri qruplara paylayır. Qruplar Nihadla Natiqin nitqindəki hadisələrin ardıcılığını müzakirə edərək cümlələri uyğun ardıcılıqla nömrələyirlər.

Qruplardan biri təqdimat edir, digər qruplar onu dinləyir və həmin qrupun işini öz işləri ilə müqayisə edərək yoldaşlarının və ya özlərinin səhvlərini düzəldirlər. Bu fəaliyyət şagirdlərdə bir sıra mühüm bacarıqları inkişaf etdirir (əməkdaşlıq etmək, diqqətlə dinləmək, öz fikrini müstəqil söyləmək, digər fikirlərə hörmətlə yanaşmaq, analiz etmək, dəyərləndirmək, öz işini təkmilləşdirmək və s.).

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığı müstəqil yerinə yetirməklə şagirdlər mətndəki hadisələrin məntiqi ardıcılığını müəyyən etmək bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

2.2.5 Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki hadisələrin səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyən edirlər. Müəllim onların nəzərinə çatdırır ki, mətnin ardıcılığı o zaman pozulur ki, səbəb-nəticəni bildirən cümlələrin yeri səhv düşür. Bununla da şagirdlər səbəb-nəticə əlaqəsinin düzgün qurulmasının mətndə məntiqi ardıcılığın yaranması üçün mühüm olduğunu dərk edirlər.

Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər verilən cümlələrin mətndəki əsas hadisə ilə nə dərəcədə bağlı olduğunu müzakirə edir, danışarkən mövzudan kənara çıxmamaq qaydasını mənimsəyirlər. *Düzgün cavab: b), c).*

Müəllim onların nəzərinə çatdırır ki, əsas hadisənin nəql olunması zamanı həmin hadisə ilə birbaşa bağlı olan fikirlər deyilməlidir. Əks halda danışanın nitqi maraqsız, yorucu və anlaşılmaz olar.

2.2.4 Tapşırıq D (dərslik). Ümumi müzakirə yolu ilə verilmiş başlıqlar mətnin məzmunu ilə uyğunlaşdırılır. *Düzgün cavab: 1 və 3-cü başlıq.*

Şagirdlər başlıqları mətnlə əlaqələndirərkən fikirlərini əsaslandırmaqlıdır; məsələn, 2-ci başlıq mətnin məzmununa uyğun deyil. Çünki mətndə hadisələrin zamanı qış vaxtına (*Parkda yer buz idi*) təsadüf edir. 4-cü başlıq da uyğun deyil, çünki mətnin məzmununa əsasən Nihadla Natiq dərsə gedirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə aşağıdakı sual ətrafında müzakirə apara bilər:

– *Sizcə, müəllim Nihadla Natiqi dərsə gətirdiklərinə görə bağışlamalıdır?*

Danışma

1.2.2 Tapşırıq E (dərslik). Qruplarla iş. Müəllim hər qrupa bir şəkil verib mətn qurmağı tapşırır. Müəllimə qrup üzvlərinin müstəqil olaraq şəkil və cümlə ətrafında hadisələr düşünməsinə vaxt verilməsi tövsiyə olunur. Bu onların müstəqil düşünmə bacarıqlarının inkişafına kömək edir. Vaxt bitdikdən sonra qrup üzvləri düşündüklərini müzakirə edir, mətn qururlar. Sonda qrupların təqdimatı dinlənir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş izahın, əlamətlərin, şəkilin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Frazeoloji ifadələri cümlədə işlətməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.	Tap. B, C (dərslik) Tap. C (iş dəftəri)
Mətnin məzmununa uyğun olmayan fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. Ç, D (dərslik)
Mətnin məzmunu ilə bağlı "Səbəb-nəticə cədvəli" tərtib edir.	Tap. Ç (iş dəftəri)
Şəkil üzrə təxəyyülünə uyğun olaraq mətn qurub danışır.	Tap. E (dərslik)
Danışarkən mövzudan kənara çıxmır.	Tap. E (dərslik)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllimə kiçik vərəqlərdə peşə bildirən bir neçə sözün izahını yazmaq tövsiyə olunur.

3-cü dər. “Padşah və müəllim”

• Dərslük: səh. 27-28 • İş dəftəri: səh. 16

Təlim məqsədləri

- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı/pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikrlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
- Yeni sözün yazılışını bildirmək üçün tərkibindəki hərfli adları ilə sadalayır (*sətir: se, ə, te, i, er*) (st. 4.1.4).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (*ü-u, a-ə*) və samitlərin (*k-g, t-d*) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).
- Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir (st. 4.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sözlərin izahları yazılmış kartların nümayişi
2	Danışma	Peşələr haqqında söhbət
3	Oxu	“Padşah və müəllim” mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətndəki əsas fikrin müəyyənəşdirilməsi, hekayə xəritəsi
5	Dil qaydaları	Sözlərin düzgün yazılışı, dodaqlanan saitlərin fərqləndirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim üzərində izahlar yazılmış kartları şagirdlərə bir-bir nümayiş etdirir və soruşur:

– *Bu izah hansı peşə haqqındadır?*

Şagirdlər hər izahın aid olduğu peşə bildirən sözü müəyyən edirlər.

Danışma

1.2.2. Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər hər bir şəkildə təsvir olunmuş peşə sahibi haqqında (geyimi, ləvazimatları, gördüyü işlər və s.) danışirlər. Müəllim yönəldici suallar verməklə şagirdlərin daha ətraflı danışmasına kömək edə bilər.

– *Kosmanavtın geyimi necə olur? O necə adlanır? Həkim hansı ləvazimatlardan istifadə edir? və s.*

Sonra şagirdlər “Hansı peşəni daha vacib hesab edirsiniz?” sualı üzrə müzakirə aparırlar. Müzakirə zamanı şagirdlərin fikirlərini əsaslandırmasına

çalışmaq lazımdır. Şagirdlər təxminən belə cavab verməlidirlər:

– *Mən həkim peşəsini vacib hesab edirəm. Çünki bizim sağlamlığımız hər şeydən önəmlidir.*

– *Mən isə yanğınsöndürəni vacib edirəm, çünki o olmasa, yanğın təhlükəsi zamanı köməksiz və çarəsiz qalarıq və s.*

Tapşırıq B (dərslik). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin müxtəlif peşələr haqqında fikirlərini ümumiləşdirmək və onların diqqətini dərsin əsas mövzusunə yönəltməkdir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər mətni növbə ilə ucadan oxuyurlar. Sonra mətnlə bağlı sualları cavablandırırlar.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslik). Cütlərlə iş. Cütlər mətndəki əsas fikri (“Müəllimə hörmət etmək hər bir kəsin borcudur”) müzakirə edir, mətn üçün yeni ad təklif edirlər. Sonda cütlər təklif etdikləri adları sinfə təqdim edir, fikirlərini əsaslandırırlar.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Mətndəki faktlara istinad edərək mətnin əsas fikrini (ideyasını) müəyyənəşdirmək bacarığını inkişaf etdirir.

Düzgün cavablar: 2, 3, 5.

Tapşırığın yerinə yetirilməsindən sonra şagirdlər müəllimin yönəldici sualları ilə tapşırığın məzmunu barədə müzakirə edə bilərlər.

2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər hekayə xəritəsini müstəqil şəkildə doldurmaqla mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Dil qaydaları

4.1.4 “Sözlərin yazılışı” rubrikası. Şagirdlərin diqqəti rubrikaya yönəldilir. Sözlər oxunur. Şagirdlər sözləri oxuyur, sözlərin tərkibində rənglərlə fərqləndirilmiş *t* və *d* hərflərinə diqqət yetirirlər. Müəllimin köməyi ilə qanunauyğunluğu müəyyən edir, bəzi sözlərdə “d” kimi tələffüz edilən samitin əslində “t” ilə yazıldığını öyrənirlər. Şagirdlər rubrikada verilən sözlərin hər birinin düzgün yazılışını bildirmək üçün hərfləri adları ilə səsləndirirlər; məsələn: dəstə – *de, ə, se, te, ə* və s.

4.1.3 Tapşırıq D (dərslik). Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığın əsas məqsədi yazılışı və tələffüzü fərqlənən bəzi ümumişlək sözlərin düzgün yazılış qaydalarını mənimsətməkdir. Şagirdlər *usda, isdi, asda* sözlərini seçib düzgün şəkildə yazırlar.

4.1.1 Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Tapşırıq şagird-

lərin həm dodaqlanan saitlər üzrə biliklərini, həm də söz ehtiyatını möhkəmləndirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. A, B (dərslik)
Mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. C (dərslik)
Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür.	Tap. Ç (dərslik) Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsini doldurur.	Tap. B (iş dəftəri)
Yeni sözün yazılışını bildirmək üçün tərkibindəki hərfləri adları ilə sadalayır.	"Sözlərin yazılışı" rubrikası
Deyişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılış qaydalarına riayət edir.	Tap. D (dərslik) Tap. C (iş dəftəri)
Dodaqlanan və dodaqlanmayan saitləri fərqləndirir.	Tap. Ç (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllim şagirdlərə növbəti dərsdə açıqça hazırlamaq üçün lazım olan materialları gətirməyi tapşırır.

4-cü dərs. "Müəllim". Açıqça

- Dərslik: səh. 28-29
- İş dəftəri: səh. 17

Təlim məqsədləri

- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Sözlər arasında mənə assosiasiyası yaradır (st. 2.1.1).
- Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir (st. 4.1.1).
- Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sözlərin izahları yazılmış kartların nümayişi
2	Oxu	"Müəllim" şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Şeirdəki əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi
4	Dil qaydaları	Ahəng qanunu üzrə biliklərin möhkəmləndirilməsi
5	Yazı	Açıqçanın tərtibi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini mövzuya yönəltmək üçün müəllim haqqında mahnı səsləndirir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər "Müəllim"

şeirini növbə ilə ucadan oxuyurlar. Şeirin dili aydın və ahəngdar olsa da, şeirdə istifadə olunan bədii təsvir və ifadə vasitələrinin zənginliyi şagirdlərdə şeirin məzmununun dərk olunmasında çətinlik yarada bilər. Odur ki müəllim şeirin misralarında ifadə olunan fikirlərə aid yönəldici suallar verməklə məzmunun qavranılmasına çalışmalıdır.

Oxuyub-qavrama

2.1.1 Tapşırıq B (dərslik). Şeirdə ifadə olunan bənzətmənin şagirdlər tərəfindən nə dərəcədə mənimsənilməsi yoxlanılır.

Şeirdə müəllim bağbana, şagirdlər isə ağaca, meyvəyə bənzədilir. Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra müəllim şagirdlərə əlavə sual verir:

– Şeirin müəllifi "Əkdinin ağacların Gülü, çiçəyi solmaz" misraları ilə nə demək istəyir? Ağaclar deyəndə kimi nəzərdə tutur?

Müəllim belə izah verə bilər: – Müəllif demək istəyir ki, müəllimin yetişdirdiyi, elm, bilik verdiyi şagirdləri həyatda həmin bilik və bacarıqlardan hər zaman istifadə edir, uğurlar qazanırlar.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin ahəng qanunu üzrə öyrəndikləri biliklər təkrar olunur, möhkəmləndirilir.

Cütlərlə iş. Tapşırıqın cütlərlə iş formasında yerinə yetirilməsi məqsədə uyğundur. Cütlər şeirin ikinci bəndindəki bütün sözləri təhlil edərək ahəng qanununa tabe olmayan sözü (*dünya*) müəyyənləşdirirlər.

Diferensial təlim

Cütlərin səviyyəsindən asılı olaraq müəllim onlara hər iki bəndi təhlil etməyi tapşırıla bilər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərə açıqca tərtib etmək üçün lazım olan bilikləri vermək, onları açıqcanın strukturu ilə tanış etməkdir. Şagirdlər əvvəlcə açıqcanı oxuyurlar, sonra müəllim onların diqqətini açıqcanı müşayiət edən şərtlərə yönəldir. Açıqca ilə bağlı suallar cavablandırılır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərə açıqcanın tərtibi üzrə təlimat nümunəsi təqdim etmək, həmçinin onların oxuyub-qavrama bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Tapşırıq D (dərslük). Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər açıqcanın tərtibində istifadə olunan nitq etiketlərini mənimsəyirlər.

Tapşırıq E (dərslük). Şagirdlər iş dəftərində oxuduqları təlimata əsasən açıqca hazırlayırlar.

Müəllimin nəzərinə! İş dəftərindəki təlimat şagirdlərə kömək məqsədilə nümunə kimi verilmişdir. Şagirdlərə açıqca hazırlamaqda sərbəstlik verilməli, onların yaradıcılıq qabiliyyətləri nümunə kimi təqdim olunmuş təlimatla məhdudlaşdırılmamalıdır.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Açıqca tərtib etmək bacarığının möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. A (dərslük)
Bənzəyənə bənzədilən arasındakı oxşar əlamətləri sadalayır.	Tap. B (dərslük)
Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir.	Tap. Ç, D, E (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)

Ümumiləşdirici dərslər

- Dərslük: səh. 30
- İş dəftəri: səh. 18

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra məndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətnin adı ilə məzmunu arasındakı bağlılığı izah edir (st. 2.2.3).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək məndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır (st. 2.1.1).
- Saitləri növlərinə görə qruplaşdırır (st. 4.1.1).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

• Dərslük qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə üzrə öyrədilən mövzuların xatırlanması
2	Oxu	"Canlı saat" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Əsas fikrin və hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyələşdirilməsi, hekayə xəritəsinin tərtibi
4	Söz ehtiyatı	Ümumi mənanın müəyyənəşdirilməsi
5	Dil qaydaları	Saitlərin növlərinin fərqləndirilməsi, sözlərin düzgün yazılışı
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə sual verir:

– 1-ci bölmədə nələr öyrəndiniz?

Bu sual vasitəsilə şagirdlər bölmə üzrə öyrəndikləri bilik və bacarıqları ümumiləşdirirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərin diqqəti mətnin adına və mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldilir. Şagirdlər mətnin məzmununu təxmin edirlər. Mətn növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərin diqqətlə oxuduqlarını yoxlamaq üçün oxu prosesi ərzində faktoloji suallar verir.

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər məndəki əsas fikri mətnin adı ilə əlaqələndirib fikir yürüdürlər. Bununla şagirdlər mətnin struktur elementlərinin onun məzmununun açılmasında rolunu dəyərləndirirlər.

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə məndəki hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyənəşdirirlər.

Orxan səhərlər yuxudan oyana bilmirdi, ona görə də dərslər gecikirdi.

Quşlar hər gün Orxanın pəncərəsinə qonurdu, çünki ondan yem istəyirdilər.

Orxan artıq dərslər vaxtında gedirdi, çünki səhər tezdən yem gözləyən quşlara dəm verirdi.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bölmənin tədrisində şagirdlərə hekayə xəritəsi üzrə biliklər verilmişdir. Bu dərslərdə həmin biliklər xatırlanır, şagirdlərin bacarıqları yoxlanılır.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər mətnin məzmunu ilə birbaşa bağlı olmayan cümləni seçməklə mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. Düzgün cavab: *“Sərçələr də, soxulcan, tırtıl, böcəklə qidalanırlar”*. Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra tapşırıq ümumi müzakirə olunur. Şagirdlər seçimlərini əsaslandırırlar.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Bölmədə ümumi mənə üzrə öyrədilən biliklərin təkrar edilməsinə yönəlmişdir. Şagirdlər hər sütunu uyğun söz seçməklə tamamlayır, həmin sözlərin aid olduqları ümumi mənanı izah edirlər.

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq D (dərslük). Bölmə üzrə yazılışı

və tələffüzü fərqli olan bəzi ümumişlək sözlərin düzgün yazılışı mənimsədilmişdir. Tapşırıq həmin biliklərin təkrar edilməsinə xidmət edir.

4.1.3 Tapşırıq C, Ç (iş dəftəri). Bölmədə şagirdlərə saitlərin növlərini fərqləndirmək üzrə dil qaydaları mənimsədilmişdir. Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər bölmə üzrə keçilən dil qaydalarını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin adı ilə məzmunu arasındakı bağlılığı izah edir.	Tap. B (dərslük)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır.	Tap. Ç (dərslük)
Saitləri növlərinə görə fərqləndirir.	Tap. C, Ç (iş dəftəri)
Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir.	Tap. D (dərslük)

Mövzu	Sağlam həyat	
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	Qrafik informasiyanın şifahi təqdimatı, situasiyaya uyğun nitq etiketlərindən istifadə, təsviretmə
	Söz ehtiyatı	Tərtib etmək, əks etdirmək, plan, qrafik, bazar ertəsi, çərşənbə axşamı, çərşənbə, cümə axşamı, cümə, şənbə, bazar, mütləq etmək, quyudan su çəkmək, maqnit, heyran qalmaq, bəkməz, cığal, yaxa, əlində qalmaq, səs-küylü, parlaq, əylənmək, atılıb-düşmək, xatirə, səmimi, müalicə etmək, yazıçı, körpələr evi, müddət, toplantı, hünər, nümayiş etdirmək, heyifsilənmək, övlad, uğur, cəzalandırmaq, sükuta qərq olmaq, mübarizə aparmaq, görmə qabiliyyəti, nikbin, ümidini itirmək, çəkinmək, haqq, təşkilat.
	Oxu	• Obrazların nitqindəki hiss-həyəcanın müxtəlif səs çalarları ilə ifadəsi • Başlıq, altbaşlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunun dəyərləndirilməsi
	Yazı	• Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətnin yazılması • Gün rejimi üzrə cədvəl, gündəliyin tərtibi, anketin tərtib olunması • Mövzu ətrafında fakt və münasibət bildirən cümlələrin yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	• Sözü sətirdən sətərə keçirilməsi • Əlamət bildirən sözlərin məna növləri
	Filoloji anlayışlar	Cədvəl, fakt və münasibət, mimika və jest, obrazın təsviri
Kompetensiyalar		Sağlam həyat tərzinin insan sağlamlığı üçün əhəmiyyətini qiymətləndirmək, özünün və başqalarının sağlamlığını qorumaq, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsilə cəlb olunması

Bu bölmədə gün rejimi, hisslər və emosiyalar, idman mövzusu ilə bağlı həm informativ, həm də bədii mətnlər təqdim olunur. Əsas məqsəd bu mövzulardan istifadə etməklə dinləmə, danışma, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, onların bu mövzularla bağlı söz ehtiyatını zənginləşdirməkdir.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışır.
- Cümlələr arasında fasilə verməklə kiçikhəcmli mətnləri oxuyur.
- Cədvəl haqqında sadə məlumatları bilir.
- Sözləri düzgün hecalayır.
- Əlamət bildirən sözləri digər sözlərdən fərqləndirir.

Mənimləmədə çətinlik törədən məqamlar:

- Sərbəst yazıların (gün rejiminin tərtib edilməsi, gündəlik, məktub) yazılması
- Fakt və münasibət bildirən cümlələrin fərqləndirilməsi

Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Bu bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vasitələr:

- Müxtəlif növ gündəlik xarakterli qeyd dəftərləri
- Şagirdlərin keçən il yazdıqları məktublar
- Üzərində müxtəlif mimikaların təsviri olan kartlar

fəsil 1 GÜN REJİMİ

1-ci dərs. "Aysunun gün rejimi"

- Dərslik: səh. 32-33
- İş dəftəri: səh. 19

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st.1.2.1).
- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur (st. 2.2.1).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).
- Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyən-ləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir (st. 2.2.3).

- **Köməkçi vasitələr:** qeyd dəftərçələri
- **Dərsin qısa planı**

1	Mövzuya yönəltmə	Qeyd dəftərçəsi haqqında söhbət
2	Danışma	Bölmə titulundakı şəkil və suallar üzrə iş
3	Oxu. Söz ehtiyatı	Gün rejimini əks etdirən cədvəlin oxusu, "Söz boğçası" üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	"Gün rejimi"ni əks etdirən cədvəlin hazırlanması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə qeyd dəftərçələri nümayiş etdirir. Aşağıdakı suallarla şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

– *Bu dəftərçələr sizə tanışdır mı? Sizcə, bu dəftərçələrdən nə üçün istifadə olunur?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti titül səhifəsində verilmiş şəkillər əsasında yerinə yetirilir. Şagirdlər tapşırıqdakı suallara cavab verməklə şəkildə gördüklərini təsvir edir, mövzu ilə bağlı müzakirədə iştirak edirlər. Müəllim şagirdləri danışma fəaliyyətinə həvəsləndirmək üçün mövzunu onların şəxsi həyatı ilə əlaqələndirir:

- Bəs siz gündəlik işlərinizi planlaşdırırsınız mı?
- Planlaşdırma üçün qeydlərinizi necə aparırsınız?
- Qeydlərinizi hara yazırsınız?

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1, 2.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər onlara verilmiş vaxt ərzində "Aysunun gün rejimi" haqqında cədvəli səssiz oxuyurlar. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan

söz və ifadələrin (*plan, qrafik, tərtib etmək, əks etdirmək*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər cədvəli oxuduqdan sonra aşağıdakı sualları cavablandırırlar:

- Aysu hansı tarix üçün planlaşdırma aparıb?
- Bu tarix həftənin hansı gününə təsadüf edir?
- Cədvəlin hansı sütunu günün vaxtları haqqında məlumat verir?
- Günün hansı vaxtlarında Aysunun işi daha çoxdur?
- Günün hansı vaxtında Aysunun asudə vaxtı çox olur?

Müəllim yuxarıdakı suallarla həm şagirdlərin cədvəldəki məlumatları necə qavradıqlarını yoxlayır, həm də onların diqqətini cədvəlin strukturuna yönəldir. Cədvəlin hər bir sütununun, sətirlərinin funksiyasını izah edir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə riyaziyyat fənnindən cədvəl haqqında öyrəndikləri məlumatları xatırladır.

"Faydalı məsləhət" rubrikası. Şagirdlər bu rubrikada verilmiş məlumatları oxuyaraq cədvəlin əhəmiyyətini daha dərindən anlayırlar.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər onlara təqdim edilmiş hazır cədvəli doldururlar. Cədvəldə sabahkı günün tarixini göstərir, həftənin hansı günü olduğunu qeyd edirlər. Daha sonra gün ərzində görülməli işləri planlaşdırırlar. Göstərilən vaxta aid işlərin ardıcıl qeyd olunmasına diqqət edilməlidir.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər bu tapşırıqda təlimata uyğun olaraq cədvəl hazırlayırlar. Dərslikdəki "B", iş dəftərindəki "A" tapşırığı bu tapşırığın asanlıqla yerinə yetirilməsinə yönəlmişdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslik)
Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur.	Tap. B (dərslik)
Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.	"Söz boğçası" rubrikası
Cədvəlin sütun və sətirlərinin məqsəd və məzmununu müəyyən edir.	Tap. B, C (dərslik) Tap. A (iş dəftəri)

2-ci dərs. "Faydalı gün"

• Dərslik: səh. 33-34 • İş dəftəri: səh. 20

Təlim məqsədləri

- Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir (st. 1.2.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).
- Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir (st. 3.1.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Motivasiya sualının müzakirəsi
2	Danışma	Şəkil üzrə mətn qurub danışma
3	Oxuyub-qavrama	Mətnlə bağlı sualların cavablandırılması, hekayə xəritəsi, məktubun tərkib hissələri
4	Yazı	Məktub yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim "Nə üçün bəzən getdiyimiz yerlərə gecikirik və ya görəcəyimiz işləri unuduruq? Bu problemi necə həll etmək olar?" sualları ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər açar sözlərdən də istifadə etməklə şəkildə gördüklərini təsvir edir, şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). İstiqamətləndirilmiş oxu. Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, mətnin hər abzasını oxumağa başlamazdan önce lövhədəki sualı oxusunlar.

Hər yeni abzasın oxunmasına başlanarkən müəllim müvafiq sualı lövhədə yazır. Suallar:

1-ci abzas: Nə üçün qızı "Gecikən Fidan" adlandırırdılar?

2-ci abzas: Sənubər kim idi?

3-cü abzas: Fidan ilə Sənubər necə vaxt keçirirdilər?

4-cü abzas: Fidana hansı sual düşündürürdü?

Şagirdlər mətnin hər abzasını oxuyub müvafiq sualı cavablandırırlar.

Müəllim sonuncu abzasla bağlı əlavə suallar verir:

– Siz Fidanın sualını necə cavablandırırdınız? Onun problemini necə həll etmək mümkündür?

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətnin hekayə xəritəsini tərtib etməklə mətndəki əsas faktları yadda saxladıklarını nümayiş etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslik). Bu tapşırıqda şagirdlər əməli yazı nümunəsi ilə, məktubla tanış olurlar. Məktublar məzmunca və formaca birbirindən fərqlənir. Bu dərsdə məhz Nurcanın Fidana yazdığı məktub müzakirə edilir.

Şagirdlər təqdim olunmuş məktubun abzaslarını bir-bir oxuyur, müəllimin yönəldici sualları ilə məktubun abzaslarını verilmiş yarımbaşlıqlarla uyğunlaşdırırlar. Fidanın sualına "məsləhət" yarımbaşlığı altında verilmiş abzasdan cavab taparaq hər bir abzasın mahiyyətini anladıklarını nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər onlara təqdim edilmiş plana uyğun Fidana məktub yazırlar. Məktubun 4-cü abzasında Fidana məsləhətlər verilməlidir.

Diferensial təlim. Məktub yazarkən məsləhət verməkdə çətinlik çəkən şagirdlər dərslikdə onlara təqdim edilmiş məsləhətlərdən istifadə edə bilərlər.

3.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Məqsəd şagirdlərin I sinifdə öyrəndikləri bilikləri (cümlənin ilk sözünün və şəxs adlarının böyük hərflə yazılması) möhkəmləndirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.	Tap. A (dərslik)
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. B (dərslik)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnin hər bir abzasının məzmununu müəyyən edir.	Tap. C (dərslik)
Məsləhət məzmunlu məktub yazır.	Tap. Ç (dərslik)

3-cü dərs. Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi

- Dərslik: səh. 35
- İş dəftəri: səh. 21

Təlim məqsədləri

- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).
- Sözü düzgün oxumadıqda cümlədə ifadə olunan fikrə əsaslanaraq öz səhvini düzəltməklə yenidən oxuyur (st.2.2.1).
- Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir (st. 3.1.5).

- **Köməkçi vasitələr:** rəqəm kartları, söz kartları.

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Heca haqqında biliklərin xatırlanması
2	Dil qaydaları	Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi
3	Yazı	Sətirdən sətərə səhv keçirilmiş sözlərin qaydalara uyğun yazılışı
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə müxtəlif sayda hecalardan ibarət olan sözlər yazır. Şagirdlər növbə ilə lövhəyə yaxınlaşır, sözləri oxuyur, sözdəki saitlərin altından xətt çəkir, neçə hecalı söz olduğunu müəyyənləşdirirlər. Beləliklə, heca haqqında 1-ci sinifdə aldıkları biliklər xatırlanır və təkrar edilir. Bu dərsdə heca haqqında biliklərə yeni əlavələr ediləcək.

Dil qaydaları

4.1.2 Tapşırıq A (dərslik). Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıqlar sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi üzrə dil qaydasının mənimsədilməsi üçün hazırlıq rolunu oynayır. Şagirdlər tapşırıqlar vasitəsilə I sinifdə heca üzrə aldıkları bilikləri təkrar edirlər.

Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlərin diqqəti məktubdan verilmiş nümunəyə cəlb edilir. Şagirdlər həmin nümunəni oxuyurlar. Sətiirlərin sonlarına diqqət edirlər. Müəllim tapşırıqdakı suallara əlavələr edərək soruşur:

• *Nə üçün bəzi sətiirlərin sonunda boş yer qalmasına baxmayaraq növbəti söz yeni sətirdən yazılıb? Həmin sözü sətrin sonundakı boşluğa yerləşdirə bilmərikmi?*

• *Nə üçün sətrin sonundakı söz çox sıx yazılıb? Hərfləri bu qədər xırda yazıb sıxlaşdırmaq əvəzinə başqa nə edə bilərik?*

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Bu rubrikada şagirdlərə sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydaları izah edilir.

4.1.2 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi haqqında biliklərin möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər verilmiş mətni oxuyurlar. Sətirdən sətərə səhv keçirilmiş sözlərin sətirdən sətərə düzgün keçirilmə qaydasını "Bunları bilməliyik" rubrikasına əsaslanaraq izah edirlər.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər sətirdən sətərə səhv keçirilmiş sözləri tapıb altından xətt çəkirlər. “Belə keçirilə bilər” sütununda isə həmin sözlərin sətirdən sətərə düzgün keçirilməsi variantlarından mətnə uyğun olanını yazırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Tap. B, C (dərslik) Tap. B (iş dəftəri)
Sətirdən sətərə düzgün keçirilməyən sözləri düzgün hecalamaqla oxuyur.	Tap. Ç (dərslik)
Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir.	Tap. C (iş dəftəri)

4-cü dər. Gündəliyin tərtibi

- Dərslik: səh. 36-37
- İş dəftəri: səh. 22

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyən-
ləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir (st. 2.2.3).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları
seçir (st. 2.2.4).
- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti
müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Gündəlik tərtib edərkən onun struktur xüsusiyyətlə-
rinin tələblərinə əməl edir (st. 3.1.4).
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualının müzakirəsi
2	Danışma	Asudə vaxt mövzusunda söhbət
3	Oxu	Gündəlik nümunəsinin oxusu
4	Oxuyub- qavrama	Gündəlikdəki faktların müqayisəsi
5	Yazı	Gündəliyin tərtibi, sözlərin sətirdən sətərə düzgün keçirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim “Boş vaxtlarınızda nə edirsiniz?” sualı ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlərin diqqəti dərslikdə verilmiş şəkillərə yönəldilir. Onlar şəkillərə baxaraq uşaqların asudə vaxtlarını necə keçirdikləri haqqında danışırlar.

Oxu

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər Lalə və Şahinin gündəliklərindən verilmiş səhifələri diqqətlə oxuyurlar. Daha sonra müəllimin yönəldici suallarına cavab verirlər:

- Oxuduğunuz məlumatlar kimlərə aiddir?
- Bu məlumatlar hansı günlərə dair yazılıb?
- Lalə asudə vaxtlarında hara gedib?
- Şahin asudə vaxtlarında nə edib?

Müəllimin yönəldici sualları şagirdlərin diqqətini lazımi məlumatlara cəlb edir. Bu məlumatlar dərslikdə verilmiş “C” tapşırığını yerinə yetirərkən istifadə ediləcək.

Müəllim Lalə və Şahinin gündəliyinin nümunəsi əsasında gündəliyin əsas struktur elementlərini (gün, ay, həftənin günü) izah edir.

Söz ehtiyatı

2.1.1 “Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini “Söz boğçası”ndakı sözlərə yönəldir və onlara həmin sözlərin ümumi mənasını (həftənin günləri) müəyyənləşdirməyi tapşırır.

Müəllimin nəzərinə! Yaxşı olardı ki, bu sözlər şagirdlərin daha çox istifadə etdikləri *birinci gün, ikinci gün* və bu kimi ifadələrlə qarşılaşdırılaraq mənimsədilsin.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər verilmiş cümlələri oxuyur və bu məlumatların kimə aid olduğunu müəyyənləşdirirlər. Bununla da verilmiş mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslik). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərə gündəliyin tərtibi qaydalarını mənimsətməkdir. Şagirdlər təlimatdakı ardıcılığa uyğun olaraq dünənki gün haqqında qeydlər aparırlar.

Müəllimin nəzərinə! Arzu edən şagirdlər müəyyən bir dəftər ayıraraq özləri üçün gündəlik tərtib edə bilərlər.

4.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər asudə vaxt mövzusu ilə bağlı verilmiş şəkillərə aid bir neçə cümlə yazırlar. Bu zaman onlardan sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirmək tələb olunur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslik)
Gündəliyin strukturu ilə bağlı sualları cavablandırır.	Tap. B (dərslik)
Verilmiş sözlərin aid olduğu ümumi mənanı müəyyən edir.	“Söz boğçası” rubrikası
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. C (dərslik)
Təlimat əsasında gündəlik tərtib edir.	Tap. C (dərslik)
Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir.	Tap. A (iş dəftəri)

5-ci dər. Qrafik informasiyanın oxunması

- Dərslük: səh. 37-38
- İş dəftəri: səh. 23

Təlim məqsədləri

- Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyən-ləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir (st. 2.2.3).
- Müəyyən məqsədlə anket doldurur (st. 3.1.4).
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Asudə vaxt" anlayışı ətrafında şaxələndirmə
2	Oxuyub-qavrama	Verilmiş diaqramın oxusu, diaqramın hazırlanması. Cədvəl üzrə iş
3	Yazı	Sorğu keçirməklə diaqramın hazırlanması
4	Dil qaydaları	Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim yazı taxtasında dairə çəkir, içərisinə "Asudə vaxt" yazır. Şagirdlər bu anlayışla bağlı müxtəlif sözlər söyləyirlər. Müəllim dairənin kənarında müvafiq qeydlər aparır.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərə 2-ci sinif şagirdlərinin asudə vaxtları haqqında məlumatları əks etdirən diaqram təqdim edilir. Əvvəlcə şagirdlərə riyaziyyat dərslində diaqram haqqında aldıkları məlumatlar xatırladılır. Daha sonra onlara tapşırıqda təqdim olunmuş diaqramla tanış olmaq, məlumatları oxumaq üçün müəyyən vaxt verilir. Ayrılan vaxt bitdikdən sonra şagirdlər diaqrama aid sualları cavablandırırlar.

Əlavə suallar:

- *Diaqramda şagirdlərin asudə vaxtlarındakı hansı məşğuliyyətləri haqqında məlumatlar öz əksini tapıb? Bu sualı cavablandırmaq üçün diaqramın hansı hissəsinə baxdınız?*
- *Sorğuya neçə uşaq cəlb edilib? Bu sualı cavablandırmaq üçün nə etdiniz?*
- *Neçə uşaq asudə vaxtını mütaliə edərək keçirir? Diaqramın hansı sütunu bu suala cavab verir?*
- *Neçə uşaq asudə vaxtını dostları ilə keçirməyə üstünlük verir?*

Bu tapşırıq şagirdlərdə konkret mənbədən istifadə edərək suallara cavab tapmaq bacarığını inkişaf etdirir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlər öz sinif yoldaşlarının asudə vaxtlarını necə keçirdiklərini əks etdirən diaqram hazırlamalıdır. Fəaliyyətin uğurlu alınması üçün müəllim şagirdləri "addım-addım" təlimatlandırır.

I addım. Şagirdlər sorğu anketi tərtib edirlər. Sorğu anketinin nümunəsi dərslükdə verilib. Hər bir şagird adı dəftər vərəqində nümunəyə uyğun sorğu anketi hazırlayır. Daha sonra parta yoldaşı ilə dəyişir.

II addım. Şagirdlər anketi doldururlar. Hər bir şagird anketin müvafiq sətirində asudə vaxtını necə keçirdiyini yazır.

III addım. Sorğu anketləri bir yerə toplanır. Şagirdlər növbə ilə anketlərdən birini götürüb oxuyurlar. Müəllim isə lövhədə həmin məlumatı simvollarla qeyd edir; məsələn: "televizora baxmaq" qırmızı kub ilə işarə edilir. Beləliklə, bütün anketlərdə olan məlumatlar qruplaşdırılır.

IV addım. Fəaliyyət yoxlama ilə yekunlaşır: *"Sorğu neçə nəfər arasında keçirilib? Sinifdə neçə uşaq var? Diaqramda qeyd olunan hər bir məlumat neçə nəfərə aiddir?"*

Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqlar vizual informasiyadan məlumat almaq bacarığının inkişafına yönəlib. Şagirdlərin "A" tapşırığını yerinə yetirməsi "B" tapşırığında təqdim olunmuş cədvəl üzrə məlumatların daha asanlıqla qavranılmasını təmin edir.

Şagirdlər məlumatları oxuyur və cədvəlin uyğun qrafasına baxaraq doğru, yoxsa yanlış fikirləri müəyyənləşdirirlər. 1, 3 və 4-cü cümlələr doğru, digər cümlə isə yanlışdır.

Dil qaydaları

4.1.2 Tapşırıq C (dərslük). Bu tapşırıq sözlərin sətirdən-sətərə keçirilməsinə dair qazanılmış biliklərin möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər bu tapşırıqda çoxhecalı sözlərin sətirdən-sətərə keçirilməsi üçün bütün variantlarını qeyd edirlər; məsələn, "Azərbaycan" sözü *Azər-baycan, Azər-bay-can* variantlarında sətirdən sətərə keçirilə bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyənləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir.	Tap. A (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)
Müəyyən məqsədlə anket tərtib edir.	Tap. B (dərslük)
Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir.	Tap. C, Ç (dərslük)

6-cı dərs. “Qəribə qız”

- Dərslük: səh. 38-39 • İş dəftəri: səh.24

Təlim məqsədləri

- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətnlə bağlı emosional düşüncələrini ifadə edir (bəyəndim, bəyənmədim, yazığım gəldi, təəccübləndim) və əsaslandırır (st. 1.2.2).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı üzrə müzakirə
2	Oxuyub-qavrama	“Qəribə qız” mətninin oxusu
3	Söz ehtiyatı	“Söz boğçası” rubrikası üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	Hadisələrin inkişaf xətti
5	Danışma	Debat
6	Oxuyub-qavrama	Əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi
7	Yazı	Mətnin qısa məzmununun ardıcılıqla yazılması
8	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim “*Dostlarınızla birlikdə olanda vaxtınızı necə keçirirsiniz? Onlarla birlikdə keçirəcəyiniz vaxtı planlaşdırırsınız mı?*” sualları ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (dərslük). Mətnin ilk hissəsi şagirdlər tərəfindən səssiz şəkildə oxunur. Şa-

girdlər mətndən illüstrasiyanın məzmununa uyğun gələn hissəni müəyyən edirlər. Mətnin hər bir hissəsinə aid verilmiş sualları cavablandırırlar. Oxu prosesində verilən suallar şagirdlərə fikirlərini cəmləməyə, hadisələri izləməyə yardımçı olur. Eyni zamanda müəllim üçün oxu prosesini dəyərləndirməyə, anlaşılmaz qalan məsələlərə vaxtında müdaxilə etməyə imkan yaradır.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıq vasitəsilə yeni öyrəndikləri sözləri mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin təxmin etmə bacarığının inkişafına yönəlib.

Şagirdlər onlara təqdim edilmiş illüstrasiyaya əsasən uşaqların həyatında baş verəcək dəyişiklikləri təxmin edirlər:

– *Uşaqlarda kitaba qarşı maraq oyandı. Leyla uşaqlarla oynamağa başladı. Uşaqlar arasında isti münasibət yarandı.*

1.2.2 Tapşırıq C (dərslük). Debat. Bu tapşırıqda bir-birinə zidd olan iki fikir öz əksini tapıb. Eyni fikri dəstəkləyən şagirdlər bir qrupda toplaşirlar. Onlara fikirlərini əsaslandırmaq üçün hazırlaşmağa vaxt verilir. Hər bir qrupun nümayəndələri növbə ilə fikirlərini izah edir, əsaslandırırlar. Bu tapşırıq debat aparmaq, müzakirə etmək, fikir söyləmək, fikrini əsaslandırmaq kimi önəmli bacarıqların inkişafına yönəlib.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər oxuduqları mətnə verilmiş əsas fikri müəyyənləşdirməyə çalışırlar. Tapşırıqda əsas fikri tapmaq üçün ipucu olaraq şəkil də təqdim edilmişdir. Əsas fikir: “Vaxtı düzgün bölüşdürmək, hər bir işə vaxt ayırmaq fayda verər”.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir. Şagirdlər:

1) mətnə əsasən şəkillərin ardıcılığını müəyyənləşdirir və uyğun rəqəmləri boş xanaya yazırlar (doğru cavab: 3, 2, 1);

2) hadisələrin ardıcılığına uyğun olaraq mətnin qısa məzmununu yazırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şəkillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.	Tap. A (dərslük)
Sözün kontekstə görə mənasını yaxın-mənalı sözün köməyi ilə izah edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən hadisələrin davamını təxmin edir.	Tap. B (dərslük)
Oxuduğu mətnlə bağlı fikir yürüdür və fikrini əsaslandırır.	Tap. C (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. Ç (dərslük)
Oxuduğu mətnin qısa məzmununu hadisələrin ardıcılığına uyğun yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

fəsil 2 HİSSLƏR VƏ EMOSİYALAR

1-ci dər. “Cığal öskürək”

- Dərslük: səh. 40-41
- İş dəftəri: səh. 25

Təlim məqsədləri

- Eyni mənə qrupuna aid olan sözləri kontekstə görə fərqləndirir (st. 2.1.2).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Başlıq, altbaşlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilmə-sində rolunu dəyərləndirir (st. 2.2.3).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Gündəlik tərtib edərkən onun struktur xüsusiyyətlərinin tələblərinə əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Fəslin adının müzakirəsi
2	Söz ehtiyatı	Hiss bildirən sözlərin fərqləndirilməsi
3	Oxu. Söz ehtiyatı	“Cığal öskürək” şeirinin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	“Cığal öskürək” şeirinin qavranılması
5	Yazı	Plana uyğun gündəliyin yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini fəslin adına yönəldərək soruşur:

– Sizcə, bu fəsildə biz nə haqda müzakirələr aparacağıq?

Şagirdlər sual ətrafında fikirlərini söyləyir, fəslin mövzusunı təxmin edirlər.

Müəllim *hiss* və *emosiya* sözlərinin mənasını dəqiqləşdirmək üçün müxtəlif mimika və jestlər nümayiş etdirə bilər.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırıq hiss və emosiya bildirən sözlərin şagirdlərin nitqində istifadə edilməsinə yönəlib. Şagirdlər verilmiş şəkillərdəki uşaqların üz cizgilərinə uyğun sözlər seçirlər. Sonra müəllim nümunəni izah edir. Nümunədəki sual modellərindən istifadə edərək şagirdlər şəkildəki uşaqların üz ifadələrinə əsasən onların keçirdiyi hissələr haqqında danışirlər:

- Rəşad nə edir?
- Rəşad kədərlənir.
- Rəşad hansı hissi keçirir?
- Rəşad kədər hissi keçirir.
- Rəşadın kədərinin səbəbi nə ola bilər?
- Rəşadın sevimli oyuncağı sınıb.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər şəkillərin məzmununa uyğun gələn hiss-həyəcan bildirən sözləri krossvordun uyğun xanalarına yazırlar. Bununla şagirdlərin ümumi mənası eyni olan sözlər üzrə söz ehtiyatları artırılır. Şagirdlərə istifadə üçün sözlər təqdim edilmişdir ki, bu da tapşırığın yerinə yetirilməsinə kömək edir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər onlara verilmiş vaxt ərzində “Cığal öskürək” şeirini səs-siz oxuyurlar. Bu zaman obrazın nitqinə diqqət edir, onun keçirdiyi hissələrlə tanış olurlar. Daha sonra şagirdlər şeiri səsli oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin nitqinə, obrazın nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etmələrinə diqqət etməlidir. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan söz və ifadələrin (*bəkmaz, cığal, yaxa, əlində qalmaq*) təxmini mənasını soruşur. Söz və ifadələrin dəqiq mənası izah olunduqdan sonra şagirdlər onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər şəkillə şeir arasında olan uyğunsuzluğu müəyyən edib, fikirlərini əsaslandırırlar.

– Şeirin məzmununa görə Sənan məktəb üçün darıxır və kədərlənir. İllüstrasiyada isə Sənan şəhər əhvali-ruhiyyədə təsvir edilmişdir.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər əsas obrazın dilindən deyilən mizraları müəyyənləşdirir və ümumiləşdirərək öz sözləri ilə nəql edirlər.

2.2.5 Tapşırıq D (dərslük). Yazı ilə inteqrasiya. Şeirdəki hadisələrlə bağlı *niyə? nə üçün?* suallarına cavab verərək tapşırıqdakı cümlələri tamamlayırlar. Bu tapşırıq şagirdlərdə analiz etmək, hadisələrin başvermə səbəblərini araşdırmaq kimi vacib bacarıqları inkişaf etdirir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq E (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlər şeirin əsas qəhrəmanının (Süsənin) dilindən gündəlik yazırlar. Yazı işi dərslərdə verilmiş plana uyğun aparılır. Tapşırıq şagirdlərin pragmatik mətnləri məzmun, kompozisiya və struktur xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla tərtib etmək bacarığını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Eyni məna qrupuna aid olan sözləri kontekstə görə fərqləndirir.	Tap. A (dərslük)
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnəki hadisələrin səbəbini müəyyənləşdirir.	Tap. D (dərslük)
Gündəliyi struktur xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq tərtib edir.	Tap. E (dərslük)

2-ci dərs. "Qeyri-adi begemot" (I hissə)

• Dərslük: səh. 41-42 • İş dəftəri: səh. 26

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).
- Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir (st. 2.1.3).
- Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir (st. 3.1.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı üzrə müzakirə
2	Oxu	"Qeyri-adi begemot" mətninin I hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi
4	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin mənimsədilməsi
5	Yazı	Cümlələrin məzmunca təkmilləşdirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə sual verir:

– "Qeyri-adi" nə deməkdir? Qeyri-adi olan varlıqlarla rastlaşmışınız mı? Onların qeyri-adiliyi haqqında danışın.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. Mətnin I hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərin obrazın nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etməsinə diqqət edir. Mətnin bəzi abzaslarından sonra suallar təqdim edilib ki, bu da şagirdlərə fikirlərini cəmləməyə, hadisələri izləməyə yardımçı olur. Eyni zamanda müəllimə oxu prosesini dəyərləndirməyə, anlaşılmaz qalan məsələlərə vaxtında müdaxilə etməyə imkan yaradır.

"Söz boğçası" rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*səs-küylü, parlaq, aylanmaq, atılıb-düşmək, elan*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır. Şagirdlər hər bir sözə uyğun cümlə qururlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərdə əsaslandırmaq, sübut etmək kimi vacib bacarıqları inkişaf etdirir.

Şagirdlər onlara təqdim edilmiş fikirləri təsdiq etmək üçün mətndən cümlələr seçib oxuyurlar. Bununla da mətni oxuyub-anladıklarını nümayiş etdirirlər; məsələn: "Keçirdiyimiz hisslər rəngimizin dəyişməsinə səbəb olur" fikrini mətndəki "Hippo qorxudan ağappaq ağarmışdı" cümləsini oxumaqla təsdiqləyə bilirlər. "Peyvənd insanları yoluxucu xəstəlikdən qoruyur" fikrini isə "Əgər peyvənd edilməsə, sarılıq tutar" cümləsini oxumaqla təsdiqləmək olar.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıqda şagirdlərə mətnin məzmununu əks etdirən cümlələr

təqdim olunmuşdur. Cümlələrdə əsas fikri açan sözlər buraxılmışdır. Şagirdlər həmin sözləri bərpa etməklə mətni nə qədər diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər. Şagirdlər həmçinin hiss və emosiya bildirən sözləri cümlədə düzgün işlətməklə söz ehtiyatlarını möhkəmləndirirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər cümlədə buraxılmış sözləri müəyyən etməklə yeni sözləri nə dərəcədə anladıklarını nümayiş etdirirlər.

2.1.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Sözlərin yaxın-mənalı qarşılığını seçməklə onları anladıklarını nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlərə “Qeyri-adi begemot” mətninin I hissəsinə aid cümlələr təqdim edilib. Cümlələrdəki fərqləndirilmiş sözlər mətnin məzmununa uyğun deyil. Şagirdlər həmin sözləri mətnin məzmununa uyğun sözlərlə əvəz edib köçürürlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. B, C (dərslük)
Sözü cümlədə işlətməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir.	Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllimə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün məkan (kitabxana, park, zoopark, mağaza və s.) şəkilləri əldə etmək tövsiyə olunur.

3-cü dərs. Əlamət bildirən sözlərin mənə növləri

- Dərslük: səh. 43
- İş dəftəri: səh. 27

Təlim məqsədləri

- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Əlamət bildirən sözləri mənə qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir (st. 4.1.5).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Anlayışın çıxarılması
2	Danışma	İllüstrasiyaların təsvir olunması
3	Dil qaydaları	Əlamət bildirən sözlərin mənə növlərinin mənimsədilməsi
4	Danışma	Şəkilin təsvir edilməsi
5	Yazı	Şəkil üzrə təsviri mətnin yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Tapşırıq A (dərslük). Şaquli inteqrasiya. Şagirdlər bu tapşırıq vasitəsilə I sinifdə öyrəndikləri dil qaydaları üzrə biliklərini xatırlayır, təkrar edirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlərin diqqəti keçən dərsdə oxuduqları “Qeyri-adi begemot” mətninə çəkilmiş şəkillərə (çimərlik və həkimin otağı) yönəldilir. Şagirdlər şəkildə gördüklərini təsvir edirlər. Təsvir zamanı “A” tapşırığında verilmiş sözlərdən də istifadə edə bilirlər. Müəllim bu tapşırıqla şagirdlərin diqqətini əlamət bildirən sözlərə yönəldir və təsvir zamanı bu sözlərin rolunu onların nəzərinə çatdırır.

Qruplarla iş. Hər bir qrup şəkil haqqında 3-4 cümlədən ibarət rabitəli mətn təqdim edir. Digər qrup mətni dinlədikdən sonra öz əlavələrini edir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim əvvəlcədən şagirdlərə yoldaşlarının təqdimatını diqqətlə dinləməyi və əlavələr etməklə genişləndirməyi tapşır.

Dil qaydaları

4.1.5 “Bunları bilməliyik” rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini “Bunları bilməliyik” rubrika-

sına yönəldir. Onlara əlamət bildirən sözlərin məna növləri haqqında məlumat verir. Təsvir zamanı forma, dad, rəng, həcm bildirən sözlərin rolunu vurğulayır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş əlamət bildirən sözləri məna növlərinə görə qruplaşdırmaqla yeni biliklərini möhkəmləndirirlər.

2.1.1 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər əlamət bildirən sözlərin hansı varlığa aid olduğunu müəyyənləşdirməklə sözün izahı ilə bağlı bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Tapşırıq Ç (dərslük). Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim qruplara tapşırır ki, onlara verilən əlamət bildirən sözlərin hər birinin ümumi mənasını (rəng, dad, forma, ölçü) müəyyənləşdirib hər bir əlamətə uyğun olan varlıq adları tapıb yazsınlar. Sonda qrupların təqdimatı dinlənilir.

Əlavə tapşırıq. Oyun. Üzərində məkan şəkilləri olan kartlar şagirdlərə paylanır. Lakin kartlar gizli saxlanılmalıdır ki, onu görməsinlər. Hər bir şagird öz kartındakı məkanı təsvir edir, digərləri isə onu tapır. Bu tapşırıqla əlamət bildirən sözlərin hansı varlığa aid olduğunu müəyyənləşdirməklə yanaşı, sözün izahını vermək bacarığı da inkişaf etdirilir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər onlara təqdim edilmiş sözlərdən də istifadə edərək şəkli təsvir edirlər. Bununla da təsviri mətnin yazılmasında əlamət bildirən sözlərin rolunu dərk edirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Əlamət bildirən sözlərin köməyi ilə şəkli təsvir edir.	Tap. B (dərslük)
Əlamət bildirən sözləri məna qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Əlamətlərə uyğun olan varlığı müəyyənləşdirir.	Tap. C (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Əlamət bildirən sözlərdən istifadə etməklə təsviri mətn yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Növbəti dərsdə şagirdlərə mimika və jestlər haqqında məlumat veriləcək. Bu məqsədlə müəllimə növbəti dərsdə nümayiş etdirmək üçün müxtəlif mimika və jestləri göstərən maska, obraz, klounların şəkillərini və yaxud videolarını hazırlamaq tövsiyə edilir.

4-cü dərs. “Qeyri-adi begemot” (II hissə)

• Dərslük: səh. 44-45 • İş dəftəri: səh. 28

Təlim məqsədləri

- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Başlıq, altbaşlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir (st. 2.2.3).
- Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika) istifadə edir (st. 1.2.1).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi məna üzrə qruplaşdırır (st. 2.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mimika və jestlərin obrazlı nümayişi
2	Danışma	Şəklin təsvir edilməsi
3	Oxu. Söz ehtiyatı	“Qeyri-adi begemot” mətninin II hissəsinin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	İllüstrasiya ilə mətnin uyğunluğu
5	Danışma	Hisslərin mimika və jestlərin köməyi ilə ifadəsi
6	Yazı	Təsviri xarakterli mətnin yazılması
7	Söz ehtiyatı	Eyni hisslə bağlı olan sözlərin ad, əlamət, hərəkət bildirməsinə görə qruplaşdırılması
8	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim mimikaları nümayiş etdirən maskaların, obrazların, klounların şəkillərini və ya videolarını təqdim edir və sual verir:

– Şəkildə gördüyünüz üz cizgiləri sizə nədən xəbər verir?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir. Şagirdlər:

1) mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən Hipponun otağını təsvir edirlər. Müəllim şagirdlərə təsvir edərkən əlamət bildirən sözlərin müxtəlif

mənə növlərindən (ölçü, rəng, forma) istifadə edə biləcəklərini xatırladır;

2) mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən obrazlar arasındakı dialoqun məzmununu təxmin edib danışırlar. Tapşırığın bu mərhələsini bir neçə cüt arasında rollu oyun kimi də keçirmək olar.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Mətnin II hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim oxu prosesində şagirdlərin obrazın nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etmələrinə diqqət yetirməlidir.

Oxu zamanı lazım gəldikcə mənası şagirdlər tərəfindən anlaşılmayan sözlər izah edilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilmiş sonuncu illüstrasiyaya yönəldir. Şagirdlər obrazların üz ifadələrinə, əl-qol hərəkətlərinə baxıb onların hansı hissləri keçirdiklərini izah edirlər. Mətnin həmin şəkli aid hissəsini tapıb oxuyurlar.

Danışma

1.2.1 "Faydalı məsləhət" rubrikası. Bu rubrikada şagirdlərə mimika və jestlər haqqında məlumat verilir. Fikrin daha dəqiq çatdırılmasında mimika və jestin rolu izah edilir.

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər "Qeyri-adi beqemot" mətninin I hissəsini yada salır, Hipponun keçirdiyi hissləri xatırlayır, mimika və jestlərin köməyi ilə həmin hissləri nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamağa imkan yaradır, onlarda düşüncələrini yazı ilə ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq D (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlərdən eyni hisslə bağlı olan sözləri ad, əlamət və hərəkət bildirməsinə görə fərqləndirmək tələb olunur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Əlamət bildirən sözlərdən istifadə etməklə varlıqları təsvir edir.	Tap. A (dərslük)
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. B (dərslük)
Şəkillərlə mətnin hissələri arasında ki uyğunluğu müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Qeyri-verbal ünsiyyət formalarından (jest, mimika, poza) istifadə edir.	Tap. Ç (dərslük)
Əlamət bildirən sözlərdən istifadə etməklə təsviri mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi anlayışlar üzrə qruplaşdırır.	Tap. D (dərslük)

Növbəti dərslə hazırlıq. Növbəti dərslə nümayiş etdirmək üçün "Doktor Aybolit" cizgi filmindən kiçik bir fraqmentin əldə olunması tövsiyə edilir.

5-ci dərslə. "Nəriman Nərimanov haqqında xatirələr"

• Dərslük: səh. 46-47 • İş dəftəri: səh. 29

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1)
- Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir. (st. 2.2.3).
- Mətnə faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).

• Dərslənin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Doktor Aybolit" cizgi filmindən fraqmentin nümayişi
2	Danışma	Həkim peşəsi haqqında söhbət
3	Oxu. Söz ehtiyatı	"Nəriman Nərimanov haqqında xatirələr" mətninin oxusu. "Söz boğçası" üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	Abzaslarla iş, fikrin əsaslandırılması
5	Danışma	Nəriman Nərimanov obrazının təsviri
6	Yazı	Ailə üzvlərindən birinin təsviri
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim "Doktor Aybolit" cizgi filmindən kiçik bir fraqment nümayiş etdirməklə şagirdlərin diqqətini mövzuya yönəldir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər həkim peşəsi haqqında bildiklərini danışirlar.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Növbəli oxu. Şagirdlər “Nəriman Nərimanov haqqında xatirələr” mətnindəki cümlələri növbə ilə ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*xatirə, səmimi, müalicə etmək, yazıçı, körpələr evi*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, uyğun abzasların sonuna əlavə edirlər. Beləliklə, hər bir abzasın məzmununu anladıqlarını nümayiş etdirirlər. Doğru cavablar: 1 – b, 2 – c, 3 – a.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyurlar. Mətnədən həmin fikirləri təsdiq edən cümlələr seçməklə əsaslandırirlar. Oxuyub-qavramanı yoxlayan bu tapşırıq eyni zamanda şagirdlərin diqqətini obrazın təsvirinə yönəldir.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Şagirdlərin diqqəti “Faydalı məsləhət” rubrikasına yönəldilir. Verilmiş nümunə əsasında obrazın təsviri haqqında tövsiyələr verilir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamağa imkan yaradır. Eyni zamanda şagirdlərin diqqətini obrazın təsviri üçün lazımi məqamlara yönəldir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər mətnin məzmununa əsasən onlara təqdim edilmiş plan əsasında Nəriman Nərimanov obrazını təsvir edirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər plan əsasında ailə üzvlərindən birini təsvir edən mətn yazırlar. Müəllim şagirdlərin diqqətini yarımbaşlıqlara yönəldir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. B (dərslük)
Nitqində yeni öyrəndiyi sözlərdən kontekstə uyğun istifadə edir.	“Söz boğçası” rubrikası
Verilmiş cümlələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. Ç (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Əlamət bildirən sözlərdən istifadə etməklə varlığı təsvir edir.	Tap. D (dərslük)
Plan əsasında təsviri mətn yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

6-cı dər. Təsvir

- Dərslük: səh. 47-48 • İş dəftəri: səh. 30

Təlim məqsədləri

- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Eyni məna qrupuna aid olan sözləri kontekstə görə fərqləndirir (st. 2.1.2).
- Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşüncə situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Hadisələrlə hisslərin uyğunlaşdırılması
2	Oxuyub-qavrama	Təsvirə uyğun obrazın müəyyənləşdirilməsi
3	Söz ehtiyatı	Hisslərin adının müəyyənləşdirilməsi
4	Oxuyub-qavrama	Hisslərin səbəbinin müəyyənləşdirilməsi
5	Danışma	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə iş
6	Söz ehtiyatı	Əksmənalı ad, əlamət və say bildirən sözlərin müəyyənləşdirilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhənin sol tərəfinə “Sabah babam-

la göbələk yığmağa gedəcəyəm”, “Bu gün başım ağrıyır” cümlələrini yazır. Lövhənin sağ tərəfinə şən və kədərli smaylik yapışdırır. Şagirdlər cümlələri oxuyur və smayliklərlə uyğunlaşdırırlar. Daha sonra seçimlərinin səbəbini izah edirlər. Bununla da şagirdlərin diqqəti mimikalara, bu hissələrin yaranma səbəblərinə – situasiyalara yönəlir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərə əvvəlki dərslərdə tanış olduqları obrazları xatırladır (Süsən, Hippo, Leylak, Nəriman Nərimanov). Onlar tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, təsvirlərə uyğun olan obrazın adını tapırlar. Tapşırıq şagirdlərə bu fəsildə oxuduqları mətnlərin məzmununu xatırlatmaqla yanaşı, onların diqqətini obrazın təsviri üçün lazımı məqamlara (obrazla ümumi tanışlıq, xarici görünüş, xarakteri) yönəldir.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıqda şagirdlərə obrazların rastlaşdığı müxtəlif situasiyalar təqdim edilib. Onlar verilmiş situasiya uyğun olaraq obrazın keçirdiyi hissin adını yazmalı və həmin hiss bildirən sözə müvafiq olan smayliki müəyyənləşdirməlidirlər. Bununla şagirdlərin söz ehtiyatı möhkəmləndirilir və məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, nümunəyə əsasən cədvəli doldururlar. Bu tapşırıqda şagirdlər əsas qəhrəmanların keçirdiyi hissələrin səbəbini araşdırırlar. Şagirdlər şəxsi (Rasim), onun düşdüyü situasiyanı (komandası qalib gəlib) və bu situasiyaya uyğun keçirdiyi hissi (sevinc) fərqləndirərək cədvəlin uyğun sütunlarında qeyd edirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər açar sözlərdən istifadə etməklə süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışirlər. Əvvəlcə hadisələrin baş verdiyi məkan, daha sonra əsas obrazları təsvir edirlər. Şagirdlər obrazların rastlaşdığı situasiyanı müəyyənləşdirir, onların keçirdikləri hiss-həyəcanı təsvir edirlər.

Söz ehtiyatı

2.1.3 Tapşırıq C (dərslük). Dil qaydaları ilə inteqrasiya. Şagirdlər bir-birinə əksmənalı olan

sözləri müəyyənləşdirir, eyni zamanda həmin sözləri cümlədə işlətmək üçün situasiyalar düşünlər. Bu tapşırıq şagirdlərin I sinifdə əksmənalı sözlər haqqında aldıkları məlumatı yada salır. Müəllim onların diqqətini “Bunları bilməliyik” rubrikasına yönəldir. Şagirdlərə bu mövzuda daha bir məlumat (əksmənalı sözlərin eyni suala cavab verməsi) izah edilir.

Tapşırıq Ç (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərdə ad, əlamət, say bildirən sözləri fərqləndirmək, eyni zamanda əksmənalı sözləri müəyyən etmək bacarıqlarının inkişafına yönəlib.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. A (dərslük)
Sözlərdən situasiyaya uyğun istifadə edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Şəkil və plan əsasında təsviri xarakterli mətn qurur.	Tap. B (dərslük)
Sözlərin əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.	Tap. C, Ç (dərslük)

fəsil 3 İDMAN

1-ci dər. “Qələbə”

• Dərslük: səh. 49-50 • İş dəftəri: səh. 31

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1)
- Mətnəndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"İdman" anlayışı üzrə şəxələndirmə
2	Danışma	Şəkil üzrə söhbət
3	Oxu. Söz ehtiyatı	"Qələbə" mətninin oxusu. "Söz boğçası" üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	Sual-cavab, obrazın xarakterinin səciyyələndirilməsi, səbəb-nəticə əlaqəli cümlələrin uyğunlaşdırılması
5	Dil qaydaları	Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şəxələndirmə. Müəllim lövhədə dairə çəkir, içərisinə "İdman" sözünü yazır. Şagirdlər bu anlayışla bağlı sözlər (İdman növlərinin, idmançıların adı ola bilər.), fikirlər səsləndirirlər, müəllim dairənin kənarından şəxələr çəkməklə həmin fikirləri qeyd edir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər şəkildə gördüklərini təsvir edir, bildikləri məlumatlara əsasən idman növləri haqqında danışirlər. Müəllim tapşırıqda verilmiş ikinci şəklın təsviri zamanı aşağıdakı tövsiyələri nəzərə almalıdır.

Müəllimin nəzərinə! Bu fəsildə şagirdlərə paralimpiya haqqında məlumat verəcək, əlil idmançıların uğurlarından bəhs ediləcək. Müəllimlərə bu həssas mövzuya diqqətlə yanaşmaları tövsiyə edilir. Bu fəslin kompetensiyasına daxildir:

- əlil insanların cəmiyyətə adaptasiyası, onların sevdikləri işlərlə məşğul olmasına şəraitin yaradılması;
- belə insanların halına acımaq əvəzinə onlarda özünəinam hissənin yaradılmasına yardım olunması;
- əlil insanlara cəmiyyətdə özlərini rahat hiss etmələri üçün sağlam mühitin yaradılması və s.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Növbəli oxu. Şagirdlər "Qələbə" mətnini növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır.

"Söz boğçası" rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin təxmini mənasını

soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətnin 1-ci abzasında verilmiş məlumata əsaslanaraq sualı cavablandırırlar. Bununla onlar mətni diqqətlə oxuduqlarını, mətndən aldıkları məlumatları düzgün analiz etdiklərini göstəririrlər.

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyurlar. Mətdə göy rənglə fərqləndirilmiş cümlələrlə uyğunlaşdıraraq obrazın xarakterini səciyyələndirirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, mətndən aldıkları məlumatlara əsaslanaraq doğru, yoxsa yanlış olduğunu müəyyənləşdirirlər. Tapşırıq müəllimə şagirdlərin mətni nə dərəcədə diqqətlə oxuduqlarını izləməyə imkan yaradır.

2.2.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş səbəb-nəticə məzmunlu cümlələri uyğunlaşdırırlar. Məqsəd şagirdlərin diqqətini mətdəki səbəb-nəticə əlaqəsini izləməklə analiz etmək bacarığının inkişafına yönəlib.

Dil qaydaları

4.1.2 Tapşırıq D (dərslük). Tapşırıq sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydaları üzrə möhkəmləndirmə məqsədi daşıyır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Ucadan oxuduqdan sonra mətdəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. B (dərslük)
Mətdən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.	Tap. C, Ç (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Mətdəki hadisələrlə bağlı <i>niyə?</i> <i>nə üçün?</i> suallarına cavab verir.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir.	Tap. D (dərslük)

2-ci dərs. Fakt və münasibət

- Dərslik: səh. 51-52
- İş dəftəri: səh. 32

Təlim məqsədləri

- Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir (st. 1.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Qələbə" mətnin xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	"Fakt" və "münasibət" anlayışlarının mənimsədilməsi
3	Dinləmə	Olimpiya oyunlarının simvolları haqqında dinləmə mətni
4	Oxuyub-qavrama	Fakt və münasibət bildirən cümlələrin yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı suallarla müra-ciət edir:

– "Qələbə" mətnindən (keçən dərs tanış olduğumuz) Olimpiya oyunları haqqında nə öyrəndiniz?

– Hökmdar ölkəsinə, əhalisinə necə münasibət göstərirdi?

Şagirdlər bu sualları cavablandırarkən oxuduqları mətndəki faktları xatırlayacaq, hökmdarın xalqa olan münasibətini dəyərləndirəcəklər. Bununla da onların diqqəti "fakt və münasibət" anlayışına yönəldilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur və hansı cümlənin münasibət bildirdiyini (*Məncə, hökmdar ədalətli hərəkət etdi*) müəyyənləşdirirlər.

"Bunları bilməliyəm" rubrikası. Müəllim rubrikadakı məlumatları şərh edir. Şagirdlərə fakt və münasibət bildirən cümlələri fərqləndirməyin yollarını izah edir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllimə şagirdlərə tanış olan mövzulara əsaslanaraq fakt bildirən cümlələr söyləmək tövsiyə edilir. Bu məqsədlə 1-ci sinifdə tanış olduqları "Göyqurşağı necə yaranır?", "İlbizlər", "Vətənimizi tanıyaq" kimi mövzuları xatırlatmaq olar. Bu mövzularla bağlı aşağıdakı fakt bildirən cümlələrdən istifadə etmək olar:

- Göyqurşağının yeddi rəngi var.
- Göyqurşağı qövs şəklindədir.
- İlbizlərin çanağı bərk olur.
- İlbizlərin kiçik buynuzları var.
- Azərbaycanın bayrağı üçrənglidir.
- Neft daşları Xəzər dənizində yerləşir.

İlkin mərhələdə şagirdlərə elə faktlar söyləmək lazımdır ki, onları sübut etmək asan olsun; məsələn, şəkildə göyqurşağının, bayrağımızın rənglərini saymaqla, lövhədə şəklini çəkməklə, şəklini göstərməklə, toxunmaqla söylədiklərinin həqiqi olduğunu asanlıqla sübut etmək mümkündür. Bu mövzularla bağlı aşağıdakı münasibət bildirən cümlələrdən istifadə etmək olar:

• *Məncə, göyqurşağına gözəllik verən bənövşəyi rəngdir.*

• *Mən ilbizdən qorxuram.*

• *Biz bayrağımızla fəxr edirik.*

Münasibət bildirən cümlələrdə, əsasən, hiss və emosiyalar ifadə edilir ki, bu fəsilə də məhz hiss və emosiyalarla bağlı söz ehtiyatı mənimsədilir. Bu da şagirdlərə hiss və emosiya bildirən sözlərdən düzgün istifadə etməyə, münasibət bildirməyə kömək edəcək.

Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, fakt və ya münasibət bildirdiyini müəyyənləşdirirlər. Bununla da "Bunları bilməliyəm" rubrikasından aldıkları bilikləri tətbiq edirlər. (**Düzgün cavablar:** *fakt, münasibət, münasibət, fakt*)

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda nərd oyunu haqqında verilmiş cümlələri oxuyur, fakt və ya münasibət bildirdiyini müəyyənləşdirirlər. Şagirdlərə cümlələri oxuduqca illüstrasiyaya baxmağı tövsiyə etmək lazımdır. Tapşırıq fakt və münasibət haqqında biliklərin möhkəmləndirilməsinə yönəlib. (**Düzgün cavablar:** *1 – fakt, 2 – münasibət, 3 – fakt, 4 – fakt, 5 – münasibət, 6 – fakt*)

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Müəllim Olimpiya simvolları haqqında dinləmə mətni səsləndirir. Dinləmə fəaliyyəti abzaslarla yerinə yetirilir. Müəllim hər bir abzası səsləndirdikdən sonra fəsilə verir, şagirdlər dinlədikləri hissəyə aid şəkli müəyyən edirlər.

Dinləmə mətni

Olimpiya oyunlarının şüarında qaçış, hündür-
lüyə tullanma və ağırlıq qaldırma idman növlə-
rinin işarələri var. (**Düzgün cavab: 3**) Qədim
Olimpiya oyunlarında qaliblər qızıl, gümüş, bürünc
medallarla deyil, müqəddəs zeytun budaqların-
dan hörülmüş çalənglə mükafatlandırılırdılar.
(**Düzgün cavab: 4**)

Bir-birinə ardıcıl keçirilmiş göy, sarı, qara, yaşıl
və qırmızı rəngli halqalar Olimpiya oyunlarının
əsas simvoludur. Bu rənglər bütün ölkələrin
bayraqlarında istifadə olunan rənglərdir. Bunlar
asl dostluq rəmzidir. (**Düzgün cavab: 1**)

Olimpiya məşəli Yunanıstanda Olimp dağında
yandırılır. Daha sonra oyunların keçiriləcəyi ölkə-
lər ətrafında səyahət etdirilir. (**Düzgün cavab: 2**)

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər tapşırıqdakı
cümlələri oxuyur, dinləmə mətnindən aldıkları
məlumatlara əsasən uyğunlaşma aparırlar. (1 –
Olimpiya halqaları; 2 – Olimpiya şüarı; 3 – Olim-
piya məşəli; 4 – Olimpiya çaləngi)

Oxuyub-qavrama

**2.2.2 Tapşırıq D (dərslük). Yazı ilə inteqra-
siya. Qruplarla iş.** Şagirdlər dinləmə mətnindən
aldıkları məlumatlara əsaslanaraq onlara təqdim
edilmiş mövzuya aid fakt və münasibət ifadə
edən cümlələr yazırlar. Tapşırıq yerinə yetirilməz-
dən öncə şagirdlərin diqqətinə "Faydalı məslə-
hət" rubrikasının çatdırılması tövsiyə olunur.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər xokkey idman
növü haqqında fakt və münasibət bildirən cüm-
lələr yazaraq bu mövzunu nə dərəcədə qavra-
dıqlarını nümayiş etdirirlər. Cümlələr təxminən
belə ola bilər: **Fakt** – Xokkey buz üstündə oyna-
nılır. **Münasibət** – Xokkey maraqlı oyundur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı me-
yar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Fakt və münasibət bildirən cümlələri müəyyənləşdirir.	Tap. A,B (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir.	Tap. C (dərslük) Tap. Ç (dərslük)
Fakt və münasibət bildirən cümlələr yazır.	Tap. D (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Növbəti dərsdə şagirdlərə Pa-
ralimpiya çempionu İlham Zəkiyev haqqında məlu-
mat veriləcək. Bu məqsədlə müəllimə növbəti dərsdə
nümayiş etdirmək üçün İlham Zəkiyevin qalibiyyət-
lərini əks etdirən videoları əldə etmək tövsiyə olunur.

3-cü dərs. "Uğurun sirri" (I hissə)

• Dərslük: səh. 52-53 • İş dəftəri: səh. 33

Təlim məqsədləri

- Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni
şərh edir (st. 1.1.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla
bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra
onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq ələ-
mət bildirən sözlə adlandırır (st. 2.1.1).
- Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün
köməyi ilə izah edir (st. 2.1.3).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları
seçir (st. 2.2.4).
- Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur
(st. 4.1.7).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	İlham Zəkiyev haqqında videonun nümayişi
2	Dinləmə	Paralimpiya oyunlarının yaranması haqqında dinləmə mətni
3	Oxu. Söz ehtiyatı	"Uğurun sirri" mətninin oxusu; sözlərin yaxınmənalı qarşılıqlarının müəyyən olunması
4	Oxuyub- qavrama	Hadisələrin davamının təxmin edilməsi; obrazın təsviri
5	Dil qaydaları	Sual cümlələrinin tərtibi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Beyin həmləsi. Müəllim şagirdlərə İlham Zə-
kiyevin qalibiyyətlərini əks etdirən videoları nü-
mayiş etdirir.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq C (dərslük). Müəllim Paralim-
piya oyunlarının yaranması haqqında dinləmə
mətni səsləndirir.

Paralimpiya haqqında dinləmə mətni

Dünyada Olimpiya oyunları ilə yanaşı, Para-
limpiya oyunları da keçirilir. Bu idman yarışla-
rında əlil idmançılar iştirak edir, öz bacarıqlarını

nümayiş etdirirlər.

Paralimpiya oyunları ilk dəfə Londonda keçirilib. Bu oyunların keçirilməsini britaniyalı həkim Lüdviq Quttman təklif edib. O, müharibədə əlil olmuş əsgərlərin müalicəsi zamanı bu fikrə gəlib. Lüdviq Quttman bilirdi ki, idman bu gənclərə həyatlarına davam etməkdə kömək edəcək.

Paralimpiya çempionları isə sübut etdilər ki, həqiqətən də, hər kəsin idmanla məşğul olmaq haqqı var.

Şagirdlər dinlədikləri məlumatları əks etdirən şəkilləri müəyyən edirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

Müəllim mətnin oxunmasından əvvəl şagirdlərə oxu zamanı əsas obrazın xarakterinə diqqət etməyi tapşır.

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Növbəli oxu. Şagirdlər "Uğurun sirri" mətnindəki cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallarla (*İlham hansı döyüşdə yaralanmışdır? Neçə yaşı var idi? O nə haqda xəyallar qururdu? O, xaraktercə necə insan idi?*) şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan söz və söz birləşmələrinin (*sükuta qərq olmaq, mübarizə aparmaq, görmə qabiliyyəti, nikbin, ümidini itirmək*) təxmini mənasını soruşur. Sonra onların dəqiq mənasını açıqlayır. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər obrazın təsvirini verən sözləri dəftərlərinə qeyd edir, onları yaxınmənalı sözlərlə əvəz etməklə mənasını anladıqlarını sübut edirlər (*ucaboylu – hündür, yaraşıqlı – gözəl, yumşaq saçlar – ipək kimi saçlar, qara saçlar – tünd saçlar*).

2.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını seçməklə həmin sözlərin izahını verməyi bacardıqlarını nümayiş etdirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətnin son abzasına əsaslanaraq hadisələrin davamını təxmin edirlər.

2.2.4 Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamağa imkan yaradır. Eyni zamanda şagirdlərin

diqqətini obrazın təsvir edilməsi üçün lazımı məqamlara yönəldir.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqın məqsədi şagirdlərin sual tərtib etmək bacarığını möhkəmləndirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətnin məzmununa uyğun illüstrasiyanı müəyyənləşdirir.	Tap. A (dərslük)
Mətnlə bağlı faktoloji suallara cavab verir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin davamını təxmin edir.	Tap. C (dərslük)
Sözün mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. C (iş dəftəri)
Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur.	Tap. B (iş dəftəri)

4-cü dər. "Uğurun sirri" (II hissə)

- Dərslük: səh. 54
- İş dəftəri: səh. 34

Təlim məqsədləri

- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlar və ya sual cümlələri ilə ifadə edir (st. 2.2.3).
- Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Uğurun sirri" mətninin davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	"Uğurun sirri" mətninin II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnə fakt və münasibət bildirən fikirlərin müəyyənləşdirilməsi
4	Danışma	Obrazın təsvir edilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər "Uğurun sirri" mətninin davamı ilə

bağlı ötən dərstdə təxmin etdiklərini söyləyirlər. Bu, şagirdlərdə mətnin ikinci hissəsinin oxunmasına maraq yaradır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərə “Uğurun sirri” mətninin II hissəsini oxumaq üçün vaxt verilir. Bu vaxt ərzində şagirdlər mətni səssiz şəkildə oxuyurlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş başlıqları oxuyurlar. “Uğurun sirri” mətninin nömrələnmiş abzasları ilə uyğunlaşdırırlar. Bununla da mətnin hər bir abzasının məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. “Qalibiyyət” – 3, “Ananın duası” – 1; “Gələcəyə inam” – 2.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər mətndəki fakt və hadisələri mətnin planına uyğun qruplaşdırmaq bacarığını nümayiş etdirirlər.

2.2.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, fakt və ya münasibət bildirdiyini müəyyənləşdirirlər. Tapşırıq “fakt” və ya “münasibət” anlayışları üzrə bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsinə yönəlib. **(Düzgün cavablar: fakt, münasibət, münasibət, fakt, münasibət)**

Tapşırıq B (iş dəftəri). Məqsəd mətndəki əsas fikri ifadə edən “Ümid uğurun açarıdır” nəticəsinə gəlməkdir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər mətnin məzmununa uyğun tərtib edilmiş plan əsasında İlham Zəkiyev obrazını təsvir edirlər. Bununla şagirdlərdə ardıcılıqla təsviretmə bacarıqları inkişaf etdirilir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnin abzaslarını yarımbaşlıqlarla adlandırır.	Tap. B (dərslük)
Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir.	Tap. C (dərslük)
Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir.	Tap. Ç (dərslük)

Növbəti dərslə hazırlıq. Növbəti dərstdə şagirdləri Azərbaycan Respublikası Milli Paralimpiya komitəsi haqqında məlumatlandırmaq məqsədilə müəllimə videolar əldə etmək tövsiyə olunur.

5-ci dərsl. “Məktub”

• Dərslük: səh. 55 • İş dəftəri: səh. 35

Təlim məqsədləri

- Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir (st. 2.1.3).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Başlıq, altbaşlıq, yarımbaşlıq, epigraf, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir (st. 2.2.3).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Azərbaycan Respublikası Milli Paralimpiya Komitəsi haqqında videoların nümayişi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	Məktubun oxusu, “Söz boğçası” üzrə iş.
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin tərkib hissələri və məzmunu üzrə iş.
4	Dil qaydaları	Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim Azərbaycan Respublikası Milli Paralimpiya Komitəsi haqqında videoları nümayiş etdirir və bu təşkilat haqqında məlumat verir.

Oxu. Söz ehtiyatı

Tapşırıq A (dərslük). Müəllim mətnin oxunmasından əvvəl şagirdlərə oxu prosesində hər bir abzasın məzmununa diqqət etməyi tapşırır. Bu vaxt ərzində şagirdlər mətni səssiz oxuyurlar.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*çəkinmək, haqq, təşkilat*) təxmini mənasını soruşduqdan sonra onların dəqiq mənasını açıqlayır. Daha sonra şagirdlər sözləri cümlələrdə işlədirlər.

2.1.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər cümlə-

lərdəki fərqləndirilmiş sözləri yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edib yazırlar. Bununla da həmin sözlərin mənasını anladıqlarını nümayiş etdirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sualları cavablandırmaqla oxuyub-qavrama bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətndən “Sadəcə özünə inan, idmanla məşğul olmaq hamının haqqıdır” cümləsini seçməklə mətnin məzmunu ilə bağlı ümumiləşdirmə edirlər.

2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə verilmiş cümlənin mətndəki yerini müəyyənləşdirmək bacarığını nümayiş etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən mətndə göy rənglə fərqləndirilmiş cümləni şərh edirlər. Tapşırıq onlarda illüstrasiyanın mətnin məzmununun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirmək bacarığını inkişaf etdirir.

2.2.5 Tapşırıq D (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin oxuyub-qavrama bacarığını, həm də söz ehtiyatını inkişaf etdirir.

Dil qaydaları

4.1.2 Tapşırıq E (dərslük). Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar şagirdlərdə sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydaları üzrə bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sözləri oxuyur, həmin sözləri əvvəlcə hecalara ayırır, daha sonra sətirdən sətərə keçirilməsi qaydasını izah edir, düzgün keçirilmə variantlarını göstərir.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırığın yerinə yetirilməsindən öncə sözün sətirdən sətərə keçirilməsi qaydalarını xatırlatmaq tövsiyə olunur:

– *Bir saitdən ibarət hecanı sətrin sonunda saxlamaq və ya yeni sətərə keçirmək olmaz.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. B, C (dərslük)

Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)
İllüstrasiyanın mətnin məzmununun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. D (dərslük)
Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Tap. E (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)

6-cı dərs. Ümumiləşdirici dərs

• Dərslük: səh. 56

• İş dəftəri: səh. 36

Təlim məqsədləri

- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Tanış atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun olanını seçir (st. 2.2.4).
- Əlamət bildirən sözləri mənə qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir (st. 4.1.5).
- Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır (st. 2.1.1).
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir (st. 4.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölməyə aid fəsil adlarının xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	Bölmənin fəsilləri üzrə ümumiləşdirmə
3	Dil qaydaları	Əlamət bildirən sözlərin mənə növləri
4	Oxuyub-qavrama	Fakt və münasibət bildirən cümlələrin fərqləndirilməsi
5	Söz ehtiyatı	Hiss bildirən sözlər üzrə iş
6	Dil qaydaları	Sözlərin sətirdən sətərə keçirilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər 2-ci bölmənin səhifələrini vərəqləyərək fəsillərin adlarını xatırlayırlar. Onlar bölmə üzrə öyrəndikləri mövzular haqqında öz təəssülatlarını bölüşürlər.

Müəllimin nəzərinə! Bölmə üzrə fəsillərin xatırlanması dərslükdəki “A” tapşırığının yerinə yetirilməsinə hazırlıq məqsədi daşıyır. Müəllimin yönəldici sualları vasi-

təsilə hər fəsil üzrə aşağıdakı anlayış və mövzular xatırlanır:

“Gün rejimi” – cədvəl, məktub, sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi;

“Hisslər və emosiyalar” – təsvir, mimika və jestlər, əlamət bildirən sözlərin məna növləri;

“İdman” – Olimpiya və Paralimpiya oyunları, fakt və münasibət.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (dərslük). Dil qaydaları ilə inteqrasiya. Şagirdlər hərflərin sıra nömrələrindən istifadə edərək açar sözləri müəyyənləşdirir, bu sözlərin bölmənin hansı fəsinə aid olduğunu tapırlar. Tapşırıq hərflərin əlifba sırasının və mövzuların təkrarına yönəlib.

Şıfrlanmış sözlər: *təsvir, məktub, paralimpiya*.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş atalar sözünü oxuyur, hansı fəsin ideyasına uyğun olduğunu müəyyənləşdirməklə oxuduğunu qavradığını, əsas fikri müəyyənləşdirə bildiyini nümayiş etdirir.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş tapmacaları oxuyurlar. Tapmacalarda əlamət bildirən sözləri seçərək tapmacaların cavablarını müəyyənləşdirirlər. Həmin sözləri verilmiş cədvəl üzrə qruplaşdırmaqla əlamət bildirən sözlərin məna növlərini tanıdıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıq əlamət bildirən sözlərin məna növləri üzrə öyrədilən biliklərin yoxlanılmasına xidmət edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq bölmənin fəsilləri üzrə ümumiləşdirmə məqsədi daşıyır. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur,

cümlələrin bölmənin hansı fəsinə aid olduğunu və həmin cümlənin fakt və yaxud münasibət ifadə etdiyini müəyyənləşdirib cədvəlin müvafiq xanasında qeyd edirlər.

Faktlar: 1, 5, 6.

Münasibət: 2, 3, 4.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq C (iş dəftəri). Dil qaydaları ilə inteqrasiya. Tapşırıq şagirdlərin bölmədə öyrədilən hiss-həyəcan ifadə edən sözlər üzrə söz ehtiyatını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Dil qaydaları

4.1.2 Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sözləri oxuyurlar. Hər sırada verilmiş sətirdən sətrə keçirilə bilməyən sözləri (*inam, ümid, uğur*) müəyyənləşdirirlər. Bu tapşırıq şagirdlərin sözlərin sətirdən sətrə keçirilməsi qaydalarını necə mənimsədiklərini yoxlamağa imkan verir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətndə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. A (dərslük)
Tanış atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun olanını seçir.	Tap. A (iş dəftəri)
Əlamət bildirən sözləri məna qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir.	Tap. B (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)
Mətndə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir.	Tap. C (dərslük)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi anlayışlar üzrə qruplaşdırır.	Tap. C (iş dəftəri)
Sözləri sətirdən-sətrə düzgün keçirir.	Tap. Ç (iş dəftəri)

Mövzu	Təbiətin sirləri	
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	• Şəkil və ya plan əsasında danışma • Şəkillər üzrə kiçik dialoqun qurulması • Şifahi təqdimat
	Söz ehtiyatı	• Sözlərin ümumi məna üzrə təsnifatlaşdırılması • Yeni sözlər: qəribəsəmək, okean, düz, yağıntı, qovrulmaq, yamac, çeşmə, qonur, səhra, hürgüc, tarixçə, zabit, nəvazişlə, rəhmi gəlmək, sakin, qələmə almaq, kələ-kötür, çirkin, həsrətlə, dərman, heybə, vidalaşmaq, çağırış, daşındırmaq
	Oxu	• Dialoqlarda obrazların nitqinin fərqləndirilməsi • Obrazların nitqinin məzmununu nəzərə alaraq mətnin oxunması • Bədii və informativ mətnlərin fərqləndirilməsi • Qrafik simvolların təsviri
	Yazı	• Hekayə xəritəsinə və şəkillərə əsasən bədii mətnin yazılması • Plan əsasında elmi mətnin yazılması • Oxunan mətnin plan əsasında qısa məzmununun yazılması • Araşdırma işi
Akademik biliklər	Dil qaydaları	• Dialoqda durğu işarələri • Hərəkətin zamanı • Sadalanan sözlər arasında vergül işarəsi • Əmr cümləsi • Nida cümləsi • Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə "ü-u" və "k-g" hərflərinin düzgün yazılışı
	Filoloji anlayışlar	• Bədii və informativ mətnlər, əmr cümləsi, nida cümləsi, vergül, dialoq, tire, qoşa nöqtə
Kompetensiyalar		• Təbiətə sevgi, təbiətin qorunması, təbiətdəki varlıqlara dəyər verilməsi, canlıların həyatının bir-biri ilə sıx bağlı olması, heyvanlara qayğı, xeyirxahlıq

Bu bölmədə müxtəlif təbiət hadisələri, səma cisimləri, heyvanlar və bitkilər aləmi ilə bağlı müxtəlif mövzulardan bəhs edən bədii və informativ mətnlər təqdim olunur. Əsas məqsəd şagirdlərin maraq dairəsində olan mövzulardan istifadə etməklə onların dinləmə, danışma, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, ətraf aləmlə bağlı söz ehtiyatlarını zənginləşdirməkdir.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- Mətndəki obrazları sadə formada təhlil edir, onlara münasibət bildirir.
- Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.
- Sözləri hecalamadan, bütöv tələffüz etməklə oxuyur.
- Mətnə diqqətlə qulaq asır, mətn oxunan zaman kitabdan izləyir.

- Hüsrxət normalarına uyğun sərbəst yazır.

Mənimləmədə çətinlik doğuran məsələlər:

- dialoqun qurulması;
- şəkil üzrə mətn qurub yazma.

Diferensial təlim

Bu bölmənin tədrisi zamanı bir sıra filoloji anlayışların mənimlədilməsində şagirdlərin fəaliyyətinə fərdi, diferensial yanaşma faydalı ola bilər. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Bu bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vəsaitlər:

- iş vərəqləri, heyvan və səma cisimlərinin şəkilləri, yaxınmənalı və əksmənalı sözlər yazılmış kartlar və s.

1-ci dərs. "Kim daha güclüdür?"

- Dərslik: səh. 57-58
- İş dəftəri: səh. 37

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmənin məzmununun təxmin edilməsi
2	Danışma	Bölmə titullundakı şəkil və suallar üzrə iş
3	Oxu	"Kim daha güclüdür?" mətninin oxusu
4	Yazı	Şəklə uyğun mətndən cümlələrin seçilib yazılması
5	Dil qaydaları	"Sözlərin yazılışı" rubrikası üzrə iş
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqəti bölmənin titull sahifəsində verilmiş şəkillərə yönəldir və soruşur:

– Sizcə, bu bölmədə nə haqqında danışılacaq?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər sualları cavablandırmaqla şəkillər üzrə danışirlər.

Bununa şagirdlərin bölmə üzrə ilkin bilikləri yoxlanılır.

Tapşırıq B (dərslik). Məqsəd şagirdləri həyatda gördükləri, müşahidə etdikləri təbiət hadisələri haqqında danışdırmaqla fəslin mövzusuna maraq oyatmaqdır. Şagirdlər danışarkən müəllim onların təbiət hadisələrinin adlarından istifadə etməsinə diqqət yetirməlidir (*şimşək, ildırım, qar, yağış, dolu, külək*).

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Rollu oxu. Müəllim mətnə "Günəş", "Külək" obrazlarının və müəllifin sözlərini şagirdlər arasında bölüşdürür. Şa-

girdlər öz rollarına aid cümlələri oxuyarkən obrazın hiss-həyəcanını ifadə etmək üçün müvafiq səs tonu seçirlər.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş illüstrasiyaların mətnin məzmununa uyğun ardıcılığını müəyyənləşdirirlər. **Düzgün cavab:** 2-ci şəkil.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətndən hər bir şəklın məzmununa uyğun müvafiq cümlələr seçib yazırlar. Bu həm şagirdlərin oxu, həm də yazı bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Cümlələr: 1. *Bu zaman kişi bərk-bərk pencəyinə büründü.* 2. *Kişi istidən pencəyini soyundu.* 3. *Bu zaman yol ilə bir kişi gedirdi.*

Dil qaydaları

4.1.3 Şagirdlərin diqqəti "Sözlərin yazılışı" rubrikasına yönəldilir. Müəllim şagirdlərə rubrikadakı sözləri ("Şüa", "qürur", "mübahisə") diqqətlə nəzərdən keçirməyi tapşırır. Sonra şagirdlər kitabları bağlayır, müəllimin səsləndirdiyi həmin sözləri dəftərlərinə yazırlar.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqın əsas məqsədi şagirdlərin sözlərin düzgün yazılışı üzrə biliklərini möhkəmləndirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Material
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tapşırıq A,B (dərslik)
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. C (dərslik)
Şəkillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslik)
Mətnə verilmiş şəklə uyğun cümlələr seçir.	Tap. A (işdəftəri)
Səs və hərf tərkibi fərqlənən bəzi sözləri düzgün yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

2-ci dərs. "Günəş"

- Dərslik: səh. 59
- İş dəftəri: səh. 38

Təlim məqsədləri

- Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Günəşin əlamətlərinin sadalanması
2	Oxu	"Günəş" mətninin oxusu
3	Yazı	İnformativ və bədii mətnin yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə Günəş şəkli çəkir və ya "Günəş" sözünü yazır, kənarlarına isə şagirdlərin Günəş haqqında söylədikləri fikirləri qeyd edir.

Oxu

Tapşırıq A, B (dərslik). Qruplarla oxu. "Günəş" mətninin oxusundan əvvəl müəllim şagirdlərə oxu zamanı rast gəldikləri yeni faktları qeyd etməyi tapşırır. Qruplar oxu zamanı müəyyən etdikləri yeni məlumatları qeyd edir, həmçinin mətnə aid üç sual tərtib edirlər. Sonda qrupların təqdimatı dinlənilir.

2.2.2 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırığın məqsədi şagirdlərin diqqətini bədii mətn ilə informativ mətnlər arasındakı fərqi yönəltməkdir. Şagirdlər oxuduqları mətnləri müqayisə edərək "Günəş" mətnindən daha çox informasiya aldıklarını söyləyirlər.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim bədii və informativ mətnlərlə bağlı verilən izahı oxuyur və yönəldici suallar verir:

– 1-ci sinifdə öyrəndiyiniz hansı mətnlərdə quşlar, heyvanlar, meyvələr, rənglər danışılır?

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə "Meyvələrin söhbəti", "Rənglərin söhbəti", "Qaragözün macərası", "İlbizin çanağı" və sair mətnləri xatırlada bilər.

2.2.2 Tapşırıq Ç (dərslik). Qruplarla iş. Hər qrupa mətnlərin bədii, yoxsa informativ olduğunu mətndən faktlar gətirməklə əsaslandırmaq tapşırılır. Bununla da şagirdlər informativ və bədii mətnləri fərqləndirmək bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlər təxminən bu cavabları yaza bilərlər:

"Bədii mətnidir: Günəş, Külək dil açıb danışır. Hadisələr həqiqətə uyğun deyil".

"İnformativ mətnidir: Günəş haqqında biliklər öyrənirik. Günəşin ulduz olması, Yerə yaxın olması, Yerə istilik və işıq

verən tək səma cismi olması, Günəş olmadan heç bir canlının yaşaya bilməməsi".

Diferensial təlim. Müəllim mətnin son abzası ilə bağlı fəal şagirdlərə belə bir tapşırıq verə bilər:

– "Günəş Yerə işıq və istilik verən yeganə səma cismidir" fikrini mətndən faktlar gətirməklə əsaslandırın.

Yazı

3.1.3 Tapşırıq D (dərslik). Cütlərlə iş. Tapşırıq şagirdlərin təxəyyülünü və yaradıcı təfəkkürünü inkişaf etdirməklə yanaşı, informativ mətn yazmaq bacarığını formalaşdırır. Əvvəlcə şagirdlər şəkillərə baxaraq fəsillər haqqında bildiklərini xatırlayaraq tapşırıqdakı suallar ətrafında müzakirələr aparırlar. Sonra cütlər birlikdə suallara cavab yazmaqla elmi mətn qururlar.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər əvvəlcə hekayə xəritəsini nəzərdən keçirir, hadisələrin baş verdiyi məkan və zamanı, hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirirlər. Müəllimin "koğuş" (böyük ağacların gövdəsi içindəki boşluq) sözünün mənasını şagirdlərə izah etməsi tövsiyə olunur.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim sinfin səviyyəsini nəzərə alaraq dinləmə mətni də səsləndirə bilər:

– *Biri var idi, biri yox idi. Meşədə ağacın koğuşunda arılar bal pətəyi qurmuşdular.*

Bir yay günü ayı bal yemək istədi. O, pəncəsini ağacın koğuşuna saldı. Arılar tez ayıya hücum çəkildilər. Ayı qorxub qaçdı. Başa düşdü ki, zorla arılardan bal ala bilməyəcək.

Ayı arılara yavaş-yavaş yaxınlaşdı və nəzakətlə dedi: "Xahiş edirəm, mənə bal verin". Arılar ayıya bal verildilər. Ayı arılara təşəkkür etdi.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Bədii və informativ mətnləri fərqləndirir.	Tap. A, B (dərslik)
Eyni mövzuda olan bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir.	Tap. C (dərslik)
Şəkillər və bildikləri məlumatlar əsasında informativ mətn qurur.	Tap. D (dərslik)
Şəkillər əsasında bədii mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

3-cü dərs. “Günəbaxan”

- Dərslik: səh. 60
- İş dəftəri: səh. 39

Təlim məqsədləri

- Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir (st. 1.1.1).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Günəbaxan və müxtəlif güllərin nümayişi
2	Dinləmə	Tapmacaların səsləndirilməsi; açar sözlərə görə tapmacaların cavabının müəyyən olunması
3	Yazı	Günəbaxanın təsviri
4	Oxu	“Günəbaxan” mətninin rollu oxusu; hadisələrin səbəbinin müəyyən olunması
5	Danışma	Hadisələrin səbəbinin müəyyən olunması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim gətirdiyi gül şəkillərini nümayiş etdirir və güllərin və günəbaxan bitkisinin əlamətlərini sadalamağı tapşırır.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim tapmacalarını səsləndirir:

Günəş kimi girdədir.

Göydə deyil, yerdədir.

Rəngi qızılı-sarı,

Baxır günəşə sarı. (Günəbaxan)

Ağacın tutmaq olmaz,

Ətrindən doymaq olmaz. (Qızılgül)

Boynunu bükər durar,

Qar altından boylanar.

Adından bir rəng doğar,

Göyqurşağında olar. (Bənövşə)

Şagirdlər tapmacanı dinləyir və cavabı tapmaqda kömək edən əlamətləri sadalayır (günəşə bənzəməsi, rənginin sarı olması, günəşə baxması və s.).

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin yazı bacarığı və söz ehtiyatını inkişaf etdirməkdir. Şagirdlər şəkil üzərində verilmiş sözlərin köməyi ilə cümlələr quraraq şəkildə gördükləri varlığı təsvir edirlər.

Şagirdlər təxminən belə yaza bilirlər: “*Sarı ləçəklər var. Tumları var. Gövdəsi uzun olur. Yarpaqları enlidir.*”

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). “Günəbaxan” dialekti mətn olduğu üçün rollu oxu məqsədəuyğundur. Lakin əvvəlcə müəllim özü mətni oxuyur.

Rollu oxu. Obrazların nitqi şagirdlər arasında bölüşdürülür.

Şagirdlər mətnlə bağlı suallara cavab verməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər. Şagirdlər mətnin sonuncu abzasında açıq şəkildə verilməyən informasiyanı (*Ayin ətrafında ulduzlar olur*) aşkar edirlər. Bununla onların məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirilir.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Təsviri incəsənət fənni ilə integrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin oxuyub-qavrama bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Tapşırıq əsasən şagirdlər ay və ulduzların rəsmini çəkməlidirlər.

2.2.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki hadisələrin səbəbini yazmaqla mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər Günəşin gündüzlər, Ayın, ulduzların isə gecələr görünməsi barədə danışmaq üçün sualı cavablandırırlar.

Araşdırma

Tapşırıq Ç (dərslik). Dərsin sonunda şagirdlərə valideynlərindən günəbaxan haqqında əlavə məlumat toplamaq tapşırılır. Bu onların araşdırma və təqdim etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Eyni zamanda informativ mətn yazmaq bacarığını təkmilləşdirir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin günəbaxanlar haqqında yazdıqları informativ mətnlər növbəti sərbəst dərsdə dinlənilir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir.	Tap. A (dərslik)
Şəkil əsasında təsviri xarakterli mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Ucadan oxuduqdan sonra mətn-dəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. B (dərslik) Tap. B (iş dəftəri)
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. Ç (dərslik)

4-cü dərs. Dialoq

- Dərslik: səh. 61
- İş dəftəri: səh. 40

Təlim məqsədləri

- Dialoqlarda durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır (st. 1.1.1).
- Dil qaydalarına əməl etməklə məndəki səhvləri düzəldir (st. 3.1.5).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Günəbaxan" mətninin xatırlanması
2	Dil qaydaları	Dialoq və durğu işarələri üzrə biliklərin mənimsədilməsi
3	Dinləmə	Günəbaxanlar mətninin davamı
4	Dil qaydaları	Dialoq və durğu işarələri üzrə biliklərin möhkəmləndirilməsi
5	Yazı	Şəkil üzrə dialoqun qurulub yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim "Günəbaxanlar" mətni ilə bağlı sual verir:

– *Balaca Günəbaxan nə üçün Günəşə tərəf baxmırdı?*

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini "Günəbaxanlar" mətnində obrazların söhbətinə yönəldir. Şagirdlər cümlələri oxuyaraq cümlələrin aid olduğu obrazları müəyyən edirlər.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim şagirdlərə dialoq haqqında məlumat verir və rubrikada verilən dialoqu oxuyur. Şagirdlər bildikləri nağıla əsasən müəyyən edirlər ki, dialoq Div və

Cırdan obrazlarına aiddir. Müəllim şagirdlərin diqqətini nümunədəki durğu işarələrinə yönəldir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə hər hansı bir mövzuda dialoq qura bilər (məsələn: *Əli, kitabxanaya getdin? Hansı kitabı oxudun? Kitab nə haqda idi? Kimlə getmişdin?* və s.). Daha sonra cütlərə müəyyən mövzu ətrafında dialoq qurmaq tapşırıq bilər.

Dinləmə-danışma

1.1.1 Müəllim "Günəbaxanlar" mətninin ardını oxuyur:

"Səhər açıldı. Günəş göy üzündə sevinclə parıldadı. O bütün təbiəti isti şüaları ilə salamladı. Bir də gördük ki, günəbaxanlardan biri ona baxmır. Bu, Günəşi çox təəccübləndirdi.

– *Sənə nə olub, Günəbaxan? Çox kədərli görünürsən.*

– *Mən səndən küsmüşəm.*

– *Nə üçün?*

– *Gecə oyananda yanımda deyildin. Mən tək qalmışdım.*

– *Tək deyildin. Ay və ulduzlar vardı.*

– *Mən sənə olmağın istəyirdim.*

– *Axı mən gecələr gələ bilmirəm.*

Günəş nə qədər desə də, Günəbaxan onunla barışmadı.

Günəş kədərlandı. Yavaşca buludların arxasına keçdi.

Bir anda hər yer qaranlıqlaşdı. Günəbaxanlar çox qorxdular:

– *Görəsən, Günəşə nə oldu?! Hara getdi?*

– *Qoy getsin! Onsuz da keçinirik. Özümüzə başqa Günəş tapırıq.*

– *Bütün canlıların bir Günəşi var. Onu da itir-dik.*

Bu sözlərdən sonra küsəyən günəbaxan fikrə getdi.

Günəbaxanlardan ən yaşlısı onu danladı:

– *Sən Günəşdən nəhaq küsürsən. Gecələr o, işığın bir hissəsini Aya və ulduzlara verir. Onlar da səhərə kimi yer üzünü işıqlandırır. Sən isə onu incidirsən. İstəyirsən hamımız qaranlıqda qalaq?*

Küsəyən günəbaxan bu sözlərdən sonra səhvini başa düşdü. Səbirsizliklə Günəşin yolunu gözlədi.

Sübh açılanda bütün günəbaxanların ona boyladığını gören Günəş çox sevindi".

Mətni diqqətlə dinləyən şagirdlər müəllimin suallarına cavab verirlər:

- *Günəş nə üçün təəccübləndi?*
- *Günəş nə üçün Günəşdən küsmüşdü?*
- *Yer nə üçün qaranlıqlaşdı?*
- *Yaşlı Günəş nə üçün küsəyənini danladı?*
- *Günəş nə üçün çox sevindi?*

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər dialoqun strukturu və durğu işarələri ilə bağlı öyrəndiklərini yazılı şəkildə tətbiq edirlər.

Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqların məqsədi dil qaydaları üzrə bilikləri möhkəmləndirməkdir. Şagirdlər “B” tapşırığını yerinə yetirərkən həmçinin nitq etikətlərinin dialoqdakı yerini müəyyən edirlər.

4.1.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda səhv verilmiş sözləri orfoqrafiya qaydalarına uyğun olaraq düzgün yazmaqla bəzi orfoqrafik normaları mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Məqsəd şagirdlərin yazılı şəkildə dialoq qurmaq bacarığını inkişaf etdirməkdir. Qruplar şəkil əsasında müzakirə aparır və obrazları, əsas hadisəni müəyyən edirlər. Sonra obrazların mövzuya uyğun söyləyə biləcəkləri cümlələr qururlar. Durğu işarələrindən düzgün istifadə etməklə dialoq yazırlar.

Qruplar bir-birinin dialoqunu məzmun və durğu işarələrindən istifadə baxımından yoxlayır, müvafiq təkliflər verirlər. Sonda təqdimatlar dinlənir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətn üzrə faktoloji sualları cavablandırır.	MV-də fəaliyyət
Dialoqlarda durğu işarələrindən istifadə edir.	Tap. B (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)
Başqasının yazısındaki səhvləri müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Səs və hərf tərkibi fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)

5-ci dərs. “Su damcısının hekayəsi”

- Dərslük: səh. 62-63
- İş dəftəri: səh. 41

Təlim məqsədləri

- Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir (st. 1.2.1).
- Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir (st. 1.1.1).
- Verilmiş məlumatlardan istifadə etməklə informativ mətn qurur (st. 2.2.2).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Stəkanda su, buz və termosda qaynar suyun nümayişi
2	Danışma	Müşahidə zamanı qazandıqları məlumatların təqdimatı
3	Dinləmə	“Su damcısının hekayəsi” mətninin dinlənməsi
4	Danışma	Qrafik işarələrlə cümlələrin uyğunlaşdırılması, əsasən sualların cavablandırılması
5	Dil qaydaları	Hərəkət bildirən sözlərin zamana görə dəyişməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sinfə stəkanda su, termosda qaynar su gətirir.

Müəllim termosun qapağını qaldırır. Termosdan buxar qalxır və qapaqda su damcıları görünür. Müəllim:

– *Su damcıları necə yaranırdı? Buxar necə yaranırdı?*

Sonra buz parçasını göstərir.

– *Buz nədən yaranır? Buz əriyib nəyə çevrilir?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Əsas məqsəd şagirdlərdə suyun təbiətdə dövrəni mövzusu ilə bağlı dinləmə mətninə maraq oyatmaqdır. Şagirdlər müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə şəkillərin ortaq xüsusiyyətini müəyyən edirlər. Şəkillər əsasında müzakirə aparıb suyun bərk, maye və buxar halında olması nəticəsinə gətirlər.

Dinləmə

1.1.1 Müəllim mətni səsləndirir:

Su damcısının hekayəsi

Soyuq hava şəraiti olan bir yerdə kiçik su damcısı yaşayırdı. Havaların soyuq keçməsi onun heç xoşuna gəlmirdi.

Bir gün günəşin çıxdığını görən su damcısı çox sevinir. Günəşin altında isinməyə çalışır. Bu zaman o, buxar olub səmaya qalxır. Göy üzünə yüksəldikcə hava soyuyur və buxar yenidən suya çevrilib yağış olur. Hava lap soyuq olanda isə damcı dolu və ya qara çevrilib yerə enir. Təbiətin onunla belə oyun oynaması su damcısının xoşuna gəlir. Elə o gündən başlayaraq su damcısı yer və göy arasında dövr edir.

Faktoloji suallar:

- Su damcısı nə üçün sevinir?
- O, buxara nə zaman çevrilir?
- Su damcısı yağışa nə vaxt çevrilir?
- Qar və dolu nə zaman olur?

Müəllim şagirdlərin diqqətini "Söz boğçası"na yönəldir və onlardan yeni sözlərin təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını izah edir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim *qar, yağış, dolu* sözlərinin ümumi mənasının *yağıntı* olmasını şagirdlərin nəzərinə çatdırır.

Oxu

2.2.2 **Tapşırıq B (dərslük).** Şagirdlər illüstrasiyanı nəzərdən keçirir, dinlədikləri bədii mətndəki əsas hadisələrdən istifadə edərək informativ mətn qurur, suyun təbiətdəki dövrənini izah edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə mətn qurmazdan öncə şəkllə baxaraq açar sözlər (*çaylar, dəniz, göl, günəş, bulud, yağış* və s.) deməyi tapşırır: Şagirdlərin açar sözlərdən istifadə etməsi cümlələr və mətn qurmağa kömək edə bilər. Şagirdlərin qurduğu informativ mətn təxminən belə ola bilər:

Çaylarda, dənizlərdə, göllərdə su günəşin istisindən buxarlanır, buxar göyə qalxır və buluda çevrilir. Sonra bulud yağışa, qara və ya doluya çevrilir. Beləliklə, su yenidən yerə enir.

Danışma

1.2.1 **Tapşırıq C (dərslük).** Tapşırıq şagirdlərin işarələri sözlə təsvir etmək bacarığını inkişaf et-

dirir. **Düzgün cavablar:** 1 – b; 2 – ç; 3 – e; 4 – a; 5 – c; 6 – d.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər piktoqramı aydınlaşdırıb yazılı şəkildə şərh edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırığın sonuncu hissəsinin dil qaydaları üzrə biliyin mə-nimsədilməsindən sonra yerinə yetirilməsi tövsiyə olunur.

Dil qaydaları

4.1.5 **Tapşırıq Ç (dərslük).** Tapşırığın məqsədi şagirdlərin diqqətini hərəkətin zamanı ilə bağlı dil qaydasına yönəltməkdir. Tapşırıq yerinə yetirildəndən sonra müəllim hərəkətin müxtəlif zamanlarda baş verdiyini söyləyir.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim izah edir ki, hərəkət keçmişdə, indi və ya gələcəkdə icra oluna bilər. Bundan asılı olaraq hərəkət bildirən sözlər zamana görə dəyişir.

Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər cümlədəki sözlər arasında məntiqi əlaqəni müəyyənləşdirməklə uyğun hərəkət bildirən sözlər seçib yazırlar. Bununla da hərəkətin zamanı üzrə öyrəndiklərini tətbiq edirlər.

Araşdırma

Tapşırıq E (dərslük). Məqsəd şagirdlərdə təqdimat etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin müşahidələrinə əsasən hazırladıqları hava durumu haqqında məlumat sərbəst dərstdə dinlənir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Material
Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.	Tap. A (dərslük)
Suallara və illüstrasiyalara əsasən dinlədiyi mətni şərh edir.	Tap. A (dərslük), MV-də fəaliyyət
İnformativ mətn qurur.	Tap. B (dərslük)
Qrafik işarələri şərh edir.	Tap. C (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir.	Tap. Ç, D (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)

6-cı dərs. "Su". Vergül işarəsi

• Dərslik: səh. 64-65 • İş dəftəri: səh. 42

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətni durğu işarələrinə əməl etməklə düzgün intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Cümlədə həmcins üzlər arasında vergül işarəsindən istifadə edir (st. 4.1.7).
- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Su haqqında kəlamların səsləndirilməsi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Su" şəirinin oxusu, yeni sözlər üzrə iş
3	Yazı	Şeir parçasını köçürmə, informativ mətnin yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə aşağıdakı cümlələri yazır:

– *Su həyatdır. Susuz yaşamaq olmaz. Su təbiətə can verir. Su təmizlikdir.*

Sual: – *Bu fikirləri necə başa düşürsünüz?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə suyun həyatımızdakı əhəmiyyəti haqqında bildiklərini danışırlar.

– *Biz sudan necə istifadə edirik?*

– *Suyun heyvanlara, ağaclara faydası nədir?*

– *Susuz yaşamaq olarmı?*

Müəllimin nəzərinə! Şəkillər ətrafında söhbətdən sonra şagirdlər hər şəkllə aid bir cümlə söyləyir, müəllim lövhədə həmin cümlələri yazır. Əlavə tapşırıq:

– *Bu cümlələrdə hərəkət bildirən sözləri seçin və hərəkətin hansı zamanda olduğunu söyləyin.*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). İstiqamətləndirilmiş oxu. "Su" şəirinin oxusundan əvvəl müəllim şagirdlərə oxu zamanı rast gəldikləri yeni sözləri qeyd etməyi tapşırır. Mətn şagirdlər tərəfindən növbəli oxunur. Bu zaman müəllim şəirin düzgün

oxunmasına və şagirdlərin diqqətlə izləməsinə nəzarət edir. Müəllim şagirdlərə tanış olmayan sözlərin (*qəribsəmək, okean, düz, qovrulmaq, yamac, balina* və s.) mənasını əvvəlcə şagirdlərdən soruşur, sonra özü yeni sözlərin mənasını izah edir. Həmin sözlər şagirdlərin "Söz bogçası"na əlavə edilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslik). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlər nəzm və nəsrə verilmiş mətn parçalarını uyğunlaşdırmaqla onları oxuyub-anladıqlarını və əsas fikri müyyənləşdirdiklərini nümayiş etdirirlər.

Qruplarla iş. Bir qrupun nümayəndəsi şeirin bir bəndini oxuyur, başqa bir qrupun nümayəndəsi isə həmin hissəyə uyğun nəsr parçasını tapıb təqdim edir.

Dil qaydaları

4.1.7 "Bunları bilməliyə" rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini "C" tapşırığındakı 1-ci cümləyə yönəldir. Həmin cümlədə sadalanan ad bildirən sözlərin (*kollar, güllər, ağaclar, çiçəklər, otlar, bitkilər*) sayını artırmağı tapşırır. Şagirdlər sözləri söylədikcə müəllim lövhədə yazır və cümlədəki sözləri sadalayan zaman kiçik fasilənin olmasını və bu sözlər arasında vergülün işlənməsini şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Rubrikada verilmiş qayda və nümunə oxunur.

Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər tapşırıqdakı cümlələri oxuyur, cümlədə sadalanan sözləri müəyyən edir və onlar arasında vergül işarəsini qoymaqla cümlələri köçürürlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlər öyrəndikləri bilikləri müstəqil şəkildə tətbiq edirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq D (dərslik). Qruplarla iş. Məqsəd şagirdlərin verilmiş plan və açar sözlərdən istifadə edərək informativ mətn qurmaq və danışmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Qruplar şəkilləri nəzərdən keçirir, suallar və açar sözlərdən istifadə edərək müzakirə aparırlar. Sonra sualların ardıcılığına əsasən mətn qururlar. Sonda təqdimatlar dinlənir.

Qruplar bir-birinin təqdimatlarını məzmun və təqdimetmə baxımından yoxlayır, fikirlərini bildirirlər.

İnformativ mətn təxminən aşağıdakı kimi qurulmalıdır:

“Su həyatımız üçün çox vacibdir. Ancaq su insanlar tərəfindən çirkənlir: zibillər, tullantılar suya atılır. Fabrik, zavodlardan çirkli sular çaylara, dənizlərə axıdılır. Bunun nəticəsində sular çirkənlir. Suda yaşayan canlılar məhv olurlar. Buna görə də biz hamımız su hövzələrini çirkəbdən təmizləməliyik. Ətrafdakı zibilləri yığışdırmalıyıq”.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin rəhbərliyi yazı bacarığını inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Şagirdlər verilmiş sualları cavablandırmaqla müstəqil şəkildə informativ mətn yazırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Material
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Mətni düzgün işarələrinə əməl etməklə düzgün intonasiya ilə oxuyur.	Tap. B (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. C (dərslük)
Vergül və tire işarələrindən düzgün istifadə edir.	Tap. Ç (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Şəkillərin məzmunundan çıxış edərək informativ mətn qurur.	Tap. D (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)

fəsil 2 HEYVANLAR ALƏMİ

1-ci dərslük. “Pələng”

- Dərslük: səh. 66-67
- İş dəftəri: səh. 43

Təlim məqsədləri

- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi ad və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Eyni mənə qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır (st. 2.1.1).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).
- Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur (st. 4.1.7)

1	Mövzuya yönəltmə	Müxtəlif heyvan şəkillərinin nümayişi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	Heyvanların əlamətlərinin sadalanması
3	Dil qaydaları	Sonu "g" samiti ilə bitən bəzi sözlərin düzgün yazılışı, sual cümlələrinin qurulması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim müxtəlif heyvanların şəkillərini şagirdlərə nümayiş etdirərək onların əlamətlərini soruşur.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər şəkildə təsvir olunmuş heyvanlar haqqında verilmiş əlamətləri növbə ilə oxuyur, uyğun heyvanları müəyyən edirlər. Şagirdlərə tanış olmayan sözlər (*qonur, səhra, nəhəng, hürgüc*) üzrə iş aparılır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə söz ehtiyatlarını möhkəmləndirirlər.

Tapşırıq B (dərslük). Növbəli oxu. “Pələng” şeiri şagirdlər tərəfindən növbəli oxunur. Müəllim şagirdlərə şeiri oxuduqca əlamət bildirən sözlərə diqqət etməyi tapşır.

Müəllim şagirdlərin diqqətli oxuduqlarını yoxlamaq üçün suallar verir:

– Şeirdə hansı heyvanların adları çəkilir? Müəllif pələngi hansı heyvanlara bənzədir?

Əlavə tapşırıq. Şeirdə adı çəkilən heyvanların (*pişik, şir, pələng*) əlamətlərini və aid olduğunu ümumi mənəni söyləyin. Nümunə: şir – vəhşi, atyeyən, nəhəng meşə heyvanıdır.

Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin oxuyub-qavrama, eyni zamanda varlıqların əlamətlərini söyləməklə sözü izah etmək bacarığını inkişaf etdirir. (*Pələng pişiyə bənzəyir, vəhşidir, dərisi zolaqlıdır, sürətlə qaçır, sinəsi ağdır, gözləri şir gözünə bənzəyir.*)

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər ümumi mənası eyni (heyvan) olan varlıqlar arasındakı fərqli və oxşar əlamətləri müəyyən edib yazırlar.

2.1.2 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin 1-ci sinifdə öyrəndikləri əksmənalı sözlərlə bağlı biliklərini təkrarlatmaq və onların söz ehtiyatını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Əksmənalı sözlər: hündür – alçaq, qəşəng – çirkin, sürətlə – yavaş, ağ – qara.

Dil qaydaları

4.1.3 "Sözlərin yazılışı" rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini "Sözlərin yazılışı" rubrikasına yönəldir və soruşur:

– *Bu sözlərin yazılışında hansı oxşarlıq var?*

Tapşırıq D (dərslük). Yazı ilə integrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi sonu "g" samiti ilə bitən bəzi sözlərin düzgün yazılışını şagirdlərə mənimsətməkdir.

Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra müəllim tapşırıqların yoxlanılmasını cütlərə tapşırıq bilər.

4.1.7 Tapşırıq C (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlər nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurmaq bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş sözlərə xas olan ümumi ad və ya əlaməti müəyyənləşdirir.	Tap. A, B (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Eyni məna qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözlərin əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Bəzi sözlərin düzgün yazılışını	Tap. D (dərslük)
Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur.	Tap. C (iş dəftəri)

2-ci dər. Əşyanın əlamətləri

- Dərslük: səh. 67-68 • İş dəftəri: səh. 44

Təlim məqsədləri

- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu söz müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Verilən təsnifat qruplarına daxil olan sözləri sadalayır (st. 2.1.1).
- Eyni məna qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır (st. 2.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Heyvanlarla bağlı oxunmuş mətnlərin xatırlanması
2	Söz ehtiyatı	Sözün izah edilməsi
3	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini "A" tapşırığında verilmiş heyvanların şəkillərinə yönəldir və soruşur:

– *Bu heyvanlar haqqında hansı mətnləri oxumusunuz?*

Şagirdlər bu mətnləri xatırlaya bilərlər: "Qaranquşun Xocalı arzusu", "Yöndəmsiz Timsah", "Şir və Dovşan", "Şəngül, Şüngül, Məngül!"

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Cütlərlə iş. Şagirdlər 1-ci bölmədə sözləri izah etmək və izahlı lüğət tərtib etməyi öyrənmişdilər. Müəllim cütlərə *qaranquş, keçi, şir, timsah* sözlərindən ibarət izahlı lüğət tərtib etməyi tapşırır. Bununla şagirdlər sözün izahı, əlifba və lüğət tərtib etmək üzrə öyrəndikləri bilikləri möhkəmləndirirlər. Təqdimat zamanı şagirdlərin sözlərin izahlarında əlamətləri və ümumi mənanı izah etməsi də tövsiyə olunur; məsələn, "buynuzu və saqqalı olan ev heyvanı" izahında "buynuzu və saqqalı olan" hissə əlamətləri, "ev heyvanı" isə ümumi mənanı bildirir.

2.1.1 Tapşırıq B (dərslük). Sözü dəqiq izah etmək üçün vacib olan anlayışlardan biri də ümumi mənanı konkretləşdirməkdir. Tapşırığın məqsədi ümumi mənası "heyvan" olan sözləri daha konkret mənalara ("ev heyvanları", "çöl heyvanları" və s.) ayırmaqdır.

"Faydalı məsləhət" rubrikası. Rubrikada verilmiş məlumatı oxuduqdan sonra müəllim nümunəni lövhədə yazmaqla sözü dəqiq izah etməyin yolunu başa salır.

Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Qruplar müəllimin lövhədə yazaraq izah etdiyi nümunəyə əsasən tapşırığı yerinə yetirirlər. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin əlamətlərinə görə varlığı müəyyənləşdirmək və sözləri izah etmək bacarıqlarını formalaşdırmaqdır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər əlamətlərin aid olduğu varlıqların adlarını (dəvə, qoyun) yazmaqla izah olunan sözü tanıdıqlarını nümayiş etdirirlər.

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlərdən verilmiş sözlərin aid olduğu varlıqlar arasında oxşar və fərqli xüsusiyyətləri müəyyən edib yazmaq tələb olunur. Bu, şagirdlərin varlıqları müqayisə etmək, həmçinin fikirlərini yazılı şərh etmək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş əlamətlərə uyğun sözləri müəyyən edir.	Tap. A (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Verilən təsnifat qruplarına daxil olan sözləri sadalayır.	Tap. B, C (dərslük)
Eyni məna qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. Növbəti dərslə "Vinni-Puh" cizgi filmindən fraqmentlər və ya şəkillər nümayiş etdirmək üçün müəllimə hazırlıq görmək tövsiyə ol-

3-cü dərsl. Vinni Puh və onun həyatı

- Dərslük: səh. 69-70 • İş dəftəri: səh. 45

Təlim məqsədləri

- Fakt və hadisələrin məndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı suallar tərtib edir (st. 2.2.3).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək məndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1.).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2)

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Vinni-Puh" cizgi filmindən fraqmentlərin və ya şəkillərin nümayişi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Vinni Puh və onun həyat hekayəsi" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Abzaslara aid şəkillərin müəyyən edilməsi. Hadisələrin ardıcılığı
4	Danışma	Zoopark mövzusu ilə bağlı debat
5	Yazı	Varlığın təsviri
6	Dil qaydaları	Yer, şəxs, heyvan adlarının yazılışı
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim "Vinni Puh" cizgi filmindən fraqmentlər və ya şəkillər nümayiş etdirir.

Oxu

Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərin diqqəti mətnin adına və məzmunu ilə bağlı şəkillərə yönəldilir.

Şagirdlərin mətnin məzmununu təxmin etməsi onlarda mətnin oxunmasına maraq oyadır.

Növbəli oxu. Mətn növbə ilə oxunur. Şagirdlərə tanış olmayan sözlər izah edilir. Hər abzas oxunduqdan sonra şagirdlər müəllimin həmin abzasla bağlı suallarını cavablandırırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər şəkli təsvir edir, şəklın aid olduğu abzası müəyyənləşdirirlər. Şagirdlər şəkil üzrə danışdıqca müəllim lövhədə şəklə aid bir neçə cümlə yazır. Sonra şagirdlərə belə bir tapşırıq verir: "Bu cümlələri ikinci abzasda hansı cümlədən sonra əlavə etmək olar?" (O, ayı balasını ovçudan alır.)

Əlavə olunan cümlələr: *Zabit ayıya yemək verir. Ona qulluq edir. Ayı üçün xüsusi vaxt ayırır. Ona müxtəlif oyunlar öyrədir.*

Bu fəaliyyətin qurulması şagirdlərdə aşağıdakı bacarıqları formalaşdırır:

- İllüstrasiyanın aid olduğu abzası müəyyən etmək.
- Əlavə olunan məlumatların məndəki yerini müəyyən etmək.
- Əlavə mənbələrdən istifadə etməklə mətni genişləndirmək.

Tapşırıq C (dərslük). Mətnin hissələri ilə şəkilləri uyğunlaşdırmaqla obrazların adlarını (Alan Miln, Robin və oyuncaq Vinni) söyləməklə mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlər şəklə aid hissəni məndən tapıb köçürməklə oxuyub-qavrama və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Qruplarla iş. Hər qrup mətnin bir abzasını oxuyur. Oxuduqları abzasın məzmununa uyğun suallar tərtib edirlər. Qruplar təqdimat zamanı bir-birinin suallarına cavab verirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim ilk abzasın kiçik olduğunu nəzərə alaraq qruplardan birinə ilk iki abzas üçün suallar tərtib etməyi tapşıra bilər.

2.2.5 Tapşırıq D (dərslük). Cümlələrlə iş. Şagirdlərdən məndəki hadisələrə aid qeyri-ardıcıl verilmiş cümlələrin düzgün ardıcılığını müəyyən etmək tələb olunur. Cümlələrin ardıcılığı belədir: 5, 2, 1, 4, 3.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq E (dərslük). Müəllim yönəldici

suallar vasitəsilə (*Zooparka getmisinizmi? Zooparkda xoşunuza gələn nə oldu? və s.*) şagirdlərin zooparkla bağlı təəssüratlarını bölüşməsinə şərait yaradır.

Tapşırıq debat xarakterli olduğu üçün müəllim *niyə? nə üçün?* sualları ilə onları öz fikirlərini əsaslandırmağa sövq etməlidir.

Məsələn, heyvanların zooparkda saxlanılmasını düzgün hesab edən şagirdlər belə cavab verə bilərlər:

– *Zooparklar olmasa, biz uzaq yerlərdə yaşayan heyvanları görə bilmərik. Zoopark bizə canlı aləmin müxtəlif növləri ilə yaxından tanış olmağımıza şərait yaradır. Zooparkda həmin heyvanları yemləyir və qoruyurlar.*

Əksinə, bunu düzgün hesab etməyən şagirdlər fikirlərini belə əsaslandırmağa bilərlər:

– *Çünki zooparkdakı heyvanlar öz yaşadığı çöldən, meşələrdən uzaq düşür, qəfəsə salınırlar.*

Sonra şagirdlər Vinninin taleyi ilə bağlı təxəyyüllərinə uyğun təxmin etdiklərini danışirlər.

Dil qaydaları

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şaquli integrasiya.

Tapşırıq şagirdlərin yer, şəxs və heyvan adlarının yazılışı ilə bağlı 1-ci sinifdə öyrəndikləri dil qaydalarını xatırlatmaq məqsədi daşıyır.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq C (iş dəftəri). Müəllim əvvəlcə

şagirdlərlə onların öz sevimli oyuncaqları barədə söhbət edir. Müəllim bu söhbətdə şagirdlərin varlığı təsvir etmək, tanımaq üçün əldə etdikləri bilik və bacarıqları xatırlada bilər. Daha sonra şagirdlər müstəqil şəkildə tapşırığı yerinə yetirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
İllüstrasiyanın aid olduğu abzası seçir.	Tap. B, C (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Mətnin hər bir abzasına uyğun suallar tərtib edir.	Tap. Ç (dərslük)
Hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. D (dərslük)
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. E (dərslük)
Təsviri xarakterli mətn yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Həmişə ilk hərfi böyük yazılan sözləri müəyyən edir.

Tap. C (iş dəftəri)

4-cü dər. Əmr cümləsi

• Dərslük: səh. 70-71 • İş dəftəri: səh. 46

Təlim məqsədləri

- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır (st. 1.1.1).
- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Verilmiş sözlər arasında mənə əlaqələrini müəyyənləşdirərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə qurur (st. 4.1. 6).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Zooparkla bağlı sözlərin səsləndirilməsi
2	Dinləmə	Zoopark haqqında dinləmə mətni
3	Danışma	"Zoopark" şəkli üzrə danışma
4	Dil qaydaları	Əmr cümləsinin mənimsədilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Klaster. Müəllim lövhədə dairənin içərisində "zoopark" yazır. Şagirdlər zooparkı xatırladan sözlər səsləndirirlər. Müəllim həmin sözləri dairənin kənarlarında yazır

Dinləmə və danışma

Müəllim "Zoopark" dinləmə mətnini oxuyur:

"Zooparkda dünyanın müxtəlif yerlərindən gətirilmiş heyvanlar saxlanılır. Zooparkın yaradılmasının bir neçə səbəbi var: Yer üzündə müxtəlif növ heyvanlarla tanış olmaq, onları öyrənmək; nəqli kəsilməkdə olan heyvan növlərini qorumaq.

Zoopark ilk dəfə alimlər tərəfindən yaradılıb. Onlar burada müxtəlif heyvan növlərini öyrənirdilər. Ona görə də ilk zoopark "Bilik parkı" adlandırılmışdır.

Zoopark indi böyüklərin və uşaqların ən sevimli məkanına çevrilib. Uşaqlar hər zaman şəkillərdə, filmlərdə gördükləri heyvanları indi qəfəsə canlı olaraq izləyirlər. Ancaq burada vəhşi heyvanlar olduğu üçün ehtiyatlı olmalı, davranış qaydalarına əməl etməliyik".

Müəllim şagirdlərin mətni diqqətlə dinlədiklərini yoxlamaq üçün suallar verir: *“Zooparklar hansı məqsədlə yaranıb? Zooparkı əvvəllər necə adlandırırdılar? Orada hansı heyvanlarla qarşılaşmaq olar?”* və s.

1.1.1 , 1.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Məqsəd şagirdlərdə dinləmə mətnindən aldığı məlumatlardan yararlanaraq şəkil üzrə rəhbərli nitq qurub danışma bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə şagirdlər şəkil ətrafında danışırlar: – *Zooparkın girişində nə görürsünüz? Həmin lövhələr sizə nədən xəbər verir? Davranış qaydaları olan lövhə nə üçün zooparkın girişində verilib? İş qrafiki nə üçündür? Sizcə, ata qızına nə deyir? Kassa harada yerləşir? Zoopark saat neçədən işləyir? Bəs saat neçədə bağlanır? Həftənin hansı günü zoopark işləmir? Şəkildə hansı heyvanlar təsvir olunmuşdur?*

Sizcə, zooparkda hansı davranış qaydalarına əməl etmək lazımdır? Zooparkda hansı uşağın hərəkətini düzgün saymırsınız?

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıq qruplarla iş şəklində yerinə yetirilə bilər. Bu zaman sualları yazılı şəkildə qruplara paylamaq tövsiyə olunur.

4.1.6 Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Tapşırıq şagirdlərdə bir sıra bacarıqları möhkəmləndirir:

- Şagirdlər verilmiş sözlərin düzgün ardıcılığıni müəyyən edərək cümlə qurur.
- Cümlədəki ilk sözü böyük hərflə yazır.
- Sözləri sətirdən sətərə düzgün keçirir.
- Durğu işarələrindən (vergül və nöqtə) istifadə edir.

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin işarələri sözlə ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir. Tapşırıq həmçinin əmr cümlələri üzrə dil qaydasını mənimsətmək üçün keçid xarakteri daşıyır.

Düzgün cavablar: 1 – b; 2 – c; 3 – a; 4 – d; 5 – ç.

Dil qaydaları

4.1.7 "Bunları bilməliyə" rubrikası. Müəllim əvvəlcə lövhədə nəqli və sual cümlələri yazıb şagirdlərdən soruşur:

– *Bu cümlələr hansı cümlə növünə aiddir? Bu cümlələrin əsas məqsədi nədir?*

Daha sonra şagirdlərin diqqəti “B” tapşırığında verilmiş cümlələrə yönəldilir. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə həmin cümlələrin məsləhət, göstəriş

verdiyini söyləyirlər. “Bunları bilməliyə” rubrikası üzrə iş aparılır.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlər simvolları uyğun əmr cümlələri qurmaqla yeni mənimsədilən dil qaydası üzrə biliklərini nümayiş etdirirlər.

İşarələrə uyğun cümlələr: *Kirpiyə əl vurmayın. Meşədə tonqal yandırmayın.*

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərdən nəqli cümlələri oxuyub həmin cümlələri əmr cümləsinə çevirmək tələb olunur. Müəllim “Səidə parkdakı çiçəkləri dərdi” və “Səidə, çiçəklərə əl vurma” cümlələrini müqayisə edərək birinci cümlənin məlumat verdiyini, ikinci cümlənin isə göstəriş verdiyini şagirdlərə izah edir. Sonrakı cümlələrlə bağlı fəaliyyəti şagirdlər yerinə yetirirlər.

Tapşırıq Ç (dərslük). Yazı ilə inteqrasiya. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin əmr cümlələri qurmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Qruplarla iş. Müəllim qrup işindən əvvəl şagirdlərə suallar verir: *“Teatr və ya kinoteatrda olmusunuzmu? Sizcə, teatrda hansı davranış qaydaları ola bilər?”*

Müəllim şagirdlərin diqqətini “B” tapşırığına yönəldir və tapşırıqda verilən cümlə və işarələri nümunə göstərir.

Qruplar şəkilləri müzakirə edərək uyğun davranış qaydaları tərtib edirlər. Hər bir davranış qaydasına uyğun işarələr düşünüb çəkirlər.

Şəkillərə uyğun cümlələr: *Təməşə zamanı telefonundan istifadə etməyin. Söhbət etməyin. Teatr zalında yemək yeməyin.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.	Tap. A (dərslük)
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. A (dərslük)
Verilmiş sözlər arasında mənə əlaqələrini müəyyənləşdirərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə qurur.	Tap. A (iş dəftəri)
Cümlənin məqsəd və intonasiasıya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. C, Ç (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)
Qrafik işarələri cümlə şəklində ifadə edir.	Tap. B (dərslük)

5-ci dərs. Heyvanları Müdafiə Günü

- Dərslik: səh. 72 • İş dəftəri: səh. 47

Təlim məqsədləri

- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır (st. 1.1.1).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st. 3.1.3).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.6).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Heyvanları Müdafiə Günü ilə bağlı danışma
2	Dinləmə	Heyvanları Müdafiə Günü haqqında dinləmə mətni
3	Yazı	Mövzu üzrə mətnin qurulması
4	Dil qaydaları	Nəqli və əmr cümləsinin fərqləndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Klaster. Müəllim lövhədə “4 Oktyabr – Heyvanları Müdafiə Günü” ifadəsini yazır. Şagirdlər ilkin olaraq bu ifadə haqqında bildiklərini danışırlar.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

Ümumdünya Heyvanları Müdafiə Günü

Yaşadığımız dünya həm bizim, həm də Yer üzündə yaşayan bütün canlıların evidir. Təəssüf ki, bəzən insanlar onların yaşaması, sayının artması üçün bir çox maneələr yaradırlar. Heyvanların ovlanması, meşələrin qırılması nəticəsində hər il canlı varlıqların bir çox növü yox olur; məsələn, panda, fil, maral, balina, qartal və çox sayda başqa heyvanların nəslə kəsilmək üzrədir.

Bu gün dünyada müxtəlif yollarla heyvanları qorumağa çalışırlar. Bunun üçün hər il dünyada 4 Oktyabr – Ümumdünya Heyvanları Müdafiə Günü qeyd olunur. Həmin gün insanlar heyvanların problemləri, onları qorumağın yolları haqqında məlumatlandırılır, müxtəlif tədbirlər görülür.

Mətni dinlədikdən sonra “A” tapşırığındakı suallar cavablandırılır. Əlavə suallar: “Hansı heyvanların nəslə kəsilib? Hansı heyvanların nəslə kəsilmək üzrədir? Heyvanları qorumağa ehtiyac

varmı?

Sonuncu sualı (Heyvanları qorumağa ehtiyac varmı?) cavablandırarkən müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlər heyvanların insanlara faydaları barədə nümunələr gətirməklə fikirlərini əsaslandırsınlar.

Yazı

3.1.3 Qruplarla iş. Qruplar mövzu ətrafında müzakirə aprırır, kiçik mətn qururlar. Qurulan mətnlər təxminən aşağıdakı kimi ola bilər.

Küçə heyvanları

Bəzi itlər və pişiklər insanlarla birlikdə yaşayırlar. Lakin elə itlər və pişiklər də var ki, sahibsizdirlər. Sahibsiz heyvanlar bəzən küçədə soyuqdan, aclıqdan əziyyət çəkirlər. Belə heyvanları qorumaq üçün onları yemləmək, sığınacaq düzəltmək lazımdır.

Quşlar

Quşlar təbiətin gözəl varlıqlarıdır. Onların nəğmələri könül oxşayır. Biz quşları sevməli və qorumalıyıq. Qış vaxtı qar yağanda onlar yem tapmaqda çətinlik çəkir. Onlar üçün quş dənlikləri hazırlayıb ağaclardan assaq və yemləsək, onlara kömək etmiş olarıq.

Suda yaşayan heyvanlar

Suda çoxlu su heyvanları yaşayır. Onların insanlar üçün faydası çoxdur. Amma sular çirkləndiyi üçün onların sayı azalır. Biz ətrafımızı və sularımızı təmiz saxlasaq, onları qorumuş olarıq.

Meşədə yaşayan heyvanlar

Meşələrdə yaşayan bəzi heyvanların sayı azalır. Onları qorumaq üçün ağacları kəsməməliyik. Meşəyə istirahətə gedən zaman yandırdığımız ocaq yanğına səbəb ola bilər. Meşələrdə odla ehtiyatlı olmalıyıq. Heyvanlara zərər verməməli, onları qorumalıyıq.

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin rəhbərliyi yazı bacarığını inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Şagirdlər verilmiş açar sözlərdən və şəkillərdə təsvir olunmuş hadisələrdən istifadə etməklə müstəqil şəkildə bədii mətn yazırlar:

Ana quş yuvada öz balalarını yedizdirirdi. Birdən balalarından biri yuvadan yerə düşdü. Ana quş balasını xilas etmək üçün çırpındı.

Bunu gören Əli tez bala quşu yuvasına qoydu. Ana quş çox sevindi. Qanadlarını çırparaq sanki Əliyə “çox sağ ol” deyirdi.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıq

da verilmiş nəqli və əmr cümlələrini fərqləndirmək-lə dil qaydaları üzrə biliklərini möhkəmləndirirlər.

Araşdırma

Tapşırıq C (dərslük). Dərsin sonunda şagirdlə-rə valideynlərinin köməyi ilə nəslə kəsilməkdə olan heyvanlar haqqında əlavə məlumat toplamaq tapşırılır. Bu onların araşdırma və təqdim etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Şagirdlərin təqdimatı növbəti sərbəst dərstdə dinlənir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.	Tap. A (dərslük)
Eşitdikləri və gördükləri haqda mətn qurur.	Tap. B (dərslük)
Süjetli şəkillər üzrə mətn qurub yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. Növbəti dərstdə müəllimə müxtəlif təbii bitkilər nümayiş etdirmək tövsiyə olunur.

fəsil

3

BİTKİLƏR ALƏMİ

1-ci dərsl. "Qanqalın nağılı" (I hissə)

• Dərslük: səh. 73-74 • İş dəftəri: səh. 48

Təlim məqsədləri

- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düş-düyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).
- Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir (st. 4.1.3).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Təbii bitkilərin nümayişi
2	Söz ehtiyatı	Bitki adları üzrə iş
3	Oxu	"Qanqalın nağılı" mətninin oxusu "Söz boğçası" üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	Verilmiş cümlələrin tamamlanması; gül şəkillərinin adlandırılması.
5	Dil qayda-ları	Əmr cümlələrinin müəyyən olunması. Şəxs adlarının yazılışı
6	Yazı	Varlığın təsviri
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim müxtəlif təbii bitkilər nümayiş etdirir. Şagirdlər həmin bitkilər haqqında danışirlər.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllimin yönəl-dici sualları vasitəsilə şagirdlər şəkillər üzrə danı-şırlar.

Məqsəd şagirdləri həyatda gördükləri, müşa-hidə etdikləri bitkilər haqqında danışdırmaqla fəslin mövzusuna maraq oyatmaqdır. Şagirdlər danışarkən müəllim onların bitkilərin adlarından istifadə etməsinə diqqət etməlidir (ot, kol, gül, ağac).

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). "Qanqalın nağılı" dialoji mətn olduğu üçün rollu oxu məqsədəuy-ğundur. Lakin əvvəlcə müəllim özü mətni oxuyur. Obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edərək şagirdlərə nümayiş et-dirir. Şagirdlərə tanış olmayan sözləri (*kələ-kötür, çirkin, həsrətlə*) əvvəlcə şagirdlərdən soruşur, daha sonra sözlərin dəqiq mənasını izah edir. Həmin sözlər "Söz boğçası"na əlavə edilir.

Rollu oxu. Müəllim obrazların nitqini şagird-lər arasında bölüşdürür. Şagirdlər obrazların nit-qini müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etməklə mətni oxuyurlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər verilmiş cümlələri tamamlamaqla mətni oxuyub-qavra-dıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər verilmiş gül şə-killərinin adlarını söyləməklə söz ehtiyatlarını zənginləşdirir, həmçinin diqqətli oxu bacarıqla-rını inkişaf etdirirlər.

2.2.5 Tapşırıq D (dərslük). Müəllim şagirdlərin danışma və mətnin davamını təxmin etmək bacarıqlarını üzə çıxarmaq üçün istiqamətləndirici suallar verir:

– *Sizcə, qanqalın hansı faydası ola bilər?*

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq E (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin əmr cümlələri üzrə öyrəndiklərini nitqində tətbiqinə yönəlmişdir. Müəllim soruşur:

– *Qanqala hansı məsləhətləri verərsiniz ki, o ağlumasın.*

Müəllim şagirdlərin cavablarını dinlədikcə kiçik cümlələr şəklində lövhədə yazı bilər (*İnsanlardan küsmə. Səbirlə insanların yolunu gözlə. Dostlarının məsləhətinə qulaq as və s.*).

4.1.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Müəllim şagirdlərdən soruşur:

– *Kimlərin adları bitki adları ilə bağlıdır? Adınız necə yazılır? Böyük hərflə, yoxsa kiçik hərflə? Bəs çiçəklərin adları necə yazıla bilər?*

Bununla müəllim şagirdlərin diqqətini şəxs adlarının yazılışına yönəltməklə 1-ci sinifdə öyrədilən bilikləri xatırladır.

Müəllim şagirdlərin oxu zamanı dəftərlərində qeyd etdikləri çiçək adlarını oxumağı tapşırır (*lalə, bənövşə*).

– *Sizcə, hansı çiçək adları həm də qız adı ola bilər? Həmin sözlər qız adı kimi işləyəndə necə yazılmalıdır?*

Məqsəd şagirdlərdə bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılışını mənimsətməkdir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər şəkildəki qanqalın gövdəsinə, yarpağına, çiçəyinin rənginə və formasına diqqət yetirib onu təxminən belə təsvir edirlər:

– *Gövdəsi düz və uzundur. Yarpaqları iri, enli, kənarları kələ-kötürdür. Çiçəkləri bənövşəyi rəngdədir. Ətrafı tikanlıdır.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir.	Tap. A (dərslük)

Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir.	Tap. C (dərslük)
Şəkil əsasında təsviri xarakterli mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsasən hadisələrin davamını təxmin edir.	Tap. D (dərslük)
Mövzu üzrə əmr cümlələri qurur.	Tap. E (dərslük)
Bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.	Tap. B (iş dəftəri)

2-ci dər. “Qanqalın nağılı” (II hissə)

- Dərslük: səh. 74-75
- İş dəftəri: səh. 49

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Mətnin məzmununa uyğun olmayan fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin davamının proqnozlaşdırılması
2	Danışma	“Qanqalın nağılı” mətninin davamının oxusu, “Söz boğçası”
3	Oxu. Söz ehtiyatı	Səbəb və nəticə əlaqəsinin müəyyən olunması. Doğru və yanlış fikirlərin müəyyənləşdirilməsi
4	Oxuyub-qavrama	Əlamətə uyğun varlığın seçilməsi. Varlığın əlamətlərinin sadalanması
5	Dil qaydaları	Plana uyğun mətnin yazılması
6	Yazı	Nida cümlələrinin fərqləndirilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Proqnozlaşdırma. Müəllim “Qanqalın nağılı”

mətnini xatırladır və şagirdlərdə mətnin II hissəsinə maraq oyatmaq üçün suallar verir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Rollu oxu. Mətnin davamı I hissənin oxunduğu kimi oxunur.

"Söz boğçası" rubrikası. Şagirdlərə tanış olmayan söz və ifadələr (*səhhət, dərman, heybə, vidalaşmaq, gözüne sataşmaq, sevincinin həddi-hüdudu olmamaq, ağlına gəlməmək*) izah olunur.

Şagirdlər qanqal haqqında öyrəndikləri yeni məlumatları (*İnsanların sağlamlığı üçün xeyirlidir. Ondan dərman hazırlayırlar*) qeyd edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq şagirdlərdə mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etmək bacarığını inkişaf etdirir.

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətnlə bağlı fikirlərin doğru və ya yanlış olduğunu müəyyənləşdirməklə oxuduqları mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırığı yerinə yetirmək üçün əvvəlcə əlamətə uyğun varlıq seçilir. Daha sonra həmin varlığın digər əlamətləri sadalanır (məsələn: *ağ ləçəkli – çobanyastığıdır. Digər əlamətləri: ortası sarı rəngdədir, gövdəsi nazikdir, çiçəyi kiçikdir, günəbaxana bənzəyir* və s.).

Məqsəd şagirdlərin verilmiş sözlərə xas olan əlaməti müəyyənləşdirmək və sözü izah etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərin oxuyub-qavrama, həm də plandan istifadə etməklə mətn qurmaq bacarığını inkişaf etdirir.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər mətnə verilən göy rəngdə olan cümlələri oxuyurlar. Şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, *"Necə də gözəldir!"* cümləsində heyranlıq, *"Ura, mənə də dərdir!"* cümləsində isə sevinc məzmunu ifadə olunur. Sonra müəllim onların diqqətini cümlələrin sonunda qoyulan durğu işarəsinə (!) yönəldir.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Rubrikada verilən məlumatlar oxunur və cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri xatırlanır. Müəllim lövhədə müxtəlif növlərdə olan cümlələr yazır və nida cümləsini seçməyi tapşırır. Bununla da şagirdlərin cümlələrin növləri haqqında öyrəndikləri biliklər ümumiləşdirilir.

4.1.7 Tapşırıq E (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş şəkillərə baxaraq nida cümlələri yazmaqla yeni öyrəndikləri dil qaydasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər (*Ay, nə yaman islanmısan! Of, əlimə tikan batdı! Kömək edin!*).

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər yeni öyrəndikləri dil qaydasına uyğun olaraq nida (*Ay aman, Qaban suya düşdü! Kömək edin!*) və əmr (*Cənab, suya atıl. Qabanı xilas elə.*) cümlələrini seçib yazmaqla öyrəndiklərini tətbiq etmə bacarığını nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalqları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Mətdəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin məzmununa uyğun olmayan fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. C (dərslük)
Verilmiş sözlərə xas olan ümumi mənə və ya əlaməti müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (dərslük)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. D, E (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. 1. Müəllim şagirdlərin diqqətini dərslərdə səh. 77-də verilmiş "D" tapşırığına yönəldir və onlara növbəti dərslə təqdimat etmək üçün məlumat vərəqi (anket) hazırlamağı tapşırır. **2.** Növbəti dərslə qantəpər bitkisinin və ya müxtəlif dərman bitkilərinin nümayiş etdirilməsi üçün müəllimə hazırlıq işləri görmək tövsiyə olunur.

3-cü dər. "Qantəpər"

- Dərslik: səh. 76-77 • İş dəftəri: səh. 50

Təlim məqsədləri

- Şeir oxuyarkən misralar və bəndlər arasında pauza edir (st. 2.2.1).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Eyni məna qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır (st. 2.1.1).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Müəyyən məqsədlə anket tərtib edir (st. 3.1.4).
- Şəkil və dinlədiyi mətn əsasında təlimat xarakterli informativ mətn yazır. (st. 3.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Dərman bitkilərinin nümayişi
2	Oxu	"Qantəpər" şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Şeirə aid çəkilmiş illüstrasiya üzrə iş, varlıqların müqayisəsi
4	Söz ehtiyatı	Yaxınmənalı sözlər üzrə iş
5	Yazı	Herbari hazırlamaq üçün təlimatın yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim gətirdiyi müxtəlif dərman bitkilərini nümayiş etdirir. Şagirdlər dərman bitkiləri haqqında bildiklərini danışırlar.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). "Qantəpər" şeiri şagirdlər tərəfindən növbəli oxunur. Müəllim oxu zamanı şagirdlərin misralar və bəndlər arasında pauza etmələrinə nəzarət edir. Hər bənddən sonra şeirdə qantəpər haqqında verilən məlumatlar soruşulur. Oxu prosesinin bu cür qurulması "B" tapşırığının yerinə yerilməsinə kömək edə bilər.

Şagirdlər mətnin növünü müəyyən edirlər (bədi).

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Şəkillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən etməklə şeiri oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. Bu tapşırığın cütlərlə iş formasında yerinə yetirilməsi məqsəda uyğundur.

Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Tapşırıqlar şagirdlərin oxuyub-qavrama və çap hərfləri ilə verilmiş mətni köçürmək bacarığını inkişaf etdirir.

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Məqsəd şagirdlərin ümumi mənası eyni olan varlıqların fərqli və oxşar əlamətlərini müəyyən etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir. Şagirdlər qantəpər və günəbaxanı aşağıdakı kimi müqayisə edə bilərlər.

Qantəpər – kiçikdir, ləçəkləri xırdadır, gövdəsi nazikdir, yarpaqları ensizdir və s.

Günəbaxan – böyükdür, ləçəkləri iridir, gövdəsi uzundur, yarpaqları enlidir, ortasında tumu var və s.

Oxşar cəhətləri – hər ikisi canlıdır, bitkidir, rəngləri bənzərdir, insanlar üçün faydalıdır və s.

Diferensial təlim. Tapşırığı yerinə yetirməkdə çətinlik çəkən şagirdlərə müəllim fərqli əlamətləri yazılı şəkildə verib uyğun bitkini seçməyi tapşırıla bilər.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq C (dərslik). Yazı ilə integrasiya. Cütlərlə iş. Şagirdlər "balaca", "zərif", "gül", "yoldaş" sözlərini şeirdə verilmiş yaxınmənalı qarşılığı (*kiçik, incə, çiçək, dost*) ilə əvəz etməklə dəftərə köçürürlər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq D (dərslik). Şagirdlər dərman bitkiləri haqqında hazırladıqları məlumat vərəqini təqdim edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Məlumat vərəqinin hazırlanması işi ilə bağlı şagirdlərin təəssüratlarını söyləməsinə şərait yaradılmalıdır. Yöndəldici suallar verilə bilər:

– *Məlumat vərəqini hazırlayarkən hansı çətinlikləri yaşadın? Bu işdə sənə kimlər kömək etdi?*

3.1.2 Tapşırıq C (iş dəftəri). Məqsəd şagirdlərin şəkil üzrə hadisələrin ardıcılığını müəyyən etmə və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Şagirdlər təxminən aşağıdakı kimi yaza bilərlər:

"Dəm çaydanına quru çay tökülür. Daha sonra üzərinə qaynar su əlavə edilir. Sonda sobanın üzərinə qoyulur"

Tapşırıq E (dərslik). Müəllim şagirdlərin tapşırığı yerinə yetirməsi üçün onlara kömək məqsə-

dilə herbarinin hazırlanmasına aid dinləmə mətni oxuyur.

Dinləmə mətni

Məktəblilərin maraqlı hobbilərindən biri də herbari hazırlamaqdır.

Herbari yığılıb qurudulmuş bitki kolleksiyasıdır. Herbari hazırlamaq həmin bitkilər haqqında məlumat toplamaq və öyrənmək üçün yaxşı vasitədir.

Herbari hazırlamaq üçün rəsm albomu, rəngli qələmlər, qayçı və yapışqan lazımdır.

Əvvəlcə topladığımız yarpaqları yapışqanla albomun vərəqinə yapışdırırıq. Bitki vərəqdən böyük olarsa, artıq hissəni qayçı ilə kəsirik. Sonra bitkinin hissələrini oxlarla göstərərək yazırıq. Yalnız bitki haqqında məlumatları qeyd edirik. Toxumları varsa, kiçik torbacıqlara yığib albomun bir hissəsinə yapışdırırıq.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərə "kolleksiya" sözü izah edilir.

Kolleksiya – müəyyən məqsədlə (elmi və ya hobbii) eynitipli əşyaların müəyyən sistem üzrə toplusu.

Tapşırıq Ə (dərslük). Yaradıcı iş. Dərsin sonunda şagirdlərə dərman bitkiləri haqqında valideynlərinin köməyi ilə əlavə məlumat və material toplamaqla herbari hazırlamaq tapşırılır. Bu onların araşdırma və tədqdim etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıq "Tədqdimat üçün seçdiyi vizual materialları yazılı şərhləri ilə müşayiət edir (st. 3.1.4)" təlim məqsədinin reallaşdırılması üçün nəzərdə tutulmuşdur. Şagirdlərin tədqdimatı növbəti sərbəst dərstdə dinlənir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeir oxuyarkən misralar və bəndlər arasında pauza edir.	Tap. A (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. B, C (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Eyni mənə qrupuna aid olan varlıqlar arasındakı fərqli əlamətləri sadalayır.	Tap. B (iş dəftəri)

Sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Şəkillər və bildikləri məlumatlar əsasında təlimat yazır.	Tap. C (iş dəftəri) Tap. E (dərslük)

4-cü dərs. "Bağbanın səhvi"

• Dərslük: səh. 78 • İş dəftəri: səh. 51

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq mətnin məzmununu dəyişir (st. 2.2.5).
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bəzi canlıların faydası haqqında danışma
2	Oxu	"Bağbanın səhvi" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazların səciyyələndirilməsi, mətnin məzmununun dəyişdirilməsi, mətndəki hadisələrin ardıcılığının müəyyən edilməsi, hekayə xəritəsinin tərtibi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bəzi canlıların (arı, ağacdələ) faydası haqqında soruşur.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). "Bağbanın səhvi" mətni şagirdlər tərəfindən növbəli oxunur. Bu zaman müəllim onların obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə oxumasına nəzarət edir.

Şagirdlər mətnə adı çəkilən canlıların adlarını müəyyənləşdirirlər: sincab, sərçə, cırcırma, qarışqa, arı.

Müəllim yönəldici suallar və əlavə məlumatlar vasitəsilə şagirdlərin həmin canlıların faydası haqqında düşüncəsinə və bildiklərini danışmasına kömək edir.

Sincablar meşədə palıd, şam və qayın ağac-
larının qoza oxşayan meyvəsi ilə (qoza) qidala-
nırlar. Sincablar öz qidalarını torpağın altında
gizlətməklə qış üçün ehtiyat yığırlar. Ancaq son-
radan həmin qozaların yerini unutduqları üçün
tapa bilmirlər. Torpağın altından cücərən
qozalar meşə sahələrinin yaranmasına səbəb
olur.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq şagird-
lərin obrazların keçirdiyi hissələrin səbəbini
onların düşdüyü situasiya ilə izah etmək
bacarığını inkişaf etdirir.

Cavablar:

1. ... ağac artıq bar vermirdi.
2. ... ağacımızı kəsmə.
3. ... ağacı kəsmədi.
4. ... heyvanlar yuvalarında yaşamağa
davam etdilər.

Tapşırıq C (dərslük). Məqsəd şagirdlərin hə-
yatda gördüklərinə əsasən mətnin məzmununu
dəyişmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər tə-
biətdəki canlı varlıqların bir-birinə gərəkli oldu-
ğu fikirlərini həyatdan nümunələr gətirməklə
izah edirlər; ağac kəsilsəydi, quşlar, həşəratlar,
heyvanlar yuvasız qalıb məhv olardılar. Quşlar
olmasa, zərərverici həşəratlar artardı. Onlar bit-
kilərin böyüyüb inkişaf etməsinə maneə
törədərdilər və s.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Cütlərlə iş. Cütlər
mətnin məzmununa uyğun olmayan fikri
("Meyvə verməyən ağacları kəsərlər") müzakirə
edərək müəyyənləşdirirlər. Sonra mətndən və
həyatdan nümunələr gətirməklə mətnlə bağlı
olan fikirləri

("Ağacların faydası çoxdur". "Canlıların
həyatı bir-biri ilə sıx bağlıdır") əsaslandırırırlar.

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərdən
mətndəki hadisələrə aid qeyri-ardıcıl verilmiş
cümlələrin düzgün ardıcılığını müəyyən etmək
tələb olunur. Cümlələrin ardıcılığı belədir: 5, 1,
4, 3, 2.

**2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı ilə inteqra-
siya.** Şagirdlər mətnin hekayə xəritəsini tərtib
etməklə mətndəki əsas faktları yadda saxladığ-
larını nümayiş etdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Mətndə zaman
haqqında konkret məlumat yoxdur. Ona
görə də şagirdlərin diqqətini mətndəki
şəklə yönləndirmək tövsiyə olunur. Şa-
girdlər şəklə uyğun olaraq "yay" və ya
"yaz" yazı bilirlər. Hekayə xəritəsində
mətnin qısa məzmununu yazanda isə
şagirdlərin diqqətini iş dəftərindəki "A"
tapşırığına yönəltmək məsləhətdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar
və üsullar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Cümlələri mətnin məzmunundan çıxış edərək tamamlayır.	Tap. B (dərslük)
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq mətnin məzmununu dəyişir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmununa uyğun olan fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. B (iş dəftəri)

5-ci dərs. Şüar

- Dərslük: səh. 79
- İş dəftəri: səh. 52

Təlim məqsədləri

- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini
müəyyən edir (st. 4.1.7).
- Oxuduğu və dinlədiyi mətnlər arasındakı ideya
yaxınlığını müəyyən edir (st. 2.2.4).
- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət
bildirir (st. 1.2.2).
- Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır
(st. 3.1.4).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Bağbanın səhvi" mətninin xatırlanması
2	Dinləmə	"Sığırçın və balaları" mətni
3	Danışma. Söz ehtiyatı	Şəkil üzrə iş, mənası aydın ol- mayan sözlərin izahı
4	Yazı	Şüarın yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

“Bağbanın səhvi” mətni xatırlanır.

4.1.7 Tapşırıq A (dərslük). Göy fonda verilmiş cümlələr şagirdlər tərəfindən təkrar oxunur. Müəllim şagirdlərin diqqətini cümlənin sonundakı durğu işarəsinə yönəldir:

– *Cümlələrin sonunda hansı durğu işarəsi qoyulub? Cümlənin sonunda nə üçün nida işarəsi qoyulduğunu izah edin.*

Onlar bağbana müraciət edərək nəyi xatırlatdılar? (*Unutma ki, biz hamımız bir-birimizə gərəyik!*)

Dinləmə

2.2.4 Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, mətni dinlədikcə tanış olmayan sözləri qeyd etsinlər.

Dinləmə mətni

Parkda uca bir çinar ağacı var idi. Burada siğirçin yuva qurmuş, bala çıxarmışdı. Ana siğirçin bütün günü uçur, cücülər tapıb gətirirdi.

Parkda bir pişik çinarın ətrafında dolanır, həsrətlə yuvaya sarı baxırdı. Bir gün balalardan biri yuvadan yerə düşdü. Ana siğirçin həyəcanla vurnuxmağa başladı. O, pişiyin yaxınlaşdığını görüb onun üstünə şığıdı. Ana çırpınır, pişiyin üzünü-gözünü dimdikləyirdi. Pişik tab gətirməyib oradan uzaqlaşdı. Parkda oynayan uşaqlar isə balanı yuvaya qoydular.

Şagirdlər yeni sözlərin təxmini mənasını söylədikdən sonra müəllim həmin sözlərin izahları ilə bağlı dəqiqləşdirmə aparır və "Söz boğça"sına əlavə edir.

Aşağıdakı sualları cavablandırmaqla mətni dinləyib anladıklarını nümayiş etdirirlər:

- *Ana siğirçin balalarını nə ilə yedizdirirdi?*
- *Pişik nə üçün vurnuxurdu?*
- *Mətni adlandırın.*
- *Mətnə əsas fikir nədir? (ana məhəbbəti)*

Ana məhəbbəti ilə bağlı oxuduğunuz hansı mətnləri xatırlayırsınız? ("Ana qaranquş", "Pişik və Qaraquş")

Şagirdlər mətnləri müqayisə etdikdən sonra müəllim onlara ana məhəbbəti ilə bağlı qısa, aydın, təsirli nida cümlələri deməyi tapşırır. Şagirdlər nida cümlələri (*Anaları qoruyaq! Bala hər şeydən əzizdir! Ana məhəbbəti güclü olar! və s.*) söylədikcə müəllim lövhədə qeydlər aparır.

Danışma. Söz ehtiyatı

1.2.2 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkllə yönəldərək tapşırığın şərtini aydınlaşdırır. "Çağırış" və "daşındırmaq" sözlərini izah edir. Sonra şagirdlərə yönəldici suallar verməklə onları mövzu ətrafında danışmağa sövq edir:

– *Şəkildəki oğlan nə edir? Şəkildə təsvir olunmuş hadisənin mövzusu nədir? Oğlanın hərəkəti düzgündürmü? Oğlanı bu hərəkətdən çəkəndirmək üçün nə edərdiniz? Ona nə deyərdiniz?*

Yazı

3.1.4 "Bunları bilməliyəm" rubrikası. Rubrikadakı məlumatlar şagirdlər tərəfindən oxunur. Müəllim rubrikada verilmiş məlumatları şərh edir.

Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin təxəyyülünü və yaradıcı təfəkkürünü inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır.

Qruplarla iş. Hər qrup şəkildə təsvir olunmuş hadisənin mövzusunı müəyyən edərək mövzuya uyğun şüar yazır. Təqdimatlar dinlənilir. Məqsəd şagirdlərin qısa, aydın, insanlarda hiss və həyəcan doğuran çağırışın (şüarın) yazılması bacarığının nümayiş etdirilməsidir.

Şagirdlərin cavabları təxminən belə ola bilər.

1. Mövzu: "Ətraf mühit"
Şüar: "Gəlin ətraf mühiti qoruyaq!"
2. Mövzu: "Yaşılıqların çoxaldılması"
Şüar: "Həramiz bir ağac əkək!"
3. Mövzu: "Sahibsiz heyvanlar"
Şüar: "Heyvanları ac buraxmayın!"
4. Mövzu: *Suyun əhəmiyyəti.*
Şüar: *Su həyatdır!*

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlər 4-cü şəkil üzrə mövzunun müəyyənləşdirilməsində çətinlik çəkə bilirlər. Bu zaman müəllimə bölmənin mövzusunun xatırlatmaq, şagirdlərin diqqətini dəniz və qağayılarə yönəltmək tövsiyə olunur.

Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Bu tapşırıqları yerinə yetirməklə şagirdlər qruplarla iş fəaliyyətində əldə etdikləri bilik və bacarıqları müstəqil şəkildə nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və üsullar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. A (dərslük)

Oxuduğu və dinlədiyi mətnlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir.	MV-də fəaliyyət
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. B, C (dərslük)
Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır.	Tap. C (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)

6-cı dərs. Ümumiləşdirici dərs

- Dərslük: səh. 80
- İş dəftəri: səh. 53

Təlim məqsədləri

- Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir (st. 4.1.5).
- Dialoqlarda durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə üzrə məlumatların xatırlanması
2	Oxu	"Gilas ağacı" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi
4	Dil qaydaları	Dialoqda durğu işarələrinin işlədilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bölmədəki mövzulara uyğun olaraq açar sözlər səsləndirir (*suyun dövrəni, suların çirkənlənməsi, zoopark, dərman bitkiləri, təbiətin qorunması*). Şagirdlər bu bölmədə həmin mövzular üzrə öyrəndikləri məlumatları söyləyirlər.

Oxu

2.2.2 Tapşırıq A (dərslük). "Gilas ağacı" dialoji mətn olduğu üçün rollu oxu məqsədəuyğundur. Şagirdlər mətnin növünü müəyyən edərək fikirlərini əsaslandırırlar. Tapşırıqın məqsədi bu bölmədə öyrədilən "mətnin növləri" və "dialoq" anlayışı üzrə bilik və bacarıqlarının möhkəmləndirilməsidir.

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər mətndəki

dialoqda iştirak edən obrazları müəyyən edərək mətni oxuyub-anladıqlarını nümayiş etdirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirirlər: "Bütün canlılar bir-birinə kömək edir, fayda verirlər". Şagirdlər fikirlərini əsaslandırmaq üçün ağacdələni nümunə gətirə bilirlər.

Ağacdələ ağacda yaşayır və onun gövdəsindəki cücülərlə qidalanır. Ağac isə bunun nəticəsində sağlam qalır.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Bu bölmədə hərəkətin zamanı ilə bağlı öyrədilən bilik və bacarıqlar ümumiləşdirilir. Şagirdlər hərəkət bildirən sözləri cümlədəki zaman bildirən sözlərin tələb etdiyi kimi işlədib cümlələri köçürürlər.

4.1.7 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər dialoqun strukturu və durğu işarələri ilə bağlı bölmədə öyrəndikləri bilikləri yazılı şəkildə tətbiq edirlər.

Tapşırıq A, B, C (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki obrazları (Qız və Qar dənəsi) müəyyənləşdirir, "Qar dənəsi" mətninin mövzusunun "Təbiət hadisələri" fəslinə aid olduğunu müəyyən edirlər.

2.2.5 Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Şagirdlər əvvəlcə suyun dövrəni ilə bağlı 1-ci fəsilə öyrəndiklərini xatırlayıb danışirlar. Sonra şagirdlər mətnin yazılı şəkildə davamını yazirlar. Yazı təxminən bu məzmununda ola bilər:

"Başqa su damlaları da mənim kimi buxarlanıb göyə qalxırdı. Göydə biz buxar topaları birləşib buluda çevrildik. Havalara getdikcə soyudu. Şaxta bizi qar dənəsinə çevirdi".

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və üsullar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir.	Tap. A (dərslük)
Mətndəki əsas fikri izah edir.	Tap. C (dərslük)
Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir.	Tap. Ç (dərslük)
Dialoqlarda durğu işarələrindən istifadə edir.	Tap. D (dərslük)
Hadisələrin davamını təxmin edir.	Tap. Ç (iş dəftəri)

Mövzu		Yaxşı nədir, pis nədir
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	- Oxunan mətnin təxəyyülə uyğun davam etdirilməsi - Süjetli şəkillər üzrə mətnin qurulması - Mətnin plana uyğun nəql edilməsi
	Söz ehtiyatı	əsirgəmək, növbətçi, tumaralamaq, sinə gərmək, min-nətdarlıq, boylanmaq, qırıntı, eybəcər, lağa qoymaq, xizək, kirşə, qayıq, quldur, quldurbaşı, qənaət, israf, məbləğ, monitor, ehtiyat, siyirmə. Sözün izahı
	Oxu	- Cümlələr arasında fasilə verməklə kiçikhəcmli mətnlərin oxunması - Jest və mimikadan istifadə etməklə mətnin oxunması
	Yazı	- İllüstrasiyanın ardıcılığına uyğun bədii mətnin yazılması - Sadə anketin doldurulması - Kompozisiyalı şəkllə uyğun cümlələrin yazılması - Oxunan mətnin plan əsasında qısa məzmununun yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	-lar, -lər – çoxluq bildirən hissəciklər - Cümlənin genişləndirilməsi -çı, -çi, -çu, -çü hissəcikləri - Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqlar
	Filoloji anlayışlar	- Mətnin tərkib hissələri - Mətnə qabardılan əsas problem və onun həlli
Kompetensiyalar		Əxlaqi dəyərlərin qorunması, yaxşı və ya pis xüsusiyyətlərin fərqləndirilməsi

Bu bölmədə müxtəlif mənəvi dəyərlərdən, insani münasibətlərdən, dostluq və səmimi hisslərdən bəhs edən bədii mətnlər təqdim olunur. Əsas məqsəd şagirdlərin maraq dairəsində olan mövzulardan istifadə etməklə onların dinləmə, danışma, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, xarakterin səciyyələndirilməsi ilə bağlı söz ehtiyatlarını zənginləşdirməkdir.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- Mətndəki obrazları sadə formada təhlil edir, onlara münasibət bildirir.

- Verilmiş mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır.

- Hüsnxət normalarına uyğun yazır.

Mənimənilməsi çətinlik doğuran məsələlər:

- Yaradıcı tapşırıqların yerinə yetirilməsi
- Mətnin tərkib hissələrinin fərqləndirilməsi
- Cümlənin genişləndirilməsi

Bu bölmənin tədrisi zamanı bir sıra filoloji anlayışların mənimənilməsində şagirdlərin fəaliyyətinə fərdi, diferensial yanaşma faydalı ola bilər. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin sərhəndə verilmişdir.

1-ci dərs. "Əsl dost"

• Dərslik: səh. 81-83 • İş dəftəri: səh. 54

Təlim məqsədləri

- Mətndəki fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir (st. 2.2.4).
- Bədii mətni oxuyarkən jest və mimikadan istifadə edir (st. 2.2.1).
- Mətndə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətndə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə titulu üzrə iş
2	Danışma	"Əsl dost" ifadəsinin müzakirəsi
3	Oxu. Söz ehtiyatı	"Əsl dost" şeirinin oxusu, yeni sözlər üzrə iş
4	Oxuyub-qavrama	Mətndəki obrazların təhlili, mətndəki əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhədə yaxşı və pis xüsusiyyətlərə dair sözlər (*qayğıkeşlik, xeyirxahlıq, acgözlük, xəsislik, mehribanlıq, fədakarlıq, qəddarlıq, lovğalıq* və s.) yazaraq "Yaxşı nədir, pis nədir" mövzusunda müzakirə aparır. Şagirdlər oxuduqları mətnlərdən nümunələr gətirməklə hər bir xüsusiyyət haqqında fikirlərini əsaslandırırlar.

Danışma

2.2.4 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini bölmə titulunda verilmiş şəkillərə yönəldir və sual verir:

– *Hansı mətnlərdə dostluq haqqında danışılır?*

Şagirdlər "Göbələk" və "Yöndəmsiz timsah" mətnlərini xatırlayır, qısa məzmununu danışır, obrazların hərəkətlərinə münasibət bildirirlər. Bununla bölmənin "Əsl dost" fəsinə keçid edilir.

Tapşırıq B (dərslik). Tapşırıqda verilən sual müzakirə edilir. Şagirdlər növbə ilə fikir yürüdürlər. Müəllim onların düşüncələrini sərbəst şəkildə ifadə etmələrini müşahidə edir. Sonda

söylənilən fikirlər ümumiləşdirilir. Əsl dostla lazım olan xüsusiyyətlər (dözümlülük, qayğıkeşlik, səmimilik, sevgi, təmənnasız münasibət) qabardılır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Rollu oxu. Şeirdə dörd obrazın nitqi olduğu üçün rollu oxunun qruplarla iş formasında yerinə yetirilməsi məqsədə uyğundur. Qruplar əvvəlcə dialoq üzrə biliklərinədən istifadə edərək şeirdəki obrazların nitqini müəyyənləşdirir, rolları öz aralarında bölürlər. Müəllim bu mərhələdə "Söz boğçası" üzrə iş aparır. Təvsiyə olunur ki, şagirdlər oxu zamanı jest və mimikadan istifadə etsinlər.

Hazırlıq prosesindən sonra qruplar şeiri rollar üzrə oxuyurlar. Oxu prosesi bitdikdən sonra şagirdlər obrazları təhlil edir, əsl dostla lazım olan vacib xüsusiyyətləri müəyyən edirlər.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslik). Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər şeirdə adı çəkilən, lakin nitqi verilməyən şagirdin (Cavanşirin) sözlərini müəyyənləşdirirlər, onun fikrinə münasibət bildirirlər.

Tapşırıq D (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin oxuduqları mətni hərtərəfli analiz etmək bacarığını inkişaf etdirir. Tapşırıq üç mərhələdən ibarətdir. I mərhələdə şagirdlər nəslə verilmiş fikirlərin hansı obrazın dilindən söyləndiyini müəyyənləşdirirlər. II mərhələdə həmin obrazları şəkillə uyğunlaşdırırlar. III mərhələdə isə şagirdlər şəkillərdə ifadə olunmuş fikri verilmiş sözləri uyğunlaşdırırlar.

Əliaçıqlıq, əməkdaşlıq, xeyirxahlıq sözləri "Söz boğçası"na əlavə olunur.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırığın üçüncü mərhələsi üzrə fəaliyyətə iş dəftərində verilmiş "A" tapşırığının yerinə yetirilməsindən sonra başlanılması təvsiyə olunur.

2.2.4 Tapşırıq E (dərslik). Tapşırığın əsas məqsədi atalar sözlərində ifadə olunan fikrin şərh edilməsi, atalar sözlərinin işlənmə məqamlarının müəyyənləşdirilməsidir. Şagirdlər 1-ci və 2-ci atalar sözləri ilə bağlı fikirlərini "Əsl dost" şeirindən nümunələr gətirməklə əsaslandırırlar.

Diferensial təlim. Müəllim fəal şagirdlərə 3-cü atalar sözünə uyğun situasiya düşünməyi tapşırıq bilər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı müstəqil yerinə yetirməklə şeiri oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şaquli integrasiya. Bu tapşırıq şagirdlərin şəirdə obrazların nitqini fərqləndirmək, eyni zamanda onu nəsrə çevirərək yazmaq bacarığını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnəki fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir.	Tap. A (dərslük) Tap. B (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun (jest və mimikadan istifadə etməklə) səsləndirir.	Tap. C (dərslük)
Verilmiş nümunələrdən mətnə uyğun olanını seçir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. D (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq. Müəllimə şagirdlərin sayına uyğun olaraq anket və sorğu vərəqləri hazırlamaq tövsiyə olunur. Anket və sorğu nümunələri dərsləyin 64-cü səhifəsində təqdim edilmişdir.

2-ci dər. -lar, -lər çoxluq bildirən hissəcik

- Dərslük: səh. 84
- İş dəftəri: səh. 55

Təlim məqsədləri

- Ad bildirən sözlərin tək və ya cəmdə olduğunu müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).
- Cəm şəkilçisini sözə əlavə edərək ahəng qanununa uyğun düzgün variantını seçir (st. 4.1.5).
- Müəyyən məqsədlə anket doldurur (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Əşyaların kəmiyyəti ilə bağlı söhbətin aparılması
2	Dil qaydaları	Sözlərin tək və cəmdə işlənməsi
3	Yazı	“Dostum haqqında məlumat” anketinin doldurulması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bir qələmi şagirdlərə göstərir və soruşur: “Bu nədir?” Şagirdlər: “Qələm” söyləyirlər. Sonra müəllim 5-6 qələmi göstərərək yenidən şagirdlərə müraciət edir. Şagirdlər “çoxlu qələm”, “qələmlər” və s. söyləyirlər.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq A (dərslük) Bu tapşırıqda *dost* və *dostlar* sözləri arasındakı fərqi izahı tələb olunur. Şagirdlər *dost* deyəndə bir nəfər, *dostlar* deyəndə isə bir neçə nəfərin nəzərdə tutulduğunu deyirlər. Müəllim bu fərqi necə yarandığını soruşur. Bu fərqi *-lar* şəkilçisinin yaratdığı vurğulanır. Şagirdlər tərəfindən *-lar* hissəciyinin köməyi ilə yaranmış başqa söz cütlükləri sadalanır: *kitab – kitablar, söz – sözlər, qız – qızlar* və s.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. *-lar, -lər* çoxluq bildirən hissəcik kimi izah edilir. *-lar* hissəciyi ahəng qanununa uyğun olaraq sözlərin sonuna artırılaraq varlığın çox olduğunu bildirir; məsələn: *şəhər – şəhərlər, insan – insanlar* və s.

4.1.5 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər təkdə verilmiş sözlərə müvafiq olaraq *-lar, -lər* şəkilçiləri artırmaqla sözləri cəmdə işlədirlər. Bu zaman cəm şəkilçisinin sözün son hecasından asılı olaraq dəyişməsinə mənimsəyirlər: *meşə – meşələr, bağça – bağçalar* və s.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərdən tək və cəmdə verilmiş sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırmaq tələb olunur. Tapşırığın məqsədi şagirdlərin “tək” və “cəm” anlayışları üzrə biliklərinin möhkəmləndirilməsidir.

Tapşırıq C (dərslük). Şəkillərdə tək və sayca çox olan varlıqlar təsvir olunub. Şagirdlərdən həmin varlıqları düzgün ifadə etmək tələb olunur: *qızılgüllər, sincab, karandaşlar, hörümçək, ilbizlər, balıqlar*.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırığın şərtinə görə, verilmiş cümlələrdə nöqtələrin yerinə yazılacaq sözün təkdə, yoxsa cəmdə olacağını müəyyənləşdirmək lazımdır; məsələn: *Qırmızı, sarı almalar çox ətirli idi. Aytən ağacdən bir alma dərdi*. Tapşırığın məqsədi qazanılmış biliklərin möhkəmləndirilməsidir.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığın tələbinə görə, şagirdlər təkdə verilən sözlərə cəm şəkilçisi artırmalı, sonra isə həmin sözləri cümlənin tərkibində işlətməlidirlər.

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim şagirdlərə hazır anket vərəqlərini paylayır. Hər kəs öz dostu haqqında olan anketi doldurur. Şagirdlər tərəfindən doldurulmuş anketlər sinfə təqdim olunur. Beləliklə, anketlərdə kimlərdən söhbət getdiyi müəyyənləşir. Bu tapşırıq şagirdlərin təxmin etmə bacarığını inkişaf etdirir.

Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər arasında “Kimi

yaxşı dost hesab edirsən?” mövzusunda yazılı sorğu keçirilir. Sınıfdə çoxlarının yaxşı dost hesab etdiyi şəxs müəyyənləşir. Həmin şagirdi hamının dost hesab etməsinin səbəbləri (həmin şagirdin müsbət keyfiyyətləri, yoldaşlarına səmimi münasibəti, heç vaxt köməyini əsirgəməməsi, mehribanlığı) müzakirə olunur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Təkdə və ya cəmdə olan sözləri fərqləndirir.	Tap. A, C (dərslük) Tap. A, B (iş dəftəri)
Sözləri cəmdə işlədir.	Tap. B (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)
Müəyyən məqsədlə anket doldurur.	Tap. Ç, D (dərslük)

3-cü dərs. “Çeçələ barmaq”

- Dərslük: səh. 85-86
- İş dəftəri: səh. 56

Təlim məqsədləri

- Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika və s.) istifadə edir (st. 1.2.1).
- Verilən təsnifat qruplarına daxil olan sözləri sadalayır (st. 2.1.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Mətnin adı ilə məzmunu arasındakı bağlılığı izah edir (st. 2.2.3).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı “Səbəb-nəticə cədvəli”ni tamamlayır (st. 2.2.5).
- Tanış atalar sözlərindən mətndəki əsas fikrə uyğun olanı seçir (st. 2.2.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Verilmiş jestlər üzrə iş
2	Oxu	“Çeçələ barmaq” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin adlandırılması, obrazlara münasibət, səbəb və nəticənin müəyyən edilməsi
4	Danışma	Atalar sözü ilə mətnin əlaqələndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə barmaqları ilə "Sus" işarəsi göstərir və soruşur:

– Mən bu işarə ilə sizə nə demək istədim?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər şəkillərdə verilmiş jestlər (*əla, sus, qələbə, birlik, pis*) üzrə müzakirə edir, bunlardan əlavə, tanıdıqları jestlər haqqında danışırlar. Bu tapşırıq şagirdlərdə jestləri başa düşmək, onlardan düzgün istifadə etmək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıqda şagirdlərə tanış olan sanamlardan biri təqdim olunur. Sanamada obrazlı şəkildə verilmiş barmaq adlarının əslində necə adlandığı şagirdlərə mənim-sədilir. Şagirdlər barmaqlarını göstərməklə hər birinin adını söyləyirlər. Bununla onların söz ehtiyatı artırılır. Bu həmçinin “Çeçələ barmaq” mətninin oxu prosesinə kömək edir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər öyrəndikləri barmaq adlarını iş dəftərində uyğun xanalarda yazırlar. Bu da barmaq adlarının yadda qalmasına xidmət edir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Sonra sualları cavablandırırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər baş barmağı bükməklə digər barmaqların iş qabiliyyətini yoxlaya bilirlər. Bu müşahidədən çıxış edərək mətndə altından xətt çəkilmiş fikri əsaslandırırlar.

2.2.3 Tapşırıq D (dərslük). Cütlərlə iş. Cütlər mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirirlər, yeni ad barədə müzakirə edib mətni adlandırırlar.

Cütlər təqdimat zamanı mətnə verdikləri yeni adları əsaslandırmağırlar.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlər mətni təxminən belə adlandırma bilirlər: “Dost köməyi”, “Yeni dostlar”, “Paxıl barmaq”, “Xeyirxah barmaq” və s.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər uyğun gələn açar sözləri (*zəhmətkeş, paxıl, xeyirxah*) seçməklə mətndəki əsas fikri anladıklarını nümayiş etdirirlər.

2.2.5 Tapşırıq C, Ç (iş dəftəri). Tapşırıqların əsas məqsədi mətndəki səbəb və nəticə əlaqəsini müəyyən etmək bacarıqlarını inkişaf etdirir. “C” tapşırığının yerinə yetirilməsi şagirdlərə səbəb-nəticə cədvəlini tamamlamaqda kömək edir.

2.2.4 Tapşırıq E (dərslük). “Beş barmağın beşi də bir olmaz” atalar sözü müəllimin yönəldici

sualları vasitəsilə izah olunur:

Eyni ölçüdə olan barmaqlarınız varmı? Onlar ölçülərindən başqa nəyə görə fərqlənirlər? (iş qabiliyyətlərinə görə).

Atalar sözü mətnlə əlaqələndirilir. Şagirdlər mətndən çıxış edərək barmaqların eyni görünüşə və gücə malik olmadığını və atalar sözündə buna işarə edildiyini söyləyirlər. Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə şagirdləri bu atalar sözünün mənası və işləndiyi məqamlar barədə fikir söyləməyə sövq edə bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Jestlərin mənasını anlayır, istifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Eyni qrupa aid olan yeni sözləri tanıyır.	Tap. B (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. C (dərslük)
Obrazın hərəkətlərindən çıxış edərək onun xarakterini müəyyən edir.	Tap. C, Ç (iş dəftəri)
Mətnin məzmunundan çıxış edərək onu adlandırır.	Tap. D (dərslük)
Atalar sözünün mətnlə əlaqəsini müəyyənləşdirir.	Tap. E (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı "Səbəb-nəticə cədvəli"ni tamamlayır.	Tap. C, Ç (iş dəftəri)

4-cü dər. Şəkil üzrə mətn qurmaq

- Dərslük: səh. 86-87
- İş dəftəri: səh. 57

Təlim məqsədləri

- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlar və ya sual cümlələri ilə ifadə edir (st. 2.2.3).
- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında informativ və ya bədii mətn yazır (st. 3.1.2).
- Ad bildirən sözlərin tək və ya cəmdə olduğunu müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Çeçələ barmaq" mətnindəki obrazların xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	Sualların cavablandırılması, mətnin hissələri üzrə iş
3	Yazı	Süjetli şəkillər üzrə mətn yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllimin yönəldici sualları ilə "Çeçələ barmaq" mətnindəki obrazlar xatırlanır:

– *Mətnə hansı obrazlar iştirak edirdi? Baş qəhrəman hansı obraz idi?*

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətn üzrə suallara cavab verməklə hadisələrin gedişində yaranan problem, problemin necə həll olunması və necə nəticələnməsi barədə müzakirə aparırlar. Bu tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərdə oxuduqları mətnin tərkib hissələrinə, əsas obrazın qarşılaşdığı problemə, bu problemin həllinə diqqət yönəltmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim rubrika üzrə iş aparır. Mətnin tərkib hissələri ilə bağlı yeni anlayışları şagirdlərə aydınlaşdırır.

Müəllimin nəzərinə! Bəzən mətnlər əsas və ya sonluq hissə ilə də başlayır. Ancaq şagirdlərin yaş səviyyəsini nəzərə alaraq rubrikada giriş hissə ilə başlanan mətnlərə uyğun məlumat verilib. Şagirdlər mətnin əsas hissəsini müəyyən etməkdə çətinlik çəkə bilərlər. Şagirdlərin nəzərinə çatdırılmalıdır ki, mətndəki əsas hadisələr, obrazların qarşılaşdığı problemlər və problemin necə həll olunması mətnin əsas hissəsinə aiddir.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda "Çeçələ barmaq" mətninin planı qeyri-ardıcıl verilib. Şagirdlər hər bəndin qarşısında uyğun sıra nömrəsi yazmaqla mətnin ardıcılığını bərpa edirlər. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərdə hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Doğru cavab: 4, 3, 1, 2, 5.

2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər mətnin tərkib hissələrini fərqləndirməklə yeni anlayışlar üzrə biliklərini möhkəmləndirirlər.

Giriş hissə: "Barmağın şikayəti". **"Əsas hissə:** "Parlaq üzük", "Köməyə yetişən barmaq", "Dəyişən xasiyyət". **Sonluq hissə:** "Mehriban dostlar".

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlərə süjetli şəkillər təqdim olunur. Şəkillərin üzərində isə mətnə aid açar sözlər və ya obrazların dilindən cümlələr verilir. Bu, şagirdlərə mətn qurub yazmaqda kömək edir.

Şagirdlər əvvəlcə mətnin tərkib hissələri ilə bağlı öyrəndikləri biliklərə uyğun şəkillər üzrə danışırlar. Şagirdlər 1-ci şəkildə giriş hissənin xarak-

terinə uyğun olaraq məkanı təsvir edir, zamanı müəyyən edir, obrazları adlandırırlar. 2-ci, 3 və 4-cü şəkillər üzrə əsas hadisələr, 5-ci şəkildə isə sonluq hissəyə uyğun olaraq hadisənin nəticəsi üzrə danışirlar.

Şəkillər şifahi müzakirə edildikdən sonra şagirdlər müstəqil olaraq mətn qurub yazırlar. Sonda mətni adlandırırlar. Bu, şagirdlərin şifahi nitqini yazılı nitqə çevirmək bacarığını formalaşdırır.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsinə diqqət yetirməsi tövsiyə olunur.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər cümlənin məzmunundan çıxış edərək buraxılmış sözü tapıb cəmdə işlədirlər.

1. Payızda yarpaqlar (otlar) saralır.
 2. Budaqlara qonmuş quşlar (bülbüllər) cəh-cəh vururdular.
 3. Zəng vurulanda uşaqlar (şagirdlər) sinfə daxil oldular.
 4. Binanın eyvanlarında bayraqlar dalğalanırdı.
- Bu tapşırıq şagirdlərin dil qaydaları üzrə biliklərini möhkəmləndirir və məntiqi təfəkkürünün inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnin planının ardıcılığını bərpa edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnin tərkib hissələrini fərqləndirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Süjetli şəkil üzrə mətn qurub yazır.	Tap. B (dərslük)
Ad bildirən sözlərin tək və ya cəmdə olduğunu müəyyənləşdirir.	Tap. C (iş dəftəri)

5-ci dərs. "İki gül"

- Dərslük: səh. 87-88 • İş dəftəri: səh. 58

Təlim məqsədləri

- Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir (st. 1.2.1).
- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Mətni ucadan oxuyarkən cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir (st. 2.2.1).
- Sözlərin yaxınmənalı qarşılığını müəyyən edir (st. 2.1.2).
- Mətnin giriş, əsas, sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Qayğıkeşlik nədir?" mövzusunda söhbət
2	Danışma	Sualların cavablandırılması; mətnin hissələri üzrə iş
3	Oxu	"İki gül" mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətnin tərkib hissələrinin müəyyən edilməsi
5	Yazı	Mətnin qısa məzmununun yazılması
6	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin yaxınmənalı qarşılığının müəyyən edilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

"Qayğıkeşlik nədir?" mövzusunda söhbət aparılır. "Yolda hadisə" mətni xatırlanır.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin vizual olaraq gördüklərini ardıcılıqla nəql etməklə mətn qurmaq bacarığını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Bu tapşırıqda süjetli şəkil üzrə mətn qurub danışmaq tələb olunur. Mətni danışan zaman şagirdlər şəkillərdə təsvir olunmuş hadisələrin ardıcılığına diqqət etməlidirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə şəkil üzrə mətn qurub danışmaq üçün plan tərtib etməyi tövsiyə edə bilər.

1.2.2 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin şahidi olduğu və ya oxuduğunu mövzu ilə əlaqələndirmək bacarığını inkişaf etdirməkdir. Müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə şagirdlər həyatdan nümunələr gətirməklə dostluq münasibətlərində qayğıkeşlik haqqında danışirlar.

Müəllimin yönəldici sualları:

– *Siz dostunuza qayğı göstərmisinizmi? Bu hadisə necə olub? Bəs sizə dostunuz nə vaxtsa qayğı göstərirmi?*

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslük) Tapşırığın əsas məqsədi oxu prosesi zamanı cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini uyğun səs tonu ilə fərqləndirmək bacarığını inkişaf etdirməkdir. Mətnə olan nəqli, sual (*Ay oğlan, sən nə etdin?*), nida (*Axı o mənim rəfiqəmdir!*) cümlələrini uyğun intonasiya ilə oxumaqla şagirdlər düzgün oxu texnikasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin mətnin tərkib hissələrinə aid bilik və bacarıqlarını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Cavablar: giriş: 4, 7; əsas: 1, 2, 6; sonluq: 3, 5.

Tapşırıq D (dərslük). Məqsəd şagirdlərə mətnin əsas fikrinin mətnin, adətən, sonluq hissəsində müəyyənləşdiyini mənimsətməkdir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətnə aid verilmiş şəkillərin ardıcılığını müəyyən edir və mətnin qısa məzmununu yazır, şəkil üzrə mətn qurub danışır.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər altından xətt çəkilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını seçib yazmalıdırlar. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin söz ehtiyatını möhkəmləndirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şahidi olduğu hadisə haqqında danışır.	Tap. A (dərslük)
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. B (dərslük)
Mətni ucadan oxuyarkən cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.	Tap. C (dərslük)
Verilmiş fikirlərin mətnin tərkib hissələrinə uyğunluğunu müəyyən edir.	Tap. Ç, D (dərslük)
Oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Yaxınmənalı sözləri müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)

fəsil

2

SƏDAQƏT

1-ci dər. "Qar kraliçası" (I hissə)

- Dərslük: səh. 89
- İş dəftəri: səh. 59

Təlim məqsədləri

- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətni hadisələrin ardıcılığına uyğun nəql edir (st. 2.2.5).
- Sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir (st. 2.1.2).
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.3).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Sədaqət" sözü ilə bağlı söhbət
2	Danışma	Situasiya ilə bağlı münasibət bildirilməsi
3	Oxu	"Qar kraliçası" mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətndəki hadisələrin ardıcılığının müəyyən edilməsi, mətnə aid doğru fikirlərin müəyyən edilməsi
5	Söz ehtiyatı	"Söz boğçası" üzrə iş, yeni sözlərin cümlədə işlədilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhəyə "sədaqət" sözünü yazır və sinfə müraciət edir:

– Bu sözü oxuyarkən ağılınıza nə gəldi? Hansı hissləri keçirdiniz?

Şagirdlər vəfa, etibar, dostu sadıq qalmaq və s. söyləməklə sözün mənasını açırlar.

1.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim yönəldici suallar (*Siz dostunuza qarşı kobud davranmısınız mı? Sizcə, kobudluq dostluğa mane ola bilər mi?* və s.) vasitəsilə şagirdləri mövzu ətrafında danışdırmaqla onların münasibətini öyrənir. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin konkret situasiyalarla bağlı münasibət bildirmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün müəllim 7-8 dəqiqə vaxt müəyyən edir. Oxu prosesi şagirdlər tərəfindən səssiz həyata keçirilir. "Qar kraliçası" mətninin səssiz oxusu zamanı şagirdlər hadisələrin hansı ardıcılıqla cərəyan etməsini diqqətdə saxlamalıdırlar. Bu, sonradan şagirdlərin "C" tapşırığını cavablandırmasına da yardımçı olacaq.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Oxu zamanı şagirdlərin mətnin ardıcılığına diqqət yetirməsi bu tapşırığın yerinə yetirilməsinə kömək edəcək. Belə ki, hissələrə bölünmüş mətnə hadisələrin ardıcılığı pozulub. 2-ci hissədəki hadisə 1-ci hissədəkindən əvvəl baş verib. Diqqətlə oxuyan şagird biləcək ki, əvvəl güzgü div tərəfindən düzəldilib (2-ci hissə), sonra qırılıb Kayın gözünə düşüb (1-ci hissə). Beləliklə, diqqətli şagird mətnəki hadisələrin ardıcılığını düzgün müəyyən edəcək. Daha sonra şagirdlərdən bu mətni hadisələrin ardıcılığını nəzərə almaqla nəql etmək tələb olu-

nur. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin oxuduqları mətndəki hadisələrin zaman ardıcılığını müəyyənləşdirmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş fikirlərin mətnə əsasən doğru, yoxsa yanlış olduğunu müəyyən etməklə mətnin məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: 3, 4, 5, 6.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər verilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını “Söz boğçası”ndan seçməklə söz ehtiyatlarını zənginləşdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). **Dil qaydaları ilə inteqrasiya.** Tapşırıq şagirdlərin orfoqrafik qaydalara (cümlənin böyük hərflə başlaması, müvafiq durğu işarəsi ilə tamamlanması, sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi) əməl etməklə düzgün cümlə qurmaq bacarıqlarını və söz ehtiyatını möhkəmləndirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. A (dərslük)
Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur.	Tap. B (dərslük)
Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmununa uyğun olan fikirləri müəyyənləşdirir	Tap. A (iş dəftəri)
Sözlərin yaxınmənalı qarşılığını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)

2-ci dərs. “Qar kraliçası” (II hissə)

• Dərslük: səh. 90-91 • İş dəftəri: səh. 60

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Dinlədiyi mətnlə bağlı analogi həyat hadisələrindən, cizgi filmlərindən misal gətirir, müqayisələr aparır (st. 1.1.1).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Problem” anlayışının izah olunması
2	Oxu. Söz ehtiyatı	“Qar kraliçası” mətninin II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	“Qar kraliçası” mətninə aid sualların cavablandırılması, mətndəki əsas hadisələrin, problemlərin müəyyən edilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

“Qar kraliçası” mətninin 1-ci hissəsində baş verən əsas hadisələr xatırlanır.

Suallar:

1. *Kay və Gerda bağçada oynayarkən nə baş verdi?* 2. *Güzgünün adı güzgüdən fərqi nə idi?* 3. *Güzgü Kaya necə təsir etdi?*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Mətn şagirdlər tərəfindən növbəli oxunur. 2-ci abzasın oxusundan sonra şagirdlərin diqqəti mətnə çəkilməmiş illüstrasiyaya yönəldilir. Hadisənin baş verdiyi zaman (qış), məkan (küçə) təsvir edilir. Şagirdlərə tapşırılır ki, oxu prosesində Kayın başına gələn hadisələrə – üzləşdiyi çətinliklərə (1. Kayın xizəyi kirşədən ayıra bilməməsi. 2. Kayın ürəyinin buza dönməsi. 3. Kayın ailəsini və Gerdanı unutması) diqqət yetirsinlər.

“Xizək” və “kirşə” sözləri mətnə çəkilməmiş illüstrasiyada kirşə və xizəyi göstərməklə izah edilir.

Oxuyub-qavrama

Tapşırıq B (dərslük). Mətnə aid suallar bir-bir şagirdlər tərəfindən səsləndirilir. Mətndən A və C bəndlərinə cavab tapılır. B bəndinin cavabı şəkildən müəyyən edilir. D bəndinin cavabı isə mətnə və şəkildə yoxdur.

Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin məntiq və diqqətini inkişaf etdirməkdir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərdən faktoloji sualları yazılı şəkildə cavablandırmağı tələb edir ki, bu da həm şagirdlərin oxuyub-anlama bacarıqlarını, həm də yazı vərdişlərini möhkəmləndirir.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Bu tapşırığın tələbinə əsasən əvvəl mətnin giriş hissəsi müəyyən edilir (1-ci abzasdakı 3 cümlə mətnin giriş hissəsidir). Qarlı bir günün olması, hər tərəfin donması, Kayın xizək sürməsi kimi məlumatlar sadalana bilər. Sonra mətnin əsas hissəsinin başladığı ha-

disə müəyyənləşdirilir (kirşənin küçədə görünməsi).

Tapşırıq şagirdlərdə mətnin tərkib hissələrini fərqləndirmək bacarığını formalaşdırır.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Məlumatlar oxunur. Şagirdlər Kayın üzləşdiyi problemləri sadalayır (1. Kayın xizəyi kirşədən ayıra bilməməsi. 2. Kayın ürəyinin buza dönməsi. 3. Kayın ailəsini və Gerdanı unutməsi).

1.1.1 Müəllimin oxuduğu dinləmə mətni ilə real hadisələr əsasında “problem” anlayışı daha dərinədən mənimsədir.

Dinləmə mətni

Bir gün ailəməzlə rayondan – gəzintidən qayıdırıd. Qardaşımla mən çox sevincli idik. Xeyli gəzib yorulmuşduq. Evimizə çatıb dincəlmək istəyirdik. Amma qatı dumandan maşını sürmək çətin idi. Atam maşını yavaş-yavaş sürürdü. Birdən maşın palçıqla dolu bir çökəyə düşdü. Maşınımız dayandı. İri palçıq topası maşının qabaq şüşəsinə töküldü. Yol görünməz oldu. Atam maşını birtəhər çökəkdən çıxardı. Şüşəni silmək üçün dəsmal götürüb maşından düşdü. Maşının şüşəsinə sildi, amma palçıq hər tərəfə yayıldı. Atam maşının şüşəsilənini işə saldı. Şüşəsilənin qabında su yox idi. Atam ələcsiz halda dilləndi:

– Vəssalam. Su lazımdır, su da yoxdur. Görəsən, haradan su tapa bilərəm? Gözləyək, gələn maşınları saxlatdırıb soruşaq. Nə bilək, gecə vaxtı maşın olacaq, ya yox?!

Birdən qardaşım Sənan sevincək qışqırdı:

– Ata, mən suyumu içməmişəm, dayan, gətirim.

Sənan cəld su butulkasını gətirib atama verdi. Atam suyu şüşəsilənin qabına tökdü. Şüşəsiləni işə saldı. Şüşəsilən şüşənin üstü ilə sağa-sola gedərək onu tərtəmiz etdi. Artıq yolumuza davam edə bilərdik. Biz çox sevinirdik. Sənan bizi çətinlikdən qurtardı.

Müzakirə. Mətn şagirdlər tərəfindən dinləniləndən sonra müzakirə edilir. Mətnə ailənin hansı çətinliklə üzleşdiyi müəyyən edilir. Mətnə təsvir olunan bu çətinliyin problem olduğu şagirdlərə izah olunur. Onlarda problem barədə təsəvvür formalaşır. Şagirdlər analogi hadisələrdən nümunələr gətirməklə “problem” anlayışını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş mətni müstəqil oxuyaraq mətnə təsvir olunan

əsas problemləri və onların necə həll olunduğunu yazırlar.

Diferensial təlim. “Problem” anlayışının mənimsənilməsində çətinlik çəkən şagirdlərə müəllim mətnlə bağlı faktoloji suallar verməklə (*Rəşad tapşırığı yerinə yetirərkən hansı hadisələrlə üzleşdi? Leyla ona necə kömək etdi?*) mətni qavramalarına kömək edə bilər. Tapşırığın yerinə yetirilməsindən sonra müəllim şagirdlərlə ümumi müzakirə edərək “problem” anlayışı ilə bağlı öyrəndikləri bilikləri ümumiləşdirə bilər.

2.2.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərin hadisələri izləmək, hadisələrin davamını təxmin etmək bacarıqlarını möhkəmləndirir. Həmçinin şagirdlərdə mətnin növbəti hissəsinə maraq oyadır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.	Tap. A, B (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Mətnin giriş hissəsini və həmin hissədə verilən məlumatları müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Hadisələrin davamını təxmin edir.	Tap. Ç (dərslük)
Dinlədiyi mətnlə bağlı analogi həyat hadisələrdən nümunə gətirib müqayisə aparır.	MV-də fəaliyyət
Mətnə problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)

3-cü dərslük. “Qar kraliçası” (III hissə)

• Dərslük: səh. 91 • İş dəftəri: səh. 61

Təlim məqsədləri

- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Dinlədiyi mətni genişləndirərək nəql edir (st. 1.1.1).
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir (st. 2.2.3).
- Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir (st. 1.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Yaxşılıq nədir” mövzusunda söhbət
2	Oxu	Mətnin giriş hissəsinin oxusu
3	Danışma	Mətnin şəkillər üzrə nəql olunması

4	Oxuyub-qavrama	Mətnin ardıcılığının müəyyən edilməsi. Obrazların xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirilməsi. Dinlənən və oxunan mətnin fərqləndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sinfə “Yaxşılıq nədir?” sualı ilə müraciət edir. Şagirdlər mövzu ətrafında müzakirə aparırlar. Yaxşılığa aid müxtəlif mətnlər, nəğillər, cizgi filmləri xatırlanırlar. Yaxşılıq mənəvi dəyər kimi qabardılır.

Oxu. Söz ehtiyatı

Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərdən birinə mətnin giriş hissəsinin ifadəli, hamının başa düşəcəyi tərzdə oxuması tapşırılır. Şagirdlər Gerdanın hissələrini ifadə edən cümlələri müəyyənləşdirirlər (*Gerda Kaya görə narahat idi. O hər gün ağlayırdı*).

1.1.1 Şagirdlərdən birinə mətnin giriş hissəsinin ifadəli, hamının başa düşəcəyi tərzdə oxusu tapşırılır. Oxu prosesi bitdikdən sonra dinləmə mətni müəllim tərəfindən səsləndirilir.

Dinləmə mətni

Gerda sahildəki meşənin kənarı ilə gedirdi. Birdən meşənin kənarında bir kareta gördü. Karetdə şahzadə əyləşmişdi. O, Gerdadan hara getdiyini soruşdu. Gerda isə dostunu axtardığını dedi və şahzadədən atla araba istədi. Şahzadə Gerdaya qəşəng bir at və araba bağışladı. Gerda yoluna davam etdi. Bir az getmişdi ki, qərribə səslər eşitdi. Bu, meşə quldurlarının səsi idi. Onlar Gerdaya yaxınlaşdılar. Qızı arabadan düşürdülər. Quldurlar atı və arabanı aldılar. Gerda yalvarmağa başladı:

– Məni buraxın, mən Kayı tapmalıyam.

Bu zaman quldurların başçısı olan balaca qız Gerdanın səsinə eşitdi. Ona yaxınlaşdı. Gerdanı quldurların əlindən aldı. Quldurbaşı qızın maralı Kayı gördüyünü dedi. Qar kraliçasının Kayı Laplandiyaya apardığını söylədi. Quldurbaşı marala tapşırırdı ki, Gerdanı Laplandiyaya aparsın. Gerda qıza çox təşəkkür etdi və marala minib yola düşdü. Onlar xeyli getdikdən sonra bir qarı ilə qarşılaşdılar, ondan Kayı soruşdular. Qarı Qar kraliçasının Kayı Buz sarayda saxladığını dedi. Onlar qarı ilə sağollaşıb yollarına davam etdilər.

Şagirdlərin, adətən, nəğillərdə rast gəldikləri şahzadə, quldur, quldurbaşı, qarı, kareta sözləri izah olunaraq “Söz boğçası”na əlavə edilir.

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Dinləmə mətni bitdikdən sonra şagirdlər mətnə çəkilmiş illüstrasiyaların ardıcılığını müəyyən edirlər (A, Ç, C, B).

1.1.1 Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Qruplar dərslərdə verilmiş şəkillər və dinləmə mətninə əsaslanaraq mətnin davamını danışirlər. Bu zaman hər qrup bir şəkil üzrə danışarkən mətndəki hadisələrin ardıcılığını nəzərə almalıdır. Məqsəd şagirdlərin dinlədikləri və gördükləri əsasında mətn qurmaq bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərin mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirməsinə yönəlib. Düzgün ardıcılıq: 3, 1, 4, 2.

2.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqda mətndəki obrazları səciyyələndirən xüsusiyyətlər verilib. Şagirdlərdən həmin xüsusiyyətlərə uyğun obrazları müəyyənləşdirmək tələb olunur: 1 – Kay; 2 – Gerda; 3 – Qar kraliçası; 4 – şahzadə; 5 – quldurbaşı; 6 – qarı. Tapşırıq şagirdlərin oxuyub-anlamasını möhkəmləndirir.

1.1.2 Tapşırıq C (iş dəftəri). Müəllim Laplandiya haqqında dinləmə mətnini oxumazdan öncə şagirdlərə tapşırıq ki, mətni dinlədikcə əsas faktlarla bağlı qeydlər götürsünlər.

Dinləmə mətni

Laplandiya Finlandiya ərazisində yerləşir. O, Santa Klausun vətənidir. Burada taxtadan tikilmiş ikimərtəbəli evciklər var. Meşədə gəzişdikcə dovşan, tülkü, başqa vəhşi heyvanlar adamların yanından keçir. Nə insanlar onlardan qorxurlar, nə də heyvanlar insanlardan.

Laplandiyada ilin dörd fəslində də təbii tərəvəzlər, meyvələr var. İnsanlar pendiri, kəsmiyi, qatığı və yağı özləri hazırlayırlar. Laplandiyada insanlar avtomobildən çox, maral və it qoşqu-larından istifadə edirlər. Dünyada ən gözəl Yeni il şənliyi Laplandiyada keçirilir. Hər tərəf işıqlarla, yolkalarla bəzədilir. Hamı Santa Klausun kəndinə axışır.

Daha sonra mətndəki faktlarla bağlı tapşırıq yerinə yetirilir. Tapşırıqda verilmiş 1, 3-cü məlumatlar “Qar kraliçası”, 2, 4, 5, 6-cı məlumatlar isə dinləmə mətnlərinə aiddir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. B (dərslük)
Dinlədiyi mətni genişləndirərək nəql edir.	Tap. C (dərslük)
Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.	Tap. C (iş dəftəri)

4-cü dər. “Qar kraliçası” (IV hissə)

- Dərslük: səh. 92
- İş dəftəri: səh. 62

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir (st. 2.2.3).
- Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Çətinliyə düşən adama kömək etməsinizmi?” mövzusunda söhbət
2	Oxu	“Qar kraliçası” mətninin 4-cü hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Hadisələrin səbəbinin müəyyən olunması, mətnin hissələri üzrə iş
4	Yazı	Sevimli obraza məktubun yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– Çətinliyə düşən adama kömək etməsinizmi?

Şagirdlər sual ətrafında müzakirə aparırlar. Müxtəlif fikirlər səsləndirilir. Kimisə çətinlikdən qurtarmaq, kiməsə yardım etmək mənəvi dəyər kimi qabardılır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətni növbə ilə ucadan oxuyurlar. Tapşırığın əsas məqsədi oxu prosesi zamanı şagirdlərin bütün diqqətini mətnin məzmununa cəlb etməkdir. Oxu

prosesi başa çatdıqdan sonra şagirdlər mətnin sonunda verilmiş sualları cavablandırırlar. Bu sualları cavablandırmaq üçün şagirdlər oxuduqları mətnə hadisələrin səbəbini müəyyən etməyi bacarmalıdırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərə mənəvi dəyər aşılamaqla yanaşı, onlarda oxuduqlarını düzgün dərk etmək bacarığının möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Gerdanın rast gəldiyi adamların ona kömək etməsinin səbəbi kimi qızın sədaqətli və etibarlı dost olması önə çəkilir.

Tapşırıq C (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlər mətndəki əsas fikrə uyğun sözü seçməklə mətnin ideyasını anladıklarını nümayiş etdirirlər. **Cavab:** B – sədaqət.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Qruplarla iş. Tapşırıq əsasən şagirdlər qruplara bölünürlər. Hər qrup “Qar kraliçası” mətninin bir hissəsini nəql edir. Tapşırıq ümumiləşdirici xarakter daşıyır. Əsas məqsəd bir neçə gün ərzində hissə-hissə oxunan mətnin ümumiləşdirilərək nəql olunmasıdır. Bu tapşırıq mətnin həm mövzu, həm də ideya baxımından şagirdlər tərəfindən daha dərinlən dərk edilməsi üçün faydalıdır.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki əsas hadisələrin mətnin hansı tərkib hissəsinə aid olduğunu müəyyən etməklə mətnin tərkib hissələri üzrə biliklərini nümayiş etdirirlər. **Cavab:** 1 – B; 2 – A; 3 – D; 4 – C.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Məqsəd şagirdlərin düşüncələrini yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətn üzrə faktoloji suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Oxuduğu mətndəki obraza məktub yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

5-ci dərs. Cümlənin genişləndirilməsi

• Dərslik: səh. 93 • İş dəftəri: səh. 63

Təlim məqsədləri

- Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir (st. 4.1.6).
- Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sual-cavab əsasında cümlənin genişləndirilməsi
2	Dil qaydaları	Cümlənin genişləndirilməsi. Cümlədən çıxan fikirlərin müəyyən edilməsi
3	Söz ehtiyatı	Nöqtələrin yerinə uyğun sözün yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim lövhəyə “Qar kraliçası apardı?” cümləsini yazır. Şagirdlərə *kimi? haraya?* suallarını verməklə onlardan aldığı cavablar əsasında cümləni genişləndirir. Bununla şagirdlərin diqqəti mövzuya yönəldilir.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq A (dərslik). Tapşırığın şərtinə əsasən şagirdlər verilən cümlədə hansı sualın cavabının olmadığını müəyyənləşdirməlidirlər. “A” və “C” suallarının cavabını cümlədən müəyyən etmək olur. Lakin “B” sualının cavabı cümlədə yoxdur. Bu tapşırıq şagirdlərin oxuyub-qavrama bacarığını inkişaf etdirir.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Müəllim şagirdlərə uyğun gələn sözlər əlavə etməklə cümlənin genişləndirilməsi barədə məlumat verir.

4.1.6 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə etmək üçün cümləni genişləndirmək bacarığı inkişaf etdirilir. Diqqətli şagirdlər qrammatik və semantik baxımdan daha çox uyğun sözlərdən istifadə etməklə cümlələri verilmiş nümunəyə uyğun olaraq genişləndirirlər; məsələn: **Kim?** – *Arif futbol oynadı.* **Harada?** – *Arif məktəbin stadionunda futbol oynadı.* **Kimlə?** – *Arif Səlimlə məktəbin stadionunda futbol oynadı.*

4.1.6 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər oxuduqları cümlədən çıxan fikirləri müəyyənləşdirməlidirlər. Verilən cümlədən “A”, “B”, “D” bəndlərindəki fikirləri anlamaq mümkündür. Amma Kay və Gerdanın səhərlər oynaması haqqında cümlədə heç

bir məlumat yoxdur.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin cümlədən anlaşılan məlumatları müəyyən etmək bacarığını möhkəmləndirir.

“*Sona bu gün də nənəsinin bişirdiyi piroqdan iki dilim yedi*” cümləsindən aydın olur ki, “Nənə əvvəllər də Sonaya piroq bişirib” və “Piroq dilimlərə bölünüb”. Lakin Sonanın meyvəli piroqu xoşlaması, nənənin alma piroqu bişirməsi, piroqun qonaqlar üçün bişirilməsi haqqında cümlədə məlumat verilmir.

Cavab: – 1, 3, 5.

Tapşırıq C (dərslik). **Tapşırıq C (iş dəftəri).** Hər iki tapşırığın əsas məqsədi verbal məntiqi inkişaf etdirməkdir. Nöqtələrin yerinə uyğun sözü yazmaqla şagirdlər məntiqi düşüncələrini nümayiş etdirmiş olurlar; məsələn:

1. *Fərəh ağacdən heyva dərdi.*

Aydındır ki, çiylək və kələm ağacda yetişmir.

2. *Dərzi parçanı kəsmək üçün qayçı götürdü.*

Şagirdlər bilməlidirlər ki, sap, eləcə də iynə ilə parça kəsmək olmaz və ya:

1. *Cavid mətni danışmaq üçün plan tərtib etdi.*

Məlumdur ki, mətni dinləmək və ya oxumaq üçün plana ehtiyac yoxdur.

2. *Hava şaxtalı olduğu üçün Əsmər əlcək geyindi.*

Köynək və ayaqqabı şaxta olmadan geyinilir, əlcəyi isə şaxtalı havada geyinirlər.

4.1.6 Tapşırıq Ç (dərslik). Bu tapşırığın məqsədi şagirdlərin verilmiş qısa cümlələri genişləndirməklə öyrəndiklərini möhkəmləndirməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir.	Tap. A, B (dərslik) Tap. B (iş dəftəri)
Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. C, Ç (dərslik) Tap. A (iş dəftəri)
Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.	Tap. C (dərslik) Tap. A (iş dəftəri)

1-ci dərs. "Herbari üçün albom"

- Dərslik: səh. 94-95 • İş dəftəri: səh. 64

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Başlıq, altbaşlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir (st. 2.2.3).
- Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir (st. 4.1.6).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).
- Sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir (st. 2.1.2).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Qənaət" sözü haqqında təxmin etmə
2	Oxuyub-qavrama	Obrazın səciyyələndirilməsi
3	Söz ehtiyatı	Əksmənalı sözlər
4	Dil qaydaları	-ç ⁴ şəkilçisi ilə yaranan sözlər
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– *Kimsə otaqdan işığı söndürmədən çıxanda ona "işığı söndür" deyirlər. Sizcə, bu nə üçün lazımdır?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Cütlərlə iş. Cütlər

müəyyən vaxt ərzində şəkilləri nəzərdən keçirirlər. Şəkilləri müqayisə edərək ortaq fikrə gəlirlər. Sonda cütlər öz fikirlərini bildirirlər. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərdə "qənaət" anlayışı ilə bağlı təsəvvür formalaşdırmaqdır.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərə öz fikirlərini daha rahat çatdırmaq üçün onlara "qənaət", "israf", "torşer", "su krani" sözlərinin mənası izah olunur. Bu sözlər "Söz boğçası"na əlavə edilir.

"Torşer" – yerdən qoyulan hündür, ayaqlı lampa.

Oxu

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlərin diqqəti

əvvəlcə mətnin adına və mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldilir.

Şəkil əsasında mətnin məzmununu təxmin edirlər. Sonra şagirdlər mətni növbə ilə ucadan oxuyurlar. Oxu prosesi bitdikdən sonra məzmunla bağlı şagirdlərin təxminləri müqayisə edilir.

Oxuyub-qavrama

4.1.6 Tapşırıq C (dərslik).

Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin oxuyub-qavrama bacarığını inkişaf etdirməkdir. Şagirdlər verilmiş cümlədən çıxan fikirləri müəyyən edirlər.

Doğru cavab: 1. Ülkər keçən il də kəndə getmişdi ("hər il" ifadəsinə görə); 4. Ülkər məktəblidir ("yay tətili" ifadəsinə görə); 5. Ülkərin babası şəhərdə yaşamır ("kənddə – babasıgildə" ifadəsinə görə).

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətnlə bağlı doğru fikirləri müəyyənləşdirməklə mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru fikirlər: 2, 4, 5.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslik).

Şagirdlər obrazın hərəkətinə münasibət bildirərkən mətndən faktlar gətirməklə fikirlərini əsaslandırmaqlıdırlar (Türkan qənaətcildir. Eyni zamanda lazım gələndə tez bir vaxtda düzgün qərar qəbul edə bilir və s.).

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər cümlədə ifadə olunan fikrin mətnin ideyasına uyğunluğunu müəyyən edirlər. 1 və 3-cü cümlələr mətndəki əsas fikrə uyğundur.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq D (dərslik).

Şagirdlər mətndə fərqləndirilmiş sözlər arasından əksmənalı söz cütlərini (yeni – köhnə, tökdülər – yığdılar) müəyyən edib yazmaqla söz ehtiyatlarını nümayiş etdirirlər.

2.1.1 Tapşırıq E (dərslik).

Şagirdlər "su" və "suçu" sözlərinin fərqi izah etməyə çalışırlar. Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin diqqəti -ç⁴ hissəciyi ilə yaranan sözlərə yönəldilir.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. -çı, -çi, -çu, -çü hissəciklərinin köməyi ilə yeni sözlərin yaranması haqqında məlumat verilir. Eləcə də bu hissəciklərin ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişməsi və onların köməyi ilə yaranan sözlərin, adətən, peşə bildirməsi nəzərə çatdırılır.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq Ə (dərslik).

Bu tapşırıqda şagirdlər nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözlər yazmaqla cümlələri tamamlayırlar. 1 – qapı; 2 – piano; 3 – dəniz; 4 – güllə.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin yeni söz yaratmaq, həmin sözləri cümlənin tərkibində işlətmək bacarığını möhkəmləndirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir.	Tap. C (dərslük)
Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə məndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür.	Tap. Ç (dərslük)
Sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.	Tap. D (dərslük)
Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir.	Tap. E, Ə (dərslük) Tap. C (iş dəftəri)

2-ci dərs. “Şahinin xahişi”

• Dərslük: səh. 96 • İş dəftəri: səh. 65

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Varlığını əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1).
- Məndəki fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir (st. 2.2.4).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).
- Cümlənin tərkibindəki sözlərlə digər sözlər arasında məna əlaqəsi yaradaraq cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin yönəldici sualının cavablandırılması
2	Danışma	“Daxılınız varmı?” sualı ətrafında söhbət
3	Oxu	“Şahinin xahişi” şeirinin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Şeirin məzmunu və dili üzrə iş
5	Yazı	Məktubun yazılması
6	Dil qaydaları	Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növləri üzrə iş
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– *Pulunuz artıq olanda harada saxlayırsınız?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər daxılıarının olub-olmaması haqqında danışirlar. Müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verir:

– *Daxıla hansı məqsədlə pul yığırsınız? Ən çox nə qədər pul toplaya bilmisiniz? Topladığınız pula nəsa almısınızmi?*

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). “Şahinin xahişi” şeiri müəllim tərəfindən mimika və jestlərdən istifadə edilməklə ifadəli oxunur. Sonra isə şagirdlər müəllimin oxuduğu kimi düzgün səs tonu seçməklə, eləcə də jest və mimikadan yerli-yerində istifadə etməklə şeiri oxuyurlar. Tapşırıqın əsas məqsədi şagirdlərin ifadəli oxu bacarığını təkmilləşdirməkdir.

Oxuyub-qavrama

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər şəkli diqqətlə nəzərdən keçirməklə sualları cavablandırırlar. 1-ci sualın cavabı mətnin adından müəyyən edilir (*Oğlanın adı Şahindir*). 2-ci sualın cavabı mətnə çəkilmiş şəklə əsasən şərh olunur (*Əgər oğlan əlində daxil tutubsa, deməli, ona daxil alınıb*).

1.2.1 Şagirdlər şəkildən istifadə etməklə şəkildəki daxilın rəngini, formasını, ölçüsünü təsvir edirlər. Tapşırıqın əsas məqsədi şagirdlərin diqqətini və vizual oxu bacarığını inkişaf etdirməkdir.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər daxilın faydasını atalar sözündə (“Dama-dama göl olar”) ifadə olunan fikirlə əlaqələndirib əsaslandırırlar:

“*Bir yerdə su dama-dama (damcılayaraq) göl yaratdığı kimi, qəpiklər də bir-bir daxilə atıldıqca göl kimi böyüyür, çoxalır*”.

Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər “daxılın dost köməyi” ifadəsini şərh edirlər: daxil pulun saxlanılması üçün ən etibarlı yerdir, o sanki sədaqətli dost kimi ona atılan pulu qoruyub-saxlayır və s. fikirlər səsləndirilir. Tapşırıqın məqsədi şagirdlərdə məcazi mənalı ifadələri anlamaq və izah etmək bacarığı formalaşdırmaqdır.

2.2.4 Tapşırıq Ə (dərslük). Şagirdlər qənaətcil olmağın faydaları haqqında həyatda müşahidə etdiklərindən nümunələr söyləməklə fikirlərini əsaslandırmaqladırlar.

Yazı

Tapşırıq E (dərslük). Şaquli integrasiya. Bu tapşırığın tələbinə görə şagirdlər şeirdəki nəzm parçalarını verilmiş cümlələrlə uyğunlaşdırıb həmin misraları köçürməlidirlər.

Cavab:

1. *Qənaəti sevnələr*
Düşməzlər heç vaxt dara.
2. *Pulu düz xərcləməsək,*
Bilmərik getdi hara.
3. *Qənaətim artdıqca*
İsrafçılıq yox olar.

3.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər nəzmlə yazılmış mətni nəsrə çevirərək məktub şəklində yazmaqla yazılı nitq bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə qrammatik normalara uyğun yazmaq (durğu işarələrindən düzgün istifadə etmək bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq F (dərslük). Qruplarla iş. Bunun üçün sinif dörd qrupa ayrılır, hər qrupa "daxıl" sözünü cümlənin məqsəd və intonasiyaya uyğun hər hansı bir növündə cümlədə işlətmək tapşırılır. Bunun üçün onlara üç dəqiqə vaxt verilir. Cümlələr vərəqlərə yazılaraq lövhədən asılır.

4.1.6 Tapşırıq G (dərslük). Tapşırığın şərtinə görə şagirdlər verilən cümləni əlavə sözlərin köməyi ilə genişləndirməlidirlər; məsələn:

- Anam daxil aldı.*
Anam dünən daxil aldı.
Anam dünən mağazadan daxil aldı.
Anam dünən mənə mağazadan daxil aldı.
Anam dünən mənə mağazadan qırmızı daxil aldı və s.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir.	Tap. C (dərslük)
Mətndəki fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir.	Tap. Ç, D, Ə (dərslük)
Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. F (dərslük) Tap. B (iş dəftəri)
Cümləni genişləndirir.	Tap. G (dərslük)

3-cü dərs. "Ağıllı daxil" (I hissə)

- Dərslük: səh. 97-98
- İş dəftəri: səh. 66

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st.1.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir (st. 1.2.1)
- Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdüür (st. 1.2.2).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (2.2.5).
- Mətnə öz əksini tapmış fakt və hadisələri müəyyən edir (st. 2.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Əvvəlki obrazların xatırlanması
2	Danışma	Sual ətrafında müzakirə
3	Oxu	"Ağıllı daxil" mətninin oxusu
4	Danışma	Mətnin davamının təxmin edilməsi
5	Oxuyub-qavrama	Mətnə aid sualların cavablandırılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin "Qənaət" fəslində tanış olduqları obrazları (Türkan, Ülkər, Şahin) xatırladır. Həmin obrazların xarakterik xüsusiyyəti (qənaətcil olmaları) yada salınır.

Danışma

1.2.1. Tapşırıq A (dərslük). "Sizcə, daxil insanın qənaətcil olmasına kömək edirmi?" sualı ətrafında müzakirə aparılır. Şagirdlər müxtəlif fikirlər səsləndirirlər. Müəllim çalışmalıdır ki, hər kəs sualı cavablandırarkən fikrini əsaslandırсын.

Oxu

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırığın tələbinə əsasən şagirdlər növbə ilə mətnin səslə oxusunu həyata keçirirlər. Oxu prosesi bitdikdən sonra mətndəki əsas obraz müəyyən edilir.

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətndəki əsas obraza – Sevdaya öz münasibətlərini ifadə edirlər. Onun hər gördüyünü aldırması – israfçı olması Sevdanın mənfi xüsusiyyəti kimi müzakirə edilir. Şagirdlər onun müsbət xüsusiyyətlərini də (şən, dərslərini yaxşı oxuyan) sadalayır. Mətnin mövzusu şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun olduğu üçün şagirdlər Sevdanın xüsusiyyətini analiz etdikcə özləri üçün də müəyyən nəticələr çıxarırlar.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırığın məqsədi şagirdlərin mətndən oxuduğu və vizual olaraq gördüyü hər hansı bir əşyanı təsvir etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir.

Şagirdlər daxılı təxminən belə təsvir edə bilərlər:

“Oyuncaq meymun formasındadır, sinəsinə monitor bərkidilib, qarşısında klaviatura yerləşdirilib, qəhvəyi rəngdədir, içinə pul atanda monitor işıqlanır, üstündə yazılar görünür və daxıldan səs gəlir”.

1.2.2 Tapşırıq D, E (dərslük). Tapşırıqlar şagirdlərin analiz etmək, müəyyən bir situasiya ilə bağlı fikir yürütmək, hadisələrin sonunu təxmin etmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər atanın Sevdaya daxil almaqda məqsədini (*Qızına qənaət etməyi öyrətmək istəyir*) müəyyən edirlər.

“E” tapşırığında şagirdlər “pulu idarə etmək” ifadəsini “pulu düzgün xərcləmək”, “puldən düzgün istifadə etmək” və s. kimi izah edirlər. Daxılın işlənmə prinsipini öz təxəyyüllərinə uyğun təxmin edib söyləyirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirərkən yenidən mətndəki faktları nəzərdən keçirir, Sevdanın yaşını təxmin edirlər (*Əgər Sevda ikinci sinifdə oxuyursa, 7 yaşı olar. Həm də Sevda şagirdlərlə yaşıddır.*).

1.2.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlərin qrafik təsviri ifadə etmək bacarığı inkişaf etdirilir. Şagirdlər daxılın monitorunda göstərilən qrafik informasiyanı belə ifadə edə bilərlər:

– *Daxılda səksən qəpik var.*

2.2.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıqda hadisələrin nəticəsi verilib. Şagirdlər hadisələrin səbəblərini müəyyən etməklə mətnin məzmunu ilə bağlı ümumiləşdirmələr edir və mətni anladıqlarını nümayiş etdirirlər; məsələn: **nəticə** – *Ata Sevdaya daxil aldı; səbəb* – *Sevda pulu düzgün xərcləyə bilmirdi; nəticə* – *Sevda qəpikləri daxıla atanda təəccübləndi; səbəb* – *Daxıldan səs gəlirdi.*

2.2.3 Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlər mətndəki fakt və hadisələri analiz edərək oxuyub-qavrama bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Aşağıdakı sualların cavabı mətnə yoxdur:

Sevda hansı şəhərdə yaşayır? Sevdanın atasının adı nədir? Ata daxılı neçəyə aldı?

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. C (dərslük)
Varlığın əlamətlərini sadalamaqla təsvir edir.	Tap. Ç (dərslük)
Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür.	Tap. D, E (dərslük)
Qrafik informasiyanı (sxemi) sözlə ifadə edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. C (iş dəftəri)
Mətnə öz əksini tapmış fakt və hadisələri müəyyən edir.	Tap. Ç (iş dəftəri)

4-cü dər. “Ağıllı daxil” (II hissə)

• Dərslük: səh. 98-100 • İş dəftəri: səh. 67

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətndəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir (st. 2.2.4).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sual ətrafında söhbət
2	Oxu	“Ağıllı daxil” mətninin davamının oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki hadisələrin ardıcılığının, səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyən edilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– *Siz qələm, karandaş və s. dərs əşyalarının təzəsini almağa nə zaman ehtiyac duyursunuz?*

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Müəllim şagirdlərə hər abzasın oxusundan sonra suallar verməklə onların diqqətlə oxumalarına nəzarət edir. Oxu prosesində şagirdlərə tanış olmayan sözlər izah edilir. “Söz boğçası”na əlavə olunur. Şagirdlər daxılın

xüsusiyyətlərini (*robot daxil ünsiyyət qura bilir, pul çıxarmaq üçün razılıq verəndə yaşıl işıq yanır, saxladığı məbləği göstərə bilir* və s.) sadalayır, öz münasibətlərini bildirirlər.

Oxuyub-qavrama

Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər Sevdanın daxil-dan pul çıxarmaq istəməsinin səbəbini (qələmyonan almaq) müəyyənləşdirməklə bu istəyə daxilin adekvat reaksiyasını izah edirlər.

Müəllim əlavə sual verir: – *Bəs sizcə, Sevdanın qələmyonanı qırılmasa idi, təzə bir qələmyonan istəsə idi, daxil ona pul verəcəkdimi?*

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər sual ətrafında müzakirə aparır və belə nəticəyə gəlirlər ki, daxil Sevdanın pulu nə məqsədlə istədiyini soruşmaq-la onu yoxlayır, Sevdanın həmin pula doğrudan da ehtiyacı olduğunu öyrənmək istəyirdi.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər müəyyən-ləşdirirlər ki, Sevdanı pulun qalığını daxilə atdığı üçün atası tərifi-lədi. Sevdanın bu hərəkətinə münasibət bildirməklə şagirdlər obrazları səciy-yləndirmiş olurlar.

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlərdən verilmiş cümlələri mətnin ardıcıl-lığına uyğun nömrələmək tələb olunur. Cavab: 5,1, 3, 4, 2.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər məndəki hadisələr arasında səbəb və nəticəni müəyyən-ləşdirərək cümlələri tamamlayırlar.

1. qələmyonan almaq istəyirdi.
2. qələmyonan qırılmışdı.
3. Sevdanın hərəkətini bəyənmişdilər.

1.2.1 Tapşırıq E (dərslük). Bu tapşırıqın tələ-binə əsasən məndən daxilin monitorunda görü-nən qrafik inforasiyaya uyğun gələn cümləni müəyyənləşdirmək lazımdır. **Cavab:** *Ata Sevdanı tərifləyib daxilə 50 qəpik atdı.*

Tapşırıq C (iş dəftəri). Riyaziyyatla inteq-rasiya. Tapşırıqın tələbinə görə şagirdlər məndə verilmiş ədədləri nöqtələrin yerinə sözlə ifadə edərək yazmalıdırlar.

Tapşırıq D (dərslük). Riyaziyyatla inteqrasiya. Bu tapşırıqlarda şagirdlərdən situasiyaya uyğun misallar qurmaq və onu həll etməklə verilmiş nü-munə əsasında sualları cavablandırmaq tələb olunur.

$$20 \text{ qəp.} + 20 \text{ qəp.} = 40 \text{ qəp.};$$

$$40 \text{ qəp.} + 50 \text{ qəp.} + 40 \text{ qəp.} = 1 \text{ man. } 30 \text{ qəp.}$$

Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Riyaziyyatla inteqra-siya. Bu tapşırıqın yerinə yetirilməsi üçün şagird-lər müxtəlif misallar qururlar; məsələn:

$$50 + 10 = 60; 10 + 10 + 10 + 10 + 20 = 60;$$

$$20 + 20 + 10 + 10 = 60 \text{ və s.}$$

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Məndəki məlumatlarla bağlı sual-lara cavab verir.	Tap. B, C (dərslük)
Məndəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir.	Tap. Ç (dərslük)
Məndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Qrafik informasiyanı mətnlə əlaqələndirir.	Tap. E (dərslük)

5-ci dərs. “Ağıllı daxil” (III hissə)

- Dərslük: səh. 100-102 • İş dəftəri: səh. 68

Təlim məqsədləri

- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxu-yur (st. 2.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarak-teri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Məndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Fakt və hadisələrin məndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək məndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sual ətrafında müzakirə
2	Oxu	“Ağıllı daxil” mətninin davamının oxu-su
3	Oxuyub-qavrama	Məndəki hadisələrin ardıcılığının, səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyən edilməsi
4	Söz ehtiyatı	Yeni sözlər üzrə iş
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Tapşırıq A (dərslük). Müəllim sinfə müraciət edir:

– *Uşaqlar, təsəvvür edin ki, yoldaşlarınızda*

olan hər hansı bir əşya çox xoşunuza gəlir, onu almaq sizə çətin deyil, amma sizin ona ehtiyacınız yoxdur. Necə hərəkət edərdiniz: ehtiyacınız olmasa da, alardınız, yoxsa “buna ehtiyacım yoxdur” deyib almaq istəməzdiniz?

Müzakirə şagirdləri mətnin davamını oxumağa həvəsləndirir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim mətnin səssiz oxusu üçün müəyyən vaxt ayırır. Mətn şagirdlər tərəfindən fərdi qaydada oxunur. Oxu prosesinə ayrılan zaman bitdikdən sonra şagirdlər Sevdə və daxil obrazlarına öz münasibətlərini bildirirlər. Mətnin səssiz oxunması şagirdlərin sərbəst şəkildə oxuyub-qavrama bacarığını möhkəmləndirir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). “Nə üçün daxil xətkəş almaq üçün pul vermədi” sualı şagirdlər tərəfindən “Çünki Sevdanın xətkəşi var idi”, “Sevdanın xətkəşə ehtiyacı yox idi” və s. şəkildə cavablandırılır.

2.2.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər Sevdanın karakterində müşahidə etdikləri digər xüsusiyyətlər haqqında danışmaqla obrazı səciyyələndirirlər; məsələn: “Sevdə səhvini etiraf etməyi bacarandır, insanlara diqqətcildir (anasının ad günündə ona hədiyyə alır)”. Bununla şagirdlərin obrazları təhlil etmək bacarığı inkişaf etdirilir.

2.2.4 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər mətndən Sevdanın puldan düzgün istifadə etməsini təsdiqləyən faktlar gətirməklə fikirlərini əsaslandırırlar.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda hadisələrin mətnin hansı tərkib hissələrinə uyğun gəldiyi soruşulur. 1-ci cümlə “Sonluq”, 2-ci cümlə “Giriş”, 3-cü, 4-cü cümlələr isə “Əsas” hissəyə aiddir. Şagirdlər bu uyğunluğu müəyyən etməklə mətnin tərkib hissələrini fərqləndirmək bacarığını möhkəmləndirirlər.

2.2.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş cümlələri mətnin ardıcılığına uyğun nömrələməklə mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. Cümlələrin ardıcılığı belə olmalıdır: 2, 4, 3, 1, 5

Tapşırıq E (dərslük). Şagirdlər bu tapşırıq vasitəsilə “istək” və “ehtiyac” anlayışlarını fərqləndirirlər. Tapşırığın cavabı belədir: 1A, 2B – İSTƏK; 1B, 2A – EHTİYAC.

Söz ehtiyatı

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər “istək” və “ehtiyac” anlayışlarını öz nümunələrində fərqləndirə bildiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. C, Ç (dərslük)
Mətdən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.	Tap. D (dərslük)
Mətdə fakt və hadisələrin aid olduğu hissələri müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətdəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.	Tap. C (iş dəftəri)

6-cı dər. “Ağıllı daxil” mətni üzrə ümumiləşdirmə

- Dərslük: səh. 102
- İş dəftəri: səh. 69

Təlim məqsədləri

- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st.1.2.2).
- Mətni tərtib etdiyi plan əsasında nəql edir (st. 2.2.3).
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir (st.2.2.3).
- Tanış atalar sözlərindən mətdəki əsas fikrə uyğun olanını seçir (st. 2.2.4).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st.3.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mənfi xüsusiyyətin müəyyən olunması
2	Danışma	Mənfi xüsusiyyətlərin dəyişdirilməsi barədə söhbət
3	Oxuyub-qavrama	Mətdəki problemin müəyyənləşdirilməsi, mətn üzrə plan tərtib edib danışma
4	Yazı	Mövzu haqda kiçik mətnin yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə tapşırır:

– Mənfi hesab etdiyiniz bir xüsusiyyətinizi yazın.

Danışma

1.2.2. Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər dəyişmək istədikləri mənfi xüsusiyyətlərini söyləyir və bunu necə aradan qaldıracaqları barədə düşünüb danışırlar. Müəllim mənfi xüsusiyyətləri (əşəbilik, küsəyənlik, lovğalıq, israfçılıq, tənbəllik və s.) şagirdlərə xatırlatmaqla həmin xüsusiyyətlərin özlərinə aid olub-olmamağı barədə təhlil aparmaqda onlara kömək edir. Tapşırıq şagirdlərdə özünə tənqidi yanaşma, xasiyyətindəki qüsurları görmək və etiraf etmək bacarığı formalaşdırır. Bundan başqa, şagirdlər qüsurlardan xilas olmaq yolları barədə düşünməklə özlərini müsbət tərəfə dəyişmək üçün həvəslənirlər.

2.2.3. Tapşırıq B (dərslük). Qruplarla iş. Tapşırıq əsasən şagirdlər 3 qrupa bölünürlər: hər qrup mətnin bir hissəsinə aid plan tərtib edir və mətnin məzmununu ümumiləşdirərək plan əsasında danışır; məsələn:

1-ci qrup – I hissə

- 1) Ailənin sevimlisi
- 2) Valideynlərin narahatlığı
- 3) Atanın hədiyyəsi
- 4) Danışan Kinq-Konq

2-ci qrup – II hissə

- 1) Qırılan qələmyonan
- 2) Yaşıl işıq
- 3) Pulun qalığı
- 4) Atanın razılığı

3-cü qrup – III hissə

- 1) Sevdanın istəyi
- 2) Qırmızı işıq
- 3) Küsəyən qız
- 4) Əvəzsiz dost

Bir qrup mətnin özünə aid hissəni danışarkən digər iki qrup həmin hissə üzrə suallar düşünür, sonra həmin sualları danışan qrupa ünvanlayır. Beləliklə, hər qrup özünə aid olan hissəni daha yaxşı mənimsəyir və nəticədə bütün sinif mətni nəql etməklə yanaşı, həm də dərs prosesində aktivlik nümayiş etdirmiş olur.

Oxuyub-qavrama

2.2.3. Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq sxem şəklində təqdim olunub. Sxemdə "Ağıllı daxil" mətnində yaranan problemlə bağlı suallar öz əksini tapıb.

Mətnin əsas hissəsindəki problem: israfçılıq. Problemin bağlı olduğu obraz: Sevdə.

Problemin həllinə kömək edən obraz: Sevdənin atası.

Problem necə həll olundu: Sevdanın atası Sevdəyə robot-daxıl aldı. Həmin daxil Sevdəyə pulu idarə etməyi öyrətdi.

Problemin həlli nə ilə nəticələndi: Sevdə pulu qənaət etməyi bacardı.

Bu tapşırıq şagirdlərin mətndəki problemləri müəyyənləşdirmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər problemi, problemin həlli yollarını, problemin mərkəzində duran və onun həllinə çalışan obrazları müəyyən etməklə sualları cavablandırırlar. Tapşırıqın əsas məqsədi şagirdlərin təfəkkürünü və şifahi nitq bacarığını möhkəmləndirməkdir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıqın şərtinə görə şagirdlər "Ağıllı daxil" mətninin hər bir hissəsində yaranan problemi müəyyənləşdirməli və cədvəlün uyğun hissəsində qeyd etməlidirlər.

I hissədəki problem: Sevdanın israfçı olması;

II hissədəki problem: qələmyonanın qırılması;

III hissədəki problem: daxilın pul verməməsi.

2.2.4. Tapşırıq Ç (dərslük). "İşləməyən dişləməz" atalar sözünün mətnin ideyasına uyğun olmadığını müəyyən etməklə şagirdlər mətndəki əsas fikri anladıklarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər bilməcəni həll etməklə qənaət haqqında atalar sözünü müəyyənləşdirib yazırlar ("Qənaət edən ac qalmaz").

Yazı

3.1.3. Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər qənaətcil olub-olmadıqları barədə təhlil aparır, özləri haqda fikirlərini yazırlar. Tapşırıq şagirdlərin yazılı nitq bacarığını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Mətni tərtib etdiyi plan əsasında nəql edir.	Tap. B (dərslük)
Mətdəki problemi müəyyən edir.	Tap. C (dərslük) Tap. A (iş dəftəri)
Tanış atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun olanını seçir	Tap. Ç (dərslük)
Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.	Tap. D (dərslük)

7-ci dərs. Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqlar

• Dərslik: səh. 103 • İş dəftəri: səh. 70

Təlim məqsədləri

- Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları fərqləndirir (st. 4.1.5).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqlar barədə söhbət
2	Dil qaydaları	Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqların müəyyənləşdirilməsi
3	Söz ehtiyatı	Verilən izahlara aid sözlərin müəyyən edilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə sinifdə olan bəzi əşyaları (kitab, marker, qələm və s.) gətirməyi tapşırır. Şagirdlər müəllimin istədiyi əşyaları müəllimə verdikdən sonra o söyləyir:

– *İndi isə mənə ağıl, arzu, ehtiyac gətirin.*

Müəllim bununla şagirdlərə izah edir ki, dilimizdə olan bəzi sözlər gözlə görünməyən varlıqları ifadə edir. Həmin varlıqların ölçüsü, forması, rəngi və s. olmur.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər verilmiş sözlərin ifadə etdiyi varlıqları (sevinc, istək, ehtiyac) şəkildə təsvir etməyin mümkün olmadığını müəyyənləşdirirlər.

"Bunları bilməliyəm" rubrikası. Rubrikada gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqlar haqqında verilmiş məlumat izah olunur.

4.1.5 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları qruplaşdırmaqla yeni anlayışları mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq C (dərslik). Yazı ilə integrasiya. Tapşırıq yeni anlayışların mənimsədilməsinə kömək edir. Şagirdlərdən nöqtələrin yerinə mötərizədə verilmiş iki sözdən birini – gözlə görünən varlıq bildirən sözü seçməklə cümlələri tamamlayıb köçürmək tələb olunur; məsələn:

– *Bu kitab çox maraqlıdır.*

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şaquli integrasiya. Bu

tapşırığın tələbinə görə şagirdlər verilmiş cümlədən ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri seçib yazırlar. Tapşırığın məqsədi qazanılmış biliklərin daha da möhkəmləndirilməsidir.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şaquli integrasiya. Şagirdlər nöqtələrin yerinə gözlə görünən varlıqların adını bildirən sözlər yazmaqla yeni mövzunu mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər (məsələn: beş karandaş, iki ağac, üç boşqab, altı vərəq).

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığın tələbinə əsasən şagirdlər verilən izahlara uyğun olan sözləri müəyyən etməli, eləcə də həmin sözlərin ifadə etdiyi varlıqların gözlə görünüb-görünmədiyini qeyd etməlidirlər. Tapşırıq şagirdlərin söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə, həmçinin yeni öyrədilən filoloji anlayışların mənimsədilməsinə yönəlmişdir.

Tapşırıq Ç (dərslik). Qruplarla iş. Müəllim şagirdləri 4 qrupa bölür. Hər qrupa iki söz təqdim edir və həmin sözlərin ifadə etdiyi varlıqları təsvir etməyi tapşırır.

1-ci qrup: *qorxu, təəccüb*

2-ci qrup: *kədər, qələbə*

3-cü qrup: *yuxu, birlik*

4-cü qrup: *fikir, sülh*

Şagirdlər sözlərin yaratdığı təəssürata uyğun təsvirlər çəkməyə cəhd edirlər. Sözlərin mənasını vizual olaraq təsvir etməyə çalışırlar. Tapşırıq şagirdlərin düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları fərqləndirir.	Tap. B, C (dərslik) Tap. B (iş dəftəri)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. C (iş dəftəri)

8-ci dərs. Ümumiləşdirici dərs

• Dərslik: səh. 104 • İş dəftəri: səh. 71

Təlim məqsədləri

- Mətni hissələrə ayıraraq plan tərtib edir (st. 2.2.3).
- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir (st. 4.1.6).
- Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları fərqləndirir (st. 4.1.5).

• Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə üzrə ümumiləşdirici suallar
2	Oxuyub-qavrama	“Pişik və Gəlincik” mətni üzrə iş
3	Dil qaydaları	Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqların müəyyənləşdirilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– *Mətnin giriş hissəsində nədən danışılır? Mətndəki problem hansı hissədə öz əksini tapır? Əsas hadisələr mətnin hansı hissəsində baş verir? Mətnin sonluq hissəsi ilə bağlı nə deyə bilərsiniz?*

Oxuyub-qavrama

2.2.3. Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərə tapşır ki, mətni oxuya-oxuya hadisələrin ardıcılığına diqqət yetirsinlər. Hər abzasın sonunda ümumiləşdirmə aparıb planın tərtibi üçün başlıqlar düşünsünlər. Şagirdlər növbə ilə mətni oxuyurlar. Hər abzas bitdikdən sonra müzakirə yolu ilə mətnin planı üçün başlıqlar hazırlanır. Plan lövhədə yazılır.

1. *Pişiyin yuvası, bağcadakı pişik və s.*
2. *Pişiyin gəlinciyi tapması, tapılan gəlincik, pişiyin gəlinciyi evə aparması və s.*
3. *Qızın pişiyi axtarması, ananın qızı danlaması, ağlayan qız və s.*
4. *Pişiyin qızgılə gəlməsi, pişiyin gəlinciyi qıza gətirməsi və s.*
5. *Qızın sevinci, qızın gəlinciklə oynaması və s.*
6. *Yeni dostlar, pişiyin dost qazanması və s.*

Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər mətn üzrə plan qurmaq bacarığını inkişaf etdirirlər. Sonda şagirdlər mətni plan üzrə nəql edirlər.

2.2.3. Tapşırıq B (dərslik). Tapşırığın tələbinə

görə şagirdlər mətnin tərkib hissələrini onlara verilən adlarla uyğunlaşdırmalıdır. **Cavab:** giriş hissə – “Bağçada yaşayan pişik”; Əsas hissə – “Düzgün qərar”; Sonluq hissə – “Yeni dostlar”.

Şagirdlər bu tapşırığı yerinə yetirməklə mətnin tərkib hissələri haqqında öyrəndiklərini daha da möhkəmləndirirlər.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda verilən sualı təxminən belə cavablandıra bilirlər: *Qızın ağlaması pişiyə pis təsir etdi. Düşündü ki, gəlinciyin əsl sahibi qızıdır. Gəlinciyi qıza vermək daha ədalətli qərardır və s.*

2.2.3. Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Müəllim şagirdlərə mətni diqqətlə oxumağı tapşır. Şagirdlər mətni oxuduqdan sonra mətndəki problemin 3-cü cümlədə (*Birdən külək Nigarın papağını uçurdu*) əks olunduğunu müəyyən edirlər.

2.2.3. Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin mətnin tərkib hissələri ilə bağlı bölmədə öyrəndikləri bilikləri ümumiləşdirilir.

Düzgün cavab: giriş hissə – 1, 2; əsas hissə – 3, 4, 5, 6, 7; sonluq hissə – 8.

Dil qaydaları

4.1.6. Tapşırıq Ç (iş dəftəri). Şagirdlər mətnin üçüncü cümləsinə (*Birdən külək Nigarın papağını uçurdu*) aid olmayan fikri (Nigar papağını tuta bildi) müəyyən edirlər.

4.1.5. Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər *gəlincik, küçə, nimçə, süd* sözlərinin gözlə görünən varlıqları bildirdiyini müəyyənləşdirməklə həmin sözləri cümlələrdə işlədirlər.

Tapşırıq D (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin gözlə görünən və görünməyən varlıqları bildirən sözlər üzrə bilikləri ümumiləşdirilir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni hissələrə ayıraraq plan tərtib edir.	Tap. A (dərslik)
Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir.	Tap. B (dərslik) Tap. C (iş dəftəri)
Mətndəki problemi müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Cümlədəki fikrə uyğun olmayan məlumatı müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (iş dəftəri)
Gözlə görünən və gözlə görünməyən varlıqları fərqləndirir.	Tap. Ç (dərslik) Tap. D (iş dəftəri)

BÖLMƏNİN İCMALI

Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	- Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışma, şagirdlərin mövzu üzrə şifahi təqdimatı - Dinlənən və ya oxunan mətnin təxəyyülə uyğun dəyişdirilməsi və ya davam etdirilməsi - Mətnin plana uyğun nəql edilməsi
	Söz ehtiyatı	Dilək, yuvarlamaq, imarət, bar, sübh, minarə, ox-kaman, bağrı yarılmaq, lələk, xəyalpərəst, çaxnaşma, ödəmək, məyus, ləpir, and-aman eləmək, kamal, girdə, müşahidə, vəzir, məkrli, talan eləmək, tədbir, inişil, çapar, tabe olmaq, fəth etmək, yerləyeksan etmək Frazeoloji birləşmələr: daşı daş üstə qoymamaq, bəxtindən küsmək, qəhqəhə çəkmək, mühasirəyə almaq, aradan götürmək, keşik çəkmək
	Oxu	- Dinləyicinin başa düşəcəyi tərzdə, aydın oxuyur - Başlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu dəyərləndirir - Obrazların səciyyələndirilməsi - Səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyənləşdirilməsi
	Yazı	- Oxunan mətnin plan əsasında qısa məzmununun yazılması - Rəy yazılması - Şəkil və ya plan əsasında təsviri mətnin yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	- Cümlənin əsası - Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və inkarda işlənməsi
	Filoloji anlayışlar	- Qaravəllilər - Nağıl obrazları
Kompetensiyalar		Şifahi xalq yaradıcılığı, real və ya mifik, mənfi və müsbət obrazlarla tanışlıq, şəxsiyyətin formalaşmasında zəruri olan xarakterik cəhətlərin fərqləndirilməsi

V bölmənin “Nağıl obrazları” adlı fəslində şagirdlərə Azərbaycan xalq nağıllarından “Uçan xalça” və “Məlikməmməd” nağılı təqdim edilməklə bərabər, onlara müsbət və mənfi, real və sehrli nağıl obrazları haqqında da məlumat verilir.

Bölmənin ikinci fəslindəki mətnlərdə güclü təxəyyülə, nağıl uydurmaq bacarığına malik uşaq obrazları verilib. Şagirdlərə yalnız gözəl, insanlara xeyir gətirəcək xəyallarla yaşamaq, özünə, ətrafdakılara ziyan vura biləcək yalanlardan uzaq olmaq tövsiyə edilir.

Bölmənin üçüncü fəslində ağılin, zəkanın gücündən bəhs edən mətnlər təqdim olunur.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

• Məndəki obrazları sadə formada təhlil edir, onlara münasibət bildirir.

• Hüsrxət normalarına uyğun yazır.

• Sözləri hecalamadan, bütöv tələffüz etməklə oxuyur.

• Sadə təqdimatlar edir.

Mənim səmədə çətinlik doğuran məsələlər:

• Şəkil üzrə təsviri mətnin (nağılın) yazılması.

• Cümlənin əsasının müəyyənləşdirilməsi.

Bu bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vasitələr:

• Əvvəlcədən hazırlanmış sual kartları.

• Nağıl obrazlarının şəkli.

• Nağıllara çəkilmiş cizgi filmləri.

fəsil 1 NAĞIL OBRAZLARI

1-ci dərs. “Uçan xalça” (I hissə)

• Dərslik: səh. 6-8

• İş dəftəri: səh. 2

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur (st. 2.2.1).
- Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək və s.) müəyyən edir (st. 2.2.2).
- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlar və ya sual cümlələri ilə ifadə edir (st. 2.2.3).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətnlə bağlı düşüncələrini ifadə edir (bəyəndim, bəyənmədim, yazığım gəldi, təəccübləndim) və əsaslandırır (st. 1.2.2).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

• **Köməkçi vasitələr (təchizat):** müxtəlif nağıl kitabları.

• **Qeyd:** Bu dərsin məktəbin kitabxanasında keçirilməsi daha məqsədəuyğundur.

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Nağıl kitablarının seçimi
2	Danışma	Bölmə titulundakı şəkil və suallar üzrə iş
3	Oxu. Söz ehtiyatı	Qaravəllinin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Müəllifin məqsədinin müəyyənləşdirilməsi
5	Oxu. Söz ehtiyatı	“Uçan xalça” nağılının I hissəsinin oxusu
6	Oxuyub-qavrama	Mətnin abzasları üzrə iş
7	Danışma	Debat
8	Yazı	Mətnin qısa məzmununun yazılması
9	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Bu dərsin əvvəlində şagirdləri məktəb kitabxanasına aparmaq tövsiyə olunur. Şagirdlər kitabxanadan hər hansı bir nağıl kitabı seçirlər. Daha sonra sinifdə həmin kitabın cildinə və nağıla çəkilmiş illüstrasiyalara baxaraq nağılın məzmununu təxmin edirlər. Müəllim yönəldici

sualların köməyi ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

– Siz nə üçün məhz bu kitabı seçdiniz?

Şagirdlər seçimlərinin səbəbini izah edirlər. Onlar seçdikləri kitabı həftə ərzində oxumaq üçün evə götürə bilirlər. Sərbəst saatlardan biri həmin kitablar üzrə işə həsr oluna bilər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti titul səhifəsində verilmiş şəkillər əsasında yerinə yetirilir. Şagirdlər tapşırıqdakı suallara cavab verməklə şəkildə gördüklərini təsvir edir, mövzu ilə bağlı müzakirədə iştirak edirlər. Müəllim şagirdləri danışma fəaliyyətinə həvəsləndirmək üçün mövzunu onların şəxsi həyatı ilə əlaqələndirir:

- Siz hansı nağılları oxumusunuz?
- Nağılı oxumağı, yoxsa dinləməyi xoşlayırsınız?

Müəllimin nəzərinə! Titul səhifəsində verilmiş şəkillər sehrli nağıl obrazları haqqında ümumi təsəvvür yaradır. Burada uçan oğlan C.M.Barrinin “Piter Pen”, superisi isə H.X.Andersenin “Kiçik superisi” nağılındandır. Digər obrazlarla şagirdlər bu bölmədə tanış olacaqlar.

Daha sonra müəllim kiçikhəcmli bir nağıl danışır. Nağıla qaravəlli ilə başlayır. Danışarkən nağıllara aid hazır ifadələrin (“Biri var idi, biri yox idi”, “Göydən üç alma düşdü”, “Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə, düz getdilər” və s.) istifadəsinə xüsusi diqqət edilməlidir. Müəllim yönəldici sual vasitəsilə şagirdlərin diqqətini qaravəlliyyə cəlb edir.

– Nağıla başlayarkən söylədiyim şeir xoşunuza gəldimi? Niyə?

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1, 2.1.2 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər müəyyən vaxt ərzində onlara təqdim edilmiş qaravəllini səssiz oxuyurlar. Müəllim şagirdlərə tanış olmayan sözlərin (qaradınmaz, lal axmaq, ulamaq, dəyməduşər) mənasını izah edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin diqqəti qaravəllinin xüsusiyyətlərinə (məzəli, ritmik olmasına) cəlb edilir. “Hümməyən itlər”, “Ulamayan çaqqallar” ifadələri müzakirə edilir.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Qaravəlli haqqında verilmiş məlumat şagirdlərə izah edilir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Növbəli oxu.

Şagirdlər “Uçan xalça” nağılındakı cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*qəssab, dilək, bəxtindən küsmək, yuvarlamaq, imarət*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *qəssab* – qoyun, mal və s. kəsib ətinı satmaqla məşğul olan adam, *dilək* – arzu, istək, *bəxtindən küsmək* – narazı olmaq, *yuvarlamaq* – diyirlətmək, *imarət* – böyük, qəşəng bina. Şagirdlər sözləri cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş başlıqları oxuyurlar. “Uçan xalça” nağılının nömrələnmiş abzasları ilə uyğunlaşdırırlar. Bununla da nağılın hər bir abzasının məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. **Düzgün cavab:** 1 – C, 2 – A, 3 – B.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq E (dərslük). Debat. Qruplarla iş.

Şagirdlər dörd qrupa ayrılırlar. Debat zamanı aşağıdakı arqumentlər səsləndirilə bilər:

1-ci qrup: Heyvanları xilas etmək üçün bir gün ac qalmaq olar. Əhmədin bu hərəkəti onun xeyirxah və mərhəmətli olduğunu göstərir.

2-ci qrup: Əhmədin nənəsi evdə çörək gözlədiyi üçün Əhməd çörək pulunu başqa məqsədlə istifadə etməməli idi. Əhməd nənəsinin sözünə əməl etməli idi.

3-cü qrup: Divlər bu əşyalardan xeyirli bir iş üçün istifadə edə bilməyəcəkdilər. Bu əşyalar Əhmədə daha çox xeyir gətirə bilərdi.

4-cü qrup: Məqsədə çatmaq üçün yalana əl atmaq düzgün deyil. Divlər Əhməddən kömək istəmişdilər, Əhməd isə onları aldatdı.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir. Şagirdlər:

1. Mətnə əsasən şəkillərin düzgün ardıcılığını müəyyənləşdirir və uyğun rəqəmləri boş xanaya yazırlar. (**Doğru cavab:** 4, 2, 1, 3.)

2. Hər şəkli bir cümlə ilə ifadə edərək yazırlar. Şəklə aid cümlələr təxminən belə ola bilər:

1. Əhməd çörək pulunu iti döyən adamlara verib onu aldı. 2. Səhəri gün Əhməd çörək pulunu verib pişiyi qəssabın əlindən xilas etdi. 3. Divlər Əhmədin yuvarlatdığı daşların ardınca qaçdılar. 4. Əhməd sehrli üzüyü barmağına taxıb gözəl bir imarət arzuladı.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Mətni müəyyən olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur.	Tap. B, Ç (dərslük)
Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək) müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlar və ya sual cümlələri ilə ifadə edir.	Tap. D (dərslük)
Oxuduğu və ya dinlədiyi mətnlə bağlı düşüncələrini ifadə edir və əsaslandırır.	Tap. E (dərslük)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllim növbəti dərse şagirdlərlə “Uçan xalça” nağılının I hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərse istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur.

“Uçan xalça” nağılının I hissəsinə aid suallar:

1. Əhmədin ailəsi neçə nəfərdən ibarət idi?
2. Əhmədgil necə dolanırdılar?
3. Əhməd hansı heyvanları xilas etdi?
4. Əhmədin heyvanları xilas etməsi onun hansı xarakterindən xəbər verir?
5. Nağılda hansı xəyali obrazlar iştirak edir?
6. Nağılda hansı sehrli əşyalardan danışılır?
7. Divlər Əhmədə nə təklif etdilər?
8. Divlərin təklifi onların hansı xarakterindən xəbər verir?
9. Əhmədin divlərə qarşı hərəkətinə münasibət bildirin.
10. Əhməd sehrli üzükdən nə istədi?

2-ci dərs. “Uçan xalça” (II hissə)

- Dərslik: səh. 8-9 • İş dəftəri: səh. 3

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı “Səbəb-nəticə cədvəli”ni tamamlayır (st. 2.2.5).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı, pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Nağılın davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	“Uçan xalça” nağılının II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyənləşdirilməsi; obrazın təsviri
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə “Uçan xalça” nağılının I hissəsi ilə bağlı suallar verir. Şagirdlər nağılın II hissəsinə aid illüstrasiyaya baxaraq nağılın davamını təxmin edirlər. Bununla şagirdlərdə mətnin davamını oxumağa maraq yaranır. Eyni zamanda şagirdlərin təxmin etmə bacarığı inkişaf etdirilir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Növbəli oxu. Şagirdlər “Uçan xalça” nağılının II hissəsinə növbə ilə oxuyurlar. Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, obrazların hiss-həyəcanını müvafiq səs çalarları ilə oxusunlar. Yeri gəldikcə onlara müəyyən göstərişlər verir. Məsələn: padşahın nitqinə aid cümlələr amiranə, hökmlü tərzdə səsləndirilməli, küpəgirən qarının nitqində hiyləgərlik, nənənin nitqində isə mehribanlıq, səmimiyyət hiss olunmalıdır.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*vahimə basmaq, ağzıbütöv*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *vahimə basmaq* – bərk qorxmaq, *ağzıbütöv* – sözünün üstündə duran, sirr saxlayan.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki hadisələrin səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyən

edirlər. Müəllim səbəb-nəticə əlaqəsinin düzgün qurulmasının mətndə məntiqi ardıcılığın yaranması üçün vacib olduğunu xatırladır. Hadisələrin səbəbini asanlıqla tapmaq üçün “Niyə?” sualını verməyi, hadisələrin nəticəsini tapmaq üçün isə “Nəticədə”, “Buna görə də” ifadələrindən istifadə etməyi şagirdlərə tövsiyə edir.

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər nağıldan küpəgirən qarının təsvir edildiyi cümlələri tapıb oxuyurlar. (Küpəgirən qarının təsvir edildiyi cümlələr: *Padşahın adamları dünyanın ən hiyləgər qarısını tapıb gətirdilər. Qarı nə qarı, üzünə baxanda adamı vahimə basır: alt dodağı yer süpürür, üst dodağı göy.*) Bununla da nağılın məzmununu necə qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Şagirdlərə müsbət və mənfi nağıl obrazları haqqında məlumat verilir. Nağıllardan nümunələr gətirməklə onların xarakterləri əsaslandırılır, izah edilir. Sehrli qüvvələrin (*Zümrüd quşu, sehrli xalça, sehrli üzük, sehrli papaq*) nağıl qəhrəmanlarına köməyi haqqında danışılır.

Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq şagirdlərə oxuduqları nağılları xatırlamağa imkan yaradır. Eyni zamanda müsbət və mənfi obrazları müəyyənləşdirmək, nümunələr gətirməklə fikirlərini əsaslandırmaq bacarığını inkişaf etdirir.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Möhkəmləndirmə xarakterli bu tapşırıq şagirdlərin diqqətini yenidən obrazın təsvirinə yönəldir.

Müəllimin nəzərinə! Obrazı təsvir edərkən diqqət edilməli məqamları (*obrazla ümumi tanışlıq, xarici görünüşü, xarakteri*) şagirdlərə xatırlatmaq tövsiyə edilir. Bu məqsədlə dərsliyin I hissəsinin 47-ci səhifəsində “Faydalı məsləhət” rubrikasında obrazın təsviri haqqında verilmiş məlumatlardan istifadə etmək olar.

Şagirdlər aşağıdakıları müəyyən edirlər:

“Nağıl obrazlarından biridir” cümləsi tanışlığa, “Alt dodağı yer süpürür, üst dodağı göy”, “Üzünə baxanda adamı vahimə basır” cümlələri xarici görünüşə, “Dünyanın ən hiyləgər qarısıdır” cümləsi isə xarakterə aiddir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı "Səbəb-nəticə cədvəli"ni təmməlayır.	Tap. A (iş dəftəri)
Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı, pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür.	Tap. B, C (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərlə "Uçan xalça" nağılının I və II hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur. Sualları hazırlamağı şagirdlərə tapşırmaq olar. Şagirdlər evdə hazırladıqları sualları növbəti dərsdə bir-birinə təqdim edə bilərlər.

3-cü dərs. "Uçan xalça" (III hissə)

- Dərslük: səh. 10-11
- İş dəftəri: səh. 4

Təlim məqsədləri	
•	Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
•	Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
•	Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
•	Cümlədə subyekt və hərəkəti müəyyən edir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Nağılın davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	"Uçan xalça" nağılının III hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	"Uçan xalça" nağılı üzrə hekayə xəritəsinin tərtibi; obrazların xarakterinin müəyyənləşdirilməsi
4	Dil qaydaları	Cümlənin əsası
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdləri "Uçan xalça" nağılının I və II hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Şagirdlər bu

hissələrlə bağlı evdə hazırladıqları sualları bir-birinə təqdim edir, onları cavablandırırlar. Daha sonra hadisələrin davamını təxəyyüllərinə uyğun təxmin edirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini nağıla çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir. Şagirdlər illüstrasiyadan aldıkları məlumatlarla öz təxminlərini müqayisə edir və əlavələr edirlər. Nağıl şagirdlər tərəfindən növbəli şəkildə oxunur. Müəllim faktoloji sualların vasitəsilə şagirdlərin nağılın məzmununu necə qavradıqlarını yoxlayır. Şagirdlərin "Uçan xalça" nağılının hissələrini müxtəlif günlərdə oxuduqlarını nəzərə alaraq faktoloji sualların bütün üç fəslə əhatə etməsi tövsiyə edilir. Şagirdlər həmin suallara cavab verməklə "Uçan xalça" nağılının 1-ci, 2-ci və 3-cü hissələrində baş verən əsas hadisələrin ardıcılığını xatırlayır, nağıl üzrə ümumiləşdirmə aparırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim lövhədə hekayə xəritəsinin sxemini nümayiş etdirərək onun ünsürlərini xatırladır. Tapşırıq qruplarla iş formasında yerinə yetirilir. Hər qrup mətnin bir hissəsinə aid hekayə xəritəsi tərtib edir.

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, nümunəyə əsasən cədvəli doldururlar. Tapşırıqda təsvir edilmiş davranışlara uyğun olaraq obrazın xarakterini və adını müəyyənləşdirirlər. Bununla da həm nağılın məzmununu anladıqlarını, həm də obrazların davranışlarını analiz etmək bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıqda "Uçan xalça" nağılının məzmununu əks etdirən cümlələr verilib. Şagirdlər bu cümlələri oxuyur, hərəkətin hansı obraza aid olduğunu, yəni hərəkətin hansı obraz tərəfindən icra edildiyini müəyyənləşdirirlər. Bu, cümlənin əsası haqqında qaydaları izah etmək üçün yönəldici tapşırıqdır.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini "Bunları bilməliyik" rubrikasına yönəldərək cümlənin əsası haqqında məlumatları şərh edir. Şərhlərdən sonra fəaliyyət müxtəlif cümlələrdə hərəkəti və onun icraçısını tapmaqla davam etdirilir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərə cümlənin əsası ilə bağlı dil qaydasını mənimsətmək onların danışma və yazı bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. İndiki mərhələdə şagirdlərə yalnız hərəkət və onu icra edən (icraçı) haqqında məlumat verilir. “Mübtəda”, “xəbər” terminlərinin adlarının çəkilməsi, onlar haqqında ətraflı məlumatların verilməsi məqsəduyğun deyil.

Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar şagirdlərin cümlənin əsası haqqında aldıkları biliklərin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. B (dərslük)
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Cümlədə subyekt (icraçı) və hərəkəti müəyyən edir.	Tap. C, Ç (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq: Müəllimə müxtəlif nağıllar əsasında çəkilmiş cizgi filmlərindən fraqmentlər və ya şəkillər nümayiş etdirmək üçün hazırlıq görmək tövsiyə olunur.

4-cü dərslər. “Məlikməmməd” (I hissə)

- Dərslük: səh. 12-13
- İş dəftəri: səh. 5

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Mətnə əsasən obrazın yazılı portretini yaradır (st. 3.1.2).
- Dinlədiyi və oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Motivasiya sualının müzakirəsi
2	Oxu	“Məlikməmməd” nağılının I hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Hadisələrin ardıcılığı; səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyənləşdirilməsi
4	Söz ehtiyatı	Sözün yaxınmənalı qarşılığının müəyyənləşdirilməsi
5	Yazı	Obrazın təsviri; mətnin qısa məzmununun yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim müxtəlif nağıllar əsasında çəkilmiş cizgi filmlərindən fraqmentləri və ya şəkilləri nümayiş etdirərək “*Sevimli nağıl qəhrəmanınız kimdir? Nə üçün məhz bu obrazı bəyənirsiniz?*” sualları ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. “Məlikməmməd” nağılının oxusundan əvvəl müəllim şagirdlərin diqqətini nağıla çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir. Şagirdlər illüstrasiyalara əsasən mətnə hansı nağıl obrazlarının iştirak etdiyini təxmin edirlər. Daha sonra nağılın I hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə ucadan oxunur. Hər abzas oxunduqdan sonra müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*bar, sübh, cəzalanmaq, ox-kaman, keşik çəkmək, bağrı yarımaq, qıfıllanmaq*) təxminini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *bar* – meyvə, *məhsul, sübh* – səhər tezdən, *cəzalanmaq* – cəza almaq, *ox-kaman* – silah, *keşik çəkmək* – qorumaq, *bağrı yarımaq* – qorxmaq, *qıfıllanmaq* – bağlanmaq. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər “Məlikməmməd” nağılının I hissəsində baş verən əsas hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirməklə mətnin məzmunu qısa şəkildə bərpa etmiş olurlar.

Düzgün cavab: 1. Div padşahın bağından sehrli almaları oğurlayırdı.

2. Padşah oğluna oğrunu tapmağı tapşırırdı.
3. Div nəritli-gurultu ilə bağa girdi.
4. Məlikməmməd ağacın arxasında gizləndi.
5. Məlikməmməd divi yaraladı.
6. Məlikməmməd almaları atasına apardı.

Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə mətndəki hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyənləşdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim, yeri gəlmişkən, hadisələrin səbəbini söyləyərkən “çünki”, “ki” kimi sözlərdən istifadə edildiyini şagirdlərin nəzərinə çatdırı bilər. Əlbəttə, bu zaman “bağlayıcı” termininin adını çəkməyə və bağlayıcılar haqqında ətraflı məlumatlara ehtiyac yoxdur.

Düzgün cavab:

a) Padşah bağındakı almalarından yeyə bilmirdi, çünki kimsə onları oğurlayırdı.

b) Məlikməmməd ox-kaman götürüb bağa yollandı ki, almaları oğurlayanı tutsun.

c) Məlikməmməd yaralanmış divin ardınca getdi, çünki qayıdıb camaata zərər verəcəyindən çəkinirdi.

Söz ehtiyatı

2.1.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər verilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını “Söz boğçası”ndan seçməklə söz ehtiyatlarını zənginləşdirirlər.

Doğru cavab:

Səhər – sübh, qorxmaq – bağı yırtmaq, bağlanmaq – qıfıllanmaq, qorumaq – keşik çəkmək.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər nağıldan div obrazını təsvir edən cümlələri seçib dəfətlərinə yazırlar. (Bir də baxdı, bir div gəlir, boyu minarə kimi, adam baxanda bağı yırtılır. Elə bilirsən, dağ qopub gəlir.) Nağılın məzmununa və çəkilmiş illüstrasiyaya əsaslanaraq div obrazının təsvirinə əlavələr də edirlər. (Divin qorxunc görkəmi var idi. Onun iri buynuzları, yekə ağzı, tüklü bədəni adamı vahiməyə salırdı.) Bununla da keçmiş dərslərdə obrazın təsviri üzrə aldıkları məlumatları yenidən təkrar edir və bu bacarığı inkişaf etdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər bu tapşırıqla nağılın məzmununu necə qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Düzgün cavab: alma, cavanlaşdı, üç, səhər, kor-peşman.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. B (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnə əsasən obrazın yazılı portretini yaradır.	Tap. C (dərslük)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq: Müəllim növbəti dərslə şagirdlərlə “Məlikməmməd” nağılının I hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərslə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur.

“Məlikməmməd” nağılının I hissəsinə aid suallar:

1. Nağılda hansı sehrli qüvvədən söhbət gedir?
2. Padşahın bağındakı almalar nə üçün sehrli hesab edilirdi?
3. Padşah nə üçün bağındakı almalarından dadı bilmirdi?
4. Div obrazını təsvir edin.
5. Məlikməmməd kim idi? Məlikməmməd obrazını təsvir edin.
6. Məlikməmməd nə üçün yaralı divi tapmağa getdi?
7. “Altdan geyinib üstə qıfıllandı, üstə geyinib altdan qıfıllandı” ifadəsini necə anlayırsınız?

5-ci dərslə. “Məlikməmməd” (II hissə)

- Dərslük: səh. 13-14
- İş dəftəri: səh. 6

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətnə faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Frazoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır (st. 2.1.4).
- Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Nağılın davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	"Məlikməmməd" nağılının II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazın xarakterinin səciyyələndirilməsi
4	Dil qaydaları	Cümlənin genişləndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim nağılın I hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Yöndəldici suallar vasitəsilə şagirdlərdən nağılın II hissəsi ilə bağlı təxminlərini soruşur.

Yöndəldici suallar:

1. Sizcə, Məlikməmməd divi tapa biləcəkmi?
2. Div harada gizlənə bilər?

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). İstiqamətləndirilmiş oxu. Müəllim lövhədə "cəsur", "düzümlü", "güclü" sözlərini yazaraq həmin sözlərin məna-larını izah edir.

Sözlərin izahı: **cəsur** – *igid, qorxmaz, cəsarətli, düzümlü* – *əziyyətlərə tab gətirən, davamlı, mə-tanətli, güclü* – *qüvvətli*. "Məlikməmməd" nağılının oxusundan əvvəl şagirdlərə oxu zamanı baş qəhrəmanın davranışlarına diqqət edərək lövhədəki sözlərlə əlaqələndirmək tapşırılır.

Nağılın ikinci hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyurlar. Nağılda göy rənglə fərqləndirilmiş cümlələrlə uyğunlaşdıraraq obrazın xarakterini səciyyələndirirlər.

Doğru cavab:

- a) Məlikməmməd cəsurdur.

Məlikməmməd dedi:

– Divdən qorxan divdən betər olsun.

O oturub divin oyanmağını gözləməyə başladı.

- b) Məlikməmməd güclüdür.

Məlikməmməd bir dəfə güc verməklə daşı götürüb kənara atdı.

- c) Məlikməmməd düzümlüdür.

Məni quyuya sallayın, amma nə qədər "yan-dım" desəm, ipi çəkməyin.

Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şa-

girdlərin nitqinin bədii ifadə vasitələrindən istifadə etməklə zənginləşdirilməsinə xidmət edir. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyurlar. Oxuduqları cümləni həmin fikri təsvir edən şəkillə uyğunlaşdırırlar. Daha sonra həmin cümlələrin ifadə etdiyi fikirləri müəyyən edirlər.

Doğru cavab:

1. Məlikməmməd altdan geyinib üstədən qıfıllandı, üstədən geyinib altdan qıfıllandı. Mənası: silahlandı.

2. Elə bilirsən, dağ qopub gəlir. Mənası: çox böyükdür.

3. Adam baxanda bağı yarılır. Mənası: çox qorxuludur.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə etmək üçün cümləni genişləndirmək bacarığı inkişaf etdirilir. Şagirdlər cümlələrə qoyulmuş suallara cavab vermək üçün qrammatik və semantik baxımdan daha çox uyğun sözlərdən istifadə etməklə cümlələri genişləndirirlər.

Doğru cavab:

a) Məlikməmməd **quyuya** düşdü.

b) Div **xorhaxor** yatırdı.

c) Məlikməmməd **qırx qapı** açdı.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslik)
Mətnədən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.	Tap. B (dərslik)
Frazeoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır.	Tap. A (iş dəftəri)
Sözlər arasında məna əlaqələrini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. C (dərslik)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərlə “Məlikməmməd” nağilının I və II hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur. Sualları hazırlamağı şagirdlərə tapşırmaq olar. Şagirdlər evdə hazırladıqları sualları növbəti dərsdə bir-birinə təqdim edə bilərlər.

6-cı dərs. “Məlikməmməd” (III hissə)

- Dərslik: səh. 15-16 • İş dəftəri: səh. 7

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Verilmiş sözlər arasında məna əlaqələrini müəyyənləşdirərək bitmiş fikir ifadə edən cümlə qurur (st. 4.1.6).
- Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında informativ və ya bədii mətn yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı üzrə müzakirə
2	Oxu	“Məlikməmməd” nağilının III hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazın xarakterinin səciyyələndirilməsi; mətnin tərkib hissələrinin müəyyənləşdirilməsi
4	Dil qaydaları	Cümlədə söz sırasının bərpası; cümlənin genişləndirilməsi
5	Yazı	Süjetli şəkillər üzrə mətn yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdləri “Məlikməmməd” nağilının I və II hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Şagirdlər bu hissələrlə bağlı evdə hazırladıqları sualları bir-birinə təqdim edir, onları cavablandırırlar. Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə şagirdlərdən nağılın III hissəsi ilə bağlı təxminlərini soruşur.

Yönəldici suallar:

1. Məlikməmmədlə divin döyüşünü necə təsəvvür edirsiniz?
2. Sizcə, bu döyüşdə kim qalib gələcək?

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini nağıla çəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir. Şagirdlər illüstrasiyadan aldıkları məlumatlarla öz təxminlərini müqayisə edir və əlavələr edirlər. Nağıl şagirdlər tərəfindən növbəli şəkildə oxunur. Müəllim faktoloji suallar vasitəsilə şagirdlərin nağılın məzmununu necə qavradıqlarını yoxlayır. Şagirdlərin “Məlikməmməd” nağilının hissələrini müxtəlif günlərdə oxuduqlarını nəzərə alaraq faktoloji sualların üç hissəni əhatə etməsi tövsiyə edilir. Şagirdlər həmin suallara cavab verməklə “Məlikməmməd” nağilının 1-ci, 2-ci və 3-cü hissələrində baş verən əsas hadisələrin ardıcılığını xatırlayır, nağıl üzrə ümumiləşdirmə aparırlar.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*işıqlı dünya, lələk*) təxminini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *işıqlı dünya – yaşadığımız dünya, bu həyat; lələk – quşların tükü*. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin obrazın mənfi və ya müsbət olmasını müəyyənləşdirmək bacarığının inkişafına yönəlib. Müəllim şagirdlərin diqqətini “Məlikməmməd” nağılının iştirak edən obrazlara yönəldir. Şagirdlər həmin obrazların davranışlarını xatırlayır, hərəkətlərinin səbəbini müzakirə edir, onların mənfi və ya müsbət (xeyirxah) xarakterli obraz olduğunu müəyyənləşdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıq sinfin səviyyəindən və ayrılmış vaxtdan asılı olaraq şifahi və yazılı şəkildə yerinə yetirilə bilər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıq fəsildə verilmiş hər iki nağılı əhatə edir və bir növ yekunlaşdırıcı xarakter daşıyır. Şagirdlər verilmiş xüsusiyyətlərin aid olduğu obrazı müəyyən edir, həmin obrazın adını uyğun dairəyə yazırlar. Nağılda iştirak edən obrazların şəkilləri şagirdlərə onların adını xatırlamağa kömək edəcək.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin mətnin tərkib hissələrinə aid bilik və bacarıqlarını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş və nağıllarda tez-tez rast gəlinən standart ifadələri oxuyur, bu ifadələrin nağılın hansı hissəsində istifadə edildiyini müəyyənləşdirirlər.

Doğru cavab: 1 – c, 2 – a, 3 – b, 4 – c, 5 – b.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər cümlələrdəki söz sırasını sualların köməyi ilə bərpa edib oxuyurlar. Tapşırıq sözlərin hansı suala cavab verdiyini müəyyənləşdirmək və cümlədəki söz sırasını bərpa etmək bacarığının inkişafına yönəlib.

Doğru cavab:

1. *Məlikməmməd qırx qapı açdı.*
2. *Məlikməmməd divlə güləşdi.*
3. *Əjdaha ağaca dırmaşdı.*

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə etmək üçün cümləni genişləndirmək bacarığı inkişaf etdirilir. Şagirdlər cümlələrə qoyulmuş suala cavab vermək üçün qrammatik və semantik baxımdan daha çox uyğun sözlərdən istifadə etməklə cümlələri genişləndirirlər. Tapşırıq eyni zamanda şagirdlərin nağılın məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamağa imkan verir.

Doğru cavab:

1. *Bağçada **sehrli** alma ağacı var idi.*
2. *Məlikməmməd **divi** yaraladı.*
3. *Padşah **xeyli** düşündü.*
4. *Bunlar **qırx** gün, **qırx** gecə güləşdilər.*
5. *Onlar işıqlı **dünyaya** çatdılar.*

Yazı

3.1.2 Tapşırıq D (dərslük). Bu tapşırıqda şagirdlərə süjetli şəkillər təqdim olunur. Şagirdlər əvvəlcə mətnin tərkib hissələri ilə bağlı öyrəndikləri biliklərə uyğun şəkillər üzrə danışirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllimə şagirdlərin diqqətini Ç tapşırığında verilmiş cümlələrə yönəltmək tövsiyə edilir. Bu cümlələr nağıllarda işlənən hazır ifadələrdir və onlar şagirdlərin şəkillər üzrə yazdıqları nağılın daha maraqlı alınması üçün çox vacibdir.

Şagirdlər birinci şəkildə giriş hissənin xarakterinə uyğun olaraq məkanı təsvir edir, zamanı müəyyən edir və obrazları adlandırırlar.

Nümunə: *Biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda hündür dağların arasında kiçik bir kənd var idi. Bu kəndin camaatı əkinçiliklə məşğul olurdu. Əkinçilər dağlardan axan çayın gur suyu ilə əkin sahələrini sulayırdılar.*

Tapşırıqda verilmiş ikinci və üçüncü şəkillər üzrə əsas hadisələr təsvir edilir. Şagirdlər şəkildə

gördüklərini təxəyyüllərinə uyğun təsvir edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə “Məlikməmməd” nağılında Məlikməmmədin döyüşdüyü yeddibaşlı əjdaha və Zümrüd quşu obrazını xatırladır. Zümrüd quşunun öz lələklərindən birini nə üçün Məlikməmmədə verdiyini soruşur. Bu, şagirdlərin əsas hissədə baş verən hadisələr haqqında ideyalarının formalaşmasına təkan verir.

Nümunə: *Günlərin bir günü dağların arxasında yaşayan yeddibaşlı əjdaha çayın qarşısını kəsdi. Susuzluqdan bütün əkin sahələri yandı. Ağaclar, güllər-çiçəklər məhv oldu. Yamyaşıl kənd bomboz sahəyə çevrildi.*

Kənd camaatı çox düşündü, bu dərdə bir çarə axtardı. Şah oğlu Məlikməmmədə müraciət etdilər. Məlikməmməd Zümrüd quşunun ona verdiyi lələyi xatırladı. Bir kənara çəkilib lələyi yandırdı. Həmin andaca Zümrüd quşu uçub gəldi. Məlikməmməd Zümrüd quşunun belinə qalxıb əjdaha ilə döyüşə getdi. Onlar yeddi gün, yeddi gecə döyüşdülər. Nəhayət, Məlikməmməd əjdahaya qalib gəldi.

Tapşırıqda verilmiş dördüncü şəkildə isə sonluq hissəyə uyğun olaraq hadisənin nəticəsi üzrə danışılır.

Nümunə: *Məlikməmməd çayın qarşısını açdı. Çayın bol suyu ətrafa yayıldı. Əkin sahələri cana gəldi. Hər tərəf yenidən yamyaşıl, güllü-çiçəkli oldu. Xalq öz qəhrəmanına “Afərin” dedi. Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl söyləyənin.*

Şəkillər şifahi şəkildə müzakirə edildikdən sonra şagirdlər müstəqil olaraq nağıl qurub yazırlar. Sonda nağılı adlandırırlar. Bu fəaliyyət şagirdlərin yazı bacarığının inkişafına kömək edir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. B (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

Mətnin giriş, əsas, sonluq hissələrini müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Verilmiş sözlər arasında mənə əlaqələrini müəyyənləşdirərək bitmiş fikri ifadə edən cümlə qurur.	Tap. C (dərslük)
Sözlər arasında mənə əlaqələrini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Şəkillər və bildiyi məlumat əsasında informativ və ya bədii mətn yazır.	Tap. D (dərslük)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllimə şagirdlərə müxtəlif nağıllarda iştirak edən sevimli qəhrəmanları (bu obrazlar real və xəyali ola bilər) haqqında kiçik təqdimat hazırlamağı tapşırır.

fəsil 2 XƏYAL GÜCÜ

1-ci dər. “Xəyalpərəstlər” (I hissə)

• Dərslük: səh. 17-18 • İş dəftəri: səh. 8

Təlim məqsədləri

- Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir (st. 1.2.1).
- Bədii mətni oxuyarkən jest və mimikadan istifadə edir (st. 2.2.1).
- Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika) istifadə edir (st. 1.2.1).
- Dialoqlarda durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Fəslin adının müzakirəsi
2	Danışma	Təqdimatların müzakirəsi
3	Oxu	“Xəyalpərəstlər” mətninin I hissəsinin oxusu
4	Söz ehtiyatı	“Söz boğçası” rubrikası üzrə iş
5	Danışma	Rollar üzrə nəqlətmə
6	Dil qaydaları	Durğu işarələrinin istifadəsi
7	Yazı	Şəkil üzrə dialoqun qurulub yazılması
8	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini fəslin adına yönəldərək soruşur:

– *Sizcə, bu fəsildə biz nə haqqında müzakirələr aparacağıq?*

Şagirdlər sual ətrafında fikirlərini söyləyir, fəslin mövzusunu təxmin edirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər bir-bir lövhəyə çıxır, sevimli xəyali qüvvəni və yaxud sehrli obrazı təqdim edir, onun sehrinin mahiyyətini izah edir. Niyə məhz bu qəhrəmanı seçməsinin səbəbini açıqlayır.

Müəllim yönəldici suallarla şagirdləri tapşırıqda qoyulmuş sualların müzakirəsinə cəlb edir:

- Xəyali obrazlar real obrazlardan nə ilə fərqlənir?
- Sehrli obrazların, xəyali qüvvələrin iştirak etdiyi nağıllarda sizi nə cəlb edir? Səbəbini izah edin.

• Yalan danışmaq ilə xəyal qurmaq arasında hansı fərqlər var?

• Qeyri-adi qüvvələr, sehrli obrazlar düşüncəni, onların iştirakı ilə hadisələr uydurmağı necə adlandırmaq olar? Yalançılıq, yoxsa xəyalpərəstlik?

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Rollu oxu. Oxuya başlamazdan əvvəl müəllim şagirdlərə obrazların uydurduğu əhvalatlara diqqət etməyi tapşırır. Şagirdlər onlara verilmiş vaxt ərzində “Xəyalpərəstlər” mətninin I hissəsinə səssiz oxuyurlar. Bu zaman obrazların nitqinə diqqət edir, onların keçirdiyi hisslərlə tanış olurlar. Daha sonra müəllim obrazların nitqini şagirdlər arasında bölüşdürür. Bu dəfə şagirdlər mətni səslə oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin jest və mimikalarından yerində, düzgün istifadə etməsinə, obrazın nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə çatdırmasına diqqət etməlidir. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*xəyalpərəst*, *əzik-üzük*, *qəhqəhə çəkmək*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *xəyalpərəst* – *xəyalə, düşüncələrə qapılmağı sevirən adam*, *əzik-üzük* – *çox əzilmiş, qəhqəhə çəkmək* – *bərkdən, səslə gülmək*. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər. Oxudan sonra müəllim aşağıdakı suallar vasitəsilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

1. Mişa və Saşanın uydurduğu əhvalatlar sizə necə təsir bağışladı?

2. Bu əhvalatlardan hansı nisbətən inandırıcı səslənir?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər mətndə göy rənglə verilmiş cümlələrin Saşanın nitqinə, qırmızı rənglə verilmiş cümlələrin isə Mişanın nitqinə aid olduğunu müəyyənləşdirir və həmin hissələri öz sözləri ilə nəql edirlər.

Müəllim dialoq zamanı şagirdlərin jest və mimikalardan düzgün, yerli-yerində istifadə etmələrinə diqqət edir.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər dialoqda buraxılmış durğu işarələrini bərpa etməklə dialoqun strukturu və durğu işarələri ilə bağlı biliklərini nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər “Xəyalpərəstlər” mətninin qəhrəmanları (Mişa və Saşa) arasındakı dialoqun məzmununu yazırlar. Tapşırıq şagirdlərin mətnin qısa məzmununu yazmaqla bərabər dialoqun strukturu və durğu işarələri ilə bağlı biliklərinin inkişafına yönəlib.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir.	Tap. A (dərslük)
Bədii mətni oxuyarkən jest və mimikadan istifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika) istifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Dialoqlarda durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə) yerli-yerində istifadə edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərə “Xəyalpərəstlər” mətninin I hissəsinin məzmununu, xüsusilə Mişa və Saşanın uydurduğu əhvalatları xatırladacaq. Bu məqsədlə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün həmin əhvalatlarla bağlı şəkillər hazırlamaq tövsiyə olunur. Bu işi şagirdlərə tapşırmaq olar. Şagirdlər evdə daha çox bəyəndikləri əhvalata aid illüstrasiyalar çəkə bilirlər. Şekilləri növbəti dərsdə bir-birinə təqdim edər, aid olduğu əhvalatı yada salıb danışarlar.

2-ci dərs. “Xəyalpərəstlər” (II hissə)

• Dərslük: səh. 18-19 • İş dəftəri: səh. 9

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir (st. 1.1.2).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Xəyalpərəstlər” mətninin I hissəsinin xatırlanması
2	Oxu	“Xəyalpərəstlər” mətninin II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazların təhlili; faktların seçilməsi
4	Dinləmə	“Yalançı çoban” dinləmə mətninin səsləndirilməsi
5	Yazı	Məktubun yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər Mişa və Saşanın uydurduğu əhvalatlara aid çəkdiyi illüstrasiyaları bir-birinə təqdim edir, həmin şəklə aid olduğu əhvalatı yada salıb danışarlar. Beləliklə, şagirdlər “Xəyalpərəstlər” mətninin I hissəsində baş verən hadisələri xatırlayır, II hissəsinə oxumaq üçün həvəslənirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. Oxu-ya başlamazdan əvvəl müəllim şagirdlərə obraz-

ların davranışına diqqət etməyi tapşırır. Mətnin II hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərin obrazların nitqindəki hissə-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etməsinə diqqət edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlər obrazları təhlil edir, onların hərəkətlərinə münasibət bildirirlər. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlər obrazlara münasibət bildirərkən fikirlərini əsaslandırsınlar. Obrazların hərəkətlərini təhlil etməklə düzgün nəticənin çıxarılması şagirdlərdə bir sıra əxlaqi dəyərlərin formalaşmasına müsbət təsir göstərir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətnə əsasən obrazların davranışlarının səbəbini yazmaqla mətni qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. Tapşırıq eyni zamanda yazı məzmun xətti ilə integrasiyaya imkan yaradır. Müəllim şagirdlərin böyük və kiçik hərfləri hüsnxət normalarına uyğun yazmasına diqqət edir.

2.2.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər İqorun düzgün hərəkət etmədiyini göstərən cümlələri seçməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını və qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavab: 2, 3, 5.

Dinləmə

1.1.2 Müəllim “Yalançı çoban” nağilının adını söyləmədən mətni səsləndirir.

“Yalançı çoban” nağili

Ucqrar dağ kəndində bir çoban yaşayırdı. O hər gün səhər kənd camaatının qoyun-quzusunu yığib otarmağa aparır, bütün gününü qoyunlarla keçirirdi.

Bir gün çoban həmişəki kimi sürüsünü otarırdı. O çox darıxırdı. Ətrafda kəlmə kəsməyə bir adam yox idi. Qoyunlar da danışa bilmirdi ki, onlarla söhbət etsin. Axırda çoban qərara gəldi ki, kənd camaatı ilə zarafat etsin. Kəndin yaxınlığındakı təpənin üstünə çıxıb var gücü ilə qışqırdı:

– Ay camaat, köməyə gəlin! Sürüyə canavar girib!

Kəndlilər onun səsinə eşitdilər. Kimisi əlinə yaba, kimisi də balta alıb otlığa tərəf qaçdı. Gəlib gördülər ki, canavar-zad yoxdur. Çoban çomağını əlinə alıb “Aldatdım, aldatdım” deyə oynamağa başladı.

Adamlar başlarını bulayıb narazı halda kəndə qayıtdılar.

Aradan bir neçə gün keçdi. Bir gün axşamüstü yenə təpənin başından çobanın səsi gəldi:

– Ay aman, imdad! Canavar qoyunu apardı!

Adamlar yenə də əllərinə keçəni götürüb təpənin o tayına qaçdılar. Çoban yenə gülə-gülə onları lağa qoydu.

Bir müddət də keçdi. Günlərin bir günü çoban yenə qoyunları otarırdı. Birdən meşədən üç canavar çıxıb sürüyə hücum etdi. Başladılar əllərinə keçən qoyun-quzunu parçalamağa. Çoban gördü ki, canavarlarla bacarmayacaq. Kəndə tərəf qaçıb qışqırmağa başladı:

– Ay camaat, qoymayın! Canavar sürünü qırıb qurtardı.

Kənd camaatı həyat-bacada öz işi ilə məşğul idi. Adamlar səs gələn tərəfə baxdılar. Ancaq heç kim yerindən tərpənmədi. Onlar artıq çobana inanmırdılar. Beləcə, canavarlar sürünün axırına çıxdı.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra aşağıdakı suallara cavab verirlər:

1. Siz bu nağili necə adlandırardınız? Niyə?

2. Sizcə, çoban xəyalpərəstdir, yoxsa yalançı? Çobanın davranışlarına əsaslanaraq onun xarakterini müəyyənləsdirin.

3. Hansı atalar sözü mətnin ideyasına uyğundur?

a) Qurddan qorxan qoyun saxlamaz.

b) Yalançının evi yandı, heç kəs ona inanmadı.

Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıqda şagirdlər “Yalançı çoban” dinləmə mətnindəki çoban obrazı ilə oxu materialı “Xəyalpərəstlər” mətnindəki İqor obrazı arasındakı oxşarlığı müəyyənləşdirirlər. Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə şagirdləri istiqamətləndirir:

1. “Yalançılıq” və “xəyalpərəstlik” xüsusiyyətləri haqqında düşünün. Bu xüsusiyyətlər nə ilə fərqlənir?

2. Dinlədiyiniz “Yalançı çoban” mətnindəki çobanın uydurması ilə Mişa və Şaşanın uydurmalarını eyniləşdirmək olarmı? Fikrinizi əsaslandırın.

3. Bəs çobanın uydurması ilə İqorun uydurması arasında oxşarlıq varmı? Onların yalanları nə ilə nəticələndi? Kimə, ya nəyə isə zərər dəydimi?

Müzakirəni təxminən belə yekunlaşdırmaq olar:

Xəyalpərəstlik – fantaziya heç kimə zərər vermir. Fantaziya yeniliklər yaratmağa kömək edir. Yalançı isə yalnız özü üçün faydalı ola biləcək yalanlar danışır. Yalançılıq ətrafdakılara zərər verir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər onlara təqdim edilmiş plana uyğun olaraq lqora məktub yazırlar. Ona səhvlərini izah edir, məsləhətlər verirlər.

Diferensial təlim

Məktub yazarkən məsləhət verməkdə çətinlik çəkən şagirdlər dərsləkdə onlara təqdim edilmiş məsləhətlərdən istifadə edə bilirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A (dərslük)
Obrazların hərəkətlərinin səbəbini onların xarakteri ilə izah edir.	Tap. B (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. B (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətnəki əsas fikri şərh edir.	Tap. C (dərslük)
Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir.	Tap. Ç (dərslük)

3-cü dərs. “Dondurma saray”

- Dərslük: səh. 20
- İş dəftəri: səh. 10

Təlim məqsədləri

- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Dinlədiyi mətnəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir (st. 1.1.2).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Danışma	Şəkil üzrə mətn qurulması
3	Dinləmə	Tərtib etdiyi və dinlədiyi mətnin müqayisəsi
4	Söz ehtiyatı	Krossvord üzrə iş
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

- Dondurmanı nədən hazırlayırlar? Valideynləriniz sizə nə qədər dondurma yeməyə icazə verir?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Qruplarla iş. Müəllim

şagirdləri qruplara ayırır. Qruplaşma zamanı şagirdlərin bilik səviyyəsinin nəzərə alınması məqsədəuyğundur. Təsviretmə, nəqlətmə bacarıqları yüksək olan şagirdlər bir qrupda, bu bacarıqları orta səviyyədə olan şagirdlər isə digər qrupda toplanırlar.

Birinci qrupdakı şagirdlər tapşırıqda onlara təqdim edilmiş şəkil əsasında nağıl qururlar. Müəllim onların diqqətini tapşırıqda verilmiş plana (mətnin tərkib hissələri haqqında məlumat) yönəldir və nağılı həmin plan əsasında qurmaq üçün istiqamətləndirir. Şagirdlər nağılın giriş hissəsində şəkildəki sarayı təsvir edəcək, nağılda iştirak edəcək obrazlar haqqında danışacaqlar. Nağılın əsas hissəsində isə obrazların bu sarayda başlarına gələn hadisələrdən bəhs edəcəklər. Nağılın sonluğunda hadisələrin nəticəsi haqqında danışacaqlar. Müəllim bu qrupu qiymətləndirərkən mətnin tərkib hissələri haqqında aldıkları biliklərin nə dərəcədə tətbiq olunmasına diqqət edir.

İkinci qrupdakı şagirdlərə tapşırığı uğurla yerinə yetirmək üçün köməkçi material təqdim edilməlidir. Bu məqsədlə mətnin tərkib hissələrinə aid tərtib edilmiş suallar vermək olar.

Giriş hissə

1. Nağıllar, adətən, necə başlayır?
2. Şəkildə gördüyünüz sarayın hansı şəhərdə olmasını istəyərdiniz?
3. Şəkildəki sarayın divarları nədən hazırlanıb? Bəs sarayın qapı-pəncərələrini hazırlamaq üçün nədən istifadə ediblər?

4. Sarayın ətrafındakı uşaqlar kimdir?

Əsas hissə

1. Uşaqlar sarayı görəndə hansı hissi keçirdilər?

2. Uşaqlar bu sarayda gəzmək istəyərdilərmidi? Nə üçün?

3. Əgər gün çıxsaysa, hava isti olsa, sarayın aqibəti necə olar?

Sonluq

1. Siz də belə sarayda gəzmək istərdinizmi?

2. Nağıllar, adətən, necə bitir?

Müəllim bu qrupu qiymətləndirərkən təqdim olunmuş suallara şagirdlərin nə qədər ətraflı cavab verməsi, hadisələri mətnin tərkib hissələrinə uyğun nəql etməsinə diqqət edir.

Dinləmə

1.1.2 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim Canni Roderinin “Dondurma saray” nağılını səsləndirir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərə əvvəlcədən nağılı diqqətlə dinləməyi və uydurduqları nağıl ilə müqayisə edəcəklərini söyləyir.

“Dondurma saray” nağılı

İndi mən sizə qərribə bir hadisə nəql edəcəyəm. Bir dəfə Bolonya şəhərinin mərkəzi küçələrindən birində qərribə bir saray tikildi. Soruşa bilərsiniz ki, şəhərdə saray tikilər də, burada qərribə nə var ki?! Düz fikirləşirsiniz. Amma maraqlısı bu idi ki, bu saray adı saraylar kimi daşdan, qumdan, taxtadan tikilməmişdi. Sarayın divarları vaflıdan, qapı-pəncərəsi isə şokoladdan hazırlanmışdı. Sarayın damı çırpılmış qaymaqdan, bacalardan çıxan tüstü burulmuş şəkərdən, bacalar özü isə şəkərli meyvədən hazırlanmışdı. Qalan hər şey dondurmadan idi: dondurma masa, dondurma divan, dondurmadan daha nələr, nələr...

Dondurma sarayın xəbəri bütün şəhərə yayılmışdı. Uşaqlar allərində qaşır, çəngəl şəhərin hər yerindən axışır gəlmişdilər. Bu gün bayram etmək istəyirdilər, “Dondurma” bayramı.

Uşaqlardan biri dondurmadan hazırlanmış masanın ayağından tutub yeməyə başladı. Sonra ikincisini, üçüncüsünü yedi. Dördüncü ayağını yeyəndə masanın üzərinə düzülmüş şokolad nimçələr onun üzərinə töküldü.

Günəş parıldayı, hava qızırdı. Dondurma saray yavaş-yavaş əriyirdi. Çiyələkli qaymaq çəhrayı çay kimi axıb gedirdi. Saray mühafizəçisi hər kəsi saraya dəvət etdi:

– Tez olun, bura gəlin! Dondurmanı tez yemək lazımdır. Əriyib axmasına imkan verməyin!

Bəli, Bolonyada böyük bir gün idi. Əsl tətill! Çoxlu dondurma yeməsinə baxmayaraq həkimlərin göstərişi ilə heç bir uşaq xəstələnmədi.

Müəllim müqayisə üçün aşağıdakı suallardan istifadə edə bilər?

1. Uydurduğunuz nağıldakı hadisələr harada baş vermişdi? Bəs dinlədiyiniz nağıldakı hadisələr hansı şəhərdə baş verib?

2. Uydurduğunuz və dinlədiyiniz nağıllarda hansı obrazlar iştirak etdi?

3. Dondurma sarayın təsvirində hansı fərqli məqamlar var idi?

– Dinlədiyiniz nağıldakı sarayın divarları nədən idi? Bəs siz necə təsvir etmişdiniz?

– Sarayın qapı-pəncərəsi nədən hazırlanmışdı? Bəs siz necə təsvir etmişdiniz?

4. Dinlədiyiniz nağılda hansı fərqli hadisələr baş vermişdi?

Şagirdlər “Dondurma saray” nağılını dinləyir və öz uydurduqları nağıl ilə müqayisə edirlər. Oxşar məqamlara görə müəllim şagirdləri dünya şöhrətli yazıçı ilə müqayisə edib həvəsləndirə bilər.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər sözlərin izahını oxuyur, şəkillərin məzmununa uyğun gələn sözləri krossvordun uyğun xanalarına yazırlar. Ümumiyyətlə, tapşırıq şagirdlərin söz ehtiyatının inkişafına yönəldilmişdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir.	Tap. A (dərslük)
Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.	Tap. B (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)

4-cü dərs. “Məktəbdə bir gün” mətni

- Dərslik: səh. 20-22 • İş dəftəri: səh. 11

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mövzu ilə bağlı təxəyyülünə uyğun mətn qurub danışır (st. 1.2.2).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st. 3.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Oxu. Söz ehtiyatı	“Məktəbdə bir gün” mətninin oxusu
3	Danışma	Mətnin sonunun təxmin edilməsi
4	Yazı	Nağıllar haqqında rəy yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

- Görünməz olmaq istərdinizmi? Görünməz olsaydınız, nə edərdiniz?

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Sonra isə sualları cavablandırırlar. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*çaxnaşma*, *dəcəllik*, *ödəmək*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *çaxnaşma* – *qarışıqlıq*, *dəcəllik* – *na-dinçlik*, *ödəmək* – *pulunu vermək*. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər ilkinin taleyi haqqında düşünür, hekayənin sonluğunu təxəyyüllərinə uyğun davam etdirirlər. **Müəllim aşağıdakı suallarla şagirdləri istiqamətləndirə bilər:**

1. *Necə düşünürsünüz, ilkin yenidən gözə görünə biləcəkmi?*
2. *Sizcə, ilkin gözə görünə bilərsə, davranışlarında hansı dəyişiklikləri edər?*

3. *Əgər ilkin gözəgörünməz olaraq qalarsa, hadisələr necə davam edər?*

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamağa imkan yaradır. Eyni zamanda şagirdlərdə düşüncələrini yazı ilə ifadə etmə bacarığını inkişaf etdirir.

3.1.3 Tapşırıq C (dərslik). Bu tapşırıq şagirdlərdə mövzu haqqında fikir söyləmək, arqumentlər gətirməklə münasibətini bildirmək kimi bacarıqları inkişaf etdirir.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Müəllim rubrikadakı məlumatları şərh edir. Şagirdlərə rəy yazarkən tanış olduqları bir əsər haqqında fikir söyləməyin, fikirlərini arqumentlərlə əsaslandırmağın ardıcılığını, mərhələlərini izah edir.

Tapşırıq Ç (dərslik). Qruplarla iş. Müəllim şagirdləri 4 qrupa ayırır. Püşk atmaq üsulu ilə hər qrupa “Sehrli xalça”, “Məlikməmməd”, “Yalançı çoban”, “Məktəbdə bir gün” nağıllarından biri verilir. Hər qrup dərslikdəki nümunə əsasında müvafiq nağıl haqqında rəy hazırlayıb təqdim edir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslik)
Mövzu ilə bağlı təxəyyülünə uyğun mətn qurub danışır.	Tap. B (dərslik)
Şəkil və plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.	Tap. C, Ç (dərslik)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllimə fantastik filmlərdən fraqmentlər və ya şəkillər nümayiş etdirmək üçün hazırlıq görmək tövsiyə olunur.

5-ci dərs. "Alisa möcüzələr diyarında"

• Dərslik: səh. 22-23 • İş dəftəri: səh. 12

Təlim məqsədləri

- Dinləyicilərin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur (st. 2.2.1).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Məndə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).
- Oxuduğu mətn haqqında rəy yazır (st. 3.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Oxu	"Alisa möcüzələr diyarında" nağılının oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazların davranışına münasibət bildirilməsi, faktların seçilməsi
4	Danışma	Şəkillər üzrə mətn qurub nəql etmə
5	Dil qaydaları	Cümlənin genişləndirilməsi
6	Yazı	Nağıl haqqında rəy yazılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə fantastik filmlərdən fraqmentlər və ya şəkillər nümayiş etdirərək soruşur:

- Uydurma hadisələrdən bəhs edən fantastik filmləri sevirsinizmi? Səbəbini izah edin.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Oxuya başlamazdan əvvəl müəllim şagirdlərə xəyali hadisələrə diqqət etməyi tapşırır. Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Oxudan sonra nağıldakı xəyali və həqiqi hadisələri fərqləndirirlər.

Həqiqi hadisələr:

Alisa bacısı ilə dincəlirdi.

Yaxınlıqdan qaça-qaça bir dovşan keçdi.

Alisa dovşanın dalınca düşdü.

Qapının açar yerindən gözəl bir bağ görünürdü.

Xəyali hadisələr:

Dovşan danışdı.

Alisa sürətlə balacalaşmağa başladı.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər təhlükəsizlik qaydaları haqqında öyrəndikləri məlumatlardan istifadə edərək Alisanın davranışlarına aydınlıq gətirirlər. Hansı təhlükəsizlik qaydasını pozduğunu müzakirə edirlər.

Doğru cavab: Alisa ona tanış olmayan bir mayeni içmişdi.

2.2.4 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər cavabını tapa bilmədikləri sualları seçməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını və qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. **Doğru cavab:** 1, 4.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq Ç (dərslik). Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Tapşırıqda təqdim edilmiş illüstrasiyalardan birini seçərək "Alisa möcüzələr diyarında" nağılının sonluğunu şəklil məzmununa əsasən davam etdirirlər. **Müəllim aşağıdakı cümlələrlə şagirdləri istiqamətləndirə bilər:**

– Məlum olduğu kimi "Alisa möcüzələr diyarında" nağılının sonluğu verilməyib. Alisa şüşədəki mayeni qəbul edərək balacalaşdı. Əli masaya çatmadığı üçün masanın üzərindəki açarı götürə bilmədi. Zəlin bağa açılan balaca qapısını isə məhz bu açar ilə açmaq mümkündür. Siz tapşırıqdakı şəkillərdən birini seçərək nağılın sonluğunu uydurmağa çalışın.

Şagirdlərin cavabları təxminən belə ola bilər: I şəklil təsviri

Birdən masanın altındakı qutu Alisanın gözünə sataşdı. Qutunun üzərində "Ye məni!" yazılmışdı. Alisa qutunu açdı. Burada cürbəcür konfetlər var idi. Alisa onlardan birini yedi. O dəqiqə sürətlə böyüməyə başladı. O, masanın üstündəki açarı götürüb qapını açdı. Daha sonra şüşədəki mayedən bir qurtum içərək yenidən balacalaşdı və bağa daxil oldu.

II şəklil təsviri

Ətrafda rəngli kəpənlər uçurdu. Onlar Alisanın kədərliyini görüb ona kömək etmək istədilər. Kəpənlərin hərəsi açarın bir ucundan yapışdı. Onu havaya qaldırıb Alisanın qarşısında dayandılar. Alisa açarı alıb onlara təşəkkür etdi. Alisa bağın qapısını açıb içəri keçdi.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq D (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin cümləni genişləndirməklə fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər cümlələrin daxilində verilmiş suallara mətnə əsasən cavab verməklə genişləndirirlər.

Doğru cavab:

- a) *İsti yay günü idi.*
 b) *Alisa bacısı ilə ağacın altında dincəlirdi.*
 c) *Birdən qaça-qaça bir dovşan keçdi.*
 ç) *Kənardakı masanın üzərinə şüşə və açar qoyulmuşdu.*

Yazı

3.1.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda şəkli verilmiş kitabın üz qabığındakı məlumatları oxuyurlar. Onlara təqdim edilmiş suallar əsasında həmin nağıl haqqında ("Alisa möcüzələr diyarında") rəy yazırlar. Tapşırıq şagirdlərdə mövzu haqqında fikir söyləmək, argumentlər gətirməklə münasibətini bildirmək kimi bacarıqların inkişafına yönəlib.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinləyicilərin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur.	Tap. A (dərslük)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. B (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. C (dərslük)
Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. D (dərslük)
Oxuduğu mətn haqqında rəy yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə riyaziyyatçı alimlər haqqında kiçik məlumatlar verəcək. Bu məqsədlə nümayiş etdirmək üçün bir neçə riyaziyyatçı alimin şəkillərini əldə etmək tövsiyə olunur. Məsələn: *Müəllim şagirdlərin yaxşı tanıdığı Venn diaqramını nümayiş etdirib onu icad edən ingilis alimi Con Vennin şəklini təqdim edə bilər.*

6-cı dər. "Nağılçı alim"

- Dərslük: səh. 24 • İş dəftəri: səh. 13

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir (st. 3.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Con Venn və Venn diaqramı haqqında məlumat
2	Oxu	"Nağılçı alim" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki obrazlarla bağlı faktların təhlili
4	Danışma	Kerrol diaqramının şərhı
5	Oxuyub-qavrama	Fakt və ya münasibət bildirən cümlələrin müəyyənləşdirilməsi
6	Yazı	Mətnin məzmununa aid sualların tərtib edilməsi və cavablandırılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə Venn diaqramını nümayiş etdirib soruşur:

- Siz bu diaqramın adını bilirsinizmi? Hansı dərslərdə bu diaqramdan istifadə edirsiniz?
- Daha sonra Con Vennin şəklini təqdim edib onun haqqında az da olsa, məlumat verir:
- Con Venn ingilis alimi, riyaziyyatçıdır. Venn diaqramının əsasını o qoymuşdur.
- Müəllim soruşur:
- Sizcə, riyaziyyatçı nağıl, şeir yazma bilərmə?

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər "Nağılçı alim" mətnini növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallar verməklə şagirdlərin həmin hissəni nə dərəcədə qavradıqlarını yoxlayır.

I abzasda aid suallar:

1. Lüis Kerrol kimdir?
2. Alisa kim idi?
3. Lüis Alisa ilə harada rastlaşmışdı?
4. Lüisin nağıl uydurmasının səbəbi nə idi?
5. Alisa sizə hansı nağılı xatırlatdı?

II abzasda aid suallar:

1. Bu abzasda hansı ölkənin kraliçasından danışılır?
2. Kraliça nə üçün təəccüblənmişdi?
3. Lüis Kerrolun kitabları niyə ancaq riyaziyyata aid idi?

III abzasda aid suallar:

1. Lüis Kerrolun hansı bacarığından danışılır?
2. Lüis Kerrol hansı diaqramı yaradıb?
3. Məndə bu diaqramı izah edən cümləni tapın.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırığın yerinə yetirilməsi ilə məndəki faktların şagirdlər tərəfindən necə qavranıldığı yoxlanılır.

Doğru cavablar: 1, 4.

Yanlış cavablar: 2, 3, 5.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş diaqramı şərh edirlər. Tapşırığın asanlıqla yerinə yetirilməsi üçün müəllim şagirdləri istiqamətləndirir. Əvvəlcə məndə diaqram haqqında verilmiş məlumatlar yenidən oxunur.

2. Yönləldici suallardan istifadə edir:

• Diaqramda fiqurlar hansı xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırılıb? (Cavab: *üçbucaq olanlar və üçbucaq olmayanlar, mavi olanlar və mavi olmayanlar*.)

• Mavi və üçbucaq izahlarının qarşısındakı qrafada hansı fiqurun şəkli var? (Cavab: *mavi üçbucaq*.)

• Mavi olmayan və üçbucaq izahının qarşısındakı qrafada hansı fiqurların şəkli var? (Cavab: *yaşıl, sarı, qırmızı üçbucaq*.)

• Mavi və üçbucaq olmayan izahlarının qarşısındakı qrafada hansı fiqurların şəkli var? (Cavab: *mavi romb, kvadrat, beşbucaqlı, dairə, altıbucaq*.)

• Mavi olmayan və üçbucaq olmayan izahlarının qarşısındakı qrafada hansı fiqurların şəkli var? (Cavab: *narıncı kvadrat, bənövşəyi dairə, çəhrayı oval, yaşıl ulduz*.)

Tapşırıq şagirdlərə Kerrol diaqramının xüsusiyyətini izah etməklə yanaşı, eyni zamanda onlarda qrafik informasiyanı şifahi təqdim etmək bacarıqlarının inkişafına yönəlib.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər onlara təqdim edilmiş nağıl obrazlarının adlarını Kerrol diaqramı üzrə qruplaşdırırlar.

Doğru cavab:

- Müsbət və sehrli obraz izahlarının kəsişdiyi qrafada "Zümrüd quşu" ifadəsi yazılacaq.
- Müsbət və real obraz izahlarının kəsişdiyi qrafada "Məlikməmməd" sözü yazılacaq.
- Mənfi və sehrli obraz izahlarının kəsişdiyi qrafada "Küpəgirən qarı" ifadəsi yazılacaq.
- Mənfi və real obraz izahlarının kəsişdiyi qrafada "İqor" sözü yazılacaq.

Tapşırıq şagirdlərə mənfi və müsbət, sehrli (xəyali) və real (həqiqi) obrazlar haqqındakı bilikləri xatırladır. Onlar tanıdıqları obrazları Kerrol diaqramında qruplaşdırmaqla bu diaqramın mahiyyətini anladıklarını nümayiş etdirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, fakt və ya münasibət bildirildiyini müəyyənləşdirirlər. (Düzgün cavablar: *fakt, münasibət, fakt, münasibət*). Bu tapşırıq informativ mətnlərdə verilmiş əsas məlumatları seçmək bacarığının inkişafına yönəlib.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Cütlərlə iş. Bu tapşırıq cütlərlə yerinə yetirilir. Şagirdlər öz dəftərlərində "Nağılçı alim" mətninə aid üç sual tərtib edirlər. Daha sonra cütlərdəki şagirdlər dəftərlərini bir-biri ilə dəyişirlər. Hər bir şagird yoldaşının tərtib etdiyi sualları cavablandırır. Yenidən dəftərləri dəyişirlər və cavabları yoxlayırlar. Müəllim prosesə nəzarət edir, şagirdləri istiqamətləndirir. Şagirdlərə yoldaşlarının yazısını yoxlamaq imkanını yaratmaq onların məsuliyyətli olmasına kömək edir, eyni zamanda özünəinam hissi yaradıb həvəsləndirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir.	Tap. B (dərslük)
Mətdə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir.	Tap. C (dərslük)
Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir.	Tap. Ç (dərslük)

fəsil 3 AĞIL DƏRYASI

1-ci dər. “Üç qardaş”

- Dərslük: səh. 25-27 • İş dəftəri: səh. 14

Təlim məqsədləri

- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Dinləyicilərin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir (st. 2.2.3).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətdə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Mətdəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir (st. 2.2.4).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait və samitlərin düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Fəslin adının müzakirəsi
2	Danışma	Şəxələndirmə şəklində verilmiş sxemin şərh
3	Oxu. Söz ehtiyatı	“Üç qardaş” nağılının oxusu; “Söz boğçası” üzrə iş

4	Oxuyub-qavrama	Nəqletmə; nağıldakı fakt və hadisələrin yerinin müəyyənləşdirilməsi; əsas fikrin müəyyənləşdirilməsi; obrazın xarakterinin səciyyələndirilməsi
5	Dil qaydaları	Bəzi sözlərin düzgün yazılışının mənimsədilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini fəslin adına yönəldərək soruşur:

– Sizcə, bu fəsildə biz nə haqqında müzakirələr aparacağıq?

Şagirdlər sual ətrafında fikirlərini söyləyir, fəslin mövzusunı təxmin edirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sxemi şərh edirlər. Tapşırığın asanlıqla yerinə yetirilməsi üçün müəllim yönəldici suallarla şagirdlərə istiqamət verir.

Köməkçi suallar:

1. “Ağıl” sözü hansı ifadələrlə izah edilib?
2. Sizcə, ağıllı olmaq üçün bu xüsusiyyətlərdən hansı daha vacibdir? Fikrinizi əsaslandırın.
3. I sinifdə siz “Biləndərin macəraları” adlı silsilə nağıllar oxudunuz. Sizcə, “Bir parça göz” nağılında Biləndərin hansı xüsusiyyətindən danışılır?
4. Sizcə, “Daş paltar” nağılında Biləndərin hansı xüsusiyyəti açıqlanır?
5. “Qəribə qız” mətnində (II sinif, I yarımlı) Leyla adlı bir qızla tanış olmuşduq. Leyla babasının quyuya düşmüş bıçağını maqnitin köməyi ilə çıxarmışdı. Sizcə, bu işdə Leylaya hansı xüsusiyyəti kömək etmişdi?

Müəllimin nəzərinə! Yaxşı olardı ki, müəllim “Bir parça göz”, “Daş paltar” nağıllarının və “Qəribə qız” mətninin qısa məzmununu şagirdlərə xatırlatsın.

Doğru cavablar:

1. “Bir parça göz” nağılında Biləndərin məntiqi düşüncəsinin yüksək olmasından danışılır.
2. “Daş paltar” nağılında Biləndər hazır cavablılığı ilə kəndlərini düşmənlərdən xilas edir.
3. “Qəribə qız” mətnində Leyla çox mütaliə edir və qazandığı biliklər hesabına babasına kömək edir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Qruplarla iş. “Üç qardaş” nağılının həcmi böyük olduğu üçün fərqli oxu üsulu ilə oxunması tövsiyə edilir. Aşağıda təklif olunan üsul mətnin məzmununun qısa müddət ərzində şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsinə kömək edə bilər.

“Üç qardaş” nağılı dörd hissədən ibarətdir. Şagirdlər 4 qrupa ayrılırlar. Hər qrupa bir ekspert və bir qiraətçi (oxucu) təyin edilir. Ekspert kimi seçilən şagirdin dinləmə və danışma bacarıqları yüksək səviyyədə olmalıdır. Qiraətçi isə deklamasiya (ifadəli oxu) bacarıqlarına malik olmalıdır. Hər bir qrupun qiraətçisi nağılın müvafiq hissəsini qrup yoldaşlarının eşidəcəyi səslə, digər qruplara mane olmadan oxuyur. Qrup üzvləri diqqətlə onu dinləyir. Ekspert oxunmuş hissənin məzmununu qrup yoldaşlarına nəql edir. Qrup üzvləri eksperti diqqətlə dinləyir, onun səhvlərini düzəltməyə çalışır, yaddan çıxan məqamları xatırladırlar.

Oxuyub-qavrama. Söz ehtiyatı

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Bu mərhələdə qrupların təqdimatları dinlənilir. Hər bir qrupun eksperti “Üç qardaş” nağılının müvafiq hissəsini nəql edir. Əsas məqsəd mətnin vahid süjet xətti üzrə nəql edilərək sinfə təqdim olunmasıdır.

"Söz boğçası" rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*ləpir, and-aman eləmək, kamal, girdə, müşahidə, vəzir*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *ləpir* – heyvanın ayaq izi; *and-aman eləmək* – and içmək; *kamal* – ağıl; *girdə* – yumru; *müşahidə* – diqqətlə baxaraq, araşdıraraq öyrənmə; *vəzir* – padşahın məsləhətçisi olub dövlət işlərinə baxan şəxs. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur və hansı obrazın nitqinə aid olduğunu müəyyənləşdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqda “Üç qardaş” nağılının planı və nağıla aid cümlələr təqdim edilib. Şagirdlər cümlələri plan üzrə qruplaşdırmaqla mətnin quruluşu və struktur elementləri haqqındakı biliklərini təcrübədə tətbiq edirlər.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıqda “Üç qardaş” nağılının əsas fikrini əks etdirən şeir parçası

verilmişdir. Şagirdlər nağıldan arqumentlər gətirməklə bu fikri əsaslandırırlar.

Doğru cavab: *Qardaşların ağılı, kamalı onlara şətin günlərində kömək oldu. Onları atının şərinə qurtardı. Qardaşlar öz ağılı, kamalı sayəsində padşahın rəğbətini qazandılar.*

Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər “Üç qardaş” nağılındakı obrazları xarakterizə etməklə analitik bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Dil qaydaları

4.1.3 “Sözlərin yazılışı” rubrikası. Müəllim şagirdlərin diqqətini rubrikada verilmiş qoşasaitli sözlərə cəlb edir. Sözləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur. Tələffüzdə bəzi qoşa saitlərin arasına “y” samitinin əlavə edildiyi haqqında məlumat verir. Nümunələr əsasında izah edir.

Tapşırıq E (dərslük). Tapşırıq “Sözlərin yazılışı” rubrikasında verilmiş məlumatı möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır. Müəllim tapşırığı düzgün yerinə yetirən şagirdlərə yoldaşlarının yazdıqlarını yoxlamağı tapşırıla bilər. Bu onlarda məsuliyyət hissini gücləndirir və verilmiş biliyi səhvlər üzrə işləməklə yenidən təkrarlayır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir.	Tap. A (dərslük)
Dinləyicinin başa düşəcəyi tərzdə oxuyur.	Tap. B (dərslük)
Mətnin hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir.	Tap. C (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. A, B (iş dəftəri)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətndəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir.	Tap. D (dərslük)
Bir sıra qoşasaitli sözlərin düzgün yazılış qaydalarına riayət edir.	Tap. E (dərslük)

Növbəti dərsə hazırlıq: 1. Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərlə “Üç qardaş” nağılına aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur. Sualları hazırlamağı şagirdlərə də tapşırmaq olar. Şagirdlər evdə hazırladıqları sualları növbəti dərsdə bir-birinə təqdim edə bilərlər.

2. Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərə təsdiq və inkarda işlənən hərəkət bildirən sözlər haqqında məlumat verəcək. Bu məqsədlə ona üzərində təsdiq və inkarda işlənən hərəkət bildirən sözlər yazılmış kartlar hazırlamaq tövsiyə edilir.

2-ci dərs. Hərəkətin təsdiqi və inkarı

- Dərslik: səh. 28
- İş dəftəri: səh. 15

Təlim məqsədləri

- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdir-mələr edir (st. 2.2.5).
- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir (st. 4.1.5).
- Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir (st. 3.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Üç qardaş” nağılının xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	Səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyənləşdirilməsi
3	Danışma	Şəkil üzrə mətn qurub danışma
4	Dil qaydaları	Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və inkarda işlənməsi
5	Yazı	Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edib yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə “Üç qardaş” nağılına aid suallar təqdim edir. Frontal sorğu zamanı şagirdlər keçən dərsdə oxuduqları nağılın məzmununu xatırlayırlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (dərslik). Tapşırıqda ikisütunlu cədvəl verilib. Cədvəlın bir sütununda “Üç

qardaş” nağılındakı qardaşların müşahidələri qeyd olunub. Şagirdlər bu müşahidələrə əsasən qardaşların hansı nəticəyə gəldiklərini müəyyən-ləşdirib cədvəlın ikinci sütununa qeyd edirlər. Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamaqla bərabər, eyni zaman-da səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyənləşdirmək bacarığının inkişafına da yönəldilib.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Qruplarla iş. Şa-girdlər püşkatma üsulu ilə qruplara ayrılır. Hər bir qrupa tapşırıqda verilmiş bir şəkil təqdim olunur. Qrup üzvləri şəkildə müşahidə etdikləri məqam-ları təsvir edirlər. Tapşırıqın məqsədi şagirdlərin müşahidəetmə və təsviretmə bacarığının inkişafına yönəldilib. Şəkillərin təsviri təxminən belə ola bilər.

I şəkil haqqında: Qış fəslidir. Qar yağır. Hər tərəf ağappaq rəngə bürünüb. Hava təmiz və soyuqdur. Uşaqlar isti geyinib həyata düşüblər. Toplan da onların yanındadır.

II şəkil haqqında: Yaz fəslidir. Artıq ağaclar yaşıl donunu geyinib. Uşaqlar meşədə göbələk toplayırlar. Rəsul göbələklə dolu səbəti əlində saxlayır. Ayla isə göbələkləri ona verir.

Müəllimin nəzərinə! Məlumdur ki, göbə-ləklər həm də payız fəslində çox olur. Şəkildə otlar, ağaclar yaşıl rəngdə təsvir edilib. Əgər payız fəslı olsaydı, saralmış yarpaqlar, otlar verilərdi. Şagirdlər məhz bu məqamı nəzərə almalı, verilmiş şəklin hər bir detalına diqqət yetirməklə nəticə çıxarmalıdırlar.

III şəkil haqqında: Artıq gecdir. Hava qaralıb. Ayın işığı isə pəncərədən otağa düşür. Samir ayı balasını qucaqlayaraq yuxuya gedib. Yəqin, bu onun ən sevimli oyuncağıdır. Toplan da Samirin yatağının qarşısındakı yerində yatır. Samir yu-xuda ona hədiyyələr gətirmiş Santa Klausu görür.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq C (dərslik). Müəllim lövhədə ikisütunlu cədvəl çəkir. Cədvəlın birində “edirəm”, digərində “etmirəm” sözlərini yazır. Əv-vəlcədən hazırladığı üzərində təsdiq və inkarda işlənən hərəkət bildirən sözlər yazılmış kartları masanın üzərinə düzür. Şagirdlər növbə ilə ma-saya yaxınlaşıb kartların birini qaldıraraq üzərində

yazılmış sözü oxuyur və kartı lövhədəki cədvəlin uyğun sütununa yapışdırır. Yəni cədvəlin sütununda yazılmış sözləri məntiqə əsasən davam etdirir. Bu üsulla dərslikdə verilmiş C tapşırığı da yerinə yetirilə bilər. **Müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verir:**

1. Hansı sütundakı sözlər hərəkətin yerinə yetirildiyini, icra edildiyini bildirir?

2. Hansı sütundakı sözlər hərəkətin icra edilmədiyini göstərir?

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Müəllim rubrikada təsdiq və inkarda işlənən hərəkət bildirən sözlər haqqında məlumatı şərh edir.

Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər tapşırıqda təsdiq formasında verilmiş hərəkət bildirən sözləri inkarda işlədirlər. Bununla da hərəkətin təsdiqi və inkarı haqqında aldıkları bilikləri təcrübədə tətbiq edir, möhkəmləndirirlər.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərə bu tapşırıqda “Üç qardaş” nağılından bir hissə təqdim edilib. Şagirdlər tapşırıqdakı cümlələri oxuyur, inkar formasında verilmiş hərəkət bildirən sözləri təsdiq formasında yazırlar. Tapşırıq şagirdlərin mətnin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlamaqla yanaşı, dil qaydası haqqında aldıkları biliklərin möhkəmləndirilməsinə də kömək edir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. A (dərslik)
Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir.	Tap. B (dərslik)
Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir.	Tap. C Ç (dərslik), Tap. A (iş dəftəri)

3-cü dərs. “Ağıllı uşaq”

• Dərslik: səh. 29-30 • İş dəftəri: səh. 16

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Motivasiya sualının müzakirəsi
2	Oxu. Söz ehtiyatı	“Ağıllı uşaq” nağılının oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Səbəb-nəticə əlaqəsinin müəyyənəşdirilməsi
4	Yazı	Oxuduğu mətnin qısa məzmununun yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim yönəldici sual vasitəsilə şagirdlərin diqqətini mövzuya yönəldir:

– Vətənin düşmənlərdən müdafiəsi hər kəsin borcudur. Sizcə, vətənin layiqli müdafiəçisi olmaq üçün hansı keyfiyyətlərə malik olmaq lazımdır?

Şagirdlər öz fərziyyələrini söyləyirlər. Cəsarət, vətənpərvərlik, mərdlik, qorxmazlıq və bu kimi fikirlər səslənə bilər.

Oxu. Söz ehtiyatı

Müəllim mətnin oxunmasından əvvəl şagirdlərə oxu zamanı əsas obrazın xarakterinə diqqət etməyi tapşırır.

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Növbəli oxu.

Şagirdlər “Ağıllı uşaq” nağılındakı cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Hər abzası oxuyub bitirdikdən sonra müəllim faktoloji suallarla şagirdlərin həmin hissəni oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan söz və söz birləşmələrinin (*məkrli, talan etmək, tədbir, aradan götürmək, inşil, çapar*) təxmini mənasını soruşur. Sonra onların dəqiq mənasını açıqlayır: *məkrli* – aldadıcı, hiyləli; *talalan etmək* – dağıtmaq; *tədbir* – bir işi görmək,

həyata keçirmək üçün üsullar, yollar; **aradan götürmək** – yox etmək; **inişil** – keçən ildən qabaqki il; **çapar** – atla bir yerə məktub, əmr, xəbər aparıb-gətirən şəxs; **fərasət** – ağıl, bacarıq; **təslim etmək** – ixtiyarına vermək. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim motivasiya üçün verdiyi sualı bir daha təkrar edir:

– Vətənin layiqli müdafiəçisi olmaq üçün hansı keyfiyyətlərə malik olmaq lazımdır?

“Ağıllı uşaq” nağılını oxuduqdan sonra şagirdlər bu sual ətrafında bir daha düşünür, cavablandırırlar, dərslərin əvvəlində verdikləri cavabla müqayisə edirlər. **Müəllim bütün fikirləri təxminən aşağıdakı kimi ümumiləşdirə bilər:**

Çox zaman ağıl, tədbir, məntiq gücə üstün gəlir. Vətəni qorumaq üçün fiziki güclə bərabər, bilik, savad qazanmalı, məntiqi düşüncəni inkişaf etdirmək lazımdır.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərin “Ağıllı uşaq” nağılını diqqətlə oxuduqlarını yoxlayır, eyni zamanda onların analitik bacarıqlarını möhkəmləndirir.

Doğru cavablar: 1 – b, 2 – c, 3 – a.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin yazı bacarıqlarının inkişafına yönəlməklə bərabər, mətnin məzmununu necə qavradıqlarını da yoxlamağa imkan verir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətnlə bağlı faktoloji suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. B (dərslük)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

4-cü dərslük. “İsgəndər”

• Dərslük: səh. 30-31 • İş dəftəri: səh. 17

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Mətnəndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir (st. 1.1.2).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətnlə bağlı emosional düşüncələrini ifadə edir (bəyəndim, bəyənmədim, yazığım gəldi, təəccübləndim) və əsaslandırır (st. 1.2.2).
- Frazoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır (st. 2.1.4).

Dərslük qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Motivasiya sualının müzakirəsi
2	Oxu	“İsgəndər” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Obrazın davranışlarının səbəbi-nin müəyyənləşdirilməsi; mətnəndən faktlar gətirməklə obrazın xarakterinin səciyyələndirilməsi
4	Dinləmə	“Alim və yolçu” dinləmə mətni
5	Danışma	Oxuduğu və dinlədiyi mətnlərlə bağlı düşüncələrinin ifadə edilməsi
6	Söz ehtiyatı	Frazoloji ifadələrin mənaları ilə uyğunlaşdırılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Əqli hücum. Müəllim yönəldici sual vasitəsilə şagirdlərin diqqətini mövzuya yönəldir:

– Ağıllı insanlar hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənirlər? Həyatdan misallar gətirməklə fikrinizi əsaslandırın.

Şagirdlər öz fərziyyələrini söyləyirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

Müəllim mətnin oxunmasından əvvəl şagirdlərə oxu zamanı obrazların davranışlarına fikir verməyi tapşırır.

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Rollu oxu. Şagirdlər birinci dəfə “İsgəndər” mətnini sessiz şəkildə

oxuyur, mətnlə tanış olurlar. Daha sonra isə müəllim mətni rollar üzrə oxumaq üçün rol bölgüsü keçirir. Şagirdlər obrazın nitqinə aid cümlələri onların xarakterinə uyğun səsləndirərək oxuyurlar. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan söz və söz birləşmələrinin (*daşı daş üstə qoymamaq, mühasirəyə almaq, fəth etmək, tabe olmaq, yerləyeksan etmək*) təxmini mənasını soruşur. Sonra onların dəqiq mənasını açıqlayır: **daşı daş üstə qoymamaq** – dağıtmaq; **mühasirəyə almaq** – hər tərəfdən əhatə olunmaq; **fəth etmək** – tutmaq, silah gücü ilə almaq; **yerləyeksan etmək** – dağıtmaq. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim motivasiya üçün verdiyi sualı bir daha təkrar edir:

– Ağıllı insanlar hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənirlər?

“İsgəndər” mətnini oxuduqdan sonra şagirdlər bu sual ətrafında bir daha düşünür, cavablandırır, dərsin əvvəlində verdikləri cavabla müqayisə edirlər. **Müəllim bütün fikirləri təxminən aşağıdakı kimi ümumiləşdirə bilər:**

Səbirli olmaq, hadisələri, problemləri ətraflı analiz etmək, düşünülmüş addım atmaq, vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq, hazır cavablılıq ağıllı insanları fərqləndirən xüsusiyyətlərdir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərin “İsgəndər” mətnini diqqətlə oxuduqlarını yoxlayır, eyni zamanda onların analitik bacarıqlarını möhkəmləndirir. Əsas məqsəd şagirdlərin diqqətini alimin xarakterinə, onun hazır cavablılığına yönəltməkdir.

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyurlar. Mətnə göy rənglə fərqləndirilmiş cümlələrlə uyğunlaşdıraraq obrazın xarakterini səciyyələndirirlər.

Doğru cavablar:

1. *İsgəndər çox inadkar və tərs idi. – Müəllim and içirəm ki, bu dəfə sənin xahişinə əməl etməyəcəyəm.*

2. *İsgəndərin müəllimi hazır cavab insan idi. – Alim İsgəndərə yaxınlaşıb yüksək səslə deyir:*

– *İsgəndər, səndən xahiş edirəm, bu şəhəri tut və yerləyeksan et.*

3. *İsgəndər verdiyi sözə həmişə əməl edərdi. – Böyük sərkərdənin bir xasiyyəti də varmış: ağar and içib söz verdisə, bu sözünün üstündə mütləq durarmış.*

Dinləmə

Müəllimin nəzərinə! Müəllim “Şair və yolçu” mətnini səsləndirir. Müəllim əvvəlcədən şagirdlərə mətni diqqətlə dinləməyi tapşırıqla oxuduqları mətn ilə müqayisə edəcəklərini söyləyir.

“Şair və yolçu” dinləmə mətni

Qədim zamanlarda bir şair yaşayırmış. O öz dürüstlüyü ilə hamının hörmətini qazanıbmış. Şəhərbəşəhər gəzər, şeirləri ilə hamını öyrədərmiş ki, yalan danışmasınlar, xəbərçilik etməsinlər, qanun-qaydaya hörmətlə yanaşsınlar.

Bir gün şair yol kənarında bir daş üstündə oturub dincini alırmış. Bu zaman göy pencəkli, qara papaqlı bir adam onun yanından keçir. Şairi tanıyıb ayaq saxlayır, deyir:

– *Şair, mən şahın qəzəbinə gəlmişəm. Şahın adamları mənə axtarırlar. Sən Allah, hara getdiyimi soruşsalar, onlara heç nə demə.*

Yolçu bu sözləri deyib yoluna davam edir.

Şairi fikir götürür. Necə etsin ki, qanunu pozmasın, yalan danışmasın, eyni zamanda xəbərçilik də etməsin. Axırda ağılına bir fikir gəlir. Oturduğu daşın üstündən qalxıb başqa bir daşın üstündə oturur.

Bir azdan şahın adamları gəlib həmin yərə çıxırlar. Şairi görüb soruşurlar:

– *Ey şair! Buradan göy pencəkli, qara şalvarlı bir adam keçməyib?*

Şair cavab verir:

– *Mən bu daşın üstündə oturandan bəri elə bir adam görməmişəm.*

1.1.2 Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim müqayisə üçün aşağıdakı suallardan da istifadə edə bilər:

1. Şairin hansı xüsusiyyəti onu yalan danışmaqdan, xəbərçilik etməkdən xilas etdi?

2. Sizcə, şairin və İsgəndərin müəlliminin xarakterləri arasında oxşarlıq varmı? Niyə belə düşünürsünüz? Fikrinizi əsaslandırın.

Ümumiləşdirmə təxminən belə ola bilər:

Hazır cavablılıq şairin və İsgəndərin müəlliminin oxşar xüsusiyyətidir. Onların ikisi də hazır cavablılığı ilə çətin vəziyyətdən çıxış yolu tapır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərin oxuduğu “İsgəndər” və dinlədiyi “Alim və yolçu” mətnlərindəki faktların müqayisəsinə yönəldilib.

Doğru cavablar: Tapşırıqda verilmiş 1-ci, 3-cü, 6-cı məlumatlar “İsgəndər”, 2-ci, 4-cü, 5-ci məlumatlar isə “Alim və yolçu” mətninə aiddir.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sualı müzakirə edərkən III fəsildə oxuduqları mətnlərdən arqumentlər gətirməklə fikirlərini əsaslandıracaq, eyni zamanda bu fəsildə öyrəndiklərini ümumiləşdirəcəklər.

Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıqda “İsgəndər” mətnində istifadə olunan bəzi frazeoloji birləşmələr verilib. Tapşırıq şagirdlərin “Söz boğçası” rubrikasında verilmiş bu ifadələrin məna-larını nə qədər mənimsədiklərini yoxlamağa imkan verir.

Doğru cavablar: 1 – c, 2 – ç, 3 – b, 4 – a.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnəndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.	Tap. C (dərslük)
Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.	Tap. Ç (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Oxuduğu və dinlədiyi mətnlə bağlı emosional düşüncələrini ifadə edir (bəyəndim, bəyənmədim, yazığım gəldi, təəccübləndim) və əsaslandırır.	Tap. D (dərslük)
Frazeoloji ifadələrlə onların izahını uyğunlaşdırır.	Tap. B (iş dəftəri)

5-ci dərs. Ümumiləşdirici təkrar

• Dərslük: səh. 32

• İş dəftəri: səh. 18

Təlim məqsədləri

- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Başlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu müəyyənləşdirir (st. 2.2.3).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı/pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).
- Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).
- Oxuduğu mətn haqqında rəy yazır. (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölməyə aid fəsil adlarının xatırlanması
2	Oxu	“Nağıl olmaq istəyirəm” şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Nağıllara məxsus ifadələrin seçilməsi; nağıl obrazlarının iştirak etdikləri nağılların adlarının müəyyənləşdirilməsi; obrazların səciyyələndirilməsi
4	Dil qaydaları	Cümlənin genişləndirilməsi
5	Yazı	V bölmə haqqında rəy yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər üçüncü bölmənin səhifələrini və rəqləyərək fəsillərin adlarını xatırlayırlar. Onlar bölmə üzrə öyrəndikləri mövzular haqqında öz təəssüratlarını bölüşürlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şeirin oxunmasından əvvəl şagirdlərə oxu zamanı şeirdə rast gəldikləri nağıl qəhrəmanlarının adını qeyd etməyi tapşırır. Şagirdlər dəftərlərində qeyd etdikləri obrazların adlarından növbəti tapşırıqları yerinə yetirərkən istifadə edəcəklər.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıqda təqdim olunmuş şeiri ilk dəfə müəllimin oxuması tövsiyə edilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük).

Şagirdlər nağıllarda tez-tez işlədilən ifadələri şeirdə tapmaqla nağılın struktur elementlərini tanıdıqlarını nümayiş etdirirlər. Nağıllara məxsus belə ifadələr haqqında həm bu bölmədə, həm də I sinif Azərbaycan dili dərsliyində də məlumat verilib.

Doğru cavablar: “Az gedərəm, üz gedərəm, dərə-təpə, düz gedərəm”, “Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi”, “Göydən düşən almalar”.

Tapşırıq C (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini “Nağıl olmaq istəyirəm” şeirinə çəkilmiş illüstrasiyalara cəlb edir. Şagirdlər şeiri oxuyarkən qeyd etdikləri obrazların adlarını səsləndirir və hansı nağılda iştirak etdiklərini müəyyənləşdirirlər. Beləliklə, bu bölmədə oxuduqları nağılları bir daha xatırlayırlar.

Doğru cavablar: Məlikməmməd, div obrazları “Məlikməmməd” nağılında, Kupağiran qarı obrazı “Uçan xalça” nağılında iştirak edirlər.

Müəllim aşağıdakı sual vasitəsilə şagirdlərin diqqətini yoxlayır:

– İllüstrasiyalara diqqətlə baxın. “Nağıllar aləmində” bölməsində hansı nağılları oxumamısınız?

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük).

Şagirdlər “Nağıl olmaq istəyirəm” şeirindəki obrazların adlarını mənfi və müsbət başlıqları altında qruplaşdırmaqla mənfi və müsbət obrazlar haqqında verilmiş məlumatları nə dərəcədə mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Şagirdlər nağıllardan arqumentlər gətirməklə seçimlərini izah edir, fikirlərini əsaslandırırlar.

Doğru cavablar:

Müsbət obraz: Məlikməmməd – Məlikməmməd atasının bağından sehrli almaları oğurlayan divi məğlub etdi; Divin illərdir tutub saxladığı gözəl qızı onun əlindən xilas etdi; Zümrüd quşunun balalarını əjdahanın əlindən xilas etdi.

Mənfi obraz: Div – sehrli almaları padşahın bağından oğurlayırdı; Gözəl qızı dərin bir quyuda əsir saxlayırdı.

Kupağiran qarı – hiyləgərlik edib Əhmədin nə-nəsini aldatdı, Uçan xalçanı və sehrli üzüyü Əhmədin evindən oğurladı.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq D (dərslük).

Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə

etmək üçün cümləni genişləndirmək bacarığı inkişaf etdirilir. Şagirdlər cümlələrə qoyulmuş suallara cavab vermək üçün qrammatik və semantik baxımdan daha çox uyğun sözlərdən istifadə etməklə cümlələri genişləndirirlər.

Doğru cavab:

- a) Balaları **zalımlardan** qoruyaram.
- b) Almalardan **pay** alaram.
- c) Təpələrdən **yel kimi** keçərəm.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri).

Şagirdlər bu tapşırıqda V bölmə haqqında rəy yazacaqlar. Bununla da bu bölmə haqqında fikirlərini, münasibətlərini bildirəcəklər. Tapşırıq vasitəsilə şagirdlər rəy haqqında aldıkları bilikləri təcrübədə tətbiq edirlər. Eyni zamanda bölmə üzrə ümumiləşdirmə aparırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. A (dərslük)
Başlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunun təqdim edilməsində rolunu müəyyənləşdirir.	Tap. B, C (dərslük)
Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı/pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür.	Tap. Ç (dərslük)
Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. D (dərslük)
Oxuduğu mətn haqqında rəy yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

Mövzu		VƏTƏNİM AZƏRBAYCAN
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	- Tanış mövzular üzrə müzakirə - Mövzu üzrə aparılan araşdırmanın şifahi təqdimatı - Mətni obrazların dilindən nəql etmə
	Söz ehtiyatı	muğam, tar, kamança, qaval, yovşan, müdrik, ədalətsiz, elçi, cıdır, jokey, mötəbər, yalman, mehtər, baytar, ram etmək, köhlən, xiffətini çəkmək və s.
	Oxu	- Kiçikhəcmli mətnlərin oxunması - Mətnin mövzu, məzmun və ideyasının müəyyən olunması - Mətn üzrə yarımbaşlıqların tərtibi
	Yazı	- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin (şokolad, konfet) yazılış qaydalarının (o, yoxsa a) mənimsədilməsi - Şəkil və ya plan əsasında mətnin qısa məzmununun yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	- Dırnaq işarəsi - Nitq etiketləri
	Filoloji anlayışlar	Mövzu, məzmun, ideya, atalar sözü, yarımbaşlıq, dırnaq işarəsi
Kompetensiyalar		Vətəninə tanımaq, vətənə sevgi, insanlara mərhəmət, milli dəyərlərə hörmət, qədim abidələrə, qədim əşyalara dəyər verilməsi və s.

Bu bölmədə Azərbaycanla bağlı müxtəlif mövzulardan (Azərbaycanın milli dəyərləri, işğal olunmuş torpaqları, qəhrəmanları və s.) bəhs edən bədii və informativ mətnlər təqdim olunur. Bölmədə müharibə və sülh mövzusu şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun olaraq bəşəri bir problem kimi nəzərdən keçirilmişdir. Müharibədən əziyyət çəkmiş insanların vəziyyəti, onlara mənəvi və maddi dəstəyin göstərilməsi, vətənpərvərlik, humanistlik, qayğıkeşlik və başqa mənəvi keyfiyyətlərin aşılınması, xalqın milli dəyərlərinə hörmət edilməsi və s. məsələlər bölmənin aparıcı xəttini təşkil edir. Əsas məqsəd isə bu və ya digər mövzulardan istifadə etməklə şagirdlərin dinləmə, danışma, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, söz ehtiyatlarını zənginləşdirməkdir.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- məndəki obrazların xarakterini təhlil edir, onlara münasibət bildirir;
- mövzu ilə bağlı şifahi təqdimat hazırlayır;
- mətni məzmunu müvafiq səs tonu ilə oxuyur;

- mətnə diqqətlə qulaq asır, mətn oxunduqca kitabdan izləyir;
- fikirlərini sərbəst şəkildə yazır;
- cümlənin növlərini fərqləndirir;
- ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.

Mənimsəmədə çətinlik doğuran məsələlər:

- Mətnin məzmununun yazılması;
- Mətn üzrə yarımbaşlıqların tərtibi.

Diferensial təlim

Bu bölmənin tədrisi zamanı mövzuların mənimsədilməsində şagirdlərin fəaliyyətinə fərdi, diferensial yanaşma faydalı ola bilər. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Bu bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vəsaitlər:

milli (muğam, saz havası) və xarici (rok, caz və s.) mahnı nümunələri, "Əsgər marşı", İçəri-şəhərə aid şəkil və ya videoçarx, Novruz atributları və s.

1-ci dərs. “Doğma yurdun yovşanı” (I hissə)

• Dərslik: səh. 33-34 • İş dəftəri: səh. 19

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildirən sözlə adlandırır (st. 2.1.1).
- Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur (st. 4.1.7).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Söz assosiasiyası
2	Danışma	Bölmə titulundakı şəkil və suallar üzrə iş
3	Oxu	“Doğma yurdun yovşanı” (I hissə) mətninin oxusu
4	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin mənimsədilməsi
5	Dil qaydaları	Sual cümlələrinin qurulması
6	Yazı	Obrazların adından məktubun yazılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Söz assosiasiyası. Müəllim “Azərbaycan” sözünü lövhədə yazır. Şagirdlərə deyir: “Azərbaycan”la bağlı bildiyiniz məlumatları söyləyin.

Bununla bölmənin mövzusu üzrə əvvəlki biliklər xatırladılır və şagirdlərin mövzu ilə bağlı ilkin bilik səviyyəsi müəyyən edilir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər 1-ci sualı cavablandırmaqda Qız qalası, İçərişəhər haqqında bildiklərini danışırlar. Əgər bu yerləri görən şagirdlər varsa, müəllim onların həmin yerlər haqqında təəssüratlarını bölüşmələrinə vaxt ayırmalıdır. Yaxşı olardı ki, İçərişəhərdən bəhs edən videoçarx nümayiş olunsun.

Musiqi ilə inteqrasiya. Müəllim şagirdlərə bir tanınmış xanəndənin muğam ifasını dinlədə bi-

lər. (Tacir Şahmalioglunun uşaq vaxtı oxuduğu bayatı-şirazın səsləndirilməsi tövsiyə olunur.)

Sonra tapşırıqdakı 2-ci sual cavablandırılır. Bu sualla şagirdlərin söz ehtiyatı yoxlanılır. Milli musiqi alətlərinin adları (tar, qaval, kamança) söz boğçasına əlavə olunur.

Tapşırıqdakı 3-cü sual cavablandırılır. Müəllim Şəhidlər xiyabanı haqqında şagirdlərin ilkin biliklərini yoxladıqdan sonra dinləmə mətnini səsləndirə bilər:

1990-cı ilin yanvar ayının 20-də gecə ikən rus ordusu Bakıya daxil oldu. Şəhərin küçə və meydanlarında tanklardan və avtomatlardan dayanmadan atəş açdılar. Torpağımızı müdafiə etmək istəyən silahsız insanlar rus ordusunun qarşısına çıxdı. Həmin gecə şəhid olanlar şəhərin ən hündür yerində – Dağüstü parkda dəfn olundu. O gündən sonra həmin yer Şəhidlər xiyabanı adlanır. İndi bura Azərbaycan xalqının ziyarətgahına çevrilib. Xalq öz qəhrəmanlarını heç vaxt unutmur.

Müəllim soruşur: “Şəhidlər xiyabanı” haqda nə sualınız var?

Bununla şagirdlərdə hər hansı məqamı aydınlaşdırmaq məqsədilə sual vermək bacarığı formalaşdırılır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Növbəli oxu. Müəllim şagirdlərə əvvəlcədən tapşırır ki, mətnə rast gəldikləri yeni sözləri qeyd etsinlər. Şagirdlər mətni növbə ilə, bir-birini izləyərək oxuyurlar. Müəllim oxu zamanı şagirdlərin mətni diqqətlə oxuduğunu və ya yoldaşını izlədiyini yoxlamaq və mövzu ətrafında düşündürmək üçün suallar verir.

Suallar: *Nə üçün həkimə “loğman” deyirdilər? Həkim nə üçün vətəninə tərk etdi? Ölkənin əvvəlki hökmdarı necə adam idi? Ölkənin yeni hökmdarı loğmanla bağlı hansı qərara gəldi? Sizcə, nə üçün yeni hökmdar loğmanı vətəninə qaytarmaq istəyirdi? O, loğmanın yanına kimləri göndərdi? Hökmdar loğmana nə göndərdi? Loğman onun istəyinə nə cavab verdi? və s.*

Söz ehtiyatı

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərin oxu zamanı qeyd etdikləri tanış olmayan sözlərin (müdrək, zülm, ədalətsiz, loğman, elçi, rədd, yovşan) mənasını əvvəlcə şagirdlərdən soruşur, sonra sözlərin dəqiq izahını verir. “Yovşan” sözünün

mənası mətnin ikinci hissəsində aydın olur. Ona görə də müəllim bu dərstdə şagirdlərə “yovşan”ın mənasını lüğətdən tapmağı tapşırıq bilər. Bu da şagirdlərin lüğətlə işləmək bacarıqlarını möhkəmləndirir.

Müəllimin nəzərinə! Növbəti dərsə hazırlıq məqsədilə şagirdlərin diqqətini dərslərin 35-ci səhifəsindəki B tapşırığına yönəltmək və şagirdlərə yovşan bitkisi (ətəri, görünüşü, növləri, faydası və s.) haqqında araşdırma aparmağı tapşırır.

Diferensial təlim

Yovşan bitkisinin ən geniş yayılmış növlərindən biri tərxdur. Müəllim araşdırma aparmaqda çətinlik çəkən şagirdlərə valideynlərindən tərxdun bitkisi haqqında məlumat öyrənməyi və ya tərxdun bitkisini əldə etməyi tapşırıq bilər.

2.1.1 Tapşırıq A (iş dəftəri). Dil qaydaları ilə inteqrasiya. Şagirdlər 2-ci cümlənin məzmununa diqqət etməklə 1-ci cümlədəki buraxılmış sözü (“zalım” və ya “zülmkar”) tapırlar. Şagirdlər əlavə etdikləri sözün əlamət bildirdiyini müəyyən etməklə dil qaydaları üzrə biliklərini də möhkəmləndirmiş olurlar.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırığın məqsədi şagirdlərin sual tərtib etmək bacarığını möhkəmləndirməkdir. Şagirdlər hər bir cümlədəki fikrə uyğun müxtəlif sual cümlələri qura bilərlər; məsələn, 2-ci cümləyə müxtəlif suallar qoymaq olar: *Loğman nə üçün vətəni tərk etdi? Kim hökmdardan incidi? Loğman incidiyinə görə nə etdi?*

Yazı

3.1.4 Tapşırıq C (dərslik). Qruplarla iş. Sınıfda şagirdlərin sayından asılı olaraq müəllim şagirdləri bir neçə qrupa ayırır. Qrupların yarısına hökmdarın dilindən loğmana, digər yarısına isə loğmanın dilindən hökmdara cavab məktubu yazmağı tapşırır. Sonra tapşırıqda verilmiş məsləhətlər oxunur. Müəllim məktubun tərkib hissələri ilə bağlı xatırlatma edir, qruplara məktubun məzmununu ilə bağlı əlavə tövsiyələr verir. Müəllim şagirdlərə hökmdarın loğmana və loğmanın hökmdara yazdığı məktubların rəsmi xarakter daşdığını nəzərə almağı və məktubları yazarkən bu məqama diqqət etmələrini tapşırır. Həmçinin qruplara hazır qiymətləndirmə meyarları verir və tapşırır ki, məktublarınızı bu meyarlara uyğun

yazın. Çünki sonda bir-birinizin məktubunu qiymətləndirəcəksiniz.

Qruplar işlərini bitirdikdən sonra məktublarını növbə ilə təqdim edirlər. Hər təqdimatdan sonra qruplar meyarlar əsasında təqdimat edən qrupun məktubunu qiymətləndirirlər. Sonda daha inandırıcı, uğurlu məktub seçilir.

Müəllim qrupların fəaliyyətini belə də qura bilər:

Bütün qruplar əvvəlcə eyni vaxtda hökmdarın dilindən məktub yazırlar. Qruplar məktublarını bir-biri ilə dəyişib oxuyurlar, müəllimin hazırladığı meyarlar əsasında qiymətləndirirlər. Sonra loğmanın hökmdara cavab məktubu yazılır. Yenə eyni qayda ilə qruplar bir-birinin məktubunu oxuyub qiymətləndirmə aparırlar. Müəllim qiymətləndirmə vərəqlərini yoxlayıb uğurlu və inandırıcı məktubu seçir.

Məktubların qiymətləndirmə meyarları:

Hökmdarın dilindən yazılan məktub:

1. Məktubda salamlama varmı?
2. Hökmdar özünü təqdim edibmi?
3. Hökmdar məktubu yazma səbəbini göstəribmi?
4. Loğmanla sağollaşdıbmı?
5. Məktubun sonunda ad, ünvan, tarix yazılıbmı?
6. Məktub inandırıcıdırmı?
7. Məktub təsirli yazılıbmı? Yəni Loğman bu məktubu oxusa, vətəninə qayıdarmı?

Loğmanın hökmdara cavab məktubu:

1. Loğman hökmdarı salamlayıbmı?
2. Loğman onu hökmdar seçildiyinə görə təbrik edibmi?
3. Hökmdara dəvətinə görə təşəkkür edibmi?
4. Loğman vətəni ilə bağlı hökmdara ümid və arzularını bildiribmi?
5. Rədd cavabına görə üzrxahlıq edibmi?
6. Hökmdarla sağollaşdıbmı?
7. Loğman məktubu yazarkən hökmdara hörmətlə yanaşıbmı? Yəni hökmdar məktubu oxusa, qəzəblənərmı?

Məktub nümunələri:

Hökmdarın adından:

Salam, həkim!

Necəsiniz? İşləriniz necə gedir? Mən ölkənin yeni hökmdarıyam. İstəyirəm ki, ölkəmdə sizin kimi gərəqli alimlər, həkimlər çox olsun. Sizin haqqınızda çox eşitmişəm. Bilirəm ki, bu ölkədən

inciylb getmisiniz. Ancaq indi vəziyyət başqadır. Ölkədə qanun-qayda yaratmağa çalışıram. Mən hökmdar olduğum dövrdə heç kəs əziyyət çəkməyəcək. Siz bizim ölkəmizə çox lazımsınız. Mən söz verirəm ki, insanlara kömək etmək üçün sizə hər cür imkan yaradacağam.

Hörmətlə, sizin yeni hökmdarınız.

Loğmanın adından:

Salam, hörmətli hökmdar!

Hökmdar seçilməyinizə görə sizi təbrik edirəm. Sizə uğurlar arzulayıram. İnanıram ki, ölkəmiz getdikcə inkişaf edəcək. İnsanlar daha rahat, xoşbəxt yaşayacaqlar. Ancaq mən qayıda bilmərəm. Buradakı insanların da mənə ehtiyacı var. Ölkədə mənim kimi həkimlər çoxdur, onları axtarib-tapın.

Hörmətlə, loğman.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Bildiyi məlumatlardan istifadə etməklə şəkillər üzrə danışır.	Tap. A (dərslük)
Mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. B (dərslük)
Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildirən sözlə adlandırır.	Tap. A (iş dəftəri)
Nəqli cümlələrə sual verməklə sual cümləsi qurur.	Tap. B (iş dəftəri)
Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir.	Tap. C (dərslük)

Növbəti dərslə hazırlıq: Növbəti dərslə yovşan bitkisinin (və ya tərşunun) nümayiş etdirilməsi tövsiyə olunur.

2-ci dərsl. "Doğma yurdun yovşanı" (II hissə)

• Dərslük: səh. 35-36 • İş dəftəri: səh. 20

Təlim məqsədləri

- Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür (st. 1.2.2).
- Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir (st. 1.2.1).
- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Sözlün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözlün köməyi ilə izah edir (st. 2.1.3).
- Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildirən sözlə adlandırır (st. 2.1.1).
- Bədii və informativ mətnlərdə mövzu, məzmun və ideya anlayışlarını fərqləndirir (st. 2.2.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin 1-ci hissəsinin xatırlanması
2	Danışma	Mətndəki problemin həlli üçün fikirlərin irəli sürülməsi; Yovşan bitkisi haqqında təqdimatın dinlənilməsi
3	Oxu	"Doğma yurdun yovşanı" (II hissə) mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətnin mövzu və ideyası üzrə iş
5	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin mənimsədilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim mətnin əvvəlini xatırladır:

– Yeni hökmdar loğmanı ölkəyə qaytarmaq üçün nələr etdi?

Danışma

1.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Tapşırıq şagirdlərdə problemlərin həlli yollarını tapmaq bacarıqlarını inkişaf etdirir. Müəllim şagirdləri düşündürüb təkliflərini dinləyir.

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlərin yovşan bitkisi haqqında hazırladıqları təqdimatlar dinlənilir. Yovşanın Azərbaycanda geniş yayılmış ətirli bitki olması, onun bir çox növlərinin qədim

zamanlardan dərman bitkisi kimi istifadə edilməsi, yovşanın bir növü olan tərşunun Azərbaycan mətbəxində geniş istifadə edilməsi kimi məlumatlar şagirdlərin mətni daha dərinlən qavramalarına kömək edir.

1.2.1 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırığın məqsədi “vətən həsrəti” mövzusunı şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğunlaşdırmaqdır. Şagirdlər özlərinə doğma olan məkan, insanlar, əşyalar haqqında düşünür. Bu tapşırıq loğmanın düşdüyü vəziyyəti anlamağa kömək edəcək.

Oxu

Tapşırıq Ç (dərslük). Növbə ilə oxu. Şagirdlər A tapşırığını yerinə yetirən zaman problemin müxtəlif həll yollarını düşünmüşdülər. Müəllim indi şagirdlərin diqqətini mətnə çəkmiş illüstrasiyaya yönəldir və soruşur:

– *Şəkildə kimlər təsvir olunmuşdu? Sizcə, bu bitki nə üçün loğmanın vətənə qayıtmasına səbəb oldu?*

Bu sual mətnin davamının təxmin edilməsinə və mətnin ikinci hissəsinin oxunmasına maraq yaradır.

Sonra mətnin oxusuna başlanır. Oxu zamanı şagirdlərə tanış olmayan sözlər izah olunur.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətndəki problem və problemin həlli yollarını analiz edərək oxu zamanı mətndəki əsas hadisələri qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq D (dərslük). Rollu oyun. Şagirdlər rol oyunu başlamazdan öncə müəllim sual verir:

– *Məgər loğmanın yaşadığı ölkədə yovşan yox idi? Sizcə, niyə çobanın gətirdiyi yovşan loğmanın vətənə dönməsinə səbəb oldu?*

Şagirdlər təxminən belə cavab verməlidirlər:

– *Çobanın gətirdiyi yovşanın ətri loğmana keçmiş günlərini, dostlarını, yaxınlarını, doğma yurd-yuvasını xatırlatdı. Vətən sevgisi onu doğma yurduna qaytardı.*

Müəllimin yönəldici sualı ilə şagirdlər mətnin adı ilə məzmunu arasında olan bağlılığı da analiz edirlər. Bununla da şagirdlər “doğma yurd” anlayışını daha dərinlən qavrayırlar. Bu, rollu oyun zamanı loğmanın keçirdiyi hissləri mimika və jestlərin köməyi ilə ifadə etmələrinə yardım edəcək. Şagirdlər mətnə təsvir edilməyən epizodu öz təxəyyüllərinə uyğun canlandırmaqla şifahi

nitq bacarıqlarını, həmçinin məntiqi və yaradıcı təfəkkürlərini inkişaf etdirirlər. Şagirdlərin müəllimin yönəltməsi ilə rollu oyun zamanı nitq etiketlərindən (salamlama, təşəkkür, sağollaşma) istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

2.2.4 Tapşırıq E (dərslük). Tapşırıqdakı suallara cavab verməklə şagirdlər “Doğma yurdun yovşanı” mətnini ümumiləşdirirlər. Bu tapşırıq oxuyub-qavrama bacarığının inkişaf etdirilməsi üçün vacib olan filoloji anlayışların “mövzu” və “ideya”nın mənimsədilməsi üçün motivasiya rolunu oynayır.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə rubrikadakı məlumatları oxuyub analiz edirlər.

Tapşırıq Ə (dərslük). Qruplarla iş. Qruplara 1-ci yarımda keçdikləri mətnlərin mövzu və ideyasını müəyyənləşdirmək tapşırılır. Sonda şagirdlərin təqdimatları dinlənir. Müəllim qrupların bir-birinin təqdimatını dinlədikdən sonra fikir bildirməsinə, lazım gələrsə, müvafiq düzəliş etməsinə diqqət yetirməlidir.

Qruplar mətnlərin mövzu və ideyasını təxminən belə yazı bilərlər:

“Ağıllı daxil” mətni:

Mövzu: qənaət

İdeya: Hamı qənaət etməyi bacarmalıdır.

“Qar kraliçası” mətni:

Mövzu: dostluq

İdeya: Dost dostu sədaqətli olmalıdır.

“Qanqalın nağılı” mətni:

Mövzu: Qanqalın faydalı bitki olması

İdeya: Hər bitkinin öz gözəlliyi, faydası var.

“Padşah və müəllim” mətni:

Mövzu: Müəllimə hörmətlə yanaşan padşah

İdeya: Müəlliminə hörmət etmək hər kəsin borcudur və ya müəllimlik bütün peşələrdən üstündür.

Söz ehtiyatı

2.1.3 “Söz boğçası” rubrikası. Rubrikadakı sözlərin mənaları yaxınmənalı sözlər vasitəsilə izah olunur. **Məhəl qoymamaq** – saymamaq, **bəxşiş** – hədiyyə, **təmkinlə** – səbirlə, **ürəyi sizləməq** – çox darıxmaq və s.

Tapşırıq B, C (iş dəftəri). Tapşırıqlar şagirdlərin söz ehtiyatını zənginləşdirmək məqsədi daşıyır. B tapşırığındakı bəzi sözlər şagirdlərə tanış olmaya bilər. Bu zaman həmin sözlər müəllim tərəfindən izah olunur və “Söz boğçası”na əlavə

olunur. Loğmanın xarakterini göstərən sözlər: qürurlu, vətənpərvər, bilikli.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətndəki problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür.	Tap. A (dərslük)
Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildirən sözlə adlandırır.	Tap. B (iş dəftəri)
Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin mövzu və ideyasını müəyyənləşdirir.	Tap. E, Ə (dərslük)

3-cü dər. "Bir parça torpaq"

- Dərslük: səh. 36-37
- İş dəftəri: səh. 21

Təlim məqsədləri

- Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir (st. 2.2.1).
- Kontekstdən çıxış edərək frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir (st. 2.1.4).
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Bədii və informativ mətnlərdə mövzu, məzmun və ideya anlayışlarını fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Sual ətrafında müzakirə
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Bir parça torpaq" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin plan əsasında nəql olunması
4	Dil qaydaları	İnkarda işlənən hərəkət bildirən sözlər
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

– "Torpaq ən qiymətli nemətdir" nə deməkdir? Nə üçün insanlar torpaq uğrunda müharibələr edirlər?

Müəllim bu sualla şagirdləri torpağın əhəmiyyəti (canlıların məskəni, əkib-becərilməsi, yaşıllığın faydası, yeraltı sərvətlər, qiymətli metallar, neft və s.) barədə düşünməyə sövq edir. Bu isə şagirdlərin "Bir parça torpaq" mətninin ideyasını anlamasına kömək edəcək.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbə ilə oxu.

Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin oxu zamanı bir-birini izləməsinə yoxlamaq üçün hər abzasın məzmununa uyğun suallar verir. Bu zaman suallar vasitəsilə şagirdlərin diqqətini baş qəhrəmanın qərarlarına yönəltmək tövsiyə edilir.

Oxu zamanı şagirdlərə tanış olmayan sözlərin mənasını müəllim əvvəlcə şagirdlərdən soruşur. Şagirdlər mətnin məzmunundan, obrazların düşdüyü situasiyalardan çıxış etməklə həmin sözlərin mənasını təxmin edirlər. Sonra müəllim sözlərin izahını verir. Yeni sözlər "Söz boğçası"na əlavə olunur.

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər mətnə altından xətt çəkilmiş cümlədəki frazeoloji ifadələrin mənasını baş qəhrəmanın keçirdiyi hisslərinə həyəcən təxmin etməklə izah edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər mətnin məzmunu ilə bağlı doğru və yanlış fikirləri müəyyənləşdirməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: 1, 3, 5.

Şagirdlər baş qəhrəmanın problemi həll etmək üçün verdiyi qərarlara görə onun xarakterini təsvir edə bilirlər. Məsələn, *Böyük ata müdrik, səbirli və ədalətlidir.*

Bu zaman müəllim şagirdlərin fikirlərini əsaslandırmasına çalışmalıdır. Məsələn, *Böyük ata ədalətli və dözümlüdür, çünki müharibənin qarşısını almaq üçün öz oğlunu da düşməyə verməyə razı olur.*

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Müəllim şagirdlərə "məzmun" anlayışını izah etmək üçün əvvəlcə sual verir:

– Mətnə hansı hadisələr baş verir?

Sonra şagirdlərin fikirlərini ümumiləşdirir:
– *Söylədiyiniz hadisələr mətnin məzmununu təşkil edir.*

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə **inteqrasiya**. Tapşırığın məqsədi şagirdlərə “məzmun” anlayışını mənimsətməkdir. Şagirdlər boşluqlarda uyğun söz və sətirlərdə cümlələr yazmaqla məndəki əsas hadisələri təsvir edir, bununla da mətnin məzmununu ifadə etmiş olurlar.

Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər “Doğma yurdun yovşanı” və “Bir parça torpaq” mətnlərini mövzu, məzmun və ideya baxımından müqayisə edirlər. Müzakirə əsasında məlum olur ki, hər iki mətnin mövzusu (vətən) eynidir, ideyası çox yaxındır: *Vətən torpağı hər şeydən üstündür.* Məzmunu isə müxtəlifdir. Müəllim izah edir ki, mətnlərin mövzu və ideyası eyni ola bilər, ancaq hər mətnin məzmunu fərqli olur.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin məntiqi təfəkkürünü, həmçinin redaktə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Şagirdlər məndən verilmiş cümlələri oxuyarkən müəyyən edir ki, cümlənin məzmununa görə “edin”, “yarın”, “axıdın” sözləri, əslində, inkar formada işlənməlidir. Şagirdlər həmin uyğunsuzluğu aradan qaldıraraq cümlələri düzgün şəkildə yenidən yazırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Səs tonunu mətnin məzmununa uyğun tənzimləyir.	Tap. A (dərslük)
Kontekstdən çıxış edərək frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. C (dərslük)
Oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Oxuduğu mətnləri mövzu, məzmun və ideyasına görə müqayisə edir.	Tap. Ç (dərslük)
Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)

4-cü dərs. Atalar sözləri

• Dərslük: səh. 38

• İş dəftəri: səh. 22

Təlim məqsədləri

- Tanış atalar sözlərindən məndəki əsas fikrə uyğun olanını seçir (st. 2.2.4).
- Atalar sözlərini mövzulara görə qruplaşdırır (st. 2.1.4).
- Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözü-nə uyğun nümunə gətirir (st. 1.2.2).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Bir parça torpaq” mətninin xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	“Bir parça torpaq” mətninin ideyasının atalar sözü ilə ifadəsi
3	Danışma	Verilmiş atalar sözlərinə uyğun mətnlərin qurulması
4	Söz ehtiyatı	Atalar sözləri üzrə iş
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

“Bir parça torpaq” mətni xatırlanır. Müəllim suallar verir:

– *Böyük ata necə insan idi? Sizcə, ona nə üçün Böyük ata deyirdilər? O öz igidlərinə hansı məsləhətləri verirdi?*

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər “Bir parça torpaq” mətninin ideyasını uyğun cümlə seçməklə müəyyənləşdirirlər. Müəllim tapşırıqda verilən qısa, lakin dolğun fikirli cümlələrin atalar sözləri adlandığını söyləyir və hər bir atalar sözünü həyatdan nümunələr gətirməklə izah edir.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Rubrikada verilən məlumatlar oxunur və müəllim atalar sözləri ilə bağlı ətraflı izah verir:

Hər bir xalqın özünəməxsus atalar sözləri olur. Azərbaycan xalqına məxsus xeyli sayda atalar sözləri var. Bu sözlər yığcam, bitkin, müdrik fikir ifadə edir. Atalar sözlərinin müəllifi bilinmir. Atababalar həyatda baş verən hadisələrlə bağlı müdrik fikirlər söyləyirlər. Həmin fikirlər ağızdan-ağıza düşür. Hamı öz nitqində yeri gələncə bu fikirlərdən istifadə edir. Beləliklə, atalar sözləri ana dilimizlə birlikdə nəsil-dən-nəslə ötürülür.

Atalar sözləri fikirlərimizin daha təsirli, dolğun ifadə edilməsinə kömək edir. Hər kəs öz ana dilinin atalar sözlərini bilməli, ondan öz nitqində istifadə etməlidir.

Tapşırıq B (dərslik). Cütlərlə iş. Cütlər tapşırıqda verilmiş situasiyaları oxuyaraq uyğun atalar sözlərini müəyyənləşdirirlər. Düzgün cavabları yazılı şəkildə təqdim edirlər.

Düzgün cavablar: 1 – A; 2 – C; 3 – B.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər oxuduqları mətnləri xatırlayaraq onların ideyasını müəyyənləşdirib uyğun atalar sözləri ilə ifadə edirlər.

Turpun nağılı – *Güc birlikdədir.*

Əkinçi və Canavar – *İşləməyən dişləməz.*

Uçan xalça – *Yaxşılıq itməz.*

Müəllim əlavə şərh verir:

– Mətnlərin ideyasını daha aydın ifadə etmək üçün çox vaxt atalar sözləri köməyimizə çatır.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq Ç (dərslik). Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Müəllim qruplara verilmiş atalar sözlərində ifadə olunmuş fikirləri aydınlaşdırmağa kömək edir.

1. Özgəsinə quyu qazan özü düşər. Heç kim başqasına pislik etməməlidir. Kiməsə pislik etsən, mütləq cəzanı çəkərsən.

2. Könlü balıq istəyənin quyuğu suda gərək. Nəticə əldə etmək üçün zəhmət çəkmək lazımdır.

3. Dost çətin gündə tanınar. Yaxşı dost dostu çətin vəziyyətə düşəndə ona kömək etməlidir.

4. Yalançının evi yandı, heç kəs inanmadı. Bu atalar sözünün yaranması “Yalançı çoban” hekayəsinə bağlıdır. Şagirdlər əvvəlki bölmədə bu mətnlə tanış olmuşlar. Qrup iştirakçılarına mətn qurarkən “ev yanma” deyil, başqa bir situasiya düşünmək tapşırılır.

Qruplar atalar sözünə uyğun situasiyalar düşünüb mətn qururlar. Sonda təqdimatlar dinlənilir.

Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş atalar sözlərini mövzular üzrə qruplaşdırırlar. Həmçinin kitabın struktur elementləri (mündəricat, başlıqlar və s.) üzrə biliklərini möhkəmləndirirlər.

2.1.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Dil qaydaları ilə inteqrasiya. Şagirdlər natamam verilmiş atalar

sözlərini tamamlamaqla atalar sözləri üzrə söz ehtiyatlarını zənginləşdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərin söz ehtiyatını artırmaq məqsədilə onlara tapşırılmalıdır ki, atalar sözləri üzrə dəftər ayırıb rast gəldikləri atalar sözlərini həmin dəftərə yazıb öyrənsinlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış atalar sözlərindən mətndəki əsas fikrə uyğun olanını seçir.	Tap. A, B, C (dərslik)
Verilmiş atalar sözlərinə uyğun mətn qurub danışır.	Tap. Ç (dərslik)
Atalar sözlərini mövzulara görə qruplaşdırır.	Tap. A (iş dəftəri)
Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq: 1. Şagirdlərə ata, əmi, dayı və b. qohumlarından birinin əsgərlik şəklini gətirmək və ya onların əsgərlik xatirələrini öyrənmək tapşırılır. 2. Növbəti dərsdə “Əsgər marşı”nın səsləndirilməsi tövsiyə olunur.

5-ci dərs. “Vətənin keşiyində”

• Dərslik: səh. 39 • İş dəftəri: səh. 23

Təlim məqsədləri

- Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözünə uyğun nümunə gətirir (st. 1.2.2).
- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).
- Vasitəsiz nitqdə (dialoglarda, obrazların nitqində) durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə, dırnaq) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Dinlədiyi mətnlə bağlı analogi həyat hadisələrindən, cizgi filmlərindən misal gətirir, müqayisələr aparır (st. 1.1.1).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Əsgər marşı"nın səsləndirilməsi
2	Danışma	Atalar sözlərinin izahı
3	Oxu	"Vətənin keşiyində" şeirinin oxusu
4	Dil qaydaları	Obrazın nitqinin dırnaq içərisində yazılması
5	Dinləmə	"Əsgərə hörmət" mətninin dinlənməsi
6	Yazı	Şəkillər üzrə mətnin qurulması
7	Danışma	Əsgər geyiminin rəngi üzrə müzakirə
8	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Musiqi ilə integrasiya. Müəllim "Əsgər marşı"nı səsləndirir.

Yönəldici suallar: *Dinlədiyiniz mahnının mövzusu nədir? Bu mahnını nə üçün çox sevirsiniz? Yədiyiniz qalan misraları söyləyin.*

Danışma

1.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini A tapşırığında verilmiş atalar sözlərinə yönəldir. Şagirdlər atalar sözlərini izah edirlər. Sonra müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər şəkillər üzrə danışır. *Şəkildə kimləri görürsünüz? Onlar nə işlə məşğuldurlar?* (Müəllim "səngər" və "pilot" sözlərini izah edir.) *Azərbaycanın hansı qəhrəmanlarını tanıyırsınız? Nə üçün biz onları unutmuruq?*

Sonra müəllim şagirdlərin diqqətini pilot Təbriz Musayevin şəklinə yönəldərək məlumat verir:

2016-cı il aprelin əvvəllərində Azərbaycanın cəbhə bölgələri Ermənistan ordusu tərəfindən atəşə tutuldu. Milli ordumuz bu atəşləri cavabsız qoymadı. Bir neçə günlük döyüş oldu. Döyüş Azərbaycanın qələbəsi ilə nəticələndi. İşğal altında olan bir sıra torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Həmin döyüşdə hərbi helikopterimiz düşmən tərəfindən vuruldu. Helikopterin pilotu Təbriz Musayev və başqaları şəhid oldular. İndi biz həmin şəhidlərlə qürur duyuruq. Onları unutmuruq.

Şagirdlər gətirdikləri əsgər şəkilləri və dinlədikləri əsgərlik xatirələri haqqında danışirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlərə şeirin məzmunu ilə tanış olmaq üçün bir neçə dəqiqə

vaxt verilir. Daha sonra şagirdlər növbə ilə şeiri ifadəli oxuyurlar.

Şeirdə tanış olmayan sözlər (sərhəd, keşiyində durmaq) üzrə iş aparılır.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər ananın məsləhətlərinin əmr cümləsi ilə ifadə olunduğunu müəyyənləşdirməklə əmr cümlələri üzrə biliklərini möhkəmləndirirlər.

4.1.7 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər şeirin məzmunundan çıxış edərək ananın sözlərindən ibarət misraları müəyyən edirlər. Sonra müəllim həmin sözlərin dırnaq işarəsi ilə ayrıldığını onların diqqətinə çatdırır.

"Bunları bilməliyik" rubrikası. Rubrikada verilən qayda və cümlə oxunub təhlil edilir. Müəllim bu barədə şagirdlərə əlavə məlumat verir: *Danışarkən və ya yazarkən bəzən başqasının nitqini (onun dediyini və yazdığını) dinləyiciyə, oxucuya olduğu kimi çatdırmaq lazım gəlir. Bu zaman yazıda başqasının nitqi dırnaq işarəsi ilə ayrılır.*

Bu qaydanı mənimsətmək üçün müəllim şagirdlərdən birinin mövzu barədə söylədiyi fikrini nümunə gətirib lövhədə müvafiq durğu işarələri ilə birlikdə yaza bilər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq dırnaq işarəsi ilə bağlı öyrədilən qaydanın tətbiqinə yönəlmişdir.

Dinləmə

1.1.1 Müəllim "Əsgərə hörmət" mətnini səsləndirir:

Dinləmə mətni

Xalqımızın gözəl adət-ənənələrindən biri də əsgər yola salmaq, əsgər yolu gözləmək və əsgər qarşılamadır. Gənclər əsgər gedəndə şadlıq məclisi qurulur, qohumlar, dost-taşıqlar bir araya toplaşır, əsgər ata-anasına gözyaşlıqları verirlər. Qohum-əqrəbə əsgərin vətənə xidmət edib sağ-salamat qayıtmasını səbirsizliklə gözləyir, ona məktublar yazır, onu ziyarətə gedirlər. İnsanlar yolda, avtobusda əsgər görəndə ona salam verib hörmətlərini bildirirlər. Xalqının hörmətini, qayğısını daim hiss edən əsgərlər bu adı şərəflə daşıyırlar.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra müəllim suallar verir:

– *İnsanlar əsgərə hörmət etdiklərini necə bildirirlər? Belə hadisələrin şahidi olmusunuzmu?*

Sizin də yaxınlarınızdan əsgər gedən varmı? Əsgəri yola salanda ona nə arzu edərlər? və s.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Müəllim mətni səsləndirir:

Əsgərlikdə idim. 8 Mart Qadınlar bayramı idi. Anamı təbrik etmək üçün məzuniyyət götürüb evə gəldim. Anam məni gözləməirdi. Gəlişim onun üçün sürpriz oldu. Səhəri gün anamı da götürüb bayram konsertinə getmək qərarına gəldim.

Bilet almaq lazım idi. Ancaq xeyli gecikmişdik. Kassanın qarşısında uzun bir növbə vardı. Bir xeyli gözlədim. Bir oğlan mənə yaxınlaşıb əsgər salamı verdi.

– Salam, əsgər! Deyirlər, bilet çox az qalıb, inanmıram sənə çata. Gözləmə, al bu ikinəfərlik bileti.

Gözlərimə inanmadım.

– Axı bəs siz?

– Məni düşünmə, mən hər vaxt burdayam. Ancaq sən əsgərsən, qayıdacaqsan. Özü də bizi, vətənimizi qorumağa.

Mən ona təşəkkür edib əsgər olmağımdan qürur hissi keçirdim.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra şəkillər əsasında mətnin qısa məzmununu və ideyasını yazırlar. Məqsəd şagirdlərin mövzu, məzmun və ideya anlayışları üzrə bilik və bacarıqlarını möhkəmləndirməkdir.

Diferensial təlim

Sinfin səviyyəsi yüksəkdirsə, müəllim dinləmə mətnini səsləndirməyə bilər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq D (dərslik). Müzakirə. Şagirdlərin diqqəti şəkillərə yönəldilir. Əsgər geyiminin rəngi müzakirə olunur. Müəllim şagirdlərin “Sizcə, nə üçün əsgərlərin geyimi xaki rəngindədir?” sualı ətrafında əvvəlcə bir qədər düşünməsinə imkan yaratmalıdır. Sonra yönəldici suallar vasitəsilə şagirdləri doğru cavaba istiqamətləndirə bilər. **Yönəldici suallar:** *Ətraf nə rəngdədir, torpaq, yaşıllıq, səma? Sərhəddə dayanan əsgərlər düşmənin diqqətini çəkməmək üçün nə edirlər? və s.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözüə uyğun nümunə gətirir.	Tap. A (dərslik)
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. B (dərslik)
Əmr cümləsini fərqləndirir.	Tap. C (dərslik)
Obrazın nitqini dırnaq içərisində yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. B (iş dəftəri)
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. D (dərslik)

6-cı dərs. “Əsgərə hədiyyə” (I hissə)

• Dərslik: səh. 40-41 • İş dəftəri: səh. 24

Təlim məqsədləri

- Mətni səslə oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir (st. 2.2.1).
- Verilmiş plan əsasında mətni genişləndirir (st. 1.2.2).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir (st. 3.1.5).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə, o-a) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı ətrafında söhbət
2	Oxu. Söz ehtiyatı	“Əsgərə hədiyyə” (I hissə) mətninin oxusu; yeni sözlərin mənimsədilməsi
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin məzmunu üzrə iş
4	Yazı	Mətnin məzmununa görə cümlədə düzəlişin olunması
5	Dil qaydaları	“O” ilə yazılıb “a” kimi tələffüz olunan sözlər üzrə iş
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur: *Təsəvvür edin ki, yaxın bir qohumunuz əsgərdir və onun ad günüdür. Siz onu təbrik etmək üçün nə edərdiniz?*

Oxu. Söz ehtiyatı**2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbə ilə oxu.**

Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar və bu zaman obrazların adlarını qeyd edirlər. Müəllim oxu prosesində şagirdlərin mətnə işlənen deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri necə oxumalarına diqqət edir. Oxu prosesində həmin sözləri düzgün tələffüz etməyən şagirdlərə irad tutulmamalıdır. Bu onların mətnin məzmunu ilə bağlı diqqətini yayındıra bilər.

“Söz boğçası” rubrikası. Oxu prosesində şagirdlərə tanış olmayan yeni sözlər izah olunur, “Söz boğçası”na əlavə edilir. Oxu prosesi bitdikdən sonra müəllim şagirdlərin oxuyub-qavramasını yoxlamaq üçün suallar verir:

– *Eyvazla Bəşir necə tanış olublar? Kimin doğum günü idi? Bəşirlə Lalə Eyvazı təbrik etmək üçün nə etdilər? Eyvaz nə üçün “Qalx” əmrinə gecikdi?*

Müəllimin nəzərinə! Müəllim əsgərlik qanun-qaydası olan “Qalx!” əmri ilə bağlı məlumat verir: “Qalx” signalı ilə bütün əsgərlər yuxudan oyanıb tələb olunan işləri yerinə yetirməlidirlər. Məsələn, əsgərlər qalxdıqdan sonra yataqlarını yığmalı, otaqlarını səliqəyə salmalı, səhər gimnastikası etməlidirlər. Səhər baxışı zamanı əsgərlərin yerində olması, xarici görkəmi və şəxsi gigiyena qaydalarına riayət etmələri yoxlanılır.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər şəkillərə baxaraq Lalə ilə Bəşirin qurduqları planı ardıcılıqla danışırlar.

Tapşırıq C (dərslük). Rollu oyun. Müəllim şagirdlərin diqqətini yenidən mətnin 2-ci abzasına yönəldir və Eyvazla Bəşirin tanış olması epizodunu xatırladır. Şagirdlər həmin abzasda verilən faktlardan çıxış edərək həmin hissəni səhnələşdirirlər. Müəllim rollu oyun zamanı şagirdlərin istifadə edəcəyi nitq etiketlərini (*salamlaşma, xahişetmə, tanışolma, təşəkkür*) diqqətə çatdırır.

Şagirdlər aşağıdakı cümlələrdən istifadə edə bilərlər.

Salam, dostum, velosipedin xarab olub?

Xahiş edirəm, mənə kömək edin.

Tanış olduğumuza şadam.

Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Sağ olun, görüşənədək.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətni mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Şagirdlər cümlələri belə tamamlaya bilərlər:

Uşaqlar Eyvaza sürpriz etdilər, çünki Eyvazın ad günü idi.

Komandir Eyvazı öz otağına çağırdı, çünki Eyvaz “Qalx” əmrinə gecikmişdi.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin oxu zamanı diqqətli olmalarını yoxlayır. Şagirdlər mətnin məzmununa uyğun gəlməyən cümlələrdəki sözləri mətnəki faktlara uyğun sözlərlə əvəz edib yenidən yazırlar.

1. *Eyvazın doğum günü idi.*
2. *Bəşirin velosipedini Eyvaz təmir etdi.*
3. *Uşaqlar paltarları evdə yudular.*

Dil qaydaları

4.1.3 “Sözlərin yazılışı” rubrikası. Müəllim lövhəyə rubrikadakı sözləri yazır. Şagirdlər həmin sözləri oxuyur. Müəllim “a” kimi tələffüz edilən “o” saiti ilə yazılan bəzi sözlərin düzgün yazılışını və tələffüzünü diqqətə çatdırır.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırığın məqsədi şagirdlərə “sözlərin yazılışı” rubrikasında verilməyən, lakin eynitipli yeni sözlərin düzgün yazılışını öyrətməkdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş plan əsasında mətni genişləndirir.	Tap. B (dərslük)
Cümlələri mətnə uyğun fikirlərlə tamamlayır.	Tap. A (iş dəftəri)
Cümlələrdə mətnin məzmununa uyğun düzəlişlər edir.	Tap. B (iş dəftəri)
“A” saiti ilə tələffüz edilən bəzi sözləri “o” saiti ilə yazır.	Tap. C (iş dəftəri)

7-ci dərs. “Əsgərə hədiyyə” (II hissə)

• Dərslik: səh. 41-42 • İş dəftəri: səh. 25

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir (st. 2.2.3).
- Qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrindən (jest, mimika) istifadə edir (st. 1.2.1).
- Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir (st. 3.1.4).
- Sualları cavablandırmaqla cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	Mətnin davamının oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin qısa məzmununun nəql olunması
4	Danışma	Mətnə bir epizodun səhnələşdirilməsi
5	Dil qaydaları	Cümlənin növləri və cümlənin genişləndirilməsi
6	Yazı	Açıqça və təşəkkürnamə yazılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim suallar vasitəsilə mətni xatırladır və soruşur:

– Sizcə, hadisələr necə davam edəcək? Bəşirgilin atası Eyvazı cəzalandıracaqmı? Uşaqların yerinə siz olsaydınız, Eyvazı cəzadan necə xilas edərdiniz?

Oxu

1.2.2 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Oxu prosesində müəllim şagirdlərin obrazların nitqini müvafiq səs tonu ilə səsləndirməsinə nəzarət edir. Onların mətni diqqətlə oxuduqlarını yoxlamaq üçün suallar verir.

Oxu prosesi bitdikdən sonra şagirdlər mətnin davamı ilə bağlı təxminlərini oxuduqları hissənin məzmunu ilə müqayisə edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər plan əsasında “Əsgərə hədiyyə” mətnini ümumiləş-

dirib danışirlər. Şagirdlərin danışma fəaliyyəti belə qurula bilər: Şagirdlər mətni istədikləri hər hansı bir obrazın dilindən nəql edirlər.

Məsələn, şagirdlər özlərini komandirin yerində təsəvvür edib vəziyyətlə bağlı düşüncələrini, hiss və həyəcanlarını aşağıdakı kimi ifadə edə bilərlər:

Əsgərlərə “Qalx” əmri vermişdim. Hər kəs hazırlanıb vaxtında sırada dayandı. Bircə Eyvaz axırda gəldi. Tapşırıqlarımı verib iş otağına yollandım. Gecikməyinin səbəbini bilmək üçün onu otağıma çağırdım. Eyvaz elə otağa girən kimi üst-başının yaş olduğunu gördüm. Çox təəccübləndim. Narahat oldum ki, yaqın, başına iş gəlib. Yaxınlıqdakı çaya yığılıb.

Soruşduqca “bilmirəm” dedi. Lap əsəbiləşdim. Axı bu necə ola bilər? Əsgər niyə belə danışsın ki?!

Elə bu vaxt Bəşir qapını açıb həyəcanlı vəziyyətdə içəri girdi. Üzündən hiss olunurdu ki, qorxub. Bəşir baş verənləri danışanda məni gül-mək tutdu. Özümü güclə saxlayıb Eyvazın ad gününü təbrik etdim, uşaqlara isə rəsmi təşəkkürümü bildirdim. Onlar öz əsgər dostlarına hədiyyə etmək istəyiblər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Rollu oyun. Şagirdlər mətnə baş verən hadisələri danışarkən müvafiq səs tonundan, jest və mimikalardan istifadə edirlər.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq A, B (iş dəftəri). Tapşırıqlar şagirdlərin cümlənin növləri və cümlənin genişləndirilməsi üzrə biliklərini möhkəmləndirir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər Eyvazı təbrik etmək üçün açıqça yazaraq mövzu ilə bağlı hiss və duyğularını ifadə etmək bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Tapşırıq D (dərslik). Qruplarla iş. Şagirdlər əvvəlcə nümunəni oxuyurlar. “Təşəkkürnamə”nin struktur elementləri ilə tanış olurlar. Qruplara müvafiq mövzu üzrə təşəkkürnamə yazmaq tapşırılır.

Müəllimin nəzarəti! Şagirdlər ətraf mühitin təmizlənməsi, kimsəsiz uşaqlara yardım edilməsi üzrə işlərə yönəldilə bilər. Bu

işlərdə fərqlənən şagirdlərə məktəb rəhbərliyi tərəfindən rəsmi “təşəkkürnamə”lər təşkil etmək olar. Belə işlər şagirdlərin sosiallaşmasını təmin edir, onların əməkdaşlıq mühitində yoldaşları və əlaqədar şəxslərlə ünsiyyət qurmaq bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslik)
Mətnin əsas hissələrini ümumiləşdirərək nəql edir.	Tap. B (dərslik)
Situasiya zamanı jest, mimikadan istifadə edir.	Tap. C (dərslik)
Cümlənin növlərini fərqləndirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Sualları cavablandırmaqla cümləni genişləndirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Açıqçanı struktur xüsusiyyətlərinə görə tərtib edir.	Tap. C (iş dəftəri)
Təşəkkürnaməni struktur xüsusiyyətlərinə görə tərtib edir.	Tap. Ç, D (dərslik)

fəsil

2

MƏN SÜLHƏ SƏS VERİRƏM

1-ci dərs. “Bəyaz və Cubbulu” (I hissə)

- Dərslik: səh. 43
- İş dəftəri: səh. 26

Təlim məqsədləri

- Mətnəndən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Gündəlik tərtib edərkən onun struktur xüsusiyyətlərinin tələblərinə əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı ətrafında söhbət
2	Oxu	“Bəyaz və Cubbulu” (I hissə) mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnəndəki fakt və hadisələrin təhlili
4	Söz ehtiyatı	Yaxınmənalı sözlər üzrə iş
5	Yazı	Obrazın təsviri, gündəliyin yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Suallar: “*Elə bir sevimli oyuncağınız varmı ki, günün çox hissəsində o sizin yanınızda olur? Bəs ev heyvanınız, sevimli itiniz və ya pişiyiniz və s. varmı? Onunla vaxtınızı necə keçirirsiniz? Nə oynayırırsınız? Ondan uzaqda olanda darıxırsınız mı?*”

Oxu

2.2.4 Tapşırıq A (dərslik). Növbə ilə oxu.

Şagirdlər bir-birini izləyərək mətni oxuyurlar. Mətn oxunduqca müəllim şagirdlərin diqqətini yoxlamaq üçün suallar verir:

– *Sürəyya göyərçininə və gəlinciyinə nə ad qoymuşdu? Sizin də belə dostlarınız varsa, adları nədir? Atışma vaxtı Sürəyya nə edirdi? Sürəyyağilin evinin pəncərəsi niyə sındı? Sürəyyanın gəlinciyi harada qalmışdı? və s.*

Mətn oxunduqdan sonra “Söz boğçası” üzrə iş aparılır.

Müəllimin nəzərinə! Mətnəndə “Sürəyyağilin kəndi sərhəddə idi” cümləsi ilə başlayan hissənin oxusu zamanı müəllimə yönəldici suallar vasitəsilə cəbhə bölgəsində yaşayan, tez-tez atəşkəs rejiminin pozulması ilə qarşılaşan şagirdlərin təəsüratlarını bölüşməsinə imkan yaratmaq tövsiyə olunur.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin oxu zamanı diqqətini və məntiqi təfəkkürünü yoxlayır.

Şagirdlər mətnəndən faktlar gətirməklə tapşırıqdakı fikirləri təhlil edirlər.

Doğru cavab: Tapşırıqdakı 1-ci cümlə mətnin məzmununa uyğundur. 3-cü cümlə isə mətnin məzmununa ziddir. Belə ki, mətnə göstərilir ki, Sürəyya atışma vaxtı tez-tələsik qonşunun maşınına minəndə gəlinciyini də götürmək istədi,

ancaq macal tapmadı. 2-ci və 4-cü cümlələrdəki fikirlər isə mətndə öz əksini tapmayıb, ancaq ola bilər.

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətn-dəki hadisələrin baş verdiyi məkanı müəyyən-ləşdirib yazmaqla mətni oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Dil qaydaları ilə inteq-rasiya. Tapşırıq şagirdlərin yeni informasiya əldə etmək, saitlərin növlərini fərqləndirmək və cüm-lə qurmaq bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Şagirdlər saitlərin növləri üzrə biliklərindən istifadə etməklə Sürəyyagilin rayonunun adını (Kəlbəcər) müəyyənləşdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! 1. Müəllim tapşırıq-da verilən yer adlarının Azərbaycanın işğal altında olan rayonlarının adları olduğunu şagirdlərin diqqətinə çatdırmaqla bilər. Həm-çinin Kəlbəcərin işğal olunduğu gün, ay, il (2 aprel 1993-cü il) barədə şagirdlərə məlumat vermək tövsiyə olunur. Bu məlumat gündəliyin yazılması zamanı şagirdlərə həmin günün tarixini qeyd etməyə kömək edəcək.

2. Müəllim şagirdlərin diqqətini dərsləyin 45-ci səhifəsindəki Ç tapşırığına yönəl-dərək Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları barədə araşdırma işi aparmağı tapşırma-lıdır.

Söz ehtiyatı

2.1.3 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlərin söz ehtiyatını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Doğru cavablar: tamaşa edirdi – baxırdı, macal – vaxt, gözünün yaşını axıdırdı – ağlayırdı.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərə I ya-rımildə obrazın təsvir edilməsi öyrədilmişdir. Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin bilik və bacarıqları möhkəmləndirilir.

Şagirdlər mətn və şəkildən aldıkları infor-masiya əsasında Sürəyyanı təxminən belə təsvir edirlər:

“Bəyaz və Cubbulu” hekayəsinin qəhrəmanı Sürəyyanın 6 yaşı var. Onun qısa qəhvəyi saçları var. Çox sakit qızıdır. Öz sevimli oyuncağı ilə oy-namağı sevir.

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırığın məqsədi şagirdləri müharibə mövzusunda daha dərindən düşündürməkdir. Şagirdlər mətndəki faktlardan

çıxış edərək özlərini Sürəyyanın yerində təsəvvür etmək üçün onun adından gündəlik yazırlar. Bununla da onların yazı bacarıqları inkişaf etdirilir.

Diferensial təlim

Müəllim gündəliyi yazmaqda çətinlik çəkən şagirdlərə suallardan ibarət plan verə bilər.

Plan: *Kənddə atışma günün hansı vaxtında (səhər, gecə, günorta) baş verdi?*

2. *Həmin vaxt Sürəyya harada idi?*

3. *Otaqda nə baş verdi?*

4. *Sürəyya evdə kimlə idi? O kiminlə həyata qaçdı?*

5. *Həyatda kimi gördülər?*

6. *Sürəyyagil hara getdilər?*

7. *Sürəyya xalasıgildə gecə niyə yata bilmirdi?*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı me-yar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətndən faktlar gətirməklə fik-rini əsaslandırır.	Tap. B (dərslük)
Obrazlarla bağlı fakt və hadisələri müəyyənləşdirir.	Tap. A, B (iş dəftəri)
Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir.	Tap. C (iş dəftəri)
Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır.	Tap. C (dərslük)
Gündəlik tərtib edərkən onun struktur xüsusiyyətlərinin tələb-lərinə əməl edir.	Tap. Ç (dərslük)

2-ci dərs. “Bəyaz və Cubbulu” (II hissə)

• Dərslük: səh. 44-45 • İş dəftəri: səh. 27

Təlim məqsədləri

- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Şəklə, bilik və təxəyyülünə əsaslanaraq mət-nin məzmununu dəyişir və ya davam etdirir (st. 2.2.5).
- Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusi-yətlərinə görə fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlarla ifadə edir (st. 2.2.3).
- Mətnin adı ilə məzmunu arasındakı bağlılığı izah edir (st. 2.2.3).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Bəyaz və Cubbulu” mətninin davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	“Bəyaz və Cubbulu” (II hissə) mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Bədii və informativ mətnin fərqləndirilməsi; yarımbaşlıqlar üzrə iş
4	Söz ehtiyatı	Yeni mənimsənilən sözlərin möhkəmləndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlər müəllimin suallarına cavab verməklə mətni xatırlayırlar. Mətnin davamını təxmin edirlər.

Oxu

2.2.3 Tapşırıq A (dərslik). Mətnin birinci hissəsi xatırladılır. Şagirdlər mətni növbə ilə səsli oxuyurlar. “Məhəccər” sözü izah olunur. Şagirdlər mətndən illüstrasiyanın əks etdirdiyi müvafiq hissəni seçib yenidən oxuyurlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər şəkillər əsasında mətni davam etdirirlər. Müəllim şagirdlərə şəkillər üzrə danışarkən obrazın hiss-həyəcanını ifadə etməyi tapşırır. Tapşırıq şagirdlərin oxuyub-qavrama, həmçinin danışma bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətn üzrə həqiqi (1-ci, 3-cü, 5-ci cümlələr), xəyali (2-ci və 4-cü cümlələr) hadisələri fərqləndirirlər. Bu tapşırığın yerinə yetirilməsi şagirdlərin dərslikdəki C tapşırığı üzrə fikirlərini əsaslandırmağa kömək edəcək.

2.2.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş illüstrasiyadan aldıkları informasiyanın mətndən sözlü təsvirini seçib yazırlar. Bununla onların oxuyub-qavrama və yazı bacarıqları inkişaf etdirilir.

2.2.3 Tapşırıq C, Ç (dərslik). Şagirdlər “Bəyaz və Cubbulu” mətninin bədii olmasını təxminən belə əsaslandırmağa bilirlər:

Mətnə qeyri-real hadisələr təsvir edilir; Quş və gəlincik danışır, darıxır; Quş gəlinciyi dimdiyinə alıb Sürəyyanın yaşadığı yerə gəlir və s.

Daha sonra şagirdlər işğal olunmuş rayonlar haqqında araşdırma aparıb hazırladıqları informativ mətni təqdim edirlər. Hər iki mətn müqayisə olunur.

2.2.3 Tapşırıq D (dərslik). Müəllim tapşırığın yerinə yetirilməsindən öncə “yarımbaşlıq” anlayışını şagirdlərə izah edir.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Şagirdlərlə müəllimin ünsiyyətini təmin etmək üçün bəzi filoloji anlayışların şagirdlərə tanıtılması vacibdir. Şagirdlərin oxuyub-qavrama bacarığının inkişaf etdirilməsi üçün “yarımbaşlıq” anlayışından tez-tez istifadə olunur. İndiki mərhələdə şagirdlərə yalnız anlayışın özü tanıtılır. Sonrakı mərhələlərdə isə şagirdlərdə mətnin bitkin hissələrini yarımbaşlıqlarla adlandırmaq bacarığı formalaşdırılacaq.

Cütlərlə iş. “Bəyaz və Cubbulu” mətni 5 bitkin hissəyə ayrılmışdır. Bu hissələr mətn boyunca rəqəmlərlə göstərilmişdir. Tapşırıqda verilmiş yarımbaşlıqları oxuyan cütlər mətni bütövlükdə nəzərdən keçirib uyğun nömrələnmiş hissəni müəyyən etməlidirlər. Müəllim tapşırıqdakı 1-ci yarımbaşlığı özü izah edir.

Düzgün cavablar:

- Kənddə baş verən atışma – 2
- Dostların Sürəyyanı axtarması – 5
- Bəyazla Cubbulunun darıxması – 4
- Sürəyyanın gəlinciklə oynaması – 1
- Sürəyyanın xalasıgilə gəlməsi – 3

Daha sonra müəllim yarımbaşlıqların düzülüş ardıcılığını düzgün şəkildə lövhədə yazır. Bir neçə şagird növbə ilə yarımbaşlıqlar üzrə mətni bütövlükdə nəql edirlər.

Bu tapşırığı yerinə yetirməklə şagirdlər “yarımbaşlıq” anlayışını mənimsəyir, hadisələrin ardıcılığını müəyyən etməklə mətnin planını qurmaq, həmçinin plan əsasında mətni nəql etmək bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq E (dərslik). Şagirdlər təqdim olunmuş iki başlıqdan birini seçməklə mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirməyə çalışırlar. Hər iki başlıq mətnin ideyasını əks etdirir. Şagirdlər öz seçimlərini əsaslandırmağa çalışırlar.

Söz ehtiyatı

2.1.3 Tapşırıq Ə (dərslik). Mətnə şagirdlər üçün ümumişlək olan “uçmaq” sözü iki mənada (qanadlanmaq və dağılmaq) işlənmişdir. Müəllim şagirdlərin diqqətini həmin sözə yönəldərək

onların nəzərinə çatdırır ki, sözü izah edərkən (yaxınmənalı söz seçərkən) sözün cümlədəki mənasına diqqət etmək lazımdır.

2.1.1 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər mətn-də öyrəndikləri yeni sözün (məhəccər) izahını oxuyub uyğun şəkli seçməklə həmin sözü mə-nimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Müəllimin nəzərinə! Sonda mətnin ümu-mi təhlilini aparmaq üçün şagirdlərə heka-yə xəritəsi qurmaq tapşırıla bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı me-yar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. A (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Şəkillər əsasında mətnin məz-mununu davam etdirir.	Tap. B (dərslük)
Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir.	Tap. C, Ç (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)
Mətnin hissələrini yarımbaş-lıqlarla uyğunlaşdırır.	Tap. D (dərslük)
Mətni ideyasına uyğun başlıqla adlandırır.	Tap. E (dərslük)
Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir.	Tap. Ə (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq. Müəllimə müharibə ilə bağlı fotolar əldə etmək tövsiyə olunur. Şəkillər uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun olaraq seçilməlidir.

Müəllim üzərində xəç və ya aypara işarəsi olan hər hansı tibb ləvazimatı (tibb çantası, tibb xalası, fanen-doskop, Qızıl Aypara Cəmiyyətinə məxsus geyim və s.) gətirə bilər.

3-cü dər. "Beynəlxalq yardım təşkilatı"

• Dərslük: səh. 46-47 • İş dəftəri: səh. 28

Təlim məqsədləri

- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Mətni obrazlardan birinin dilindən nəql edir (st. 2.2.3).
- Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları mü-əyyənləşdirir (st. 4.1.6).
- Vasitəsiz nitqdə (dialoglarda, obrazların nit-qində) durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə, dırnaq) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin gətirdiyi şəkillər üzrə söhbət
2	Danışma	Şəkil və açar sözlərin köməyi ilə müharibə mövzusunda danışma
3	Oxu. Söz ehtiyatı	"Beynəlxalq yardım təşkilatı" mə-ninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətn üzrə iş. Mətnin obrazın dilindən nəql olunması
5	Dil qayda-ları	Obrazın nitqinin dırnaq içərisində yazılması
6	Söz ehti-yatı	Yeni sözlərin mənimsədilməsi
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim gətirdiyi şəkilləri şagirdlərə nümayiş etdirərək soruşur:

– *Bu şəkillərin mövzusu nədir?*

Şagirdlər şəkillərdə gördüklərinin müharibəyə aid olduğunu müəyyənləşdirir və şəkillər üzrə da-nışirlar.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagird-lərin diqqətini açar sözlərə yönəldərək hər birini şəkillərdən çıxış edərək cümlədə işlətməyi tap-şırır. Şagirdlər bütün açar sözlərə aid cümlələr

qurduqdan sonra müharibənin yaratdığı problemlər haqqında rəhbərlik şəkildə mətn qurub danışirlar.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). İstiqamətləndirilmiş oxu. Oxudan əvvəl müəllim lövhədə suallar yazır və tapşırır:

– Mətni oxuduqca lövhədəki suallara cavab axtarın.

Suallar:

1. *Beynəlxalq yardım təşkilatını kim yaradıb?*
2. *O bu təşkilatı yaratmaq üçün nə etdi?*
3. *Təşkilat hansı işləri görür?*
4. *Azərbaycandakı hansı cəmiyyət Beynəlxalq yardım təşkilatının üzvüdür?*

“Söz boğçası” rubrikası. Şagirdlərə tanış olmayan sözlər izah olunur: **səfər** – səyahət, yola çıxma; **könüllü** – öz xoşu, öz razılığı, öz istəyi ilə; **tərəfdar** – birinin tərəfini saxlayan, onu müdafiə edən adam; **fövqəladə** – qeyri-adi, görünməmiş; **təşkilat** – müəyyən məqsədlə birləşib fəaliyyət göstərən insan qrupu; **dəstək** – yardım, kömək.

Oxuyub-qavrama

Oxu prosesindən sonra şagirdlər sualları cavablandırırlar.

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərə ötən dərslərdə əsərin ideyası anlayışı mənimsədilmişdir. Bu mətn vasitəsilə şagirdlərə bir daha aydın olur ki, hər bir müəllimin əsərini yazmaqda məqsədi – oxuculara çatdırmaq istədiyi fikirləri olur. Mətnə görə Anri Dünanın “Solfereno xatirələri” əsərini yazmaqda məqsədi beynəlxalq yardım təşkilatının yaradılması üçün özünə tərəfdarlar toplamaq və onların köməyi ilə belə bir təşkilatı yaratmaq idi.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlərə “beynəlxalq” sözünün mənası 1-ci sinifdən məlumdur. Ona görə də tapşırığın məqsədi şagirdlərin söz ehtiyatından istifadə edərək fikirlərini əsaslandırmasına yönəlmişdir. Şagirdlər fikirlərini təxminən belə əsaslandırma bilirlər:

Müharibələr, adətən, iki tərəf arasında (xalq, dövlət və s.) olur. Anri Dünan da istəyirdi ki, elə bir təşkilat yaratsın ki, həmin təşkilat beynəlxalq olsun, yəni dünyada bütün ölkələr tərəfindən tanınsın və müharibə vaxtı bu təşkilat 3-cü bir tərəf kimi müharibədə əziyyət çəkən

hər iki tərəfə kömək edə bilsin.

Müəllim əlavə məlumat verə bilər:

– *Beynəlxalq yardım təşkilatının özünün işarəsi (“xaç” və “aypara”) var. Bu işarələr dünyada tanınır. Beynəlxalq təşkilatın könüllüləri öz geyimlərində, sığınacaq üçün qurduqları çadırlarda, maşınların və onlara məxsus digər şeylərin üzərində həmin işarələrdən istifadə edirlər. Bu işarələr müharibə vaxtı könüllüləri toxunulmaz edir və onlar bitərəf kimi bütün insanlara kömək edə bilirlər.*

2.2.3 Tapşırıq D (dərslük). Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün və nəqliyyat bacarığının inkişaf etdirilməsidir. Şagirdlər mətnə müəllimin dilindən təsvir olunan hadisələri obrazın dilindən danışirlar; məsələn:

– *Səfərə çıxmışdım. Solfereno kəndinə yaxınlaşanda orada döyüş getdiyini öyrəndim. Ancaq yolumu dəyişmədim. Kəndə daxil oldum. Görüklərim məni dəhşətə gətirdi...*

Diferensial təlim

Müəllim çətinlik çəkən şagirdlərə bir neçə cümləni özü söyləyə bilər.

Təxəyyülü inkişaf etmiş və dünyagörüşlü şagirdlərə isə hadisələri (müharibə səhnəsini) geniş təsvir etmək imkanı yaradılmalıdır.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin mətnə rast gəldikləri çətin qavranılan geniş cümlələr üzrə təhlil aparmaq bacarığının formalaşdırılmasına yönəlmişdir.

Doğru cavab: 4-cü cümlə.

Müəllimin nəzərinə! Növbəti dərslərdə mətnlərin oxu prosesində informasiya yükü çox olan, feili tərkiblər işlənmiş cümlələr üzərində təhlil aparmaq tövsiyə olunur. Müəllim geniş cümlələrdəki fikirlərə uyğun sual sözlərindən istifadə etməklə də təhlil apara bilər.

4.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin durğu işarələri üzrə biliklərinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

Söz ehtiyatı

4.1.6 Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin yeni öyrəndikləri sözlərin mənimsənilmə səviyyəsi yoxlanılır.

Müəllimin nəzərinə! Dərsin sonunda müəllim şagirdlərin diqqətini dərsliyin 47-ci

səhifəsindəki B tapşırığına yönəldir. Şagirdlər ətrafdakı insanlardan tez-tez qaçqın və məcburi köçkün sözlərini eşidirlər. Müəllim bu sözlərin mənalarını izah edib şagirdlərə tapşırıqla bağlı təlimat verir.

Məcburi köçkün (ölkə daxilində köçürül-müş şəxs) – hərbi təcavüz, təbii fəlakət nəticəsində daimi yaşayış yerini tərk edib öz ölkəsi daxilində başqa yerə köçmüş şəxs. Azərbaycanın işğal olunmuş rayonlarının sakinləri hazırda Azərbaycanın digər rayon və şəhərlərində məskunlaşıblar. Həmin şəxslər “məcburi köçkün” hesab olunur.

Qaçqın – xarici vətəndaşlığı olan, müharibə və ya digər səbəblərlə öz ölkəsindən başqa bir ölkəyə köçmək məcburiyyətində qalan şəxs. Ermənistanın Azərbaycana məxsus tarixi torpaqlarında yaşayan azərbaycanlılar Ermənistandan məcburi şəkildə qovulub Azərbaycan Respublikası ərazisində məskunlaşdılar. Bu şəxslər hazırda “qaçqın” statusu daşıyır.

Tapşırıq üzrə fəaliyyət cütlərlə və ya qruplarla iş formasında da yerinə yetirilə bilər. Şagirdlər öz valideynləri, həmçinin bir neçə yoldaşı ilə məcburi köçkünün evinə gedir və ondan mövzu ətrafında müsahibə alırlar. Bununla da şagirdlərin araşdırma, məlumat toplama, müsahibə aparmaq bacarıqları inkişaf etdirilir. Şagirdlərin təqdimatı növbəti dərstdə dinlənəcək.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə danışır.	Tap. A (dərslük)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. C, Ç (dərslük)
Mətni obrazlardan birinin dilindən nəql edir.	Tap. D (dərslük)
Cümlədəki fikrə uyğun olan məlumatları müəyyənləşdirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Obrazın nitqini dırnaq içərisində yazır.	Tap.B (iş dəftəri)

Cümlədə buraxılmış sözləri müəyyən edir.

Tapşırıq C (iş dəftəri)

4-cü dərs. “Qızıl Aypara Cəmiyyəti”

• Dərslük: səh. 47-48 • İş dəftəri: səh. 29

Təlim məqsədləri

- Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür (st. 1.2.2).
- Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir (st. 1.2.1).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st. 3.1.3).
- Dinlədiyi informativ mətndəki məlumatlara aydınlıq gətirmək üçün suallar verir (st. 1.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı ətrafında söhbət
2	Danışma	Şəkil üzrə danışma, müsahibə əsasında təqdimat
3	Yazı	Mövzu üzrə essenin yazılışı
4	Dinləmə	Qızıl Aypara Cəmiyyəti haqqında dinləmə mətni üzrə iş
5	Danışma	Mövzu üzrə kiçik hekayələrin qurulması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim soruşur:

– *Sizcə, müharibə və ya fəvqəladə vəziyyətlərdə insanlara necə kömək etmək olar?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərin diqqəti fotoşəkillərə yönəldilir. Müəllim onlara şəkillərə aid açar sözlər söyləməyi tapşırır. Şagirdlər şəkillərdə gördüklərinə aid sözlər (daşqın, xilas etmək, ərzaq, geyim, könüllülər və s.) söyləyirlər. Müəllim həmin sözləri lövhədə yazır. Şagirdlər o sözləri cümlələrdə işlətməklə şəkillər üzrə danışırlar.

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər məcburi köçkünlərlə görüşüb onlardan aldıkları müsahibə haqqında növbə ilə danışırlar. Müəllim yönləndirici suallarla şagirdlərin həmsöhbəti ilə bağlı təəssüratlarını bölüşməsinə imkan yaratmalıdır.

Yazı

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərin fikir və duyğularını yazı vasitəsilə çatdırmaq bacarığının inkişafına yönəlmişdir. Şagirdlər müsahibə aldıkları şəxsə öz kəndlərinə, rayonlarına qayıtmaqla bağlı arzularını bildirirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər bilməcəni həll etməklə Qızıl Aypara Cəmiyyətini yaradan şəxsin adını (Əliağa Şıxlinski) öyrənirlər.

Dinləmə

1.1.1 Müəllim Qızıl Aypara Cəmiyyəti haqqında aşağıdakı mətni səsləndirir.

Dinləmə mətni:

Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti vətənimizdə fəaliyyət göstərən ən böyük humanitar təşkilatdır. Cəmiyyət dünyanın ən nəhəng humanitar təşkilatı olan Beynəlxalq Qızıl Xaç və Qızıl Aypara Hərəkətinin üzvüdür.

Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti 100 il əvvəl mart ayının 10-da yaradılmışdır. Cəmiyyətin yaradılmasının təşəbbüskarı general Əliağa Şıxlinski olmuşdur. Generalın həyat yoldaşı Nigar Şıxlinskaya isə Azərbaycanın ilk könüllü tibb bacısı kimi döyüşlərdə yaralanmış əsgər və zabitlərə yardım göstərmişdir. Xocalı soyqırımını vaxtı Azərbaycana gələn Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsi burada nümayəndəliyini yaratdı və Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti ilə əməkdaşlığa başladı. Bütün qaçqın və məcburi köçkünlər üçün sığınacaq yerləri, çadır şəhərcikləri salındı, onlar ərzaq və geyimlə təmin edildilər.

Həmçinin beynəlxalq təşkilatın köməyi ilə 600-dək vətəndaşımız erməni əsirliyindən azad edilib ailələrinə qaytarıldı. Bu proses bu gün də davam edir.

Bu gün Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti də dünyada baş vermiş fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılmasında uğurla iştirak edir. İndiyədək 11 nəfər azərbaycanlı öz fədakar xidmətlərinə görə Beynəlxalq yardım təşkilatının ən yüksək medalını qazanmışdı.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra müəllim onlara dinlədikləri mətnlə bağlı sual verməyi tapşırır. Bu zaman şagirdlər dinləmə zamanı yadda saxlaya bilmədikləri faktlara aid suallar verməyə çalışırlar. Bununla şagirdlərdə diqqətlə dinləmə və dinləyib-qavrama bacarıqları formalaşır.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə dinləmə zamanı diqqətli olduqlarını nümayiş etdirirlər. **Doğru cavab:** c.

Danışma

Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Müəllim şagirdləri qruplara ayıraraq müvafiq mövzu üzrə müzakirə etməyi tapşırır. Hər bir fəvqəladə vəziyyətlə bağlı (zəlzələ, daşqın, yoluxucu xəstəlik, müharibə) müəllim şagirdləri məlumatlandırır və ya yönəldici suallarla mövzular üzrə onları danışıdır. Şagirdlər özlərini könüllülərin yerində təsəvvür edib situasiya üzrə kiçik hekayə qururlar.

Nümunə: *İstirahət günü idi. Cəmiyyətin bir qrup könüllüləri bir yerə yığılmışdı. Bizi təcili Afrika ölkələrindən birinə göndərirdilər. Orada yoluxucu xəstəlik yayılmışdı. İnsanlar təhlükə qarşısında idi. Biz həkimlərə zəng edib kömək istədik. Uzaq səfərə çıxmaq üçün lazım olan əşyaları hazır etdik. Özümüzlə xeyli sayda iynə, dərman, respirator və s. tibb əşyaları götürdük. Təyyarə ilə həmin yerə getdik. Həkimlərimiz sağlam insanları peyvənd etdilər ki, onlar xəstəliyə yoluxmasınlar.*

Müəllimin nəzərinə! Qızıl Aypara Cəmiyyətinin könüllülərindən biri ilə görüş təşkil etmək olar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir yürüdür.	Tap. A, C (dərslük)
Mövzu ilə bağlı araşdırma apararaq sadə formalı təqdimatlar edir.	Tap. B (dərslük)
Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi informativ mətndəki məlumatlara aydınlıq gətirmək üçün suallar verir.	MV – dinləmə mətni
Dinlədiyi mətnə uyğun olmayan fikri müəyyən edir.	Tap. C (iş dəftəri)

5-ci dərs. “Mən sülhə səs verirəm”

- Dərslik: səh. 48 • İş dəftəri: səh. 30

Təlim məqsədləri

- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Sözün mənasını kontekstə görə müəyyənləşdirir (st. 2.1.2).
- Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir (st. 1.2.1).
- Dinlədiyi mətnə mənəvi dəyərlərlə bağlı məqamlara münasibət bildirir (st. 1.1.2).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Sülh nəğməsi” mahnısının səsləndirilməsi
2	Oxuyub-qavrama	“Mən sülhə səs verirəm” şeirinin nəsrə çevrilməsi
3	Söz ehtiyatı	Sözün mənası və əksmənalı sözlər üzrə iş
4	Danışma	Şəkil üzrə mətn qurma
5	Dinləmə	“Göyərçin” mətninin dinlənilməsi
6	Yazı	Dinlədiyi mətn üzrə dialoqun qurulması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Musiqi ilə integrasiya. Müəllim “Sülh nəğməsi” mahnısını səsləndirir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlərə müəyyən vaxt verilir, hamı səssiz şəkildə şeiri nəzərdən keçirir. Şeirin adı, müəllifi, məzmunu ilə tanış olurlar. *Milyon, bomba, abidə, top, darda qalmaq* sözləri izah edilib “Söz boğçası”na əlavə olunur.

Sonra şeirin mövzu və ideyasını müəyyənləşdirirlər.

Xorla oxu. Əvvəlcə müəllim özü şeirin məzmununa müvafiq intonasiya ilə şeiri səsləndirir. Şagirdləri 6 qrupa ayırır hər qrupa bir bənd şeiri bir neçə dəfə oxumağı tapşırır. Qruplar növbə ilə öz bəndlərini çağırış intonasiyası ilə söyləyirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin nəzmi nəsrə çevirmək bacarığının inkişafına yönəlmişdir. Şeiri xorla oxuyan hər qrup tapşırıqda verilən cümlələrdən öz bəndlərinə uyğun gələnini müəyyənləşdirir. Sonda müəllim cümlələri oxuyur, uyğun qrup əlini qaldıraraq uyğun bəndi səsləndirir.

Söz ehtiyatı

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin söz ehtiyatı yoxlanılır.

Tapşırıqda verilən sözlərin əksmənalı qarşılığı:

1. müharibə, 2. yatmaq, 3. kiçik, 4. abad, 5. yeni, 6. qara, 7. qoca.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırığın məqsədi şagirdlərin söz ehtiyatını artırmaqdır. Şagirdlər “top” sözünün “oyuncaq” mənasında işləndiyini bilirlər. Şeirdə isə “top” sözü silah mənasında işlənmişdir. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə “top” sözünün şeirdəki mənasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Doğru cavab: *Şəhər top atəşinə tutuldu.*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlərin diqqəti şəkllə yönəldilir. Müəllim əvvəlcə şagirdlərdən şəkildə nə gördüklərini soruşur. Sonra açar sözlər deyir: *döyüşçü, döyüşə çağırmaq, döyüş papağı, göyərçin, yuva*. Şagirdlər bu sözlərdən istifadə etməklə kiçik bir hekayə qurmağa çalışırlar. Müəllim şagirdlərə bir neçə dəqiqə düşünməyə vaxt verir.

Diferensial təlim

Təxmin etmədə çətinlik çəkən şagirdlərə müəllim yönəldici suallar verə bilər. Məsələn, *Səncə, döyüşçülərdən birinin niyə başında papaq yoxdur? O, papaqsız necə döyüşə bilər? Göyərçinin yuvasını dağıtmaq düzgündürmü? Onlar belə vəziyyətdə hansı qərara gələ bilərlər?*

Dinləmə

1.1.2 Tapşırıq Ç (dərslik). Müəllim “Göyərçin” əfsanəsini səsləndirir.

Qədim zamanlarda xeyirxah bir padşah yaşıyırdı. O öz ölkəsini əmin-amanlıqla idarə edirdi.

Günlərin bir günü qonşu ölkənin hökmdarı onun ölkəsinə hücum edib padşahı təkbətək döyüşə çağırırdı.

Padşah çoxdan idi ki, müharibə etmirdi. Odur ki dava paltarını sarayın çardağında, əl-ayaqdan

uzaq yerdə saxlayırdı. Savaşa bir gün qalmış padşah anasından xahiş elədi ki, onun qılınıcını gətirsin.

Anası getdi. Çox çəkmədi ki, oğlunun qılınıcını, qalxanını gətirdi. Padşah anasından soruşdu:

Bəs döyüş papağım hanı?

Ana dedi:

– Səni and verirəm halal südümə, dəbilqəyə dəymə!

– Anacan, mən padşaham! Padşah isə döyüş meydanına dəbilqəsiz çıxıb bilməz.

Anası çardağda gördüklərini deməli oldu:

– Bala, sənin döyüş papağının içində bir ağ göyərçin yuva qurub. İki körpə balası var. Mən bu yuvanı dağıda bilmərəm. Gəl bu dəfə döyüşə dəbilqəsiz get.

Bu sözləri eşidən padşah heç nə demədi, düşmənlə təkbətək döyüşə başıaçaq çıxırdı. Qonşu ölkənin hökmdarı onu dəbilqəsiz görüb bunun səbəbini soruşdu.

Padşah dedi:

– Mənim döyüş papağımda göyərçin iki bala çıxarır. Anam and verdi ki, balalara toxunmayım.

Bunu eşidən düşmən hökmdar qılınıcını qınına qoydu, əlini düşməninə uzadıb dedi:

– Gəl barışaq! Sənin anan bir quşun – ağ göyərçinin evini dağıtmaq istəmədi. Biz niyə nəhaq qan töküüb minlərlə insanın evini dağıdaq?!

Onlar barışdılar. O gündən ağ göyərçin sülh quşu hesab olunur.

Şagirdlər müəllimin yönəldici sualları ilə mətndəki obrazların davranışına münasibət bildirir, sülh və müharibə anlayışları haqqında fikir yürüdürlər. Anası oğlunu döyüşə niyə dəbilqəsiz göndərdi? Qonşu ölkənin padşahı nə üçün döyüşdən imtina etdi?

Sonra şagirdlər dinlədikləri mətni qurduqları hekayə ilə müqayisə edirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlərin dinlədikləri mətn üzrə dialoq qurmaq, həmçinin cümlənin növlərini fərqləndirmək bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. A (dərslik)

Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. B (dərslik)
Kontekstə uyğun olaraq sözün əksmənalı qarşılığını seçir.	Tap. A (iş dəftəri)
Sözün mənasını kontekstə görə müəyyənləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Verilmiş şəkillər əsasında mövzu üzrə mətn qurub nəql edir.	Tap. C (dərslik)
Dinlədiyi mətnə mənəvi dəyərlərlə bağlı məqamlara münasibət bildirir.	Tap. Ç (dərslik)
Dinlədiyi mətnin məzmununa uyğun dialoq qurub yazır.	Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Növbəti dərsdə səsləndirmək məqsədilə müəllimin müxtəlif xalqlara məxsus musiqi parçaları (rok, caz, saz havası və s.) əldə etməsi tövsiyə olunur.

fəsil 3 MİLLİ DƏYƏRLƏRİMİZ

1-ci dərs. “Qarabağ atının şöhrəti”

• Dərslik: səh. 49-51 • İş dəftəri: səh. 31

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır (st. 4.1.4).
- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1).
- Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır (st. 1.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müxtəlif xalqlara məxsus musiqilərin səsləndirilməsi
2	Oxu	Mətnin oxusu, davamının təxmin edilməsi
3	Söz ehtiyatı	Lüğətin köməyi ilə yeni sözlərin mənimsədilməsi
4	Danışma	Milli dəyərlərin təbliği mövzusunda müzakirə
5	Dinləmə	Əli Tağıyev haqqında mətnin səsləndirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Musiqi ilə integrasiya. Müəllim müxtəlif xalqlara məxsus musiqi parçalarını səsləndirir və soruşur:

– *Dinlədiyiniz hansı musiqi sizə Azərbaycanı xatırlatdı? Hansı musiqi daha çox xoşunuza gəldi? Səbəbini izah edin.*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlərin Azərbaycanın milli dəyərləri ilə bağlı ilkin bilikləri yoxlanılır. Şagirdlər şəkillərə baxaraq sual ətrafında bildiklərini danışırlar. “Milli dəyərlər” anlayışının mənasını təxmin edib fəslin mövzusunı müəyyən edirlər. Müəllim “milli dəyərlər” anlayışını sadə formada belə izah edə bilər:

– *Hər bir xalqı digərlərindən fərqləndirən xüsusiyyətlər həmin xalqın milli dəyərləridir. Hər xalqın özünəməxsus mətbəxi, geyimləri, musiqisi və s. olur.*

Sonra müəllim auksion keçirə bilər:

– *Milli şirniyyat, yemək adları söyləyin.*

Sonuncu adı söyləyən şagird auksionun qalibi olur.

Oxu

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim şagirdlərə mətni oxumaq üçün vaxt verir. Şagirdlər mətni təxmin etmə sualına qədər müstəqil şəkildə səs-siz oxuyurlar. Mətnin bu hissəsinin oxusu bitdikdən sonra müəllim şagirdlərə həmin hissəyə aid faktoloji suallar verir:

– *Kimin ad günü idi? Cıdır yarışını nə üçün keçirilirdi? Yarış harada keçirilirdi? Azərbaycanı təmsil edən jokeyin və atın adı nə idi? Yarışın qalibi kim oldu? Kraliça köməkçisinə nə tapşırırdı?*

Suallar cavablandırıldıqdan sonra şagirdlər mətnin davamını təxmin edirlər. Mətnin davamı növbə ilə oxunur. Mətnin sonunda verilmiş faktoloji və düşündürücü suallar cavablandırılır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər qarşılaşdırma məzmunlu cümlələri tamamlamaqla mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavab: 1 – Ç, 2 – A, 3 – B, 4 – C.

2.2.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Tapşırıq şagirdlərin oxuduqlarını öz sözləri ilə ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər cümlələri mətnin məzmununa uyğun təxminən belə tamamlaya bilərlər:

1. *Zaman yarışda iştirak etmək istəmirdi, çünki o, vətəninə və sahibinə uzaq düşmüşdü.*

2. *Kraliça qəzəbləndi, çünki o, ölkəsində Zamanı idarə edə bilən jokeyi tapa bilmirdi.*

Söz ehtiyatı. Dil qaydaları

4.1.4 “Söz boğçası” rubrikası. Müəllim oxu prosesində şagirdlərə tanış olmayan sözlərin mənasını ilkin olaraq şagirdlərdən soruşur. Şagirdlər cümlədəki fikirdən çıxış edərək həmin sözlərin mənasını təxmini izah edirlər. Oxu bitdikdən sonra şagirdlər “Söz boğçası”ndakı sözlərin mənalərini lüğət vasitəsilə dəqiqləşdirirlər. Bu işi cütlərlə və ya qruplarla yerinə yetirmək olar.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C, Ç (dərslük). Şagirdlər milli dəyərlərin təbliği mövzusunda müzakirə aparırlar. Müəllim yönəldici suallarla müzakirəni bu istiqamətdə qura bilər:

– *Dünyada xeyli sayda tanınmış xalqlar, tanınmış dövlətlər mövcuddur. Biz hər birimiz Azərbaycanı dünyada tanıtmək üçün çalışmalıyıq. Bunun üçün Azərbaycana məxsus milli dəyərlərimizi təbliğ etməliyik. İndi Azərbaycanı daha yaxından tanımaq üçün dünyanın əksər ölkələrindən turistlər gəlir.*

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq D (dərslük). Müəllim Azərbaycanın ilk jokeyi Əli Tağıyev haqqında mətn səsləndirir:

Dinləmə mətni

Azərbaycanın ilk jokeyi Əli Tağıyev olub. İngiltərədə keçirilən yarışda Zamanla birlikdə qazandığı qələbə onu dünyada məşhurlaşdırıb. O, ömrünün sonlarına qədər jokeylik etmiş, 1500 dəfə qalib olmuşdur.

Bir gün Əli kişi Konfet adlı atı ilə Gürcüstana yarışa gedir. Yarış başlamamışdan qabaq Rusiyanın ən güclü jokeylərindən biri Əli kişinin “Konfet” adlı atını göstərər deyir ki, bunu kim minəcək?

Qıraqla dayanan Əli kişini göstərirlər. Rus təəccüblənir, gülərək deyir:

– *Bu ki qoca kişidir!*

Yarışı məhz 60 yaşlı Əli kişi udur.

Əli Tağıyevin qazandığı şöhrətin nəticəsi idi ki, illər sonra kraliça Əli kişinin nəvələrini İngiltərəyə

dəvət edir. Onun nəvəsi Qarabağ atı ilə yenidən kraliçanın rəğbətini qazanır.

Natavan Abdulla

Müəllim şagirdlərə mətni dinlədikdən sonra tapşırıqdakı sualı səssiz şəkildə oxuyub doğru cavabı vərəqdə qeyd etməyi tapşırır.

Doğru cavab: 2-ci və 3-cü cümlə.

Sonra hər kəs yazdığı vərəqi yuxarı qaldırmaqla cavabı göstərir. Bununla şagirdlər dinləmə zamanı nə dərəcədə diqqətli olduqlarını nümayiş etdirirlər.

Sonra tapşırıqdakı suallar şifahi şəkildə cavablandırılır, müzakirə olunur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Mətndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir.	Tap. B (dərslük)
Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır.	“Söz boğçası” rubrikası
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. C, Ç (dərslük)
Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.	Tap. D (dərslük)

Növbəti dərslə hazırlıq. Müəllim növbəti dərslə Bəxtiyar Vahabzadənin “Qarabağ atı” şeiri əsasında çəkilmiş eyniadlı animasiya filmi nümayiş etdirə bilər.

2-ci dərs. “Milli çövkən oyunu”

• Dərslük: səh. 51-52 • İş dəftəri: səh. 32

Təlim məqsədləri

- Mətnə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir (st. 2.1.4).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətndəki problemin həllini öz həyat təcrübəsində seçdiyi həll yolu ilə əlaqələndirir (st. 2.2.4).
- Fikir bildirərkən aldığı məlumatdakı faktlara əsaslanır (st. 1.1.2).
- Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi məna üzrə qruplaşdırır (st. 2.1.1).
- Sualları cavablandırmaqla cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).
- Cəm şəkilsini sözə əlavə edərkən ahəng qanununa uyğun düzgün variantı seçir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Qarabağ atı” animasiya filminin nümayişi
2	Oxu	“Qarabağ atı” şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Şeirin “Qarabağ atının şöhrəti” mətni ilə əlaqələndirilməsi
4	Yazı	Atın üzləşdiyi problemi həll etmək üçün təkliflərin verilməsi
5	Dinləmə	Milli çövkən oyunu haqqında mətnin səsləndirilməsi
6	Söz ehtiyatı	Peşə bildirən sözlərdən ibarət lüğətin tərtibi
7	Dil qaydaları	Cümlələrin genişləndirilməsi; -lar cəm şəkilsini üzrə bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi
8	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Şagirdlərə ötən dərs xatırladılır. Elektron imkanları olan siniflərdə şagirdlər müəllimin nümayiş etdirdiyi “Qarabağ atı” animasiya filmi izləyirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkllə yönəldir. Şəkildəki atın sən, yoxsa qəmgin olduğuna diqqət edilir. Müəllim şeirin adını və müəllifini şagirdlərdən soruşur.

Şagirdlər şeiri növbə ilə bir-birini izləyərək oxuyurlar. Tanış olmayan sözlər (köhlən, xiffətini

çəkmək) izah olunaraq "Söz boğçası"na əlavə edilir.

Şagirdlərə "köhlən" sözü "xüsusi bəslənilmiş at" şəklində izah oluna bilər.

"Xiffət çəkmək" frazeoloji birləşməsinin mənası əvvəlcə şagirdlərdən soruşulur. Onlar şeirin məzmunundan çıxış edərək "darıxmaq" sözünü yada sala bilərlər.

Sonra "Şeir hansı hadisəyə həsr olunub?" sualı əsasında şeirin mövzusu müəyyən edilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlərin eyni mövzuya aid olan iki müxtəlif quruluşlu (nəzm və nəsr) bədii mətn arasında uyğunluğu müəyyən etməsi onların oxuyub-qavrama bacarıqlarını inkişaf etdirir. Hər iki mətnə Qarabağ atına xüsusi qulluq edilməsinə baxmayaraq atın vətən həsrəti çəkməsindən və günü-gündən zəifləməsindən danışılır.

Cütlərlə iş. Cütlər tapşırığı yerinə yetirmək üçün "Qarabağ atının şöhrəti" mətnini nəzərdən keçirərək şeirin məzmununu təsdiq edən cümlələri seçirlər:

"Zaman kraliçanın ən sevimli atı olur. Onun tapşırığına əsasən mehtərlər ata xüsusi qulluq edirdilər".

"Kraliça Zamanın yarışa qatılması üçün ölkanin ən məşhur jokeylərini gətizdirir. Ancaq heç kim Zamanı ram edə bilmir".

"Bir gün baytarlardan biri atın xəstəliyinin səbəbini belə izah etdi:

– At vətən həsrəti çəkir".

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Şagirdlər qarşıya çıxan problemin həlli yollarını düşünməklə mühüm həyatı bacarığa yiyələnmiş olurlar. Tapşırıq həmçinin şagirdlərin fikirlərini yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər Zamanın vəziyyəti ilə bağlı əsasən iki çıxış yolu təklif edə bilərlər:

1. Zamanı vətəninə yola salmaq.
2. Zamanın sahibini İngiltərəyə gətirmək.

Diferensial təlim

Çıxış yolu təklif etməkdə çətinlik çəkən şagirdlərə müəllim problemi xatırladan suallar verməklə kömək edə bilər:

– Zaman niyə günü-gündən arıqlayırdı? O hara üçün darıxırdı? Niyə Əli gedəndən sonra Zaman heç bir jokeyi yaxına buraxmırdı?

Yazı işi bitəndən sonra şagirdlər öz qərarlarını təqdim edib müzakirə aparırlar.

Sonda müəllim bir təklifi də özü verə bilər.

– İngiltərədə Zamanın böyüyü yerləri xatırladan Cıdır düzü saldırmaq olardı. Sizcə, belə etsəydi, Zaman yarışlara qoşulardımı?

Şagirdlər müəllimin təklif etdiyi qərara münasibət bildirdikdən sonra müəllim bu vəziyyətə bənzər analoji hadisə danışır:

– Keçmiş zamanlarda Ağabəyim adlı bir xan qızı Qarabağdan uzaq ellərə gəlin köçür. Orada yaşamağı bilir. Onun könlünü şad etmək, onu sevincə gətirmək üçün Fətəli şah möhtəşəm bir bağ saldırır. Xankəndidə, Şuşada bitən bütün ağac, gül, çiçəyi burada əkdirir ki, Ağabəyim doğma yerlərin havasını bu bağdan ala bilsin. Hətta bağbanı da Şuşadan gətirirlər. Bu gülüstanın da adını "Vətən bağı" qoyurlar. Amma Ağabəyim həmin bağa seyrə çıxarkən çox qəmlənir. Dərindən ah çəkərək ağlayır. Bütün saray əhli bu vəziyyətə heyratlanırlar.

Şagirdlər dinlədikləri mətni analiz edirlər. Məqsəd şagirdlərə vətən sevgisini dərindən hiss etdirmək, həmçinin onların məntiqi təfəkkürünü inkişaf etdirməkdir.

Müəllimin nəzərinə! Zamanın taleyi ilə bağlı məlumat verilə bilər.

"Zaman adlı at çox yaşamır. Ömrünün son günlərini İngiltərədə keçirir. Orada ölür".

Dinləmə

1.1.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərin diqqəti şəkillərə yönəldilir. Şəkillər nəzərdən keçirilir. Müəllim sual verir:

– Şəkillərdə nə təsvir olunmuşdu?

Şəkillər üçün ortağ xüsusiyyət müəyyən edilir. Hər üç şəkildə atla oynanılan oyunlar təsvir edilmişdir.

Hansı şəkil sizə tanış olan oyun növünü xatırlatdı? (3-cü şəkil – *basketbol*). Şagirdlər şəkillər ətrafında müzakirə edirlər.

Müəllim soruşur:

– Sizcə, bu oyunlardan hansı milli oyundur?

Şagirdlər 2-ci şəkildəki oyun iştirakçılarının geyimlərindən sualın cavabını təxmin edirlər. Sonra müəllim şagirdlərə öz təxminlərini dəqiqləşdirmələri üçün çövkən oyunu haqqında mətni səsləndirir:

Dinləmə mətni

Çövkən atüstü oyunu Azərbaycanın çox qədim milli idman növüdür. Bu oyun onu oynayan zaman işlədilər, ağacdən hazırlanmış alətin adı ilə belə adlandırılıb.

Oyun meydançada keçirilir. İştirakçılar iki komandaya ayrılır. Hər komandada iştirakçıların sayı 7 olur. Komandalar geyimlərinə görə fərqlənilir. Oyunda kiçik top və “çövkən” adlanan alətdən istifadə edilir. Top rəqib qapısından keçirilməlidir. Oyun iki mərhələdə keçirilir. Hər mərhələ 30 dəqiqə davam edir.

Oyunçunun xüsusi geyim formasına papaq, çuxa, at minmək üçün gen şalvar, yüngülboğazlı çəkmə daxildir.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra uyğun şəkli müəyyən edirlər. 2-ci şəklin mətnə aid olduğunu sübut edən faktlar gətirirlər. Sonra oyunun yadda qalan qaydalarını söyləyirlər.

2.1.3 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər çövkən oyunu haqqındakı mətni dinlədikdən sonra tapşırığı yerinə yerirlər.

Doğru cavablar: 2, 3, 4.

Söz ehtiyatı

2.1.1. Tapşırıq Ç (dərslik). Cütlərlə iş. Bu tapşırıq mənimsənilən yeni sözlər üzrə ümumiləşdirici tapşırıq hesab oluna bilər. Cütlər yeni öyrəndikləri sözlərin mənalarını müəyyənləşdirdikdən sonra *baytar*, *jokey*, *mehtər* sözlərinin bildirdiyi məna qrupunu müəyyən edirlər: peşə adları. “Kraliça” sözünün isə peşə deyil, titul, vəzifə bildirdiyi qənaətinə gəlirlər.

Sonra müəllim cütlərə tapşırıqda verilən sözlər üzrə kiçik lüğət tərtib etməyi tapşırır. Şagirdlər sözləri əlifba sırası ilə düzərək hər bir sözün izahını yazırlar.

Müəllimin nəzərinə! Müəllimin istəyindən asılı olaraq lüğət üzrə fəaliyyət qruplarla iş formasında genişləndirilə bilər. 1-ci və 3-cü qruplara peşə bildirən sözlərdən ibarət kiçik lüğət tərtib etmək, 2-ci və 4-cü qruplara isə oyun adlarından ibarət lüğət tərtib etmək tapşırıla bilər.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq D (dərslik). Şagirdlər verilmiş sual sözlərinə cavab verməklə cümlələri genişləndirirlər.

4.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq I yarımildə şagirdlərin *-lar, -lər* cəm şəkilçisi üzrə öyrəndikləri bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Doğru cavab: 2-ci cümlədə “baytar” sözünə *-lar* şəkilçisi əlavə edilməlidir.

Müəllim ahəng qanunu üzrə bilikləri təkrarlamaq məqsədilə sual verə bilər:

– Nə üçün “baytar” sözünə *-lar* deyil, *-lar* şəkilçisi əlavə etdiniz?

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.	Tap. A (dərslik)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. B (dərslik)
Mətndəki problemin həllini öz həyat təcrübəsində seçdiyi həll yolu ilə əlaqələndirir.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətnə əsas faktları seçir.	Tap. C (dərslik), Tap. C (iş dəftəri)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi məna üzrə qruplaşdırır.	Tap. Ç (dərslik)
Mətnin məzmununa əsaslanaraq verilmiş cümləni genişləndirir.	Tap. D (dərslik)
Cəm şəkilçisini sözə əlavə edərkən ahəng qanununa uyğun düzgün variantı seçir.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllim növbəti dərsdə içərişəhərə aid şəkillər və ya videoçarx nümayiş etdirə bilər.

3-cü dərs. “İçərişəhər”

• Dərslik: səh. 52-53 • İş dəftəri: səh. 33

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davrandı/pis davrandı və s.) mətndəki əsas fikirlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Bədii və informativ mətnlərdə mövzu, məzmun və ideya anlayışlarını fərqləndirir (st. 2.2.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Yeni mənzil haqqında söhbət
2	Oxu	“İçərişəhər” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətndəki fakt və hadisələr üzrə iş; mətndəki əsas fikrin müəyyən olunması və obrazlara münasibət; mətnin mövzu, məzmun və ideyası üzrə iş
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

– *Yeni mənzilinizin harada və necə olmasını istəyərsiniz?*

Şagirdlər arzuladıqları yeni mənzillərini təxəyyülərində canlandırır təsvir edirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim mətn oxunmazdan əvvəl İçərişəhərdə olan şagirdlərin təəssüratlarını öyrənir.

Növbəli oxu. Mətn növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, mətni oxuduqca məkanların təsvirinə diqqət etsinlər. Müəllim oxu prosesində şagirdlərin obrazların nitqini səsləndirərkən müvafiq səs çalarlarından istifadə etməsinə nəzarət edir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər obrazların fikirlərinə münasibət bildirirlər. Müəllim

çalışmalıdır ki, şagirdlər münasibət bildirərkən fikirlərini əsaslandırсынlar. Məsələn, *Mən Altayla razı deyiləm. Çünki İçərişəhər keçmiş zamanlardan yadigar olduğu üçün biz də onu qorumalıyıq; Mən Altayla razıyam, çünki İçərişəhərin küçələri çox dardır. Adamın ürəyi sıxılır. Oynamağa geniş meydançalar yoxdur* və s.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər mətnin sonluğunu oxuyaraq öz fikirləri ilə müqayisə edirlər.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslik). Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirə bilən şagirdlər “İçərişəhərimizin o dar küçələrini də bax beləcə qoruyub saxlamalıyıq” fikrini seçməklə mətni oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

2.2.3 Tapşırıq D (dərslik). Şəkildən aydın olur ki, qonşu binalar bir-birinə çox yaxındır. Mətnə bu təsvirə uyğun cümlə budur:

Altayla Aydın İçərişəhərdə qonşu idilər. Küçə o qədər dar idi ki, üzbəüz pəncərədən bir-biri ilə söhbət edirdilər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim İçərişəhərə aid şəkillər və videoçarx nümayiş etdirməklə İçərişəhərdə olmayan şagirdlərdə İçərişəhərlə bağlı təsəvvürün formalaşmasına kömək edə bilər.

Tapşırıq E (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin mətni diqqətlə oxuduğunu yoxlayır. Mətnə Aydının nitqində Qız qalası, Şirvanşahlar sarayının adı çəkilir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərə adicəkilən tarixi abidələr haqqında araşdırma aparmaq tapşırıla bilər. Şagirdlərin təqdimatı növbəti sərbəst dərs saatında dinlənilə bilər.

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Şagirdlər dərslikdəki tapşırıqlar vasitəsilə mətni analiz etdikdən sonra müstəqil şəkildə ümumiləşdirmə apararaq mətnin mövzusunu, məzmun və ideyasını yazırlar.

Diferensial təlim

Müəllim mətnin məzmununu yazmaqda çətinlik çəkən şagirdlərə mətnin məzmunu ilə bağlı konkret suallar verib o suallara cavab yazmağı tapşırıla bilər. Bu zaman şagirdlərin hər bir sualı bütöv şəkildə cavablandırması məqsədə uyğundur.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. B (dərslük)
Mətndəki obrazların fikirlərinə münasibət bildirir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. D, E (dərslük)
Mətnin mövzu, məzmun və ideyasını müəyyənləşdirir.	Tap. A (iş dəftəri)

4-cü dər. “Sehrli söz” dinləmə mətni. Nitq etiketləri

- Dərslük: səh. 54
- İş dəftəri: səh. 34

Təlim məqsədləri

- Dinlədiyi mətnlə bağlı analogi həyat hadisələrindən, cizgi filmlərindən misal gətirir, müqayisələr aparır (st. 1.1.1).
- Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir (st. 1.1.2).
- Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etiketlərindən (salamlama, sağollaşma, üzrxahlıq) istifadə edir (st. 1.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmənin mövzularının xatırlanması
2	Dinləmə	“Sehrli söz” mətninin dinlənilməsi
3	Dinləyib-anlama	Obrazın xarakterinə münasibət bildirilməsi
4	Dil qaydaları	Nitq etiketlərinin mənimsənilməsi
5	Danışma	Rollu oyun
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə söyləyir:

– Təsəvvür edin ki, bacınız və ya qardaşınızın robot kuklası var və siz bu oyuncaqla oynamaq istəyirsiniz. Bacınız isə öz oyuncağını paylaşmaq istəmir. Siz necə edərdiniz ki, bacınız onu sizə verməyə razı olsun.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim dinləmə mətnini səsləndirir.

Dinləmə mətni: “SEHRLİ SÖZ”

I hissə

Parkdakı skamyada qoca bir kişi oturmuşdu. Balaca Pərviz qocaya yaxınlaşıb acıqlı səslə

dedi:

– Bir az çəkilin. Mən də oturmaq istəyirəm.

Qoca kənara çəkilib Pərvizə yer verdi. Balacanın qızarmış, hirsli üzünə baxıb dedi:

– Sənə nə olub?

– Mənə heç nə. Nədir ki?

– Sən kimdənsə küsmüsən. Özün də ağlamısan.

– Düzdür. Haradan bildiniz?

– Mən sehrbazam.

– Bah! Elə bilirsiniz, uşağam? Yox, mən belə şeylərə inanmıram.

– Demək istəyirsən ki, heç kimdən küsməmişəm? – qoca incik səslə soruşdu.

– Yox. Düzdür, mən evdəkilərdən küsmüşəm. Belə getsə, evdən qaçacağam.

– Qaçacaqsan?

– Hə, qaçacağam. Leylanın nə qədər flomasteri var, birini də mənə vermir.

– Buna görə evdən qaçarlar?

– Təkcə bu olsaydı, nə var idi! Nənəm bir qoğala görə məni mətbəxdən qovdu. Qardaşım qayıq sürməyə gedir, məni aparmır. Heç kim məni sevmir. Yox, qaçacağam evdən.

Qoca bir qədər fikrə getdi. Sonra üzünü Pərvizə çevirib dedi:

– Hə, balaca, mən sənə kömək edə bilərəm.

Bir sehrli söz bilirəm. Onu kimə desən, səndən heç nə əsirgəməz. Ancaq bu sözü deyəndə həmin adamın düz gözlərinə baxmaq lazımdır.

Pərviz qocanın sözlərinə inanmasa da, ya-vaşca soruşdu:

– O nə sözdür elə?

Qoca əyilib oğlanın qulağına nə isə pıçıldadı və ucadan dedi:

– Amma sözü demək qaydasını unutma ha!

– Mən indi yoxlayaram.

Bunu deyib Pərviz ayağa qalxdı və evlərinə sarı qaçdı.

Müəllim mətnin davamı ilə bağlı şagirdlərin təxminlərini soruşur.

– Sizcə, ailə üzvlərinin Pərvizə olan münasibəti niyə belədir? Sizcə, qoca Pərvizə nə dedi? Siz də evdə bacı-qardaşlarınızdan küsürsünüz mü? Nə üçün?

Şagirdlər Pərvizin ailə üzvləri ilə münasibətinə və onun gəldiyi qərara (qaçmaq) dair fikirlərini bildirirlər. Pərvizin vəziyyətini öz həyatlarında gördükləri ilə (analoji hadisələrlə) müqayisə edirlər. Söhbət zamanı şagirdlər Pərvizin “evdən qaçmaq” fikrinin doğru olmadığı qənaətinə gəlirlər.

Sonra müəllim mətnin davamını səsləndirir:

II hissə

Leyla masa arxasında oturub nəşə çəkirdi. Qarşısında rəngli flomasterlər var idi. Pərvizi görəndə kimi flomasterləri qabağına çəkib əli ilə üstünü örtüdü.

– “Qoca aldatdı məni, – Pərviz düşündü. – Beləsinə söz təsir edər?!” – Pərviz bacısına yaxınlaşdı, düz onun gözlərinə baxıb yavaşca dilləndi:

– Leyla, mənə flomaster ver də... Zəhmət olmasa...

Leyla gözlərini süzdü, sonra diqqətlə Pərvizə baxdı, əlini flomasterlərin üzərindən çəkib dedi:

– Hansını istəyirsən?

– Mmməən?.. Göyü.

Leyla göy flomasteri götürüb Pərvizə verdi.

Pərviz bu işə mat qaldı. “Gedim nənəmin yanına, görüm, indi də məni qovacaqmı?”

Müəllim mətni dayandıraraq şagirdlərə sual verir:

– Sizcə, Leylanın Pərvizə münasibəti niyə dəyişdi?

Müəllim şagirdlərin fikirlərini dinlədikdən sonra mətnin davamını səsləndirir:

Nənə mətbəxdə qoğal bişirirdi. Balaca Pərviz onun yanına gəlib yavaşca atəyindən dartdı. Nənəsi üzünü ona sarı çevirəndə düz gözlərinə baxıb dedi:

– Nənə, zəhmət olmasa, mənə bir dənə qoğal ver.

Nənənin üzü sanki işıqlandı. O, şirin səslə dedi:

– Gözəl balam isti qoğal istəyir? Nənə sənə qurban, bu dəqiqə ən dadlısını seçəcəyəm sənə üçün.

Pərviz nənəsinin boynuna sarılıb onun qırışmış üzündən öpdü.

Nahar vaxtı idi. Pərviz sakitcə dayanıb qardaşı Kamranın söhbətinə qulaq asırdı. Kamran dedi ki, sabah qayıqla göldə gəzintiyə çıxacaq. Bu zaman Pərviz qardaşına yaxınlaşıb əlini onun çiyninə qoydu və düz gözlərinə baxıb yavaşca dedi:

– Kamran, zəhmət olmasa, sabah məni də özünlə gəzintiyə apar.

Hamı birdən susdu. Kamran təəccüblə əvvəl nənəsinə, sonra bacısına baxdı.

– Apar da onu, – Leyla dilləndi. – Səndən nə gedir ki...

– Niyə də aparmayasan? – nənə gülümsündü.

– Uşaqdır da, könlü istəyir.

– Zəhmət olmasa... – Pərviz təkrar etdi.

– Yaxşı da, sən deyən olsun, – Kamran, nəhayət, dilləndi. – Get hazırlaş. Səhər yola çıxırıq.

Pərvizin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. “Alındı! Hamıya təsir etdi. O, doğrudan da, sehrbazdır”.

Pərviz yerindən sıçrayıb küçəyə çıxdı. Parka kimi dayanmadan qaçdı. Amma qoca orada yox idi.

V.Oseyevanın eyniadlı hekayəsi əsasında

Müəllim şagirdlərdən soruşur:

– Qocanın Pərvizə öyrətdiyi “sehrli söz” hansı idi? Siz də belə sözlər söyləyin.

1.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin dinlədikləri mətni analiz etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Şagirdlər mətnin baş qəhrəmanının – Pərvizin mətnin əvvəlində kobud, səbirsiz, mətnin sonunda isə xarakterinin dəyişilərək mehriban, səbirli olmasını müəyyən edirlər. Bunun səbəbini isə qocanın ona öyrətdiyi sehrli sözəndən istifadə etməsi ilə izah edirlər. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirməklə bu cür sözlərin nəzakətli davranış üçün vacib olması qənaətinə gəlirlər.

Danışma

1.2.3 “Bunları bilməliyəm” rubrikası. Şagirdlər indiyə qədər nəzakətli ifadələrlə ayrı-ayrı tapşırıqlarda tanış olmuş, müəllimin yönəltməsi ilə rollu oyunlar zamanı müxtəlif mövzulara uyğun nitq etiketlərindən istifadə etmişlər. Bu dərstdə isə nitq etiketləri dil qaydası kimi sistemli şəkildə nəzərdən keçirilir.

Müəllim rubrikada verilən nitq etiketləri ilə bağlı məlumatı şagirdlərlə birlikdə oxuyub izah verir.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin yaş səviyyəsi nəzərə alınaraq “nitq etiketləri” termini “nəzakətli ifadələr” şəklində təqdim olunmuşdur. Bu cür təqdimat şagirdlərin

mövzunu daha asan qavramasına və yadda saxlamasına kömək edəcək. Dinləmə mətnindən də aydın olur ki, nitq etiketlərinin insanlar arasında münasibətlərin qurulmasında böyük rolu var.

Tapşırıq B (dərslük), tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqların əsas məqsədi şagirdlərə danışarkən nəzakətli ifadələrdən məqamında istifadə edilməsinin vacibliyini mənimsətməkdir. Şagirdlər verilmiş situasiyalara uyğun nəzakətli ifadələr seçməklə mövzunu mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: 1 – c, 2 – d, 3 – b, 4 – c, 5 – a.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər şəkllə əsasən müvafiq nitq etiketlərindən istifadə etməklə kiçik dialoq quraraq həm də yazı bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Şagirdlərin qurduqları dialoq təxminən belə olmalıdır:

Oğlan: – Salam, ay nənə, pulunuz yerə düşüb.

Nənə: – Çox sağ ol, oğlum. Nə yaxşı ki xəbər verdin.

Əlavə tapşırıq. Aukşion. Sonda müəllim şagirdlərlə nitq etiketləri üzrə aukşion keçirə bilər. Uşaqlar “sehrli sözlər” (nitq etiketləri) söyləyirlər:

– Zəhmət olmasa...

– İcazənizlə...

– Çox sağ ol...

– Təşəkkür edirəm...

– Xahiş edirəm...

– Məmnuniyyətlə...

– Üzr istəyirəm...

– Bağışlayın...

Sonuncu sehrli sözü deyən şagird qalib olur.

Topla oyun. Bu fəaliyyət topla oyun şəklində də qurula bilər. Şagirdlər topu bir-birinə ötürərək “sehrli sözlər” söyləyirlər. Müəllim hər bir şagirdin neçə nitq etiketi söylədiyini qeyd edir. Sonda ən çox nitq etiketi söyləyə bilən şagird qalib olur.

Tapşırıq C (dərslük). Sonda şagirdlər “İçəri-şəhər” mətni üzrə Aydınla Altayın yeni mənzildə görüşməsi epizodunu səhnələşdirirlər. Məqsəd şagirdlərin situasiya zamanı müvafiq nitq etiketlərindən istifadə etmək bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Altayın dilindən: Salam, xoş gördük, xoş gəlmisən, həmişə siz gələsiniz, bu, xoş sürpriz oldu və s.

Aydının dilindən: Yeni eviniz mübarəkdir, sağlınıza qismət, həmişə şad günlərə gələk və s.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətndəki hadisələri həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.	Tap. A (dərslük)
Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Situasiyaya uyğun nitq etiketindən istifadə edir.	Tap. B, C (dərslük), Tap. B, C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq. Müəllimə növbəti dərsdə sorğu keçirmək üçün dərsləyin 55-ci səhifəsindəki D tapşırığı ilə tanış olmaq tövsiyə olunur. Müəllim tapşırıqda verilən anket nümunəsi əsasında iri vərəqdə sinifdəki şagirdlərin siyahısını yazıb anket tərtib etməlidir.

5-ci dər. Novruz bayramı

• Dərslük: səh. 54-55 • İş dəftəri: səh. 35

Təlim məqsədləri

- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnin hissələrini yarımbaşlıqlar və ya sual cümlələri ilə ifadə edir (st. 2.2.3).
- Şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətn yazır (st. 3.1.2).
- Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir (st. 3.1.4).
- Saitləri növlərinə görə qruplaşdırır (st. 4.1.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Novruz atributunun nümayişi
2	Oxu	“Novruz bayramı” mətni üzrə iş
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin yarımbaşlıqlarla ifadəsi
4	Dil qaydaları	Sözlərin düzgün yazılışı
5	Yazı	Açıqçanın yazılması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sinifə Novruz atributlarından birini (*bəzakli yumurta, şəkərbura, səməni* və s.) gətirir və soruşur:

– *Sizcə, bugünkü dərslərimizin mövzusu nədir?*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.3 Tapşırıq A (dərslək). Qruplarla oxu.

Müəllim şagirdləri qruplara ayırır, mətni oxuyub 5 sual tərtib etməyi tapşırır. Müəllim qrupların diqqətinə çatdırır ki, sual tərtib edərkən mətnə çəkilmiş illüstrasiyadan da istifadə edə bilərsiniz.

Qruplar hazırladıqları sualları bir-birinə təqdim edirlər. Suallar yazılı şəkildə cavablandırılır. Sonda qrupların fəaliyyəti müzakirə olunur.

Müəllim ehtiyac duyarsa, mətni yenidən özünə ya şagirdlərdən biri bütöv şəkildə səsləndirir. Sonra mətndəki yeni sözlər üzrə iş aparılır. Həftənin 2-ci və 3-cü günlərinin adlarındakı “çərşənbə” sözünü xatırladaraq bu sözü Novruz bayramı ilə əlaqələndirir. “Yel” (*külək*) və “rəməz” (*simvol, işarə*) sözlərinin mənası açıqlanır. Söz boğçasına əlavə olunur.

Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər mətnə çəkilmiş illüstrasiya üzrə danışirlər.

Suallar: *Şəkildə qızlar, oğlanlar hansı milli rəqsimizi oynayırlar? Şəkildə hansı Novruz rəmzləri təsvir edilmişdir?*

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslək). Tapşırıq şagirdlərin

mətni diqqətli oxuduğunu yoxlayır. Şagirdlər müəyyən etməlidirlər ki, mətnə yumurta döyüşdürmək adəti haqqında məlumat yoxdur. Şagirdlər mətnə 1-ci və 3-cü şəklin aid olduğu hissəni (2-ci və 3-cü abzas) tapıb yenidən oxuyurlar.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim bu tapşırıqla şagirdlərin oxuyub-qavramasını effektiv yoxlamaq üçün şagirdlərə sualın cavabını vərəqdə yazıb yuxarı qaldıraraq göstərməyi tapşırıla bilər. Bu zaman müəllim bütün şagirdlərin mətni hansı səviyyədə mənimsəməsini asanlıqla müəyyən edə bilər.

2.2.3 Tapşırıq C (dərslək). Tapşırıqın məqsədi şagirdlərin yarımbaşlıq filoloji anlayışı üzrə mənimsədikləri bilik və bacarıqlarının yoxlanılmasıdır. Müəllim şagirdlərə əvvəlcə mətnin giriş və sonluq hissələrini müəyyənləşdirməyə kömək edir. Mətnin əsas hissəsində hər abzasda bir çər-

şənbə haqqında məlumat verildiyi üçün şagirdlər yarımbaşlıqları asanlıqla müəyyənləşdirə bilərlər.

1. Xalqımızın milli bayramı
2. Su çərşənbəsi
3. Od çərşənbəsi
4. Yel çərşənbəsi
5. Torpaq çərşənbəsi
6. Novruzun rəmzi obrazları

Yazı

3.1.2 Tapşırıq Ç (dərslək). Şagirdlərə I yarımildə açıqca tərtib etmək öyrədilmişdir. Bu tapşırıq vasitəsilə həm açıqçanın tərtibi, həm də nitq etiketləri üzrə mənimsənilən bilik və bacarıqlar möhkəmləndirilir.

Diferensial təlim

Müəllim açıqçanın yazılması zamanı şagirdlərə nəzarət edir. Açıqca yazmaqda çətinlik çəkən şagirdləri açıqçanın tərtibi ilə bağlı sorğu-sual etməklə onların biliklərini xatırladır.

Xüsusi rəssamlıq qabiliyyəti olan şagirdlərə açıqçanı Novruz bayramı mövzusunda uyğun bəzəməyi tapşırıla bilər.

3.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər xalqımızın bayram vaxtı gördükləri, bildikləri əsasında Novruz adətləri – papaqatdı və yumurta döyüşdürmənin qaydaları barədə kiçik mətn yazırlar. Şagirdlər təxminən belə yazı bilərlər:

Uşaqlar torbalarını və ya papaqlarını gətirib qonşunun həyatına atırlar. Qapını döyüb sonra da cəld evin yaxınlığında gizlənilirlər. Ev yiyəsi qapını açıb papağı və ya torbanı götürür. İçərisinə bayram payı qoyur. Sonra həmin yerə gətirir. Papağın yiyəsi gəlib payını götürür.

3.1.2 Tapşırıq D (dərslək). Müəllim tərtib etdiyi anketi lövhədən asır. Şagirdlər anket nümunəsi ilə tanış olurlar. Şagirdlər kiçik vərəqlərdə adlarını və ən çox sevdikləri bayramı yazıb müəllimə təqdim edirlər. Müəllim vərəqləri bir-bir oxuyub anket cədvəlinin uyğun xanasında qeydlər edir.

Anket doldurulduqdan sonra müəllim lövhədə bayram adlarını yazır və hər bayram adının qarşısında həmin bayramı sevən şagirdlərin sayı qədər kublar çəkir. Diaqram hazır olduqdan sonra şagirdlər sorğunun nəticələrini yönəldici suallar əsasında şərh edirlər.

Suallar: *Sorğu neçə bayram üzrə keçirilib? Sorğuda neçə nəfər iştirak edib?*

*Ən çox sevilən bayram hansıdır?
Ən az sevilən bayram hansıdır? və s.*

Dil qaydaları

4.1.1 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırığın məqsədi şagirdlərin I yarımildə saitlərin növləri üzrə öyrəndikləri biliklərin yoxlanılmasıdır. Şagirdlər şəkildə gördükləri Novruz atributlarının adlarını şifahi səsləndirməklə saitlərin növlərini müəyyən edirlər.

Diferensial təlim

Saitlərin növlərini fərqləndirməkdə çətinlik çəkən şagirdlərə şəkildəki Novruz atributlarının adlarını yazmaq tapşırıla bilər. Sözü yazılı şəkildə görən şagirdlər saitlərin növlərini göz yaddasına uyğun müəyyən edə bilirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Yeni öyrəndiyi sözlərlə onların izahlarını uyğunlaşdırır.	Tap. B (dərslük)
Eyni məna qrupuna aid olan sözləri müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Yer adlarını böyük hərflə yazır.	Tap. A (dərslük)
Deyilişi və yazılışı fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)
Məktub yazaraq öz arzu və hisslərini ifadə edir.	Tap. D (dərslük)

6-cı dər. Ümumiləşdirici dər

• Dərslük: səh. 56

• İş dəftəri: səh. 36

Təlim məqsədləri

- İnformativ mətni oxuyarkən əsas məlumatları qeyd edir (st. 2.2.2).
- Bədii və informativ mətnlərdə mövzu, məzmun və ideya anlayışlarını fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Atalar sözlərini mövzulara görə qruplaşdırır (st. 2.1.4).
- Frazoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır (st. 2.1.4).
- Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə, o-a) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir (st. 4.1.3).
- Vasitəsiz nitqdə (dialoqlarda, obrazların nitqində) durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə, dırnaq) yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmənin mövzularının xatırlanması
2	Oxu	"Dünyanın ən qədim xalçası" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətnin mövzu və məzmunu üzrə iş
4	Söz ehtiyatı	Atalar sözləri və frazeoloji ifadələr üzrə söz ehtiyatının yoxlanılması
5	Dil qaydaları	Sözlərin düzgün yazılışı, dırnaq işarəsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bölmədəki mövzuları xatırlatmaq üçün suallar verir:

Bu bölmədə hansı mövzular barədə oxudunuz? Hansı mövzularda mətnlər dinlədiniz? Hansı mövzular barədə araşdırma etdiniz? Hansı mövzularda təqdimat hazırladınız? Sizin üçün bölmədə ən maraqlı mətn hansı idi?

Şagirdlər bölmə üzrə tədris olunan mövzular üzrə öz təəssüratlarını bölüşürlər.

Oxu

2.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Mətn kiçik olduğu üçün müəllim şagirdlərə mətni müstəqil oxuyub 3 əsas məlumatı qeyd etməyi tapşırır. Tapşırığın məqsədi şagirdlərin oxuyub-qavramasını, informativ mətndə məlumatlar içərisindən əsas olanı

seçmək bacarığının inkişafına yönəlmişdir. Müəllim şagirdlərə xatırladır ki, mətni oxuduqca tanış olmayan sözlərin (*mədəniyyət, nadir, toxucu, xalı* və s.) mənasını soruşsunlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq B, C (dərslük). Bu bölmədə şagirdlərə mövzu, məzmun anlayışları öyrədilmişdir. Tapşırıqların məqsədi şagirdlərin öyrəndikləri filoloji anlayışların mənimsənilmə səviyyəsinin yoxlanılmasıdır.

B tap: Doğru cavab: 2; C tap: Doğru cavab: 1.

Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük), tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərə bölmənin tədrisində atalar sözləri də mənimsədilmiş, atalar sözlərinin mövzusu, işlənmə məqamları haqqında bilik və bacarıqlar aşılanaşdır. Tapşırıq bu bilik və bacarıqların tətbiqinə yönəlmişdir.

Ç tapşırığı üzrə doğru cavab: 3.

A tapşırığında atalar sözləri belə tamamlanmalıdır: *Zəhmət çəkməyən **bal** yeməz.*

*Yırtıq tor ilə **balıq** tutmaq olmaz.*

*Od yanmasa, **tüstü** çıxmaz.*

*Sürüdən ayrılan qoyunu **qurd** yeyər.*

2.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin bölmədə öyrəndikləri frazeoloji ifadələr üzrə söz ehtiyatını yoxlayır. Şagirdlər bölmə boyunca yeni öyrəndikləri frazeoloji ifadələrə uyğun sözü seçməklə frazeoloji ifadələrin mənasını mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar:

qəm dəryasına batmaq – kədərlənmək

özünü ələ almaq – sakitləşmək

xiffətini çəkmək – darıxmaq

yerləyeksən etmək – dağıtmaq

Dil qaydaları

4.1.3 Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin (komanda, şokolad, konfet, kolbasa) düzgün yazılışını müəyyən etməklə bölmə üzrə əldə etdikləri orfoqrafik biliklərini nümayiş etdirirlər.

4.1.3 Tapşırıq D (dərslük). Bu bölmədə şagirdlər durğu işarələrindən dırnaq işarəsi ilə tanış olmuş, cümlədə vasitəsiz nitqin dırnaq işarəsi içərisində yazıldığını öyrənmişdilər. Tapşırığın məqsədi dırnaq işarəsi üzrə mənimsədilən bilik və bacarıqların yoxlanılmasıdır.

1. *Heydər Əliyev demişdi: “Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam”.*

2. *Bəxtiyar Vahabzadə deyib: “Vətən borclu deyil, biz borcluyuq vətənə”.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnədən əsas məlumatları seçir.	Tap. A (dərslük)
İnformativ mətnlərdə mövzu, məzmun və ideya anlayışlarını fərqləndirir.	Tap. B, C (dərslük)
Frazeoloji ifadələrlə onların izahlarını uyğunlaşdırır.	Tap. B (iş dəftəri)
Deyilişi və yazılışı fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.	Tap. C (iş dəftəri)
Vasitəsiz nitqdə durğu işarələrindən (qoşa nöqtə, dırnaq) yerli-yerində istifadə edir.	Tap. D (dərslük)

Mövzu	ÜNSİYYƏT NƏDİR	
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	• Şəkillər əsasında mövzu ilə bağlı bildiklərini danışma • Nitqdə arzu ifadə edən etiketlərdən (alqışdan) istifadə
	Söz ehtiyatı	ünsiyyət, informasiya, poçt, poçtalyon, teleqram, kanal, jurnal, qəzet, internet, əsr, Oğuz eli, xatun, yürək, alqış, üstələmək, cəng arabası, dirəmək, həlak olmaq, təslim olmaq, məlhəm, zindan, qandal, məmləkət, nişanə, sim, tədbirli, tacir, tələffüz, siqnal, naqıl, cihaz, çaşqın, ciyilti, heyrət, monitor, minnətdarlıq <u>Frazeoloji birləşmələr:</u> hay salmaq, bir göz qırpımında, üz tutmaq, rəngi ağarmaq
	Oxu	• Mətni oxuyarkən səs tonu ilə obrazların nitqini müəllif nitqindən fərqləndirmə • Mətn parçalarını vahid süjet üzrə birləşdirərək nəql etmə
	Yazı	• Oxunulan və ya dinlənən mətnin məzmununun yazılması • Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətnin yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	• Sıra saylarının yazıda qısa ifadəsi, hissəciklərin (şəkilçilərin) ahəng qanununa görə dəyişməsi
	Filoloji anlayışlar	• Sözü müxtəlif mənalar kəsb etməsi, daxili əlifba
Kompetensiyalar		• Dünya tarixinə, yeni ideya və texnologiyalara maraq

Bu bölmənin mövzusu bilavasitə dil və onun sosial funksiyası – ünsiyyətlə bağlıdır. Şagirdlər dərk etməlidirlər ki, dil əsas ünsiyyət vasitəsidir. Onun vəzifəsi informasiyanı qəbul etmək və ötürməkdir. Şagirdlər əsas dil vahidlərinin – səs (hərfin), sözün, cümlənin mahiyyətini dərk etməli, onların nitqdəki rolunu izah etməyi bacarmalıdırlar. Sözsüz ki, bölmədə bütün bu məlumatlar şagirdlərə akademik tərzdə deyil, sadə bədii və informativ mətnlər vasitəsilə çatdırılır.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- bədii və ya informativ mətndə rast gəldiyi informasiya haqqında rabitəli cümlələrlə danışır;
- dinlədiyi informativ mətndəki əsas məlumatlarla bağlı suallara cavab verir;
- sözləri hecalamadan bütöv tələffüz etməklə kiçikhəcmli mətnləri oxuyur;
- sözə artırılmış leksik şəkilçinin semantik funksiyasını izah edir;
- empirik şəkildə (sual verməklə) sıra sayını miqdar sayından fərqləndirir;
- səslə hərfin fərqi izah edir;
- nitq etiketləri arasından arzu ifadə edən etiketləri seçir;
- hərfləri əlifba sırası ilə sadalayır.

Diferensial təlim

Bölmədəki bəzi mətnlər (“Qələbə xəbəri”, “Əlifba”, “Morzenin sirri”) oxuyub-anlama bacarığı kifayət qədər inkişaf etməmiş uşaqlar üçün çətinlik yarada bilər. Bu mətnlər mənimsənilərkən şagirdlərin fəaliyyətinə diferensial yanaşmaq tövsiyə olunur. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Mənimsəmədə çətinlik doğuran məsələlər:

- Bəzi ümumişlək olmayan sözlərin – arxaizm və terminlərin izah edilməsi (*tacir, zindan, məlhəm, naqıl, monitor* və s.);
- rəqəmlə ifadə olunan sıra saylarında -ıncı⁴ şəkilçisinin yazılışı;
- lüğətdən istifadə zamanı daxili əlifba üzrə biliklərin tətbiqi.

1-ci bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vəsaitlər: izahlı lüğət, üzərində sözlərin izahı yazılmış kartlar, kустar “telefon” düzəltmək üçün plastik stəkanlar, ip və s.

1-ci dər. “Xəbərləşmə” (I hissə)

- Dərslik: səh. 57-58
- İş dəftəri: səh. 37

Təlim məqsədləri

- Şəkillərə baxaraq mövzu ilə bağlı bildiklərini danışır (st. 1.2.1).
- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətndəki faktların məntiqi ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	İnformasiyanın mənimsənilməsi ilə bağlı oyun-tapşırıq
2	Danışma	Ünsiyyət haqqında ilkin məlumat
3	Oxu	İnformativ mətn üzərində iş
4	Yazı	Mətnin qısa məzmununun yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə tapşır ki, gözlərini yumsunlar. Daha sonra qapıya tərəf gedərək onu açır və örtür. Bu hərəkətləri yerinə yetirərkən müəllim çalışır ki, şagirdlər onun addım səslərini, qapının açılıb-örtülməsini aydın eşitsinlər. Daha sonra şagirdlər gözlərini açırlar. Müəllim soruşur:

– *Siz gözünüzü yumarkən mən nə etdim?*

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Çalışmaq lazımdır ki, şagirdlər müəllimin hərəkətlərini detalları ilə təsvir etsinlər.

Müəllim:

– *Bəs siz mənim hərəkətlərim haqqında məlumatları necə əldə etdiniz? Axı gözlərinizi yummuşdunuz?*

Müzakirə nəticəsində şagirdlər bu qənaətə gəlirlər ki, bir çox məlumatları dinləmək yolu ilə də əldə etmək mümkündür. Bu qənaət sonradan dörd nitq bacarığı (dinləmə, danışma, oxu, yazı) haqqında məlumatların dərindən mənimsənilməsinə kömək edəcək.

Danışma**1.2.1**

Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti 7-ci bölmənin titul səhifəsində verilmiş şəkil və suallar əsasında yerinə yetirilir. Şagirdlər əvvəlcə “Ünsiyyət” sözünün mənasını mənimsəyirlər: məlumat alma və ötürmə. Daha sonra şagirdlər titul səhifəsindəki şəkillərə baxaraq buradakı sualları öz bilikləri səviyyəsində cavablandırırlar.

Müəllimin nəzərinə! Buradakı şəkillərlə bağlı bölmənin müxtəlif fəsillərində ətraflı informasiya verilir. Buna görə də titul səhifəsindəki materiallardan müşahidə əsasında diaqnostik qiymətləndirmə kimi istifadə etmək tövsiyə olunur. Bununla belə, müəllim şagirdlərin məntiqi düşünmə və təxmin etmə bacarığını yoxlamaq üçün bəzi şəkillərlə bağlı yönəldici suallar da verə bilər:

- Sizcə, xəbər ötürmək üçün niyə dağ başında ocaq qalayırdılar? (Cavab: Çünki dağın başı hər tərəfdən görünür.)
- Heç poçtalyon göyərçinlər haqqında eşitmisinizmi? Onlar necə xəbər çatdırırdılar? (Cavab: Balaca kağızda xəbər yazıb öyrədilmiş göyərçinin ayağına bağlayırdılar.)
- Dəniz sahilində quraşdırılan mayakın vəzifəsi nədir? və s. (Cavab: İşıq vasitəsilə uzaqda olan gəmilərə sahilin yerini göstərmək.)

Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər əvvəlki təhsil pillələrində duyğu orqanları haqqında məlumat alıblar. Tapşırıqda keçməzdən əvvəl həmin məlumatlar təkrarlanır.

Müəllim bu fəaliyyətə əyləncə məqamları qata bilər. Məsələn, şagirdlərdən biri gözlərini yumur. Müəllim ona qoxulamaq üçün hər hansı göyərçini və ya ərzaq verir. Şagird qoxuladığı əşyanın nə olduğunu deyir. Digər şagird gözünü yumur, müəllim onun əlinə pambıq və ya plastilin qoyur. Şagird toxunmaqla bu əşyanı təsvir edir və ya onun nə olduğunu deyir.

Bu tapşırıqda əsas məqsəd duyğu orqanlarını informasiya mübadiləsi kontekstində nəzərdən keçirməkdir. Buna görə də sonda şagirdlər B tapşırığının şərtini oxuyurlar və şəkillərə baxaraq duyğu orqanlarının informasiyanın mənimsənilməsindəki rolu haqqında danışırlar.

Müəllim bu tapşırıq üzrə fəaliyyəti aşağıdakı kimi yekunlaşdırıb növbəti tapşırıqda keçid ala bilər:

– Ətraf aləm haqqında tam informasiya almaq üçün bütün duyğu orqanlarımıza ehtiyac var. Bəs, sizcə, informasiyanın əldə edilməsində hansı duyğu orqanlarımızın rolu daha böyükdür?

Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərin diqqəti tapşırıqda verilmiş müasir informasiya vasitələrinə yönəldilir. Şagirdlər bu vasitələrlə məlumat alarkən hansı duyğu orqanlarından istifadə edildiyini müəyyənləşdirirlər:

- telefon – eşitmə
- radio – eşitmə
- televizor – eşitmə və görmə
- kompüter – eşitmə və görmə

Oxu

2.2.1 Tapşırıq Ç (dərslük). Şeiri oxumağa başlamazdan əvvəl şagirdlərə sualla müraciət olunur:

– Qədimdə televizor, kompüter kimi informasiya vasitələri yox idi. Sizcə, o zaman insanlar bir-birinə xəbəri necə çatdırırdılar?

Şagirdlərin mülahizələri dinləndikdən sonra şeirin məzmunu ilə tanış olmaq üçün onlara bir neçə dəqiqə vaxt verilir. Daha sonra bir neçə şagirdə şeiri ifadəli oxumaq tapşırılır.

Şeirin məzmununun qavranılması ilə bağlı suallar cavablandırıldıqdan sonra şagirdlər şeiri nəsrə çevirərək öz sözləri ilə məzmununu ifadə edirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər şeirdə məlumatların hansı ardıcılıqla verildiyini müəyyən edirlər.

Yazı

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin nəzmlə verilmiş mətni yazıda öz sözləri ilə ifadə etməsi bacarığı yoxlanılır.

Söz ehtiyatı

Tapşırıq C (iş dəftəri). Şagirdlər kontekstə uyğun gələn sözləri seçib cümlədə yerinə yazmaqla yeni sözləri mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şəkillərə baxaraq mövzu ilə bağlı bildiklərini danışır.	Tap. A, B (dərslük)
Mətndəki faktların məntiqi ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)

Oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.	Tap. C (iş dəftəri)

2-ci dərs. “Xəbərləşmə” (II hissə)

• Dərslük: səh. 59-60 • İş dəftəri: səh. 38

Təlim məqsədləri

- İnformativ mətni oxuyarkən əsas məlumatları qeyd edir (st. 2.2.2).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).
- Sözləri müəyyən olunmuş xətt boyunca düzgün yazır (st. 3.1.1).
- Sözlərin mənasını kontekstə görə müəyyənləşdirir (st. 2.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Keçən dərsə mövzu əlaqəsinin yaradılması
2	Oxu	Qeyd götürməklə oxu bacarığının formalaşdırılması
3	Söz ehtiyatı	Söz və ifadənin həqiqi və məcazi mənasının fərqləndirilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim keçən dərsdə mövzu (ünsiyyət, xəbərləşmə) ilə bağlı şagirdlərə verilmiş məlumatları xatırladır:

– Qədimdə uzaq məsafəyə məlumat ötürmək üçün hansı vasitələrdən istifadə edirdilər?

Şagirdlərin fikirləri dinləndikdən sonra mövzunun davamı ilə bağlı şagirdlərin bilik səviyyələri yoxlanılır:

– Bəs bu gün uzaq məsafəyə məlumat çatdırmaq üçün hansı vasitələr var?

Oxu

2.2.2 Tapşırıq A, B (dərslük). “Xəbərləşmə” şeirinin oxunmasını və buradakı məlumatların mənimsənilməsini aşağıdakı ardıcılıqla həyata keçirmək olar:

1. Şagirdlər şeiri səssiz oxuyur. A tapşırığında deyildiyi kimi, informasiya vasitələrinin adlarını vərəqdə qeyd edirlər.

2. **Dinləmə ilə integrasiya.** Şeirin hissələri ayrı-ayrı şagirdlər tərəfindən ifadəli oxunur. Şagirdlər dinlədikcə öz qeydlərinə düzəlişlər edirlər.

3. B tapşırığı yerinə yetirilir və şagirdlər qeyd etdikləri informasiya vasitələrinin şəirdəki ardıcılığını müəyyən edirlər.

Söz ehtiyatı

4. **İş dəftərindəki A tapşırığını** yerinə yetirməklə şagirdlər verilmiş bəzi sözlərin mənasını anladıklarını nümayiş etdirirlər.

5. **Yazı ilə integrasiya.** **3.1.1 İş dəftərindəki B tapşırığı** yerinə yetirilir.

6. **Danışma ilə integrasiya.** Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, yazdıqları sözlərdən də istifadə etməklə şəirdəki məlumatları öz sözləri ilə genişləndirib danışsınlar.

Diferensial təlim

Şagirdlərdə danışma bacarığının inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq sonuncu mərhələ çətinlik yarada bilər. Buna görə də müəllim özü başlanğıc üçün nümunə verə bilər:

“İnsanlar yazmağı öyrənəndən sonra uzaqda yaşayan qohumlarına və tanışlarına məlumatları məktub vasitəsilə göndərirdilər. Bu məktubları poçtalyonlar çatdırırdılar. Sonra qəzet və jurnallar çap etməyə başladılar...”

Söz ehtiyatı

Tapşırıq C (dərslük). **Dil qaydaları ilə integrasiya (ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlər).** Şeirdə eyni rənglə verilmiş sözlər arasında iki əksmənalı söz cütünü var: sevinc – kədər, acı – şirin. Şagirdlər bu cütlükləri müəyyən etdikdən sonra onlardan hansının əlamət bildirdiyini deməlidirlər. Bu zaman onlar çətinlik çəksələr, tövsiyə olunur ki, əvvəlcə həmin sözlərin hansı suala cavab verdiyini müəyyən etsinlər.

Müəllimin nəzərinə! Növbəti tapşırıqlar sözün həqiqi və məcazi mənası ilə bağlıdır. Şeirlərdə çox tez-tez məcazi mənalı söz və ifadələrə rast gəlmək olar. Onların məna-larını izah etmədən oxuyub-anlama bacarığını tam olaraq formalaşdırmaq mümkün deyil.

2.1.2 Tapşırıq Ç (dərslük). Şeirdə altından xətt çəkilmiş “Daşdıılar sevincləri, kədərləri” cümlə-sində bədii ifadə vasitəsi olaraq metonimiya-dan istifadə olunmuşdur.

Şagirdlərə bu məqamı başa salmaq üçün onların diqqəti sağ tərəfdəki şəkllə yönəldilir. Şəkildə daşınan arabada sevincli və kədərli smayliklər təsvir olunmuşdur. Müəllim bildirir ki,

rəssam şəkildə həmin cümləni hərfi mənada əks etdirmişdir. Əslində, poçtalyonun daşdığı sevinc, kədər deyil, bu duyğular əks olunmuş məktub-lardır.

Tapşırıq D (dərslük). Bu misralarda da bədii ifadə vasitəsindən istifadə olunmuşdur: telefon məsafəni qısalda bilməz. Sadəcə, uzun yol qət edib çatdırılacaq məlumatı telefonla bir anda çatdırmaq olur.

Tapşırıq E (dərslük). Bu tapşırıq vasitəsilə sözün mənalı haqda nəzəri məlumata keçid edilir.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Rubrikada verilmiş məlumatlar söz ehtiyatı (Standart 2.1.2) ilə bağlıdır. Şagirdlər indiyə kimi “Söz boğçası” rubrikası üzərində işləyərkən bir çox sözlərin məna-larını bu və ya digər üsullarla izah etməyə çalışmışlar. Lakin onların nəzərində bir sözün yalnız bir mənası ola bilər. İlk dəfə olaraq şa-girdlərə sözün çoxmənalılığı barədə məlumat verilir.

Müəllimin nəzərinə! Sözün çoxmənalılığı onun ilkin mənası ilə yanaşı, məcazi (törə-mə) mənaya malik olmasını nəzərdə tutur. Məsələn, rubrikada verilmiş “böyük” sözün ilkin mənası “iri, geniş”dir. Başqa söz-lə, ilkin mənada bu söz ölçü bildirir. Lakin tanınmış şəxsiyyətlərlə bağlı bu söz “məş-hur, istedadlı” mənasında işlənir. Bu linqvis-tik bilgiler 2-ci sinif şagirdinin intellektual səviyyəsinə uyğun deyil. Ona görə də hələ ki “çoxmənalı”, “ilkin məna”, “məcazi mə-na” kimi terminlərdən istifadə etməyə eh-tiyac yoxdur. Bu mərhələdə əsas məqsəd bir çox sözlərin bir neçə mənə ifadə etmə-si faktını şagirdlərin nəzərinə çatdırmaqdır.

Tapşırıq Ə (dərslük). Bu tapşırıq vasitəsilə şa-girdlərin əldə etdikləri yeni nəzəri məlumat möh-kəmləndirilir. Cavab:

1. Bir şeyin ən yuxarı hissəsi, təpəsi, zirvəsi.
2. Heyvan bədəninin ağız, göz, qulaq yerləşən yuxarı hissəsi.
3. Birinci; rəhbər vəzifəsində olan.

Əlavə tapşırıq. İnsanın bədən üzvlərini bil-dirən bir sıra sözlər çoxmənalıdır. Müəllim bunu şagirdlərin nəzərinə çatdırıb bir neçə sözü nü-munə gətirə bilər: 1) pişiyin ağız, qapının ağız; 2) insanın ayağı, kəndin ayağı; 3) uşağın qolu, çayın qolu və s.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıq cümləyə (kontekstə) görə sözün mənasını müəyyənləşdirmək bacarığını inkişaf etdirir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
İnformativ mətni oxuyarkən əsas məlumatları qeyd edir.	Tap. A (dərslük)
Sözün mənasını kontekstə görə müəyyənləşdirir.	Tap. Ç, Ə (dərslük), Tap. C (iş dəftəri)

3-cü dər. “Qədim Oğuz eli” (I və II hissələr)

- Dərslük: səh. 60-61
- İş dəftəri: səh. 39

Təlim məqsədləri

- Obrazların nitqini müəllif nitqindən ayıran durğu işarələrini tanıyır (st. 2.2.1).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Oxuduğu mətndəki faktlar üzrə mülahizələr yürüdür (st. 2.2.2).
- Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir (st. 2.1.2).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətndən gəldiyi nəticəni yazıda ifadə edir (st. 3.1.2).
- Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etiketlərindən (arzu) istifadə edir (st. 1.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mövzu ilə bağlı sualların müzakirəsi
2	Oxu	“Qədim Oğuz eli” mətninin (I hissə) oxusu
3	Söz ehtiyatı	Yeni sözlərin izahı
4	Oxu	“Qədim Oğuz eli” mətninin (II hissə) oxusu
5	Danışma	Nitqdə arzu etiketlərinin (alqışların) işlənməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bu bölmənin 1-ci dərslində oxunmuş şeirdən misraları xatırladır:

Ocaqları qura-qura...

Hay salarmış yerə-göyə,

Çağırarmış o, köməyə...

Sual:

– *Sizcə, ocaq yandırmaqla necə xəbər çatdırmaq olar?*

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnin birinci hissəsinə cəkilmiş illüstrasiyaya yönəldir. Diqqətli şagirdlər şəkildə dağ başında ocağı görüb bölmənin ilk dərslində verilmiş məlumatları xatırlaya bilərlər.

Mətnin 1-ci hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim tapşırır ki, şagirdlər mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların yaşlarına uyğun səsləndirsinlər.

2.2.2 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim bu sualla bağlı (Nə üçün məhz ocaq?) şagirdlərin cavablarını dinlədikdən sonra ümumiləşdirmə apara bilər:

– *Uzağa xəbər çatdırmaq üçün elə bir işarə lazım idi ki, onu həm gecə, həm də gündüz uzaqdan görmək mümkün olsun.*

Söz ehtiyatı

2.1.2 Söz boğçası. Mətnin 2-ci hissəsi üzərində işə keçməmişdən əvvəl söz boğçasında verilmiş sözlərin mənalərini açıqlamaq tövsiyə olunur. Xüsusilə “Oğuz eli”, “yüyrək”, “xatun” kimi ümumişlək olmayan söz və ifadələrə diqqət yetirmək lazımdır.

Oğuz eli. Şagirdlərə ümumi şəkildə məlumat verilir ki, Azərbaycanda müxtəlif xalqların nümayəndələri yaşayır: ləzgilər, talışlar, kürdlər və s. Onlardan hər birinin öz dili, adət-ənənələri olsa da, hamısı azərbaycanlı adlanır. Əhalinin böyük hissəsini isə Azərbaycan türkləri təşkil edir. Dövlət dilimiz olan Azərbaycan dili də məhz Azərbaycan türklərinin dilidir. Azərbaycan türklərinə qədimdə oğuzlar deyirdilər.

Xatun. Qədim türklərdə hökmdara xaqan, onun arvadına və şahzadə qızlara isə xatun deyirdilər. Sonralar bu söz daha geniş mənada – *xanım* mənasında işlənməyə başladı. Müasir dilimizdəki *qadın* sözü həmin sözdən yaranıb.

Yüyrək. Şagirdlərə nağıllarda işlədilən özünə-məxsus ifadələr xatırladılır: *Az getdi, üz getdi, dərə, tapə düz getdi, Alıdan geyindi, üstədən qıfıllandı...* və s. Daha sonra şagirdlərin diqqəti

“Qədim Oğuz eli” mətninin 2-ci hissəsinin 1-ci cümləsinə yönəldilir: “Nağıl dili yüyrək olar”. Bu ifadənin mənası açıqlanır: *Nağılda hər şey çox tez baş verir*. “Yüyrək” sözünün mənası: bərk qaçan, itigedən (çox zaman at haqqında deyilir).

Şagirdlərə yeni tanış olduqları sözləri cümlələrdə işlətmək tapşırılır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq C (dərslük). Təxminetmə. Sual şagirdlərin təxəyyülünə yönəlmişdir. Müxtəlif fərziyyələr ola bilər. Diqqətli şagirdlər illüstrasiyaya baxaraq dağ başında iki ocaq qalandığını deyə bilərlər.

Daha sonra şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar.

Yazı

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər şəkillərə baxaraq mətndən çıxan nəticəni və təxminlərini qısa cümlələrlə ifadə edib yazırlar.

Danışma

2.2.4 Müəllim 6-cı bölmədə keçilmiş nəzakətli ifadələr (səh. 54) dərslərini xatırladır. Uşaqlara bir neçə təşəkkür, xahiş, təbrik bildirən nəzakətli ifadə deməyi tapşırır. Daha sonra ümumi məlumat verir:

– Elə nəzakətli ifadələr də var ki, onların vasitəsilə insanlar bir-birinə xoş arzularını ifadə edir. Məsələn, xəstə adama baş çəkərkən ona “Yastığın yüngül olsun” deyirlər.

Müəllimin nəzərinə! Alqış müstəqil folklor janrı olsa da, onu arzu ifadə edən nitq etiketi kimi qəbul etmək olar. Ona görə də alqışla bağlı bu və növbəti dərslərdəki tapşırıqlar şagirdlərin nitqinin zənginləşdirilməsi məqsədi daşıyır.

Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər situasiya ilə bağlı öz variantlarını dedikdən sonra “Bunları bilməliyik” rubrikasındakı məlumat mənimsədir.

Tapşırıq D (dərslük), tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar vasitəsilə alqışla bağlı mənimsədilmiş biliklər möhkəmləndirilir.

Müəllimin nəzərinə! Alqış mövzusu ilə bağlı tətbiqetmə mərhələsi növbəti dərslərdə həyata keçiriləcək.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A, C (dərslük)
Oxuduğu mətndəki faktlar üzrə mülahizələr yürüdü.	Tap. B (dərslük)
Sözü cümlədə mənasına uyğun işlədir.	“Söz boğçası” rubrikası
Oxuduğu və ya dinlədiyi mətndən gəlidiyi nəticəni yazıda ifadə edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Situasiyaya uyğun arzu etiketi seçir.	Tap. Ç, D (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

4-cü dərslər. “Qədim Oğuz eli” (III hissə)

- Dərslük: səh. 62
- İş dəftəri: səh. 40

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətndən gəlidiyi nəticəni yazıda ifadə edir (st. 3.1.2).
- Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etiketlərindən (arzu) istifadə edir (st. 1.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Qədim Oğuz eli” mətninin əvvəlki hissələri üzrə sual-cavab
2	Oxu	“Qədim Oğuz eli” mətninin oxusu; rollu oyun
3	Yazı	Mətdəki fikirlərlə bağlı mühakimələrin yazılması
4	Danışma	Nitqdə arzu etiketlərinin (alqışların) işlənməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim mətnin birinci və ikinci hissələri ilə bağlı sual-cavab edir. Sual-cavab nəticəsində şagirdlərdə qədim oğuzların adət-ənənələri, yaşayış tərzini haqqında dolğun təəvvür yaranır. İmkan olarsa, “Dədə Qorqud” filmindən fraqmentlər göstərilir.

Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya baxaraq sualla bağlı fərziyyələrini söyləyirlər.

Oxu

2.2.1 Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Dialoq oxunarkən şagirdlərə tapşırıqlar ki, səs tonlarını obrazların yaşına və xarakterinə uyğun dəyişsinlər.

Mətndəki faktoloji materialın qavranması yoxlanılır:

- Bu dəfə dağ başında neçə ocaq qalanmışdı?
- Bu ocaqlar insanları nəyə səsləyirdi?

Tapşırıq B (dərslük). Bu tapşırıq mətnin hissələrini ümumiləşdirməyə imkan verir.

Rollu oyuna hazırlıq. Müəllim dialoqla bağlı 1-ci yarımildə (3-cü bölmədə) verilmiş məlumatları xatırladır:

– Dialoq nədir? (Cavab: iki və daha çox adam arasında söhbət.)

– Dialoqda hər bir obrazın nitqinin əvvəlində hansı işarə qoyulur? (Cavab: tire işarəsi.)

Rollu oyun (Cütlərlə iş). Şagirdlər cütlərlə işləyərək “Qədim Oğuz eli” mətnindəki dialoqları rollu oyun şəklində səhnələşdirirlər. Müəllim bu fəaliyyətlə bağlı tapşırıqlar verir:

1. Obrazların nitqini öz sözlərinizlə ifadə etməli və genişləndirməlisiniz.

2. Obrazların nitqi onların yaşına uyğun ifadəli səsləndirilməlidir.

Daha sonra müəllim bildirir ki, cütlərin təqdimatı zamanı seyrçi şagirdlər onların fəaliyyətini qiymətləndirməlidirlər. Bunun üçün müəllim lövhədə “Şagirdlərin bir-birini qiymətləndirməsi” cədvəli çəkə bilər:

	Meyar	Bal
1	Aydın səsle danışdırlar.	
2	Jest və mimikaları danışığa uyğun idi.	
3	İfadəli və təsiredici danışdırlar.	

Yaxşı olar ki, cütlərə məşq və müzakirə üçün bir qədər vaxt verilsin. Vaxt bitdikdən sonra bir neçə cütün təqdimatı izlənilir və müzakirə edilir.

Yazı

3.1.2 Müəllimin tapşırığı ilə şagirdlər əvvəlcə mətnin 3-cü hissəsindən babanın sözlərini bir daha oxuyurlar. Bu cümlələrin mahiyyətini daha dərinəndən dərk etmələri üçün müəllim yönəldici məlumatlar və suallar verə bilər:

– Belə bir ifadə var: “Torpaq uğrunda ölənlər, vətəndir”. Bu sözləri necə başa düşürsünüz?

– Anadan olduğumuz yerə vətən deyirik. Lakin vətəni sadəcə olaraq sevmək azdır. Onu qorumaq, abadlaşdırmaq lazımdır. Yalnız bu halda biz vətənə layiq övlad ola bilərik.

Daha sonra **iş dəftərindəki A tapşırığı** yerinə yetirilir.

Danışma

2.2.4 Müəllim ötən dərstdə keçilmiş alqışlarla bağlı məlumatları xatırladır. Şagirdlərin bu mövzunu dərinəndən mənimsədiklərinə əmin olmaq üçün **iş dəftərindəki B tapşırığı** yerinə yetirilir. Tapşırıqda verilmiş aşağıdakı cümlələr alqışdır.

- Adın dillər əzbəri olsun.
- Başın bəlalər görməsin.
- Elindən ayrı düşməyəsən.
- İşin avand olsun.

Şagirdlər nə üçün məhz bu cümlələri seçdiklərini əsaslandırmağa çalışsınlar. (Bu ifadələrdə qarşı tərəfə xoş arzu ifadə olunur.)

Tapşırıq C (dərslük). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlər arzu ifadə edən etikətləri öz şifahi nitqlərində işlətməyi öyrənirlər. Bu zaman onlar yalnız dilimizdə mövcud olan standart etikətləri deyil, öz səmimi arzularını da ifadə edə bilərlər.

Dil qaydaları

Tapşırıq C (iş dəftəri). Fəndaxili şaquli inteqrasiya (1-ci sinif: ad, əlamət). Bu tapşırıq vasitəsilə şagirdlər ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərlə bağlı biliklərini təkrar etmiş olurlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Rollu oyun (MV)
Oxuduğu və ya dinlədiyi mətn-dən gəlidiyi nəticəni yazıda ifadə edir.	Tap. B (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etikətlərindən (arzu) istifadə edir.	Tap. C (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

5-ci dərs. “Qələbə xəbəri” (I hissə)

- Dərslik: səh. 63-64
- İş dəftəri: səh. 41

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir (st. 2.2.1).
- Verilmiş məna qrupuna aid sözləri müəyyən-ləşdirir (st. 2.1.1).
- Mətndəki obrazın xarakterini səciyyələndir-məklə əsas fikrə münasibətini bildirir (st. 2.2.4).
- Mətnin məzmunundan çıxış edərək hadisə-lərin səbəbini izah edir (st. 2.2.5).
- İnformativ mətndəki əsas məlumatları qeyd edir (st. 2.2.2).
- Miqdar və sıra saylarını fərqləndirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mövzuya uyğun coğrafi anlayış-larla bağlı ilkin məlumatlar
2	Oxu	Rollu oxu
3	Söz ehti-yatı	Mətnə adicəkilən şəxs və coğ-rafi adlar
4	Oxuyub-qavrama	Mətnin məzmunu üzrə iş
5	Dil qayda-ları	Miqdar və sıra sayları
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

“Qələbə xəbəri” mətninin məzmununu qav-ramaq üçün şagirdlər müəyyən coğrafi biliklərə malik olmalıdırlar. Bu məqsədlə müəllim xəri-tədə və ya qlobusda Azərbaycanı və Xəzər də-nizini göstərir. Sual:

– Azərbaycanla qonşu olan hansı ölkələri ta-nırırsınız?

2-ci sinif uşaqlarının bu sualla bağlı bilikləri az ola və ya heç olmaya bilər. Onlara xəritədə qonşu ölkələr, o cümlədən İran göstərilir. Daha sonra onların diqqəti Türkiyə və Yunanıstanın ərazisinə yönəldilir. Bildirilir ki, çox qədimdə indiki Türki-yənin ərazisi də Yunanıstana daxil idi. Beləliklə, İran və Yunanıstan qonşu dövlətlər idi. Daha son-ra şagirdlərin “paytaxt” anlayışı ilə bağlı bilikləri yoxlanılır:

– Ölkənin mərkəzi şəhəri başqa cür necə ad-lanır?

– Azərbaycanın paytaxtı hansı şəhərdir?

– Nə üçün düşmənlər ölkəyə hücum edəndə ilk növbədə paytaxtı tutmağa çalışırlar? (Cavab:

Çünki dövlət başçısı və hökumət paytaxtdan bü-tün ölkəni idarə edirlər.)

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim bildirir ki,

“Qələbə xəbəri” mətni üç hissədən ibarətdir. O, şagirdlərə tapşırır ki, dərsliyin 63, 65 və 66-cı səhifələrində mətnə çəkilmiş illüstrasiyalara nə-zər salsınlar. Daha sonra şagirdlərin diqqətini mətnin adına yönəldir. Sual:

– Sizcə, bu mətnə nədən danışılır? Nə üçün mən dərsin əvvəlində İran və Yunanıstan dö-vlətlərinin adını çəkdim?

Şagirdlərin fərziyyələri dinləndikdən sonra onlara tapşırılır ki, mətnin 1-ci hissəsini bir dəfə səssiz oxusunlar. Müəllim bunun üçün vaxt təyin edib şagirdlərin oxu sürətinin monitorinqini apa-ra bilər.

Səssiz oxu bitdikdən sonra müəllim mətndəki obrazlarla bağlı şagirdlərin fikrini soruşur:

– Mətnə neçə obraz var?

– Hansı ağsaqqalları müdrik, ehtiyatlı hesab etmək olar?

– Bəs hansı ağsaqqalın çıxışı onun qorxaq ol-duğunu göstərir?

– Hansı obrazı cəsur adlandırmaq olar?

Müəllimin nəzərinə! Obrazların təhlili, on-lara münasibətin bildirilməsi oxu prose-sinin növbəti mərhələsi – Rollu oxu üçün vacibdir. Belə ki, şagirdlər obrazların nit-qini onların xarakterinə uyğun səsləndir-məlidirlər.

Rollu oxu. Şagirdlər mətnin 1-ci hissəsinin məzmunu ilə tanış olduqdan sonra Rollu oxu üsulu tətbiq edilir. Mətnə dörd obrazın nitqi verilmişdir: üç ağsaqqal və sərkərdə Miltiad. Şagirdlər arasından 5 “aktyor” seçilir: müəllif və obrazlar. Hərə ardıcılığı gözləməklə mətnəndən özünə aid olan hissəni oxuyur.

Müəllimin nəzərinə! Bu cür mətnləri “Rol-lu oxu” üsulu ilə oxumaq şagirdlərdə din-ləyərək mətni izləmək, durğu işarələrinin köməyi ilə müəllif nitqini obrazların nitqin-dən fərqləndirmək kimi bacarıqları inkişaf etdirir.

Müəllim keçən dərsdə olduğu kimi, bu dəfə də şagirdlərin bir-birini qiymətləndirməsi cədvə-lindən istifadə edə bilər. Bu zaman aşağıdakı me-yarlar tətbiq oluna bilər:

1. Aydın səsle oxuyurdu.

2. Jest və mimikaları nitqinə uyğun idi.

3. Obrazın nitqini onun xarakterinə uyğun səsləndirirdi.

Söz ehtiyatı

2.1.1 Tapşırıq B (dərslük). Mətnədə adların çoxluğu, adətən, onun qavranılmasını çətinləşdirir. Doğrudur, dərsin mövzuya yönəltmə mərhələsində İran və Yunanıstan yer adları açıqlanmışdır. Bununla belə, digər adların da (Afina, Marafon, Miltiad) mənimsədilməsi mətni daha dərinəndən anlamağa kömək edərdi.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Mətnədə 3-cü ağsaqqalın çıxışı onun qorxaq, vətənin taleyinə laqeyd olduğunu göstərir. Bu tapşırıq şagirdlərdə oxuyub-qavrama, danışma bacarıqlarının inkişafı ilə yanaşı, vətənpərvərlik hissi aşılayır.

2.2.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Şagirdlər verilmiş cümlələri tamamlamaqla hadisələrin və obrazların davranışının səbəbini izah etmiş olurlar.

Tapşırıq D (dərslük). Mətnin son cümləsində ifadə olunmuş məlumatlardan düzgün nəticə çıxarmaqla şagirdlər mətnin məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

2.2.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Mətnədə ölkə, şəhər və obrazlarla bağlı bir sıra məlumatlar öz əksini tapmışdır. Həmin məlumatları qeyd etməklə şagirdlər mətnin məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq E (dərslük). Mətnədə sözlə ifadə olunmuş bir neçə miqdar və sıra sayı qırmızı və mavi rənglərdə verilmişdir. Şagirdlər riyaziyyat dərslərində əldə etdikləri biliklərdən istifadə etməklə miqdar və sıra sayları arasındakı fərqi izah edirlər. Tapşırıqda verilmiş sxem bu işdə onlara kömək edə bilər.

“Bunları bilməliyək” rubrikasında verilmiş nəzəri məlumatlar mənimsənilir. Rubrikada miqdar və sıra sayının fərqləri ilə yanaşı, rəqəmlə ifadə olunan sıra saylarının düzgün yazılışı haqqında məlumat verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, şagirdlər məhz bu sayların yazılışında tez-tez səhvə yol verirlər.

Tapşırıq Ə, F (dərslük), tapşırıq B, C (iş dəftəri). Miqdar və sıra saylarının kontekstə görə fərqləndirilməsi, sıra saylarının yazılışı ilə bağlı nəzəri məlumatları möhkəmləndirir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.	Tap. A (dərslük)
Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi mənə üzrə qruplaşdırır.	Tap. B (dərslük)
Mətnədəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmunundan çıxış edərək hadisələrin səbəbini izah edir.	Tap. Ç (dərslük)
İnformativ mətnədəki əsas məlumatları qeyd edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Miqdar və sıra saylarını fərqləndirir.	Tap. E, Ə, F (dərslük), Tap. B, C (iş dəftəri)

6-cı dərs. “Qələbə xəbəri” (II hissə)

• Dərslük: səh. 65

• İş dəftəri: səh. 42

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən tanış olmayan sözləri qeyd edir (st. 2.2.1).
- Mətnədə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir (st. 2.1.4).
- Faktlar arasında səbəb-nəticə əlaqəsindən çıxış edərək mətnədəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir (st. 2.2.5).
- İllüstrasiyaya baxaraq mətni genişləndirib nəql edir (st. 2.2.3).

• Köməkçi vasitələr (təchizat): izahlı lüğət Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin mövzusu üzrə əsas anlayışların qavradılması
2	Oxu	Mətnin oxunması, yeni söz və ifadələrin qeyd olunması
3	Söz ehtiyatı	İzahlı lüğət üzrə iş, izahlı lüğətin tərtibi
4	Oxuyub-qavrama	Vizual qavrama
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim “Qələbə xəbəri” mətninin 1-ci hissəsi üzrə sual-cavab edir. Situasiya xatırladılır. Şagirdlərin təxminləri soruşulur:

– Mətnin 1-ci hissəsində obrazlar hansı problemlə qarşılaşmışdılar?

– Sizcə, mətnin növbəti hissələrində nə haqda danışılacaq?

– Mətnin 1-ci hissəsində ortaya çıxmış problem necə həll olunacaq?

Daha sonra müəllim “döyüş” və “müharibə” sözlərinin mənalari arasındakı fərqi soruşur.

Müharibə – dövlətlər arasında silahlı mübarizə;

Döyüş – vuruşma, savaş, dava.

Müəllim bildirir ki, müharibə uzun çəkən prosesdir. O bəzən illərlə uzanır. Döyüş müharibənin bir fraqmentidir; o, bir neçə saat, ən çox bir neçə gün davam edə bilər.

Müəllimin nəzərinə! “Qələbə xəbəri” mətninin 2-ci hissəsi Marafon döyüşü haqqındadır. Bu döyüş miladdan öncə 490-cı il sentyabrın 12-də baş verib. Şagirdlərə bu tarixi, sadəcə, “təxminən 2500 il əvvəl” deyər çatdırmaq olar. Mətni daha dərinlən qavramaq üçün şagirdlər o dövrdə baş verən döyüşləri təsəvvür etməlidirlər. Bunun üçün müəllim bəzi yönəldici suallar verə bilər:

– *Müasir dövrdə döyüş zamanı hansı silahlardan və nəqliyyat vasitələrindən istifadə olunur (müxtəlif odlu silahlar: avtomat, pulemyot, qumbara, tank, qırıcı və bombardman təyyarələr, sualtı gəmilər və s.)?*
– *Bəs sizin fikrinizcə, 2500 il əvvəl hansı silah və minik vasitələrindən istifadə olundu (qılınc, nizə, yay-ox, at, cəng arabası, döyüş filləri və s.)?*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Mətn növbə ilə şagirdlər tərəfindən oxunur. Müəllimin tapşırığı ilə dinləyən şagirdlər mətni kitabdan izləməklə yanaşı, rast gəldikləri tanış olmayan sözləri və-rəqdə yazırlar.

Oxu prosesi bitdikdən sonra şagirdlər qeyd etdikləri tanış olmayan sözləri lövhədə yazırlar. (Sözlər təkrar olunmamalıdır.) Daha sonra lövhədəki siyahı söz boşğasındakı siyahı ilə müqayisə

olunur və sözlərin izahı üzrə iş aparılır.

Tapşırıq B (dərslük). Mətndəki bədii ifadələr üzrə iş aparılır. **Yönəldici suallar:**

– *Doğrudanmı, oxlar Günəşin qarşısını tuta bilər? Bəs nə üçün müəllif belə yazır? (Oxların və düşmən əsgərlərinin çox olduğunu göstərmək üçün.)*

– *Mətnə “ilanin başı” dedikdə nə nəzərdə tutulur? (Düşmən ordusunun başçısı.)*

2.1.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər kontekstdən çıxış edərək frazeoloji birləşmələri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edirlər.

1. Cəld xəncərini çıxarıb sərkərdənin boğazına dirədi.

2. Döyüşçülərinə də ki, təslim olsunlar.

3. Sərkərdə qorxdu.

Oxuyub-qavrama

Tapşırıq C (dərslük), tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar vasitəsilə şagirdlər mətnin məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

2.2.5 Tapşırıq C (iş dəftəri). Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən etmək növbəti tapşırığa keçidi təmin edir. Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən etdikdən sonra şagirdlər iş dəftərindəki cümlələri ardıcılıqla oxuyurlar.

2.2.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Bu tapşırıq şagirdlərdə vizual qavrama və nəqlətmə bacarığını inkişaf etdirir. Bu fəaliyyəti səmərəli təşkil etmək üçün müəllimin köməyi, yönəldici sualları olmalıdır. Ona görə də tapşırığı aşağıdakı mərhələlərlə yerinə yetirmək tövsiyə olunur:

1. Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilməmiş illüstrasiyaya yönəldir. Yönəldici suallar verməklə şəkli təsvir etməyi tapşırır:

– *Şəkildə sərkərdə Miltiadi göstərə bilərsinizmi? Nədən bildiniz ki, bu, Miltiaddır?*

– *Ön planda yerə yıxılmış əsgər yunan əsgəridir, yoxsa İran?*

– *Yunan və İran əsgərlərinin döyüş geyimi nə ilə fərqlənir?*

– *Bəs onların qılıncları necə fərqlənir?*

2. Müəllim təklif edir ki, şagirdlər gözlərini yumsunlar və döyüşü xəyallarında təsəvvür etsinlər. Bu zaman müəllim onlara suallar verir:

– *Nə görürsünüz? Təsvir edin. (Şagirdlər şəkildə gördüklərini və mətnə döyüşün təsviri ilə bağlı oxuduqlarını danışirlar.)*

– *Bəs nə eşidirsiniz? (Dəmirlərin cingiltisi, əs-*

gərlərin nərəsi, yaralıların iniltisi, oxların vıyılması, at kişnərtisi...)

Şagirdlər suallara cavab verərkən gözlərini açmamalıdırlar. Bu, təxəyyülü və beyində canlandırmanı daha da gücləndirir.

3. Şagirdlər döyüşlə bağlı indicə təsəvvür etdiklərini də əlavə etməklə Marafon döyüşü haqqında mətni nəql edirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən tanış olmayan sözləri qeyd edir.	Tap. A (dərslük)
Mətnə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. C (iş dəftəri)
İllüstrasiyaya baxaraq mətni genişləndirib nəql edir.	Tap. Ç (dərslük)

Növbəti dərsə hazırlıq. Şagirdlərə tapşırıqlar ki, qaçış idman növü haqqında məlumat toplansınlar.

7-ci dərs. “Qələbə xəbəri” (III hissə)

• Dərslük: səh. 66

• İş dəftəri: səh. 43

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqini müəllif nitqindən fərqləndirmək üçün müxtəlif səs to-nundan istifadə edir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunundan çıxış edərək hadisələrin səbəbini izah edir (st. 2.2.5).
- Oxuduqlarını həyatda gördükləri ilə müqayisə edir (st. 1.2.1).
- Mətnin hissələrini vahid süjet xətti üzrə birləşdirir (st. 2.2.3).
- Mətnə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir (st. 2.1.4).

• Köməkçi vasitələr (təchizat): izahlı lüğət Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin məzmununun “Marafon yarış” ifadəsi ilə əlaqələndirilməsi
2	Oxu	Sözlərin əlifba sırası ilə düzülüşü
3	Danışma	Biliklərindən istifadə etməklə fikir yürütmə
4	Oxuyub-qavrama	“Qələbə xəbəri” mətni üzrə ümumiləşdirici tapşırıqlar
5	Söz ehtiyatı	Mətndəki frazeoloji birləşmə üzrə iş
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllimin tapşırığı ilə şagirdlər qaçış idman növü ilə bağlı topladıqları məlumatları təqdim edirlər.

Əlavə məlumat. Qaçış üzrə idman növləri ilk növbədə məsafəyə görə fərqlənir. Sprint qaçışında idmançılar 100, 200, 400 metr məsafəyə qaçırlar. Orta məsafə 800 metrdən 3000 metrə qədər olur. Uzaq məsafə 5000 və 10000 metr sayılır. Nəhayət, qaçışda ən uzun məsafə 42 km-dir ki, bu, Marafon qaçışı adlanır.

Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə “Marafon qaçışı” ifadəsinin səslənməsinə nail olmalıdır. Daha sonra bu yarış növü ilə bağlı suallar verilir:

– Marafon yarışında idmançılar hansı məsafəyə qaçırlar? (42 km)

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlər riyaziyyat fənnindən hələ ki “kilometr” anlayışını mənimsəməyiblər. Ona görə də müəllim əyani nümunələrlə bu məsafə haqqında şagirdlərdə ümumi təsəvvür yaratmalıdır. Məsələn: “Bizim rayon mərkəzindən qonşu rayon mərkəzinə qədər olan məsafə” və ya “Bakıdan Sumqayıta qədər olan məsafədən bir qədər çox”.

– *Marafon şəhəri ilə paytaxt Afina arasındakı məsafə nə qədər idi?*

– *Sizcə, nə üçün bu yarış “Marafon qaçışı” adlanır? Bu yarış növünün “Qələbə xəbəri” mətnində oxuduğunuz Marafon şəhəri və Marafon döyüşü ilə nə əlaqəsi ola bilər?*

Şagirdlərin bu suallarla bağlı təxminləri mətnin sonuncu hissəsini oxumağa stimül yaradır. Müəllim bildirir ki, mətnin sonuncu hissəsini oxuduqdan sonra onlar bir daha bu suallara cavab verməli və bu cavabı öz təxminləri ilə müqayisə etməlidirlər.

Oxu

Müəllim sual-cavab yolu ilə “Qələbə xəbəri” mətninin əvvəlki hissələrini xatırladır. Mətnin 1-ci hissəsində ağsaqqalların Miltiada dedikləri sözlər şagirdlərin diqqətinə çatdırılır: “Üç gün ərzində səndən xəbər çıxmasa, biz qadınları və uşaqları şəhərdən çıxaracağıq”.

Suallar:

– *Bu söhbətdən neçə gün sonra Marafon döyüşü baş verdi?*

– *Bu döyüşdə kim qalib gəldi?*

– *Sizcə, həmin gün Afinada nə baş verirdi? (Qadınları və uşaqları şəhərdən çıxarmağa hazırlaşdırlar.)*

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər mətni növbə ilə oxuyurlar. Oxu zamanı müəllif nitqini obrazların nitqindən intonasiya vasitəsilə fərqləndirməyə xüsusi diqqət yetirilir.

2.2.5 Mətnədən sonra (şəklin altında) qoyulmuş suallar şərhətmə xarakterlidir. Belə ki, mətnə bu sualların birbaşa cavabı yoxdur. Şagirdlər hadisələrdən, dialoqlardan nəticə çıxararaq bu suallara cavab verməlidirlər:

• Nəyə görə Afinaya xəbəri gecikdirmək olmazdı?

Cavab: Çünki xəbər geciksəydi, qadın və uşaqları şəhərdən çıxarıb dağlara aparacaqdılar.

• Nə üçün Afina qalasının gözetçiləri Marafon

tərəfə intizarla baxırdılar?

Cavab: Onlar qələbə xəbəri gözləyirdilər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq B (dərslük). “Qələbə xəbəri” mətni şagirdlərə vətənpərvərlik, iradə, mübarizlik ruhu aşılamaqla yanaşı, onların dünyagörüşünü genişləndirir, belə ki, şagirdlərə qədim dövlətlər – Yunanıstan, İran haqqında, eləcə də “Marafon qaçışı” ifadəsinin mənşəyi ilə bağlı sadə məlumatlar verir. Bununla belə, sonda bu mətnin mövzusunun bölmənin mövzusu ilə (“Ünsiyyət nədir”) əlaqələndirmək vacibdir. Bu tapşırıq məhz bu məqsədə xidmət edir. Şagirdlər müasir rabitə texnologiyaları haqqında biliklərinədən istifadə etməklə öz fikirlərini ifadə edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlərdən müxtəlif dərslərdə oxunmuş mətn parçalarını birləşdirərək vahid mətn üzrə iş aparmaq tələb olunur.

Şagirdlər üç qrupa ayrılırlar. Hər qrupa mətnin bir hissəsi verilir. Şagirdlər müəyyən vaxt ərzində verilmiş hissəni bir daha nəzərdən keçirir, əsas hadisələri xatırlayır və mətnin planını tuturlar.

Diferensial təlim

Mətnədən əsas hadisələri seçmək və onları yarımbaşlıqlarla adlandırmaq xüsusi bacarıq tələb edir. 2-ci sinif şagirdlərində bu bacarıq tam formalaşmayıb. Ona görə də bu tapşırığın yerinə yetirilməsində müəllimin iştirakı vacibdir. O, bir-bir qruplara yanaşmalı, əvvəlcə əsas hadisələri seçməkdə, sonra isə bu hadisələri lakonik cümlə və ya söz birləşməsi ilə adlandırmaqda şagirdlərə yardımçı olmalıdır.

Əlavə tapşırıq. “Qələbə xəbəri” mətnində baş verən hadisələri yaddaşda təzələdikdən sonra şagirdlər mətnin hekayə xəritəsini qururlar. Bunun üçün müəllim lövhədə hekayə xəritəsinin sxemini çəkə bilər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Müəllim mətnin tərkib hissələri haqda bilikləri şagirdlərə xatırladır:

Mətnin giriş hissəsində hadisələrin baş verdiyi yer, vaxt, burada iştirak edən obrazlar haqqında ümumi məlumat verilir.

Əsas hissədə baş verən hadisələr naql olunur. Sonluqda hadisələrin nə ilə nəticələndiyi, problemin necə həll olunduğu bildirilir.

Şagirdlər B tapşırığını yerinə yetirmək üçün əvvəlcə cümlələri sıralayır, daha sonra onları

tərkib hissələri üzrə bölüşdürürlər:

Giriş:

- Yunanıstanla İran arasında müharibə gedirdi.

Əsas hissə:

- Ağsaqqallar məşvərətə yığıldılar.
- Miltiad öz ordusu ilə düşməyə qarşı döyüşə

çıxdı.

- Yunan ordusu iranlılara qalib gəldi.

Sonluq:

- Yunan əsgəri qələbə xəbərini Afinaya vaxtında çatdırdı.

Söz ehtiyatı

2.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıqda şagirdlər frazeoloji birləşmənin kontekstə görə mənasını müəyyən etməlidirlər. (**Düzgün cavab:** B) getməyə başladı)

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqini müəllif nitqindən fərqləndirmək üçün müxtəlif səs to- nundan istifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Mətnin məzmunundan çıxış edərək hadisələrin səbəbini izah edir.	Tap. A (dərslük)
Sözlərin və frazeologizmlərin mənasını kontekstə görə müəyyən- ləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Mətnin hissələrini vahid süjet xətti üzrə birləşdirir.	Tap. Ç (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Oxuduqlarını həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.	MV

fəsil

2

ŞƏKİLLƏRDƏN HƏRFLƏRƏ

1-ci dərs. “Bir qalanın sirri” (I hissə)

• Dərslük: səh. 67-68 • İş dəftəri: səh. 44

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir (st. 2.1.3).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).

• **Köməkçi vasitələr (təchizat):** “Bir qalanın sirri” bədii filmindən mətnin məzmununa uyğun fraqmentlər

<https://www.youtube.com/watch?v=liKzdxqH6w&t=1402s>

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Qutudakı əşyanın “oxunması”
2	Danışma	Şəkil üzrə danışma
3	Oxu. Söz ehtiyatı	“Bir qalanın sirri” mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Əşyalarla ifadə olunmuş fikrin müəyyənləşdirilməsi
5	Söz ehtiyatı	Sözlərin izahları ilə uyğunlaşdırılması
6	Yazı	Mətnin qısa məzmununun yazılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim qutuya kiçik bir daş və dəmir parçası qoyur. Bu qutunu sinfə nümayiş etdirərək deyir:

– Mən bu qutunun içindəki əşyalarla oxuduğum nağılın adını xəbər vermək istəyirəm.

Qutunu açmaq üçün püşkatma üsulu ilə şagirdlərdən biri seçilir. Həmin şagird qutunu açır, qutudakı əşyalara baxıb nağılın adını təxmin edir. Lakin əşyaları qutudan çıxarmır ki, digər şagirdlər görməsin. Bu fəaliyyət nağılın adı düzgün təxmin edilənə qədər davam etdirilir.

Doğru cavab: “Daşdəmir”in nağılı.

Müəllim növbəti sual ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

– Sizcə, sizə demək istədiyim bütün məlumatları bu üsulla çatdırma bilərəmmi?

Sual ətrafında müzakirələr aparılır, şagirdlər öz fərziyyələrini söyləyirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər qruplara ayrılır. Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda verilmiş şəkllə yönəldir. Hər bir qrup şəkllərdə təsvir edilmiş əşyalar vasitəsilə hansı xəbəri aldıqlarını müəyyənləşdirirlər. Tapşırıqın qruplarla yerinə yetirilməsində əsas məqsəd eyni əşyalardan alınacaq məlumatların müxtəliflik dərəcəsini yoxlamaqdır. Yəni, görəsən, müxtəlif qruplar tapşırıqda təsvir edilmiş əşyalardan eyni məlumatı alacaqlar?

Şəkllərdə təsvir edilmiş əşyalar təxminən bu məlumatı ötürür: *Yaz gəlir.*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Növbəli oxu. Şagirdlər “Bir qalanın sirri” mətnindəki cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Oxuyub bitirdikdən sonra şagirdlər mətnə yönəldilmiş sualları cavablandırmaqla həmin hissəni necə oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*məlhəm, zindan, sim, qandal*) təxminən mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: **məlhəm** – yara və ya ağrıyan yerlərə sürülən yağlı dərman, **zindan** – həbsxana, dustaqxana, **nişanə** – əlamət, **sim** – simli musiqi alətlərinə çəkilən və tərpəndikdə səs verən elastiki tel, **qandal** – keçmişdə ağır cinayət işləmiş məhbusların əl və ayaqlarına keçirilən dəmir halqalı zəncir. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Müəllimin nəzərinə! Müəllimlərə təqdim olunmuş link vasitəsilə “Bir qalanın sirri” bədii filmindən oxu materialına aid hissəni şagirdlərə nümayiş etdirmək tövsiyə edilir. (<https://www.youtube.com/watch?v=liKzdxq6w&t=1402s>)

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər qızıl və qandal haqqında bildikləri məlumatlardan çıxış

edərək Simnar xanın həkimə nə demək istədiyini təxmin edirlər. **Şagirdlərin cavabları təxminən belə ola bilər:** *Həkim ya qızılı seç, dərmanın sirrini bizə söylə, ya da qandalı seç, qalan ömrünü zindanda keçir.*

Müəllimin nəzərinə! Müəllimə aşağıdakı məlumatların şagirdlərin nəzərinə çatdırılması tövsiyə edilir.

Qədimdə uzaq məsafəyə məlumat ötürmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edirdilər. Siz artıq onlardan bəzisini tanıyırsınız. Keçən dərslərdə tonqallarla məlumat çatdırılması haqqında mətnlə tanış oldunuz. Qədimdə insanlar əşyalar vasitəsilə də ünsiyyət saxlayırdılar. Yəni məktub yerinə insanlar bir-birinə müəyyən əşyalar göndəriblər. Məsələn: Bir ölkənin padşahı digərinə ox göndərərdisə, deməli, həmin ölkəyə müharibə elan edirdi. Və yaxud, əksinə, göyərçin göndərirdisə, sülh bağlamaq istədiyini bildirirdi.

Söz ehtiyatı

2.1.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər “Söz boğçası” rubrikasında öyrəndikləri yeni sözləri həmin sözlərin izahları ilə uyğunlaşdırırlar. Bununla da yeni sözlərin mənalərini mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. **Doğru cavablar:** 1 – c, 2 – b, 3 – d, 4 – a.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir. Şagirdlər:

1) mətnə əsasən şəkillərin düzgün ardıcılığına müəyyənləşdirir və uyğun rəqəmləri boş xanaya yazırlar. **Doğru cavab:** 2, 3, 1.

2) hər şəkli bir və ya bir neçə cümlə ilə ifadə edərək yazırlar. **Şəklə aid cümlələr təxminən belə ola bilər:** 1. Həkim baba bütün çiçəklərin, otların sirrini yaxşı bilirdi. O, dərman bitkilərindən məlhəm hazırlayırdı. 2. Simnar xan dərmanın sirrini öyrənmək istədi. Həkim babanın qarşısına bir qabda qızıl, digər qabda isə qandal qoyub seçim etməsini istədi. 3. Həkim baba dərmanın sirrini söyləmədi. Simnar xanın adamları həkim babanın qollarına qandal vurub apardılar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslük)
Ucadan oxuduqdan sonra mətn-dəki məlumatlarla bağlı sual-lara cavab verir.	Tap. B (dərslük)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətn-dəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. C (dərslük)
Kontekstə uyğun olaraq sözün yaxınmənalı qarşılığını seçir.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mət-nin qısa məzmununu yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərlə “Bir qalanın sirri” mətninin I hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərstdə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur.

“Bir qalanın sirri” mətninin I hissəsinə aid suallar:

1. Mətn-də hansı obrazlar iştirak edir?
2. Hadisələr, əsasən, kimin ətrafında baş verir?
3. Həkim baba dərman bitkilərindən nə ha-zırlayırdı? Bu işdə ona kim kömək edirdi?
4. Simnar xan hansı yolla camaatı özünə tabe edirdi?
5. Həkimin düzəltdiyi dərman kənd camaatı-na necə kömək edə bilirdi?
6. Simnar xan həkim babadan nə istəyirdi?
7. Simnar xan həkim babaya nə təklif etdi?
8. Həkim babanın seçimi nə oldu?

2-ci dər. “Bir qalanın sirri” (II hissə)

- Dərslük: səh. 68-69
- İş dəftəri: səh. 45

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətn-dəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Mətn-dəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdir-mələr edir (st. 2.2.5).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdı-ğı mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin davamının təxmin edil-məsi
2	Oxu	“Bir qalanın sirri” mətninin II his-səsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Əşyalarla ifadə olunmuş fikrin müəyyənləşdirilməsi; süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətnin sonlu-ğunun təxmin edilməsi; hadisələ-rin ardıcılığının bərpası
4	Dil qayda-ları	-lı hissəciyi haqqında məlumat
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdləri “Bir qalanın sirri” mətninin I hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Şagirdlər mətnin II hissəsinə aid illüstrasiyaya baxaraq hadisələrin davamını təxmin edirlər. Bununla şagirdlərdə mətnin davamını oxumağa maraq yaranır. Eyni zamanda şagirdlərin təxmin etmə bacarığı inkişaf etdirilir.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. “Bir qalanın sirri” mətninin II hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərə ob-razların nitqinə aid cümlələri oxuyarkən onların hiss-həyəcanını müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etmələrinə nəzarət edir. Yeri gəldikcə onlara mü-vafiq göstərişlər verir.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər nar, sim, qanlı daş və qıfıl haqqında bildikləri məlumatlardan çıxış edərək həkim babanın yaxınlarına çatdırmaq istədiyi məlumatı təxmin edirlər. **Şagirdlərin cavabları təxminən belə ola bilər:** *Məni Simnar xan tutub Qanlı Qayadakı zindana salıb.*

Tapşırığı qruplarla da yerinə yetirmək olar. Bu zaman müxtəlif qrupların tapşırıqda təsvir edilmiş əşyalardan eyni və yaxud müxtəlif məlumatlar alması yoxlanılır.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər dərslərdə kollektiv və yaxud qruplarla yerinə yetirdikləri B tapşırığından sonra bu tapşırığı fərdi şəkildə icra edirlər. Tapşırıq yazı məzmun xətti ilə integrasiya yaratmağa imkan verir. **Şagirdlər müxtəlif əşyalar təsvir edilmiş şəkillərin qarşısında təxminən aşağıdakı cümlələri yazı bilərlər:**

Sim və nar – Məni Simnar xan tutub.

Qıfıl – Məni zindana salıblar.

Qanlı daş – Mən Qanlı Qayadayam.

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin təxmin etmə bacarığının inkişafına yönəlib. Şagirdlər tapşırıqda təqdim edilmiş süjetli şəkillərə əsasən oxuduqları mətnin sonluğunu, həkim babanın aqibətinin necə olacağını təxmin edirlər. **Şagirdlər təxminən aşağıdakı cümlələri söyləyə bilərlər:**

Elşən el igidlərini də başına toplayıb Qanlı Qayaya yola düşdü. Simnar xanın əsgərləri ilə döyüşüb həkim babanı xilas etdi.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər “Bir qalanın sirri” mətnində baş verən əsas hadisələrin ardıcılığını müəyyən etməklə mətn üzrə ümumiləşdirmə aparırlar. **Doğru cavab:** 2, 4, 3, 1.

Dil qaydaları

Dərslərdə verilmiş Ç və D tapşırıqları vasitəsilə şagirdlərin diqqəti -li hissəciyi ilə yaranan sözlərə yönəldilir.

4.1.5 Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda təsvir edilmiş tarixi simlərinə yönəldərək “Bu nədir?” sualını verir. Daha sonra isə “Tar necə alətdir?” sualı ilə “sim” və “simli” sözlərinin fərqi izah edir.

Tapşırıq D (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş sözləri nümunəyə əsasən cədvəl üzrə qruplaşdırırlar. “Nə?” sualına cavab verən sözləri

bir sütunda, “Necə?” sualına cavab verən sözləri isə digər sütunda yazırlar.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. -li, -li, -lu, -lü hissəciklərinin köməyi ilə ad bildirən sözlərdən əlamət bildirən sözlərin yaranması haqqında məlumat verilir. Eləcə də bu hissəciklərin ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişməsi nəzərə çatdırılır.

Tapşırıq E (dərslük). Möhkəmləndirmə xarakterli bu tapşırıq şagirdlərə “Bunları bilməliyəm” rubrikasından aldıkları bilikləri tətbiq etmək imkanı yaradır. Tapşırıqda ad və əlamət bildirən sözlərin cütlüyü müəyyənləşdirilir.

Doğru cavab: *tədbir – tədbirli, ağıl – ağıllı, duz – duzlu, daş – daşlı, sirr – sirli.*

Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıq şagirdlərdə -li hissəciyinin əlamət bildirən sözlər yaratması haqda təsəvvür yaradır. **Doğru cavablar:** 2 – bilikli, 3 – güclü, 4 – yağı, 5 – sulu, 6 – südlü.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. (B dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Mətnəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənəni müəyyənləşdirir.	Tap. Ç, D, E (dərslük), Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllim növbəti dərslə şagirdlərə şəkli yazılar haqqında məlumat verəcək. Bu məqsədlə növbəti dərslə əyani vəsait kimi istifadə etmək üçün şəkli yazı nümunələri (Şagirdlərin birinci sinifdə öyrəndikləri yol nişanları ola bilər) hazırlamaq tövsiyə olunur.

3-cü dərs. “Sirli hekayə”

• Dərslik: səh. 69-71 • İş dəftəri: səh. 46

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Qrafik təsvirlərin mətnin məzmunu ilə bağlılığını müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Şəkli yazı nümunələrinin müzakirəsi
2	Oxu	“Sirli hekayə” mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Eyni məzmunlu şəkil və cümlələrin uyğunlaşdırılması
4	Yazı	Şəklə əsasən mətnin yazılması
5	Dil qaydaları	-lı hissəciyi ilə düzələn sözlərin cümlədə işlədilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərə hər hansı fikri simvollarla ifadə edən şəkillər nümayiş etdirir və yönəldici suallarla onları müzakirəyə cəlb edir:



– Sizcə, şəkillər vasitəsilə insanlara hansı mesaj ötürülür?

– Təsəvvür edin ki, bu şəkillərə müxtəlif dillərdə (rus, ingilis, fransız və sairə) danışan insanlar baxır. Necə düşünürsünüz, həmin insanların hamısı şəkillərin ötürdüyü məlumatı anlaya biləcəkmi? Yoxsa onlara tərcüməçi lazım olacaq?

Suallar ətrafında müzakirələr aparılır, şagirdlər öz fərziyyələrini söyləyirlər.

1-ci şəkil: Dünyamızı qayğı ilə əhatə edək.

2-ci şəkil: Yerə zibil atmaq olmaz.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnin adına və mətnə çəkilmiş

illüstrasiyaya yönəldir. Şagirdlər mətnin adından və illüstrasiyalardan aldıkları məlumatlara əsasən mətnin məzmununu təxmin edirlər. Mətndəki cümlələr şagirdlər tərəfindən növbəli şəkildə oxunur. Müəllim faktoloji suallar vasitəsilə şagirdlərin hekayənin məzmununu necə qavradıqlarını yoxlayır.

“Sirli hekayə” mətninə aid suallar:

1. Mətnə hansı obrazlar iştirak edir?
2. Hadisələr, əsasən, harada baş verir?
3. Ata nə üçün qayaların üzərindəki şəkilləri “Sirli hekayələr” adlandırır?
4. Sizcə, uzun illər bundan əvvəl yaşamış insanlar nə üçün qayaların üzərində şəkillər çəkiblər? Onlar bizə hansı məlumatları ötürmək istəyiblər?

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Mətnə yaşıl və narıncı rəngdə cümlələr verilmişdir. Şagirdlər cümlələri oxuyur və B tapşırığında təqdim edilmiş şəkillərlə uyğunlaşdırırlar. Tapşırıq şagirdlərdə illüstrasiyaların mətnin məzmunu ilə bağlılığını müəyyənləşdirmək, eyni zamanda şəkli yazıları oxumaq bacarıqlarının inkişafına yönəlib.

Doğru cavablar: 1 – Qədimdə oву uğurlu keçən insanlar rəqs edib əylənmişlər.

2 – Görünür, qədim insanlar ova gedirmişlər. Həm də qayığıla dənizə çıxıb balıq tutmuşlar.

Tapşırıq C (dərslik). Cütlərlə iş. Tapşırıq iki mərhələdə yerinə yetirilir:

1. İlkin mərhələdə şagirdlər şəkil vasitəsilə parta yoldaşına hər hansı bir məlumat ötürməyə çalışır. Bu məqsədlə şəkli yazıdan istifadə edir. Yəni demək istədiklərini şəkildə təsvir edir.

2. Növbəti mərhələdə yanaşı əyləşən şagirdlər çəkdiyi şəkilləri dəyişirlər. Bir-birinə düşünmək üçün bir neçə dəqiqə vaxt verirlər. Daha sonra isə şəkildən aldıkları məlumatları şərh edirlər. İkinci mərhələ müəllimin müşayiəti ilə həyata keçirilir.

Müəllimin nəzərinə! Müəllimə aşağıdakı məlumatların şagirdlərin nəzərinə çatdırılması tövsiyə edilir.

Şəkli yazı ünsiyyət qurmaq üçün universal bir yoldur. Ən azı təsvirlərdə şifrlənən mesajın mənasını anlamaq üçün xüsusi bilik və bacarıqlara ehtiyacınız yoxdur. Müxtəlif dillərdə danışan və hətta oxuya bilməyən

insanlar bu cür ibtidai rəsmləri asanlıqla başa düşə bilirlər.

Şəkil, bir qayda olaraq, müəyyən bir obyekt, hərəkət və ya hadisə haqqında məlumat verir. Müasir dövrdə də çox vaxt hər hansı bir məlumatı aydın və sadə şəkildə ötürmək üçün şəkillərdən istifadə olunur. Məsələn: bıçaq və çəngəl təsviri yaxınlıqda bir restoran olduğunu və ya yanacaqqaldurma işarəsi yaxınlıqda yanacaqqaldurma məntəqəsi olduğunu göstərir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş şəkllə baxaraq şəkildən aldıkları məlumatları yazı vasitəsilə təsvir edirlər.

Diferensial təlim

Müəllim yönəldici suallar vasitəsilə təsviretmə və yazı bacarıqları kifayət qədər yüksək olmayan şagirdləri istiqamətləndirə bilər:

1. Qədim insanlar qayaların üzərində hansı heyvanların şəklini təsvir edib?
2. Sizcə, bu heyvanları necə əldə ediblər?
3. Təsvirdəki insanların əlində hansı əşyaları görürsünüz?
4. Sizcə, onlar bu əşyalardan nə üçün istifadə ediblər?

Müəllim şagirdlərə yazı prosesində istifadə üçün sözlər də təqdim edə bilər: qədim insanlar, ov, məşğuliyyət, dağ keçisi, öküz, ox, yay, nizə, ovlamaq.

Yazı təxminən bu məzmununda ola bilər:

Qədim insanların məşğuliyyətlərindən biri də ovçuluq idi. Ova gedərkən ox, kaman, nizə kimi silahlardan istifadə edirdilər. Bu insanlar, əsasən, keçi, öküz kimi heyvanları ovlayırdılar.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Möhkəmləndirmə xarakterli bu tapşırıq şagirdlərə keçən dərstdə -lı hissəciyi haqqında aldıkları bilikləri tətbiq etmək üçün imkan yaradır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)

Başlıq, yarımbaşlıq, qrafik təsvirlər kimi mətn elementlərinin məzmunla bağlılığını müəyyən edir.	Tap. B (dərslük)
Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
-lı ⁴ şəkilçisinin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq: Növbəti dərstdə şəkli yazılara aid olan simvollarla bəhs ediləcək. Bu məqsədlə müəllimə növbəti dərstdə əyani vəsait kimi istifadə etmək üçün yol hərəkəti, xəbərdarlıq, qadağa nişanları hazırlamaq tövsiyə olunur.

4-cü dərslə. "Simvollar"

- Dərslük: səh. 71-72
- İş dəftəri: səh. 47

Təlim məqsədləri

- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).
- Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müxtəlif cür nişanların müzakirəsi
2	Danışma	Simvolların şərh edilməsi; Azərbaycanın pul əsginasları üzərindəki simvolların təsviri
3	Yazı	Şəkilin təsviri
4	Dil qaydaları	Buraxılmış sözləri artırmaqla cümlənin tamamlanması, cümlənin genişləndirilməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim müxtəlif yol hərəkəti, xəbərdarlıq, qadağa nişanlarını nümayiş etdirərək "Bu nişanlardan hansını tanıyırsınız? Bu nişanlar bizə hansı məlumatı ötürür?" sualları ilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir.

Danışma

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda təsvir edilmiş simvollarla cəlb edir. Şagirdlər bu simvollarla baxarkən hansı fənni xatırladıqlarını söyləyir və fikirlərini əsaslandırırlar.

Tapşırıq B (dərslük). Müəllim bu tapşırığı asanlıqla və uğurla yerinə yetirmək üçün şagirdləri yönəldici suallarla istiqamətləndirə bilər. Bu məqsədlə lövhədə istiqamətləndirici suallar və yaxud istifadə üçün sözlər yazmaq olar.

İstiqamətləndirici suallar:

1. Əsginasın ön tərəfində nə təsvir edilib?
2. Bu əşyaları siz daha harada görmüsünüz?
3. Bu əşyaların aid olduğu ümumi mənə qrupu necə adlanır?

4. Əsginasın arxa tərəfində nə təsvir edilib?

5. Buradakı naxışlar sizə nəyi xatırladır?

İstifadə üçün söz və ifadələr: əsginas, ön, arxa, birmanatlıq, beşmanatlıq, musiqi alətləri, qaval, tar, kamança, Azərbaycanın xəritəsi, naxışlar, kitab, heykəl, yazıçı, şair və sairə.

Şagirdlər təxminən aşağıdakı məzmununda cümlələr qura bilərlər:

Bu, Azərbaycanın birmanatlıq əsginasıdır. Birmanatlıq əsginasın ön tərəfində musiqi alətləri – tar, kamança, qaval şəkilləri təsvir edilib. Bu, Azərbaycanın muğam sənətinə işarədir. Əsginasın arxa tərəfində milli ornamentlər və Azərbaycan xəritəsi təsvir edilib.

Bu, Azərbaycanın beşmanatlıq əsginasıdır. Beşmanatlıq əsginasın ön tərəfində şair və yazıçıların, qədim kitabların şəkilləri təsvir edilib. Burada Azərbaycan dövlət himnindən bir parça da verilib. Əsginasın arxa tərəfində Qobustan qayalarının üzərindəki işarələr, qədim türk əlifbası ilə mətn parçası və Azərbaycan xəritəsi təsvir edilib.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərdən yuxarıda təqdim edilmiş cümlələri eyni məzmununda və eyni ardıcılıqla söyləmək tələb olunmur. Tapşırıqda verilmiş əsginasları qısa cümlələrlə təsvir etmələri belə kifayətdir. Lakin müəllim tapşırıq üzrə işi yekunlaşdırarkən metodik vəsaitdə təqdim edilmiş cümlələri nümunə kimi şagirdlər üçün səsləndirə bilər.

Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Şagirdlər üç qrupa ayrılırlar. Püşkatma üsulundan istifadə edərək tapşırıqda təsvir edilmiş şəkillər qruplar

arasında paylaşdırılır (hər qrupa iki şəkil olmaqla). Qrup üzvləri onlara təqdim edilmiş simvolları müəyyən vaxt ərzində nəzərdən keçirir, həmin simvollar haqqında nə deyəcəklərini düşünür, bir-birini dinləyir, müzakirə aparır və təqdim edirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərin diqqəti tapşırıqda verilmiş şəkllə cəlb edilir. Onlar məntiqlərinə və informatika fənnindən öyrəndikləri məlumatlara əsaslanaraq simvolların mənalarını yazırlar. Bu tapşırıq qrafik informasiyanı anlamaq bacarığının inkişafına yönəlib.

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər cümlələrdə nöqtələrin əvəzinə ad və ya əlamət bildirən sözlər əlavə edərək cümlələri tamamlayırlar. Bu tapşırıq şagirdlərin -lı hissəciyi, həm də ad və əlamət bildirən sözlər haqqında aldıkları bilikləri tətbiq edərək möhkəmləndirməyə kömək edir.

4.1.6 Tapşırıq C (iş dəftəri). Möhkəmləndirmə xarakterli bu tapşırıq şagirdlərin fikirlərini daha geniş və əhatəli ifadə etmək üçün cümləni genişləndirmək bacarığının inkişafına yönəlib. Şagirdlər qrammatik və semantik baxımdan daha çox uyğun sözlərdən istifadə etməklə cümlələri genişləndirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir.	Tap. A, B, C (dərslük)
Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənəni müəyyənləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Müəllimə növbəti dərsin motivasiyasında istifadə etmək üçün aşağıdakıları hazırlamaq tövsiyə edilir:

Kiçikölçülü qutu, qələm, dəftər vərəqi, "yazı yazmaq" anlayışını verən şəkil, bir neçə konvert.

5-ci dərs. “Əlifbanın kəşfi”

• Dərslik: səh. 72-73 • İş dəftəri: səh. 48

Təlim məqsədləri

- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Bədii və informativ mətnləri oxuyarkən müvafiq səs tonu seçir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdir-mələr edir (st. 2.2.5).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı səbəb-nəticə cədvəlini tamamlayır (st. 2.2.5).
- Mətdən əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır (st. 4.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Məktubların oxunması
2	Danışma	Hərflər və səs anlayışları haqqında müzakirə
3	Oxu	“Əlifbanın kəşfi” mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Səbəb-nəticə cədvəlinin tamamlanması; hərflərin şərti işarə olmasının mənimsədilməsi
5	Dil qaydaları	Daxili əlifba
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim əvvəlcədən hazırladığı məktubları şagirdlərə verir. Bu məktublarda eyni məlumat müxtəlif yazı növlərindən və əlifbalardan istifadə edilərək yazılmışdır.

1-ci məktub. Müəllim kiçik bir qutunun içinə qələm və dəftər vərəqi qoyur.

2-ci məktub. Konvertin içərisinə aşağıdakı şəkli yerləşdirir.



3-cü məktub. Məktubda aşağıdakı cümləni yazır: *Biz bu gün imla yazı yazacağıq.*

4-cü məktub. Məktubda eyni cümləni kiril əlifbası ilə yazır: *Биз бу күн имла язы жаза-чағыз.*

Görəsən, hansı şagird ona yazılan məlumatı daha tez və düzgün şəkildə anlayacaq? Bəs bəzi şagirdlər məlumatı niyə oxuya bilməyəcəklər? Müəllimin məqsədi şagirdlərin diqqətini əlifba və hərflərə cəlb etməkdir.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq A (dərslik). Tapşırıqdakı sualın birinci hissəsini izah etmək üçün müəllim şagirdləri təxminən belə istiqamətləndirə bilər:

Müəllim şagirdlərə müxtəlif səslər (çəpik səsi, tıqqıltı səsi) nümayiş etdirərək soruşur:

– Bunlar nədir? Siz bunları eşidirsiniz, yoxsa görürsünüz? Bu səslərlə danışmaq olarmı?

Daha sonra bəzi danışiq səslərini tələffüz edərək ([A],[n]) soruşur:

– Bəs bu səslər sizə nəyi xatırladır?

Müəllim aşağıdakı cümlələrlə fikrini ümumiləşdirir:

– Hərflər bir işarədir. Biz danışiq səslərini hərflərlə işarə edirik.

Tapşırıqdakı sualın ikinci hissəsini izah etmək üçün müəllim şagirdlərə körpə uşaqları xatırladaraq sual verir:

– Sizcə, körpə uşaqlar birinci nəyi öyrənirlər: danışmağı, yoxsa yazmağı?

– Necə düşünürsünüz, sizcə, səslər birinci yaranıb, yoxsa hərflər?

Şagirdlər suallar ətrafında müzakirələr apararaq öz fikirlərini əsaslandırmağa çalışırlar.

Müəllim müzakirəni təxminən bu məzmununda yekunlaşdırma bilər:

– *İnsanlar əvvəlcə danışmağı, daha sonra isə yazmağı öyrəniblər. Bu səbəbdən hərflər daha sonra yaranıb. Keçən dərslərdən öyrəndiyiniz məlumatlara əsasən deyə bilərik ki, qədim insanlar məlumatları uzaq məsafəyə əşyalar və şakillər vasitəsilə ötürüblər. Daha sonralar isə danışiq səslərini müxtəlif işarələrlə göstəriblər.*

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər “Əlifbanın kəşfi” mətnindəki cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin səs tonunun informativ mətnə uyğun olmasını izləyir, yeri gəldikcə məsləhətlər verərək onları istiqamətləndirir.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*tacir, tələffüz*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: *tacir* – ticarətlə məşğul olan adam, *tələffüz* – bir hərfi və ya sözü, kəlməni söyləmə xüsusiyyəti. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər tapşırıqdakı sual ətrafında düşünür, mətnin məzmununa əsasən qədim insanların hərfləri kəşf etmə səbəblərini müəyyənləşdirirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq mətndəki səbəb-nəticə əlaqəsini müəyyən etmək bacarığının inkişafına yönəlib.

Doğru cavablar:

Nəticə: İnsanlar danışmaq səslerini işarələmək üçün hərfləri yaratdılar.

Səbəb: Bağlamaq istədiyi razılaşmanın şərtlərini qeyd etmək istəyirdi.

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda verilmiş şəkillərə yönəldir. Şagirdlər şəkillərə diqqətlə baxaraq burada təsvir edilmiş əşyaların hansı hərfi xatırladığını təxmin edirlər.

Tapşırıq D (dərslük), tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqlarda qədim türk əlifbasına aid hərflərlə latın qrafikalı hərflərin qarşılığı verilmişdir. Şagirdlər tapşırıqlarda nümunə kimi verilmiş açar sözdən istifadə edərək şərti işarələri transliterasiya etməklə digər sözləri oxumağa çalışırlar.

D tapşırığında verilmiş sözlər: *türk, igid, kənd, baş, bir.*

Bu tapşırıqlar hərflərin şərti işarələr olduğunu şagirdlərin diqqətinə çatdırmaq məqsədi daşıyır.

4.1.4 Tapşırıq E (dərslük). Şagirdlər D tapşırığında oxuduqları sözləri əlifba sırası ilə düzür. Təbii ki, bəzi şagirdlər eyni hərflə başlayan sözlərin hansını birinci yazacaqları haqqında sual verəcəklər. Bununla bağlı şagirdlərin fikirləri dinlənir. Sonda müəllim şagirdlərin diqqətini “Bunları bilməliyik” rubrikasına yönəldərək daxili əlifba anlayışını izah edir.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Müəllim rubrikada daxili əlifba haqqında məlumatı şərh edir.

Tapşırıq Ə (dərslük), tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıqlar şagirdlərin daxili əlifba haqqında al-

dıqları biliklərin tətbiqinə imkan yaradır. Tapşırıqların çətinlik dərəcəsinin yüksək olduğunu nəzərə alaraq müəllim 1-ci söz sırasını şərh edir. “Toz” sözü “o” hərfinə, “taya” sözü “y” hərfinə görə “tamaşa” sözündən əvvəl yazıla bilməz. **Doğru cavab:** “tala”.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. A (dərslük)
İnformativ mətni oxuyarkən müvafiq səs tonu seçir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı səbəb-nəticə cədvəlini tamamlayır.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətndən əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. Ç, D (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)
Əlifba sırasından istifadə etməklə izahlı lüğətdən lazım olan sözü tapır.	Tap. E, Ə (dərslük), Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Növbəti dərstdə şagirdlər təlimata uyğun olaraq plastik qabdan və ya kibrit qutusundan telefon düzəltməlidirlər.

Bu məqsədlə müəllim gələn dərse 2 ədəd plastik stəkan (və ya kibrit qutusu), kibrit çöpləri, 4–5 m uzunluqda ip gətirməyi tapşırır.

1-ci dərs. “Morzenin sirri” (I hissə)

- Dərslik: səh. 74-75
- İş dəftəri: səh. 49

Təlim məqsədləri

- Mətnə müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir (st. 2.2.2).
- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fi-kirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).

- **Köməkçi vasitələr (təchizat):** plastik stə-kanlar, 5-6 metr uzunluğunda ip, qayçı

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Oxuyub-qavrama	Yaradıcı iş – telefon hazırlanması
3	Oxu. Söz ehtiyatı	“Morzenin sirri” mətninin (I hissə) oxusu
4	Danışma	Mətnəndən aldığı məlumatların bildikləri ilə müqayisəsi
5	Oxuyub-qavrama	Mətndəki fakt və hadisələrin şərh; şərti işarələrin transliterasiyası; doğru, yoxsa yanlış fikirlərin müəyyənləşdirilməsi; cümlələrin mətnin məzmununa uyğun tamamlanması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərin diqqətini fəslin adına yönəldərək soruşur:

– Biz ətrafda baş verən hadisələr haqqında necə məlumat alırıq?

Sual ətrafında müzakirələr aparılır, şagirdlər öz fərziyyələrini söyləyirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər qruplara ayrılır. Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda verilmiş şəkllə yönəldir. Hər bir qrup tapşırığı yerinə yetirmək üçün verilmiş təlimatı oxuyur, eyni zamanda şəkillərdən də istifadə edərək telefon düzəldirlər. Tapşırıq şagirdlərdə təlimatdan istifadə etmək bacarığının inkişafına yönəldilib.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Növbəli oxu. Şagirdlər “Morzenin sirri” mətninin I hissəsindəki cümlələri növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin obrazların nitqinə aid cümlələri onların hiss-həyəcanlarını nəzərə alaraq oxumalarını izləyir, yeri gəldikcə məsləhətlər verərək onları istiqamətləndirir.

“**Söz boğçası**” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*signal*, *naqil*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: **signal** – hər hansı bir məlumatı, xəbəri, komandanı və s.-ni uzaqlara vermək üçün şərti səs və ya işıq işarəsi, **naqil** – elektrik cərəyanını, səsi, istiliyi və s.-ni öz daxilindən keçirən cisim. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə işlədirlər.

Oxuyub-qavrama. Danışma

2.2.4 Tapşırıq C (dərslik). Danışma ilə inteqrasiya. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur və bu fikirləri əvvəlki bilikləri ilə müqayisə edərək şərh edirlər.

3-cü və 5-ci cümlələrdə ifadə olunmuş fikirlər uşaqlara əvvəlki dərslərdən tanışdır. “Qədim Oğuz eli” mətnində ocaq qalamaqla işıq signallarının ötürülməsi haqqında məlumat verilir. Şagirdlər mayak haqqında 1-ci sinifdə öyrəndikləri biliklərdən, həm də “Morzenin sirri” mətnində atanın Nihada verdiyi məlumatlardan çıxış edərək danışa bilirlər.

Tapşırıq Ç (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini tapşırıqda verilmiş işarələrə yönəldir. Şagirdlər tapşırıqda ipucu kimi verilmiş işarələrdən istifadə etməklə yeni səs işarələri düşünürlər. Bu tapşırıq hərflərin şərti işarələr olduğunu şagirdlərin diqqətinə çatdırmaq məqsədi daşıyır. Tapşırıq eyni zamanda şagirdləri Morze alifbasının məğzini anlamaya istiqamətləndirir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda onlara təqdim edilmiş cümləni oxuyur, cümlədən

hansı məlumatları aldıklarını nümayiş etdirirlər. Tapşırıq şagirdlərin oxuyub-anlama bacarığının inkişafına yönəlib. **Doğru cavablar:** 2,4.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, fikirlərin mətnə əsasən doğru, yoxsa yanlış olduğunu müəyyən edirlər. Bununla da mətnin məzmununu qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: 1, 2, 5, 6.

Tapşırıq C (iş dəftəri). Tapşırıq dil qaydaları ilə inteqrasiya imkanları yaradır. Şagirdlər cümlələri “Morzenin sirri” mətninin I hissəsinin məzmununa uyğun tamamlamaqla yanaşı, sayların sözlərlə yazılışını da təkrar edirlər. Bununla da oxuduqları mətnin məzmununu qavradıqlarını və keçən dərslərdə say haqqında öyrəndikləri qaydaları mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar:

1. Elçin Nihaddan üç yaş böyük idi.
2. Morze əlifbasında iki səs signalından istifadə edilir.
3. Yüz əlli il əvvəl Amerikada Morze əlifbası yaradıldı.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir.	Tap. A (dərslik)
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. B (dərslik)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. C (dərslik)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. D (dərslik), Tap. A, C (iş dəftəri)
Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllim növbəti dərsdə şagirdlərlə “Morzenin sirri” mətninin I hissəsinə aid sual-cavab keçirəcək. Bu məqsədlə növbəti dərsdə istifadə etmək üçün suallar hazırlamaq tövsiyə olunur.

“Morzenin sirri” mətninin I hissəsinə aid suallar:

1. Mətnə hansı obrazlar iştirak edir?
2. Nihad atasından nə öyrənmək istəyirdi?
3. Mətnə hansı informasiya vasitələri haqqında məlumat verilib?
4. Morze kim idi?

2-ci dərs. “Morzenin sirri” (II hissə)

• Dərslik: səh. 76-77 • İş dəftəri: səh. 50

Təlim məqsədləri

- Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir (st. 2.2.1).
- Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir (st. 2.2.3).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin davamının təxmin edilməsi
2	Oxu	“Morzenin sirri” mətninin II hissəsinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Şərti işarələrin transliterasiyası ilə sözlərin oxunması; hadisələrin ardıcılığının sıralanması; mətnin tərkib hissələrinin müəyyənləşdirilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdləri “Morzenin sirri” mətninin I hissəsi ilə bağlı sual-cavab edir. Şagirdlər mətnin II hissəsinə aid illüstrasiyaya baxaraq hadisələrin davamını təxmin edirlər. Bununla şagirdlərdə mətnin davamını oxumağa maraq yaranır. Eyni zamanda şagirdlərin təxmin etmə bacarığı inkişaf etdirilir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu.

“Morzenin sirri” mətninin II hissəsi şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Müəllim şagirdlərin diqqətini yönəldici suala cəlb edərək onlara oxu zamanı Morze əlifbası haqqındakı məlumatlara diqqət etmələrini tapşırır. Eyni zamanda obrazların nitqinə aid cümlələri oxuyarkən onların hiss-həyəcanını müxtəlif səs çalarları ilə ifadə etmələrinə nəzarət edir. Yeri gəldikcə onlara müvafiq göstərişlər verir.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*cihaz, çaşqın, ciyilti*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: **Cihaz** – hər hansı bir işi görmək üçün alət, aparat, **çaşqın** – çaşıb-qalmış, nə edəcəyini bilməyən, özünü itirmiş, **ciyilti** – cıkcıltı, cüyültü, cük-cük səsinə bildirən təqlidi söz. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini Morzenin Nihada göndərdiyi mesajə yönəldir.

Şagirdlər tire və nöqtələr arasında qoyulmuş şaquli xətlərin nə bildirdiyini təxmin edirlər. Məntiqi xarakterli bu tapşırığı cavablandırmaq üçün şagirdlərin müxtəlif fərziyyələri ola bilər.

Doğru cavab: *Hərflər arasında bir şaquli xətdən, sözlər arasında isə iki şaquli xətdən istifadə olunur.*

Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Püşkatma üsulundan istifadə edilərək şagirdlər qruplara ayrılır. Qrup iştirakçıları “Morzenin sirri” mətnində Morzenin Nihada göndərdiyi mesajdan ipucu kimi istifadə edərək şifrlənmiş sözləri oxumağa çalışırlar.

Doğru cavablar:

I qrup: *masa, nail*

II qrup: *misal, mala*

III qrup: *adam, ilham*

IV qrup: *maili, alim*

Bu tapşırıq hərflərin şərti işarələr olduğunu şagirdlərin diqqətinə çatdırmaq məqsədi daşıyır. Tapşırıq eyni zamanda şagirdlərin Morze əlifbası haqqında öyrəndikləri məlumatları möhkəmləndirməsinə imkan yaradır.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, “Morzenin sirri” mətninin məzmununa uyğun olaraq sıralayırlar. Şagirdlər tapşırıq vasitəsilə mətnin məzmununu necə qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: 2, 4, 1, 5, 3.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı məzmun xətti ilə inteqrasiya yaradan bu tapşırıq eyni zamanda şagirdlərin mətnin tərkib hissələri haqqında biliklərinin möhkəmləndirilməsinə yönəlib.

Doğru cavablar:

Giriş: Nihad əmisi oğlu Elçinlə telefonla danışdı.

Əsas hissə: Nihad atasından soruşdu:

– Nə üçün telefonla danışanda danışdığımız adam şəhərin o biri başında olsa da, səsimizi eşidir?

Atası Nihada telefon, teleqraf, Morze haqqında danışdı. Amma Nihad heç nə anlamadı. Nihad yatdı. Yuxuda Morzeni gördü. Morze yaratdığı əlifbanı Nihada öyrətdi.

Nəticə: Nihad yuxudan oyandı. Morzeni yanında görməyib təəccübləndi.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.	Tap. A (dərslük)
Öz biliklərindən istifadə etməklə mətndəki fakt və hadisələrə aydınlıq gətirir.	Tap. B (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. C (dərslük)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Mətnin giriş, əsas və sonluq hissələrini müəyyən edir.	Tap. B (iş dəftəri)

3-cü dərs. “Sirli ekran”

- Dərslik: səh. 77-78 • İş dəftəri: səh. 51

Təlim məqsədləri

- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətdən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır (st. 2.2.4).
- Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir (st. 1.2.2).
- Dinlədiyi və oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st. 3.1.3).
- Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Suallar üzrə müzakirə
2	Oxu	“Sirli ekran” şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Mətdən faktlar gətirməklə fikrin əsaslandırılması
4	Danışma	Verilmiş mövzu haqqında fikir və münasibətlərin bildirilməsi
5	Yazı	Mətnin məzmununa əsasən yazı; verilmiş mövzu ilə bağlı fikir və münasibətlərin ifadəsi
6	Dil qaydaları	Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim aşağıdakı suallar vasitəsilə şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

- Sizə lazım olan məlumatı almaq üçün nələrəndən istifadə edirsiniz?
- Hansı qəzet və jurnalları tanıyırsınız?
- Sizin abunə olduğunuz qəzet və jurnal varmı?
- Hansı televizor verilişlərinə baxırsınız?
- Sizə lazım olan informasiyanı tez bir zamanda əldə etmək üçün hansı informasiya vasitəsindən istifadə edirsiniz? Seçiminizi izah edin.
 - a) Kitab
 - b) İnternet
 - c) Televizor

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini yönəldici suala cəlb edərək onlara oxu zamanı informasiya vasitələri haqqındakı məlumatlara diqqət etmələrini tapşırır. Şeir ilk dəfə müəllim tərəfindən oxunur. Müəllim şeirdəki televiziya verilişlərinin adlarını sadalama intonasiyası ilə oxuyur. Daha sonra şagirdlər şeiri növbə ilə oxuyurlar.

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər “sirli, sehrli ekran” anlayışını izah etməyə çalışırlar. Bunun üçün şeirin uyğun misrələrini oxuyur, fikirlərini əsaslandırırlar.

Şagirdlərin cavabı təxminən belə ola bilər:

Şair “sirli, sehrli ekran” deyərək televizoru nəzərdə tutur. Uşaqlar da, böyüklər də ona baxmağı sevir. Televizorda müxtəlif dillərdə verilişlər göstərilir. Televizorda müxtəlif verilişlər nümayiş etdirilir: cizgi filmi, kino, xəbər.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər şeirin məzmununa və təxəyyüllərinə əsasən tapşırıqda təqdim edilmiş sualı cavablandırırlar.

Danışma

1.2.2 Tapşırıq Ç (dərslik). Müəllimə şagirdlərə tapşırıqdakı sualı ətraflı cavablandırmaq üçün əlavə izahlar və yönəldici suallar vermək tövsiyə edilir:

1. Texnika insanların onlardan daha rahat istifadəsi üçün dayanmadan inkişaf edir: ölçüləri, funksiyaları, keyfiyyəti günü-gündən təkmilləşdirilir. “Sirli ekran” şeirinin hansı misraları bu fikri təsdiq edir? Sizcə, televizorları daha necə təkmilləşdirmək olar? Siz gələcək televizorları necə təsəvvür edirsiniz?

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər “Sirli ekran” şeirində adıçəkilən televiziya verilişlərinin adını yazmaqla şeiri nə qədər diqqətlə oxudularını nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar: kino, xəbər, musiqi, cizgi filmi.

3.1.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər sevdiyi televiziya verilişlərinin adını qeyd edir. Həmin verilişləri seçmə səbəblərini yazaraq münasibətlərini bildirirlər.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq D (dərslük), tapşırıq C (iş dəftəri). Möhkəmləndirmə xarakterli bu tapşırıqlar şagirdlərə cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini xatırladır və bu mövzuda qazandıqları bilikləri möhkəmləndirməyə imkan yaradır.

Dərslükdə təqdim edilmiş D tapşırığı üçün doğru cavablar belə olmalıdır:

1. Nida cümləsi.
2. Nəqli cümlə.
3. Əmr cümləsi.
4. Sual cümləsi.

İş dəftərində təqdim edilmiş C tapşırığı üçün doğru cavablar təxminən belə ola bilər:

Nəqli cümlə: *Axşam Aysel televizorda uşaq verilişinə baxacaq.*

Sual cümləsi: *Axşam Aysel televizorda hansı verilişə baxacaq?*

Əmr cümləsi: *Aysel, axşam televizorda uşaq verilişinə bax.*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. A (dərslük)
Mətdən faktlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.	Tap. B, C (dərslük)
Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.	Tap. Ç (dərslük)
Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərini müəyyən edir.	Tap. D (dərslük), Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərse hazırlıq: Növbəti dərsdə internetdən istifadə edərək ünsiyyət qurmaq haqqında danışılacaq. Bu məqsədlə müəllimə "skype" haqqında məlumat toplamaq tövsiyə edilir.

4-cü dərslük. "Anamla danışmaq istəyirəm"

• Dərslük: səh. 78-79 • İş dəftəri: səh. 52

Təlim məqsədləri

- Ucadan oxuduqdan sonra mətdəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir (st. 2.2.1).
- Fakt və hadisələrin mətdəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyənləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir (st. 2.2.3).
- Müəyyən məqsədlə anket doldurur (st. 3.1.4).
- Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir (st. 3.1.3).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).

Dərslükün qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Skype" proqramı haqqında məlumat
2	Oxu. Söz ehtiyatı	"Anamla danışmaq istəyirəm" mətninin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	Hadisələrin ardıcılığının sıralanması; diaqramın oxusu
4	Yazı	Sorğu keçirməklə diaqramın hazırlanması; kompüterin faydası haqqında yazı
5	Söz ehtiyatı	Buraxılmış sözləri artırmaqla cümlələrin tamamlanması
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim "skype" haqqında aşağıdakı məlumatları verə bilər: Skype Estoniyada yaranan səsli və görüntülü danışmağa imkan verən kompüter proqramıdır. Bu proqram vasitəsilə siz skype hesabı olan digər dostlarınızla dünyanın harasında olmasından asılı olmayaraq pulsuz əlaqə saxlaya bilərsiniz. Müəllimə imkan daxilində "skype" vasitəsilə şagirdlərlə birlikdə hər hansı bir valideynlə və yaxud digər siniflərin şagirdləri ilə ünsiyyət yaratmaq, "skype" proqramından istifadəni əyaniləşdirmək tövsiyə edilir.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Növbəli oxu. "Anamla danışmaq istəyirəm" mətninin cümlələri şagirdlər tərəfindən növbə ilə oxunur. Şa-

girdlər mətnin məzmununa əsasən mətnə yönəlmiş sualları cavablandırırlar.

“Söz boğçası” rubrikası. Müəllim şagirdlərdən tanış olmayan sözlərin (*internet, heyrat, monitor, minnətdarlıq*) təxmini mənasını soruşur. Sonra sözlərin dəqiq mənasını açıqlayır: **internet** – kompüter şəbəkəsi, **heyrat** – təəccüb, **monitor** – ekran, **minnətdarlıq** – təşəkkür. Şagirdlər sözlərin dəqiq izahından sonra onları müxtəlif cümlələrdə istifadə edirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, “Anamla danışmaq istəyirəm” mətninin məzmununa uyğun olaraq sıralayırlar. Bu tapşırıq vasitəsilə mətnin məzmununu necə qavradıqlarını nümayiş etdirlər.

Doğru cavablar: 4, 3, 2, 5, 1.

2.2.3 Tapşırıq B (dərslik). Tapşırıqda 2-ci sinif şagirdlərinin kompüterdən istifadə məqsədləri haqqında məlumatları əks etdirən diaqram təqdim edilir. Əvvəlcə şagirdlərə riyaziyyat dərində diaqram haqqında aldıqları məlumatlar xatırlanır. Daha sonra onlara tapşırıqda təqdim olunmuş diaqramla tanış olmaq, məlumatları oxumaq üçün müəyyən vaxt verilir. Ayrılan vaxt bitdikdən sonra şagirdlər diaqrama aid sualları cavablandırırlar. **Müəllim diaqrama aid əlavə suallardan da istifadə edə bilər:**

1. *Diaqram hansı sinif haqqında məlumatları əks etdirir?*
2. *Diaqrama əsasən kompüterdən hansı məqsəd üçün daha az istifadə edilir?*
3. *Bu sinfin şagirdləri haqqında “musiqi həvəskarı” demək olarmı? Fikrinizi açıqlayın.*

Yazı

3.1.2 Tapşırıq C (dərslik). Bu tapşırıqda şagirdlər öz sinif yoldaşlarının kompüterdən istifadə məqsədləri haqqında məlumatları əks etdirən diaqram hazırlamalıdır. Tapşırığın asanlıqla və uğurla yerinə yetirilməsi üçün müəllim şagirdləri “addım-addım” təlimatlandırır.

I addım. Şagirdlər sorğu anketini doldururlar. Sorğu anketinin nümunəsi dərslikdə verilib. Hər bir şagird dəftərində anketdə seçim etdiyi məqsədləri qeyd edir. Və yaxud müəllim imkan daxilində sorğu anketinin üzünü çoxaldaraq istifadə edir.

II addım. Sorğu anketləri bir yerə toplanır. Şagirdlər növbə ilə anketlərdən birini götürüb oxuyurlar. Müəllim isə lövhədə həmin məlumatları simvollarla qeyd edir; məsələn: “Cizgi filmlərinə baxıram” qırmızı kub ilə işarə edilir. Beləliklə, bütün anketlərdə olan məlumatlar diaqramda əks etdirilir.

III addım. Fəaliyyət yoxlama ilə yekunlaşır: Sorğu neçə nəfər arasında keçirilib? Diaqramda qeyd olunan məlumat neçə nəfərə aiddir? və sairə.

3.1.3 Tapşırıq B (iş dəftəri). Bilirik ki, keçən və cari tədris ilində şagirdlər bir çox təqdimatlar hazırlamışlar. Bu təqdimatları hazırlayarkən, çox güman ki, internetdən istifadə etmişlər. Şagirdlər bu tapşırıqda təqdimatları hazırlayarkən internetdən necə faydalandıqlarını açıqlayacaq, öz münasibətlərini bildirəcəklər.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq C (iş dəftəri). Bu tapşırıq modeli oxuyub-qavrama bacarığını və məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirmək üçün effektiv üsullardan biridir. Şagirdlər natamam cümlədəki açar sözlərə (əlamətlərə) diqqət edir, sözlər arasında məntiqi əlaqə qurmaqla cümləni tamamlayırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Ucadan oxuduqdan sonra mətndəki məlumatlarla bağlı suallara cavab verir.	Tap. A (dərslik)
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Vizual informasiyanın qrafik strukturunu müəyyənləşdirməklə ondan səmərəli istifadə edir.	Tap. B (dərslik)
Müəyyən məqsədlə anket doldurur.	Tap. C (dərslik)
Mövzu ilə bağlı mətn yazarkən problemə münasibətini ifadə edir.	Tap. B (iş dəftəri)
Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır.	Tap. C (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq: Müəllimə növbəti dərsin motivasiyasında istifadə etmək üçün aşağıdakıları hazırlamaq tövsiyə edilir:
Kiçikölçülü qutu, qələm, dəftər vərəqi, "yazı yazmaq" anlayışını verən şəkil, bir neçə konvert.

5-ci dərs. Ümumiləşdirici təkrar

- Dərslik: səh. 80
- İş dəftəri: səh. 53

Təlim məqsədləri

- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Mətnəki əsas fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir (st. 2.2.4).
- Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir (st. 2.2.2).
- Miqdar və sıra saylarını fərqləndirir (st. 4.1.5).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə üzrə məlumatların xatırlanması
2	Oxu	"Mayak" şeirinin oxusu
3	Oxuyub-qavrama	İnformasiya vasitələrinin müqayisəsi; alqışların fərqləndirilməsi
4	Dil qaydaları	Miqdar və sıra saylarının fərqləndirilməsi; -lı, -li, -lu, -lü şəkilçiləri ilə əlamət bildirən sözlərin düzəlməsi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bölmədəki mövzulara uyğun olaraq şəkillər nümayiş etdirir (bölmənin şmüstitulundakı şəkilləri nümayiş etdirmək də olar) və açar sözlər səsləndirir:

Dağ başında ocaq, səmada göyərçin, qaya-üstü təsvirlər, dənizdə mayak, qaya parçasını kiçik daşlarla döyəcləyən adam, telefon, radio, televizor, kompüter.

Şagirdlər bu bölmədə həmin mövzular üzrə öyrəndikləri məlumatlar haqqında danışirlər.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlər "Mayak" şeirini növbə ilə bir-birini izləyərək ucadan oxuyurlar. Müəllim şagirdlərin şeiri məzmununa uyğun oxumasını izləyir, yeri gəldikcə məsləhətlər verərək onları istiqamətləndirir. Şagirdlər şeirdən qafiyələnən sözləri seçib yazırlar. Bu tapşırıq şagirdlərə qafiyyə haqqında öyrəndikləri bilikləri möhkəmləndirməyə imkan yaradır.

Doğru cavablar: *batır – yatır, mayak – oyaq, fırtına – hər yana, duman – güman, çatan – kapitan.*

Oxuyub-qavrama

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər tapşırıqdakı şəkillərdə təsvir edilmiş informasiya vasitələrini müəyyənləşdirir və onları mayakın ötürdüyü siqnal ilə müqayisə edirlər. **Doğru cavab:** *Mayak işıq vasitəsilə informasiya ötürür, bu baxımdan onu dağ başında qalanmış ocaq ilə müqayisə etmək olar.*

2.2.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq müəllimə şagirdlərin alqışlar haqqında öyrəndikləri bilikləri nə dərəcədə mənimsədiklərini yoxlamağa imkan verir. Şagirdlər tapşırıqda verilmiş cümlələri oxuyur, onların arasından alqışları seçirlər.

Doğru cavablar:

- *Ömrün uzun olsun.*
- *Zəhmətin hədəf getməsin.*
- *Ana-atanın fəxri olasan.*

Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər onlara təqdim edilmiş dörd sözdən birini fərqləndirməklə miqdar və sıra sayları haqqında qazanlıqları bilikləri nümayiş etdirirlər.

Doğru cavablar:

- 1) *Birinci sırada D variantında verilmiş söz sıra sayıdır, digərləri isə miqdar sayıdır.*
- 2) *İkinci sırada C variantında verilmiş söz miqdar sayıdır, digərləri isə sıra sayıdır.*

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqda kiçik bir dia-loq təqdim edilmişdir. Burada bəzi cümlələrdə sıra sayları buraxılmışdır. Şagirdlər cümlənin məzmununa uyğun olaraq buraxılmış sıra say-larını artıraraq cümlələri tamamlayırlar. Tapşırıq sıra sayları haqqında aldıkları bilikləri möhkəmləndirməyə xidmət edir.

Tapşırıq Ç (dərslik), tapşırıq C (iş dəftəri).

Şagirdlər tapşırıqda verilmiş ad bildirən sözlərə *-lı, -li, -lu, -lü* şəkilçilərindən uyğun gələnini artırmaqla əlamət bildirən sözlər yaradırlar. Bununla da bu haqda öyrəndiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.	Tap. A (dərslik)
Mətndən əsas fikri həyatda görükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir.	Tap. B (dərslik)
Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Miqdar və sıra saylarını müəyyənləşdirir.	Tap. C (dərslik), Tap. B (iş dəftəri)
Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı mənanı müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (dərslik), Tap. C (iş dəftəri)

LAYİHƏ

Mövzu	ƏTRAF MÜHİT VƏ BİZ	
Nitq bacarıqları	Şifahi nitq	- Tanış mövzular üzrə müzakirə - Qrafik informasiyanın şifahi təqdimatı - Şəkil əsasında danışma
	Söz ehtiyatı	barama, mum, pətək, neştər, nektar, agah olmaq, odlu silah, tilov, qarmaq, əcinnə, ləngər vurmaq, təqib etmək, çömbəlmək, avar, qalaq, yaramaq, ağzı açıq qalmaq, məişət və s.
	Oxu	- bədii və informativ mətnlərin oxunması - qrafik informasiyanın oxunması - mətnin mövzu, məzmun və ideyasının müəyyən olunması
	Yazı	- şəkil və ya plan əsasında təsviri xarakterli mətnin yazılması - mətnin plan əsasında yazılması - plakat tərtib edilməsi - məktubun müxtəlif məqsədlərlə yazılması
Akademik biliklər	Dil qaydaları	- Müraciət bildirən sözlərlə vergülün işlənməsi - Hiss-həyəcan bildirən sözlərin işlənməsi - Gələcək zamanda işlənən feillərin düzgün yazılışı
	Filoloji anlayışlar	Müraciət bildirən sözlər, hiss-həyəcan bildirən sözlər, plakat, həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan sözlər
Kompetensiyalar		Təbiətə sevgi, təbiətin qorunması, təbiətdəki varlıqlara dəyər verilməsi, canlıların həyatının bir-biri ilə sıx bağlı olması, ətraf mühitin təmizliyi

Bu bölmədə təbiətin bizə verdiyi nemətlər, insanın təbiətə olan münasibəti, təbiətə qayğı və sevgi ilə yanaşmağın vacibliyi, maddi nemətlərin qənaətlə istifadəsi kimi müxtəlif mövzulardan bəhs edən bədii və informativ mətnlər təqdim edilir. Əsas məqsəd bu mövzulardan istifadə etməklə dinləmə, danışma, oxu və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, bu mövzularla bağlı söz ehtiyatını zənginləşdirməkdir.

Öncədən vacib olan bilik və bacarıqlar:

- məndəki obrazların xarakterini təhlil edir, onlara münasibət bildirir;
- mətnə diqqətlə qulaq asır, mətn oxunduqca kitabdan izləyir;
- fikirlərini sərbəst şəkildə yazır;
- cümlənin növlərini fərqləndirir;
- məktubun struktur xüsusiyyətlərini bilir;
- şüar yazır.

Mənimləmədə çətinlik doğuran məsələlər:

- Mətnin qısa məzmununun yazılması;
- Plakatın tərtibi;
- Nidaların, müraciət bildirən sözlərin müəyyənləşdirilməsi, yerinə görə müvafiq durğu işarələrindən (vergül, nida) istifadə.

Diferensial təlim

Bu bölmənin tədrisi zamanı mövzuların mənimləməsində şagirdlərin fəaliyyətinə fərdi, diferensial yanaşma faydalı ola bilər. Bu məqamlarla bağlı tövsiyələr dərslərin şərhində verilmişdir.

Bu bölmədə nəzərdə tutulan köməkçi vəsaitlər:

ətraf mühitin çirkənlənməsi ilə bağlı şəkillər, "qurama" üsulu ilə tikilən hər hansı bir əşya və yaxud qurama sənət nümunəsini əks etdirən şəkillər, plastik butulkalar və s.

fəsil

1

TƏBİƏT BİZƏ NƏ VERİR

1-ci dərs. "İpəkqurdu"

- Dərslik: səh. 81-83 İş dəftəri: səh. 54

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Bədii və informativ mətnləri məzmun xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirir (st. 2.2.2).
- Verilmiş sözlərə xas olan ümumi məna və ya əlaməti müəyyənləşdirir (st. 2.1.1).
- Qrafik informasiyanı (sxem, cədvəl, diaqram və s.) şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Hər hansı prosesin mərhələlərini ardıcılıqla sadalayır (st. 1.2.1).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında informativ və ya bədii mətn yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Ətraf mühit" anlayışının şaxələndirilməsi
2	Danışma	Bölmə titulundakı şəkil və suallar üzrə iş
3	Oxu	"İpəkqurdu" mətninin oxusu; qrafik informasiyanın oxunması
4	Söz ehtiyatı	"Söz boğçası" üzrə iş
5	Danışma	İpəyin alınması mərhələləri üzrə danışma
6	Yazı	İpəyin alınması ardıcılığının yazılması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Klaster. Şaxələndirmə. Müəllim sual verir:

"Ətraf mühit" dedikdə nə başa düşürsünüz?

Ətraf mühiti izah edən sözlər deyın. Şagirdlər müxtəlif sözlər səsləndirə bilirlər: hava, su, meşə, dəniz, bitkilər, heyvanlar, binalar və s.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti müəllimin yönəldici sualları və titul səhifəsində verilmiş şəkillər vasitəsilə həyata keçirilir.

Yönəldici suallar: 1. *Təbiətdə hansı canlılar var? Bizim üçün canlıların hansı faydaları var?*

2. *Biz təbiəti necə qorumalıyıq? Hansı şəkillərdə təbiətə qayğıkeş münasibət ifadə edilib? Təbiətə daha necə qayğı göstərə bilərik?*

3. *Sizcə, ağacların kəsilməsi təbiətə necə ziyan vurur? (hava çirklənir, oksigen azalır, insanların sağlamlığına mənfi təsir göstərir və s.)*

4. *Bir əşyanız köhnədikdə onunla nə edirsiniz? Sizcə, biz ondan yeni bir əşya hazırlaya bilərikmi? Şəkildə gördüyünüz uşaqlar nə hazırlayırlar?*

Müəllimin nəzərinə! Titul səhifəsində verilmiş nümunə əsasında şagirdlər növbəti sərbəst dərsdə və ya texnologiya dərində köhnə əşyalardan yeni əşyalar hazırlaya bilərlər.

Tapşırıq B (dərslik). Həyat bilgisi fənni ilə inteqrasiya. Şagirdlər şəkillərə baxır və müəllimin yönəldici sualları vasitəsilə gördükləri canlıların faydaları haqqında bildiklərini danışirlər.

Suallar: *Şəkildə hansı canlıları görürsünüz? Birinci şəkildə gördüyünüz bitki necə adlanır? İnsanlar ondan necə istifadə edirlər? Bəs qoyun bizə nə verir? Üçüncü şəkildə təsvir olunmuş arı, sizcə, nə edir? Bal yemisinizmi? Balın dadı, rəngi necə olur? Balın insanlar üçün hansı faydalarını bilirsiniz? (Qida məhsulu və dərman vasitəsi kimi istifadə olunur.)*

Əlavə tapşırıq: Hər bir canlının aid olduğu ümumi məna qrupunu (*bitki, heyvan, həşərat*) müəyyən edin. Bu məna qruplarına daxil olan başqa canlı adlarını söyləyin.

Bitki: *ağac, ot, çiçək, kol* və s.

Heyvan: *it, pişik, inək, qoyun, keçi, dəvə* və s.

Həşərat: *kəpənək, qarışqa, hörümçək* və s.

Oxu

2.2.2 Tapşırıq C (dərslik). Müəllim oxuya başlamazdan əvvəl mətnin növlərini (bədii və informativ) xatırladır və soruşur: *Mətnin hansı növü bizə daha çox məlumat verir?*

Şagirdlər "İpəkqurdu" mətnini səslə oxuyurlar.

Müəllim şagirdlərə oxuduqları mətnin növünü müəyyənləşdirməyi tapşırır. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər mətnin ilk iki abzasının bədii, sonrakı abzasların informativ xarakter daşıdığı qənaətinə gəlirlər. Mətnin abzasları təhlil edilir: *Mətnə neçə abzas var? Mətnin hansı abzaslarında ipəkqurdu haqqında daha çox məlumat verilir? (4-cü, 5-ci abzaslar)*

Müəllim mətnin necə qavranıldığını müəyyən etmək üçün mətnlə bağlı faktoloji suallar da verə bilər: *Mətnə əsasən ipəyin vətəni hara sayılır? Şahzadənin fincanına nə düşmüşdü? İpəkqurdu nə ilə qidalanır?*

Söz ehtiyatı

2.1.1 “Söz boğçası” rubrikası. Şagirdlər mətn-dən öyrəndikləri yeni sözlərin (*ipəkqurdu, ipək, barama, tırtıl*) mənalərini izah edirlər. Bununla da şagirdlərin söz ehtiyatı artırılır, həmçinin oxu-yub-qavrama bacarıqları inkişaf etdirilir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq Ç (dərslik). Tapşırıqda mətn-də ipəyin alınması mərhələləri haqqında verilmiş məlumatlar şagirdlərə qrafik şəkildə təqdim edilmişdir. Bu, qrafik informasiyanın oxunması və nəql olunması bacarığının formalaşmasına xidmət edir. Müəllim şagirdlərin sxem vasitəsilə mətn-dən aldıkları informasiyaları ümumiləşdirmələri üçün onların diqqətini aşağıdakı suallarla sxemin strukturuna yönəldir:

Sxemdə ipək parçanın alınması üçün neçə mərhələ göstərilmişdir? Sxemdəki ox işarələri bizə danışmağa necə kömək edir? Sxemdə ilk və son mərhələ hansıdır? Hər bir mərhələni necə adlandıra bilərik? (Kəpənəyin yumurta qoyması, kiçik qurdların – tırtılların yaranması, tırtılın böyüməsi, baramanın əmələ gəlməsi, tırtılın kəpənəyə çevrilməsi, ipək sapın hazırlanması, ipək parçanın toxunması.)

Diferensial təlim

İpəyin alınması mərhələlərini ardıcıl danışmaqda çətinlik çəkən şagirdlərə mətnin son iki abzasını yenidən oxumaq tapşırılır.

1.2.1 Tapşırıq D (dərslik). Şagirdlər fərdi qaydada mətn-dən və sxem-dən əldə etdikləri məlumatlar əsasında tapşırıqda verilmiş cümlələrin düzgün ardıcılığını müəyyən edib vərəqdə ardıcılığa uyğun rəqəmləri qeyd edirlər. Sonra müəllim düzgün cavabı (2-ci, 5-ci, 1-ci, 4-cü, 3-cü) lövhədə yazmaqla şagirdlərin cavab variantlarını yoxlayır.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər ipəyin alınma prosesinin mərhələlərini ardıcıl yazmaqla həm mətni oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər, həm də yazı bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A, B (dərslik)
Bədii və informativ mətni fərqləndirir.	Tap. C (dərslik)
Sxemdə verilmiş informasiyanı şifahi təqdim edir.	Tap. Ç (dərslik)
Hər hansı prosesin mərhələlərinin ardıcılığını müəyyən edir.	Tap. D (dərslik)
Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında informativ və ya bədii mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllimin növbəti dərsdə nümayiş etdirmək üçün ipək kəlağayı və ya başqa ipək geyim, yun jaket və pambıq köynək gətirməsi tövsiyə olunur.

2-ci dərs. “Geyimlərin hazırlanması”

• Dərslik: səh. 83-84 İş dəftəri: səh. 55

Təlim məqsədləri

- Tanış mövzu ətrafında söhbət edir (st. 1.2.1).
- Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır (st. 1.2.1).
- Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır (st. 3.1.2).
- Dinlədiyi mətnlə bağlı sualları cavablandırırlar (st. 1.1.1).
- Bəzi leksik şəkilçilərin sözə qoşularaq yaratdığı yeni mənanı müəyyənləşdirir (st. 4.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müxtəlif materiallardan hazırlanmış geyimlərin nümayişi
2	Danışma	Müxtəlif geyimlər haqqında danışma; yun parçanın alınması haqqında danışma
3	Dinləmə	Dinləmə mətni üzrə iş
4	Yazı	Yun parçanın alınması üzrə mətn qurma
5	Dil qaydaları	-çı, -çi, -çu, -cü hissəciyi ilə bağlı biliklərin möhkəmləndirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim gətirdiyi geyimləri şagirdlərə göstərir və soruşur:

Sizcə, bu geyimlər nədən hazırlanıb? Sizcə, hansı daha qalındır? Geyimlərdən hansını yayda, hansını qışda geyinsək, daha yaxşı olar?

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Şagirdlərin əyani olaraq parçalara toxunması tapşırıqda verilmiş geyimlər haqqında daha ətraflı danışmağa kömək edir.

1.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər şəkillərin altında verilmiş hərəkət bildirən sözlərdən istifadə edərək yun parçanın hazırlanması haqqında danışirlar. Müəllim ilk olaraq şagirdlərin diqqətini şəkillərin altında verilmiş hərəkət bildirən sözlərə yönəldir. Verilmiş ardıcılığa uyğun olaraq yun parçanın alınması haqqında mətn qurub danışirlar. Tapşırıq eyni zamanda şagirdlərin söz ehtiyatını artırır və möhkəmləndirir.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər dərslikdəki B tapşırığında yun parçanın alınması prosesinin ardıcılığını öyrəndikdən sonra iş dəftərindəki tapşırığı fərdi şəkildə yerinə yetirirlər. Bu, şagirdlərin həm şəkillərdə verilmiş informasiyanı qavramaq, həm də prosesi yazıda ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Əvvəlcə müəllim şagirdlərin diqqətini şəkllə yönəldərək suallar verir:

Şəkildəki qadınlar nə edirlər? Pambıq bitkisi görmüsünüzmü?

Sonra "Pambığın hekayəsi" mətnini səsləndirir:

"Pambığın hekayəsi"

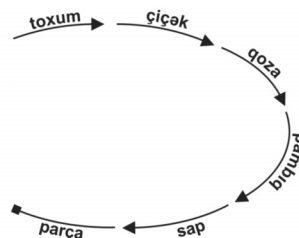
Biz bir vaxtlar kiçik toxumlar idik. Bir əkinçi bizi tarlada torpağa səpdi. Bir müddət sonra cücərdik və çiçək açmağa başladıq. Sonra qozalar yarandı. Tam yetişdikdən sonra qozalar açıldı və içərisindəki pambıq üzə çıxdı. Bizi tarladan yığdılar. Daha sonra torbalara doldurub fabrikaçı apardılar. Dəzgahda əyirib saplar hazırladılar. Rəngbəreng boyalarla boyadılar. Saplardan parçalar toxudular.

Mətni dinlədikdən sonra şagirdlər aşağıdakı sualları cavablandırırlar:

Mətn kimin dilindən söylənir? Pambıq harada yetişir? Bəs pambıq parça harada hazırlanır?

Dərslikdəki tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər cümlələri düzgün ardıcılıqla oxuyurlar: 2, 4, 5, 1, 3.

Əlavə tapşırıq. Pambıq parçanın yaranma prosesi ilə bağlı tapşırıq yerinə yetirilir. Bunun üçün müəllim lövhədə aşağıdakı sxemi çəkir və altında *toxum, çiçək, qoza, pambıq, sap* sözlərini qarışıq şəkildə yazır. Şagirdlərin köməyi ilə sözləri sxemin üzərində düzgün ardıcılıqla yerləşdirir.



Dil qaydaları

4.1.5 Tapşırıq Ç (dərslik). Müəllim şagirdlərin keçmiş biliklərini yada salır. Hansı hissəciklər peşə bildirən sözlər yaradır? Şagirdlər *-çı, -çi, -çu, -cü* hissəciyi ilə bağlı biliklərindən istifadə edərək *traktorçu, əkinçi, pambıqçı, üzümçü* sözlərini yaradırlar. Yaranmış peşə adlarını izah edirlər. Hər bir peşə sahibi haqqında danışirlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Tanış mövzu ətrafında söhbət edir.	Tap. A (dərslik)
Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır.	Tap. B (dərslik)
Şəkillər və bildiyi məlumatlar əsasında bir neçə cümlədən ibarət mətn yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətnlə bağlı sualları cavablandırırlar.	Tap. C (dərslik)
Bəzi leksik şəkilçilərin sözü qoşularaq yaratdığı yeni mənanı müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (dərslik)

3-cü dərs. "Arı"

- Dərslik: səh. 84-85 • İş dəftəri: səh. 56

Təlim məqsədləri

- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdü (st. 1.2.1).
- Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur (st. 2.2.1).
- Dinlədiyi mətn əsasında şəkil üzrə danışır (st. 1.1.1).
- Dinlədiyi mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Tapmacanın söylənməsi
2	Danışma	Arıçılıq haqqında danışma
3	Oxu	"Arı" şeirinin oxunması; suallar üzrə iş
4	Dinləmə	"Bal arısının ailəsi" mətninin dinlənməsi
5	Yazı	"Bal arısının ailəsi" mətni üzrə yazı işi
6	Söz ehtiyatı	Yeni sözlər üzrə iş
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim arı ilə bağlı tapmaca səsləndirir:

*Qanadı var uçmağa,
İynəsi var sancmağa,
Sevir işi, zəhməti,
Odur ki var hörməti.*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəkllə yönəldərək şəkil əsasında sözlər deməyi tapşırır. Bununla şagirdlərin mövzu üzrə ilkin söz ehtiyatı (*arı, arıçı, yeşiklər, pətək, şan, bal və s.*) yoxlanılır. Müəllim yönəldici suallar verməklə "arıçı" peşə sahibinin işi haqqında onları danışdırır:

Sizcə, arılar balı necə hazırlayırlar? Arılar nə ilə qidalanırlar? Arıçı görmüsünüzmü? Şəkildəki arıçının geyiminə diqqət edin. Nə üçün o belə geyinmişdir?

Müəllim "arıçı" peşə sahibi haqqında məlumat verir: "Arılara qulluq edən, onları çiçəklər çox olan ərazilərə aparən, arı pətləklərindən balı

yığan insan arıçı adlanır. Onların arı sancmalarından qorunması üçün xüsusi geyimləri olur.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslik). Şeirin intonasiyalı oxusu təşkil edilir. Şagirdlərə tanış olmayan sözlər izah olunur.

Müəllimin nəzərinə! Sözlərin izahı: **mum** – bal arılarının hazırladığı və şan düzəltmək üçün istifadə etdikləri maddə; **nektar** – çiçəklərin ifraz etdiyi şəkərli şirə; **şan** – balı saxlamaq üçün arıların pətəkdə mumdan düzəltdikləri gözcüklər; **neştər** – arının sancmaq üçün istifadə etdiyi zəhərli iynəsi.

Şagirdlər sualları cavablandırmaqla şeiri oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər. *"Sizcə, arı ilin hansı aylarında çalışmır? (Qış aylarında) Sizcə, nə üçün bu aylarda bal arıları bal hazırlamırlar? (Çünki gül-çiçək mövsümü deyil)"* sualları ətrafında müzakirə aparılır.

Şeir oxunduqdan sonra müəllim şagirdlərə şeirin strukturu ilə bağlı (şeirin adı, müəllifi, qafiyələnməsi və s.) əvvəlki biliklərini xatırlada bilər.

Əlavə tapşırıq. Müəllim hər şagirdə şeirdən iki qafiyələnən söz seçib yazmağı tapşıra bilər.

Əlavə tapşırıq. Şagirdlərə arıların faydası (məişətdə, təbabətdə istifadəsi) haqqında araşdırma aparmaq tapşırılır. Təqdimatlar növbəti sərbəst dərsdə dinlənilə bilər.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq C (dərslik). Müəllim *"Sizcə, heyvanların və ya həşəratların ailəsi ola bilirmi? Onlar da bizim kimi ailədəki vəzifələrini bölə bilərlermi?"* kimi yönəldici suallar səsləndirir.

Müəllim "Bal arısının ailəsi" mətnini oxuyur:

"Bal arısının ailəsi"

Bal arıları ailə şəklində olur. Bu ailədə hərənin öz işi, öz vəzifəsi var. Arı ailəsində minlərlə arı yaşayır. Lakin ana arı bircə dənə olur. Onun əsas vəzifəsi dünyaya yeni arılar gətirmək və onları bəsləyib boya-başa çatdırmaqdır.

Kəşfiyyatçı arı gedib çöl-çəmənə gəzir və pətəyə – ailənin evinə qayıdır. O özü ilə çiçəklərin ətrini gətirir və çəmənliyin yerini işçi arılara nişan verir. İşçi arılar həmin yerlərə uçuş, çiçəklərdən nektar toplayır və onu bala çevirib şana daldururlar.

Ailədə keşikçi arılar da olur. Onlar pətəyi düşmənlərdən qoruyurlar. Bu arıların bir başqa vəzifəsi də tənbellik edən işçi arıları cəzalandırmaqdır. Keşikçi arılar çölü-çəmənə boş-boş gəzib geriye balsız dönan işçi arıları pətəyə buraxmırlar.

Mətni dinlədikdən sonra şagirdlər mətn və şəkillər əsasında arı ailəsi haqqında danışirlar.

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Arı ailəsinin üzvlərinin vəzifələri haqqında yazı tapşırığı yerinə yetirilir.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıqda yeni sözlər şəkillərlə izah edilmişdir. Şagirdlər həmin şəkillərin köməyi ilə yeni sözləri öyrənir və cümlədə işlətməklə mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. A (dərslük)
Şeiri məzmununa uyğun intonasasiya ilə oxuyur.	Tap. B (dərslük)
Dinlədiyi mətn əsasında şəkil üzrə danışır.	Tap. C (dərslük)
Dinlədiyi mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə təmamlayır.	Tap. B (iş dəftəri)

4-cü dərs. "Boyanmış yumurtalar"

- Dərslük: səh. 86-87
- İş dəftəri: səh. 57

Təlim məqsədləri

- Həyatda gördüklərinə və oxuduqlarına əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1).
- Məndə oxuduqlarından çıxış edərək həyatda qarşılaşdığı məsələlərə aydınlıq gətirir (st. 2.2.4).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Şəkillər əsasında ardıcılığa uyğun olaraq təlimat yazır (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Əşyaların nədən hazırlanması barədə sorğu-sual
2	Danışma	Şəkilli sxem əsasında bitkilərdən alınan əşyalar haqqında danışma
3	Oxuyub-qavrama	"Boyanmış yumurtalar" mətninin oxunması
4	Yazı	Yumurta boyanması üzrə təlimatın yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

– Sizcə, ətrafda gördüyünüz əşyaları hazırlamaq üçün nədən istifadə edirlər? (parta, kitab və s.)

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər şəkillər üzrə verilmiş bitkilərdən nələr alındığı haqqında danışirlar. Nələrinə hazırlanması üçün istifadə olunan daha hansı bitkiləri tanıyırsınız? Müəllim I yarımildə tədris olunmuş "Təbiətin sirləri" bölməsini xatırlada bilər: Dərman bitkiləri və s.

Tapşırıq B (dərslük). Daha çox hansı rəngdə olan geyimləri sevirsiniz? Sizcə, geyimləri necə boyayırlar? Qədim dövrlərdə insanlar bunu necə edirdilər?

Şagirdlər eşitdiklərinə və ya oxuduqlarına əsaslanaraq qədim dövrdə geyimlərin necə boyandığı haqqında fərziyyələr irəli sürürlər. Müəllim o dövr insanların boya əldə etmək üçün təbiətdə olan bitki və həşəratlardan istifadə etdiyini şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

Oxu. Söz ehtiyatı

2.2.4 Tapşırıq C (dərslük). Mətn oxunmazdan öncə müəllim şagirdlərdən Novruz yumurtalarının boyanması haqqında bildiklərini soruşur:

– Valideynlərinizlə birlikdə Novruz yumurtaları boyamısınız mı? Necə boyayırlar? Mətnə çəkilmiş şəkildə oğlan yumurtanı necə boyayır? Sizcə, o düzgün edirmi?

Şagirdlər mövzu ətrafında bildiklərini danışır, fikirlərini əsaslandırırlar. Sonra mətn şagirdlər tərəfindən müəyyən vaxt ərzində səssiz oxunur. Şagirdlər yeni öyrəndikləri məlumatları söyləyirlər. Həyatda gördükləri analoji hadisələrlə oxuduqlarını müqayisə edirlər.

Oxuyub-qavrama

Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim sual-cavab əsasında şagirdlərin mətni oxuyub-qavradıqlarını yoxlayır. Şagirdlər “Nəyə görə nənə təbii boyalar üstün tuturdu?” sualını cavablandırmaq üçün mətndən nənin bu barədə dediyi fikirləri (*Adil, yumurtanı belə boyamazlar. Axı sonra onu bişirib yeməli olacaqsan. Bu boya isə zəhərlidir, sağlamlığa ziyanlıdır.*) seçirlər.

Müəllim şagirdlərə belə bir izah da verə bilər: Novruz təbiətin oyanması bayramıdır. Bu bayram süfrəsində təbiətin verdiyi təbii nemətlərdən istifadə olunmalıdır. Novruz yumurtaları da təbii boyalarla rənglənməlidir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlərin diqqəti yənidən nənə ilə Adilin dialoquna yönəldilir. Dialoqdan məlum olur ki, soğan, çuğundur, zəfəran, göyərtili məhsullarından təbii boyalar əldə etmək olar. Müəllim bu haqda şagirdləri müzakirəyə cəlb edir:

– Sizcə, bu bitkilərdən hansı rəngləri ala bilərik?

Sonra iş dəftərindəki A tapşırığını müstəqil yerinə yetirən şagirdlər həm yeni rəng adları ilə tanış olur, həm də bu adların necə yarandığını öyrənirlər.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Müəllim əvvəlcə soğan qabığı ilə yumurta boyanması barədə şagirdlərin ilkin biliklərini yoxlayır:

– Analarınız, nənələriniz soğan qabığı ilə yumurta boyayanda görmüsünüzmü? Bunu necə edirlər?

Sonra şagirdlər iş dəftərlərində şəkillər əsasında təlimat hazırlamağa başlayırlar. Əvvəlcə lazım olan ləvazimatları yazırlar. Daha sonra boyama prosesini ardıcıl olaraq izah edirlər.

Təxminən belə yazırlar:

Yumurtanın boyanması haqqında təlimat nümunəsi: **Lazım olan əşyalar:** qazan, su, soğan qabığı, soba, sap, keşniş və ya şüyüd.

Hazırlanma qaydası:

1. Qazana su tökülür.
2. Sonra soğanın qabıqları əlavə edilir.
3. Sobanın üzərində qaynadılır.
4. Yumurtaların üzərinə sapla keşniş və ya şüyüd bağlanır.
5. Rəngi dəyişilmiş qaynar suya yumurta salınır.

6. 10-15 dəqiqə qaynadıqdan sonra sudan çıxarılır. Boyanmış yumurtalar hazırdır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həyatda gördüklərinə və oxuduqlarına əsaslanaraq fikir irəli sürür.	Tap. A, B (dərslük)
Mətnə oxuduqlarından çıxış edərək həyatda qarşılaşdığı məsələlərə aydınlıq gətirir.	Tap. C, Ç (dərslük)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Şəkillər əsasında ardıcılığa uyğun olaraq təlimat yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

5-ci dər. Müraciət bildirən sözlər

- Dərslük: səh. 87
- İş dəftəri: səh. 58

Təlim məqsədləri

- Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir (st. 1.1.2).
- Müraciət bildirən sözlərdən sonra vergül işarəsindən istifadə edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Ağacların faydası haqqında danışma
2	Dinləmə	“Kağızın alınması” mətninin dinlənilməsi və suallara cavab verilməsi
3	Dil qaydaları	Müraciət bildirən sözlərin mənimsədilməsi
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

– Hansı ağacları tanıyırsınız? Ağacların bizim üçün hansı faydası var? Biz ağacdən nələr hazırlaya bilərik? Hər gün istifadə etdiyimiz kağız nədən hazırlayırlar?

Dinləmə

1.1.2 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim kağızın alınması ilə bağlı mətn səsləndirir:

Dinləmə mətni

Yazmaq və ya kitab nəşr etmək üçün xüsusi bir material lazımdır. Bizim üçün həmin material kağızdır. Lakin bu həmişəmi belə olub?

Kağız yaranana qədər insanlar qayalarda, gil lövhələrdə, heyvan dərisi və ya bitki yarpaqları üzərində yazırdılar. Bizim bu gün istifadə etdiyimiz kağızı isə ilk dəfə çinlilər hazırlayıblar. Çinlilər kağızı əvvəllər əllə hazırlayırdılar. Onlar daha çox tut ağacının qabıqlarını isladır, yayır və qurudaraq kağız alırdılar. Sonradan müxtəlif ağacların qabıqlarından istifadə etməyə başladılar. Sonralar isə kağız hazırlamaq üçün xüsusi dəzgahlar yaradıldı.

İndi kağız ən çox istifadə edilən yazı vasitəsidir. Ancaq kağızların çox istifadə edilməsi, qənaət etmədən işlədilməsi təbiətə ziyan verir. Daha çox kağız istifadə etmək daha çox ağacların kəsilməsinə və meşələrin qırılmasına səbəb olur.

Şagirdlər mətni dinləyir və suallara cavab verirlər: *Dinlədiyiniz mətn ağacların hansı faydası haqqında məlumat verir? Kağızı ilk dəfə harada hazırlayıblar? Çinlilər kağızı hazırlamaq üçün nədən istifadə ediblər? Kağız necə hazırlanırdı? Dinləmə mətnində təbiəti qorumaq üçün hansı yol göstərilir?*

4.1.7 Tapşırıq B (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini “Boyanmış yumurtalar” mətninə yönəldib soruşur:

– *Adil nənəsinə necə müraciət edirdi? (nənə, nənəcan) Bəs nənəsi Adilə necə müraciət edirdi? (a bala, ağıllı bala, mənim balam)*

Şagirdlər mətndən həmin hissələri tapıb yenedən oxuyurlar.

Sonra müəllim şagirdlərə sual verir: *Biz bir-birimizi necə çağırırıq? (Şagirdlər adlarımızla deyə cavab verə bilirlər.) Bəs ailə üzvlərimiz, qohumlarımız bizə necə müraciət edirlər? (qızım, oğlum, dostum, bala, bacı və s.)*

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Şagirdlər rubrikada müraciət bildirən sözlərlə bağlı verilən məlumatı oxuyurlar. Müəllim bu sözlərin cümlədə digər sözlərdən vergül işarəsi ilə ayrılmasını nümunələr əsasında şərh edir: Əgər müraciət bildirən söz cümlənin əvvəlində işlənərsə, ondan sonra, sonunda işlənərsə, ondan əvvəl, cümlənin ortasında işlənərsə, hər iki tərəfində vergül işarəsi qoyulur.

Tapşırıq C (dərslük). Yazı ilə inteqrasiya. Tapşırıq dil qaydası üzrə yeni öyrədilən biliklərin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra müəllim düzgün variantı izah edir. Şagirdlər öz tapşırıqlarını nəzərdən keçirirlər.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətni oxuyur, müraciət bildirən sözləri tapır və altından xətt çəkirlər. Müraciət bildirən sözlərin işlənmə məqamlarından asılı olaraq vergül işarələrini mətnə əlavə edirlər.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Yazı ilə inteqrasiya. Tapşırıq şagirdlərin dialoq qurmaq və müraciət bildirən sözlərdən düzgün şəkildə (vergül işarəsini işlətməklə) istifadə etmək bacarıqlarını möhkəmləndirir. Tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra şagirdlər öz işlərini şifahi şəkildə təqdim edə bilirlər. Təqdimat zamanı istifadə etdikləri müraciət bildirən sözləri də söyləyirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir.	Tap. A (dərslük)
Müraciət bildirən sözlərdən sonra vergül işarəsindən istifadə edir.	Tap. B, C (dərslük), Tap. A, B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. Müəllimin dərsləkdə səhifə 88-də verilmiş “Ana Təbiətin uşaqlara məktubu” mətnini öncədən məktub formasında hazırlaması, zərfə qoyaraq sinfə gətirməsi tövsiyə olunur.

1-ci dər. "Ana Təbiətin uşaqlara məktubu"

- Dərslik: səh. 88-89
- İş dəftəri: səh. 59

Təlim məqsədləri

- Öz biliklərinə əsaslanaraq fikir irəli sürür (st. 1.2.2).
- Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır (st. 3.1.4).
- Oxuduqlarını həyatda gördükləri ilə müqayisə edir (st. 1.2.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Məktub zərfinin nümayişi
2	Danışma	Ana təbiət ifadəsi üzrə müzakirə
3	Oxuyub-qavrama	"Ana Təbiətin uşaqlara məktubu" mətninin oxunması
4	Yazı	Uşaqların insanlara müraciəti; Ana Təbiətə cavab məktubu
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sinfə gətirdiyi zərfi nümayiş etdirərək zərfin üzərini oxuyur:

– *Ana Təbiətdən 2 ... sinfinin uşaqlarına məktub*

Müəllimin nəzərinə! Daha inandırıcı olsun deyə müəllim nöqtələrin yerinə dərs keçdiyi sinfin hərflə ifadə olunmuş işarəsini səsləndirir: 2A, 2B, 2C, 2D...

Danışma

1.2.2 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim məktubu oxumazdan öncə soruşur:

– *Sizcə, nə üçün təbiət anaya bənzədilir?*
Şagirdlər ana ilə təbiəti müqayisə edirlər.

Oxu. Söz ehtiyatı

1.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Müəllim məktubu ucadan oxuyur, şagirdlər diqqətlə dinləyirlər. Sonra müəllim soruşur:

– *Ana Təbiət bu məktubu sizə nə üçün yazıb?*
Sonra şagirdlərdən bir neçəsi növbə ilə mətni oxuyurlar. Tanış olmayan sözlər (*agah olmaq, od-*

lu silah) izah olunur. Suallar əsasında mətn təhlil olunur. Mətnin ideyası sonuncu abzasdan aydın olur.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlər fərdi şəkildə suallara cavab yazmaqla mətni oxuyub-qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Məktubun sonuncu abzasında Ana Təbiət uşaqlardan xahiş edir ki, insanları başa salın ki, təbiət onların evidir. Müəllim şagirdlərə bu hissəni yenidən oxumağı tapşırır. Sonra şagirdlər insanlara müraciət xarakterli cümlələr yazırlar.

Təxminən belə yazə bilirlər:

Əziz insanlar, Ana Təbiət bizə məktub göndərmişdir. O bizdən inciyib və deyir ki, biz təbiətə ziyan vururuq. Ətraf mühiti çirkəndiririk, ağacları kəsirik, heyvanları öldürürük. Gəlin yaşadığımız dünyanı qoruyaq, Təbiətin qayğısına qalaraq. Əgər belə etsək, Ana Təbiət bizə təşəkkür edər.

Sonda şagirdlərin yazıları oxunub müzakirə edilir. Tapşırıq şagirdlərin həm müraciət bildirən sözlər üzrə biliklərini möhkəmləndirir, həmçinin yazı bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq C (dərslik). Əvvəlki bölmələrdə də ətraf mühitin qorunması mövzusunda müəyyən qədər toxunulmuşdur. Şagirdlər şəkildə gördüklərindən və əvvəlki biliklərindən istifadə etməklə mövzu üzrə ümumiləşdirmə aparıb ətraflı şəkildə danışırlar. Müəllim şagirdlərin mövzu üzrə ətraflı danışmasını təmin etmək üçün soruşur:

– *Başqa nə cür təbiətin qayğısına qala bilərik? (heyvanların qayğısına qalmaq, quşlara yuva tikmək, dənizi çirkəndirməmək və s.)*

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Öz biliklərinə əsaslanaraq fikir irəli sürür.	Tap. A (dərslik)
Mətnə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir.	Tap. B (dərslik), Tap. A (iş dəftəri)

Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır.	Tap. B (iş dəftəri)
Müşahidə etdikləri və oxuduqları əsasında şəkil üzrə danışır.	Tap. C (dərslük)

2-ci dər. Məktubun yazılma məqsədi

- Dərslük: səh. 89-90
- İş dəftəri: səh. 60

Təlim məqsədləri
• Müəllifin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq) müəyyən edir (st. 2.2.2). • Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	"Ana Təbiətin uşaqlara məktubu" mətninin xatırlanması
2	Oxu	Ana Təbiətin uşaqlara məktubunun quruluşu və yazılma məqsədinin müəyyən olunması
3	Yazı	Müxtəlif məqsədlərlə məktubun yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

"Ana Təbiətin uşaqlara məktubu" mətninin məzmunu xatırlanır.

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər I yarımil-də məktubun strukturu ilə tanış olmuşlar. Müəllim onların bu biliklərini soruşur. Sonra tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər verilmiş plan əsasında Ana Təbiətin uşaqlara məktubunun strukturunu izah edirlər. Onların nitqi təxminən belə ola bilər:

1. Ana Təbiət məktubunda uşaqlara "Əziz bə-lalar" deyə müraciət etmişdir.
2. Ana Təbiət özünü Yer üzündəki bütün can-lıların anası kimi təqdim etmişdir.
3. Ana Təbiət insanların təbiətə ziyan vurma-sından şikayətlənir.
4. Ana Təbiət istəyir ki, insanlar təbiəti də öz evləri kimi təmiz saxlasınlar, digər canlıları məhv etməsinlər, qorusunlar.

5. Ana Təbiət məktubunu uşaqlara sevgi və məhəbbətini ifadə etməklə bitirir.

Tapşırıq B (dərslük). Məktubun yazılma məq-sədi müzakirə edilir.

Doğru cavab: B.

"Faydalı məsləhət" rubrikası. Rubrikada mək-tubun müxtəlif məqsədlərlə yazılması ilə bağlı məlumat verilmişdir. Bununla şagirdlərin mək-tubla bağlı bilikləri genişləndirilir.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq C (dərslük). Qruplarla iş. Şa-girdlər 4 qrupa bölünür. Hər qrup verilmiş möv-zulara uyğun məktub yazır. Qrupların təqdimatı dinlənilir və qiymətləndirilir.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıq yerinə yeti-rildikdən sonra hər bir qrup yazdığı mək-tubun məqsədini müəyyənləşdirməlidir. Məktubun yazılma səbəbi tapşırıqda ve-rilmiş situasiyaya müvafiq olmalıdır. 1-ci məktub təbrik, 2-ci məktub təşəkkür et-mək üçün yazılır. 3-cü məktub başqa öl-kəyə köçmüş rəfiqəsinə duyğularını (onu məhəbbətlə xatırladığını, onun üçün da-rıxdığını) bildirmək, eləcə də özü haqqında məlumat vermək üçün yazıla bilər. 4-cü məktubda şagird həm öz uğuru haqqında müəlliminə məlumat verir, həm də ona bu uğurun qazanılmasında böyük zəhməti ol-duğuna görə minnətdarlığını bildirir.

Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər fərdi şəkildə Yer üzünün uşaqları adından Ana Təbiətə cavab məktubu yazırlar. Müəllim sinfin səviyyəsindən asılı olaraq şagirdlərə nümunə məktub səslən-dirə bilər:

Ana Təbiətə uşaqların məktubu

Salam, əziz Ana Təbiət!

Biz məktubunu oxuyub kədərlandik. Ona görə ki sənin qəmgin olmağının səbəbkarı biz insan-larıq. Yaratdığın gözəllikləri biz öz əllərimizlə məhv edirik.

Biz şagirdlər söz veririk ki, kəsilməmiş hər bir ağacın əvəzinə çoxlu ağac əkəcəyik, quş yuvaları düzəldəcəyik, parkda, küçədə, çimərlikdə yerə zibil atmayacağıq.

Anamız Təbiət, biz bütün insanların əvəzindən səndən üzr istəyirik. Ana Təbiət, biz hər yerdə sənin məktubundan danışib insanları xeyirxah-lığa, təmizliyə, təbiəti qorumağa çağıracağıq.

Söz veririk ki, biz səni və özümüzü xilas edəcəyik. Bizə inan!

Hörmətlə: Sənin övladların.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər yazdıqları məktubun məqsədini müəyyən edirlər. Tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra şagirdlər öz məktublarının məzmununa uyğun seçdikləri məqsədi əsaslandırmağıdır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Məktubun quruluşunu izah edir.	Tap. A, B (dərslik), Tap. B (iş dəftəri)
Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir.	Tap. C (dərslik), Tap. A (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllimə növbəti dərsdə ətraf mühitin çirklənməsi ilə bağlı şəkillər nümayiş etdirmək tövsiyə olunur.

3-cü dərs. “Uzaylının dərsi”

- Dərslik: səh. 90-91
- İş dəftəri: səh. 61

Təlim məqsədləri

- Məndəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir (st. 2.2.5).
- Obrazın davranışının səbəbini onun xarakteri ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Müəllimin məqsədini (məlumat vermək, əyləndirmək, inandırmaq, təlimat vermək, cavab axtarmaq və s.) müəyyən edir (st. 2.2.2).
- Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir (st. 2.2.3).
- Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin gətirdiyi şəkillər üzrə söhbət
2	Oxu	“Uzaylının dərsi” mətninin oxunması
3	Oxuyub-qavrama	Obrazların davranışlarının təhlili
4	Yazı	Uzaylıya məktubun yazılması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim ətraf mühitin çirklənməsi ilə bağlı şəkillər nümayiş etdirir və sual verir:

– Sizcə, biz niyə belə vəziyyətlə qarşılaşırıq? Səbəbi nədir?

Şagirdlər şəkillərdə gördüklərinə münasibət bildirirlər. İnsanlar ətraf mühiti çirkləndirirlər. Bunun səbəbi onların laqeydliyi, məsuliyyətsizliyi, tənbelliyi, pıntılığı, səliqəsizliyi və s.-dir.

Oxu

2.2.5 Tapşırıq A (dərslik). Proqnozlaşdırılmış oxu. Mətn “O qərara aldı ki, bu oğlana dərs versin” cümləsinə qədər oxunur. Müəllim soruşur:

– Sizcə, uzaylı uşağa necə dərs verəcək?

Şagirdlər fərziyyələrini söyləyirlər. Mətn “O, gecəyarısına kimi çarpayısını təmizləməklə məşğul oldu” cümləsinə qədər oxunur. Şagirdlərin söylədikləri fərziyyələrlə oxunan hissə müqayisə olunur.

Müəllim soruşur:

– Sizcə, bundan sonra Aydın nə edəcək?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və növbəti abzas oxunur. Oxunan hissə şagirdlərin fərziyyələri ilə müqayisə olunur.

Şagirdlər sonuncu abzası oxuduqdan sonra müəllim şagirdlərə dərslikləri bağlamağı tapşırır və sual verir:

– Sizcə, uzaylı uşaq məktubda nə yazmışdı?

Şagirdlərin fərziyyələri dinləndikdən sonra mətnin oxusu davam etdirilir. Şagirdlərin fərziyyələri ilə məktubun məzmunu müqayisə olunur.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslik). Şagirdlər Aydınin hərəkətinin səbəbini onun xarakteri ilə izah edirlər. Aydınin davranışları əsasında onun xarakteri təhlil olunur. Məlum olur ki, hekayənin əvvəlində pıntı, laqeyd, məsuliyyətsiz olan Aydın

uzaylının ona verdiyi dərstdən sonra səliqəli, qayğıkeş olmağa başlayır. Şagirdlər Aydının hərəkətlərini müzakirə edib öz şəxsi keyfiyyətləri ilə müqayisə edirlər.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). “Uzaylının dərsi” mətninin hekayə xəritəsini tərtib edirlər.

2.2.2 Tapşırıq C (dərslük). Şagirdlər əvvəlki dərstdə məktubun yazılma məqsədləri ilə bağlı biliklərini xatırlayaraq məktubun yazılma məqsədini (*təşəkkür*) müəyyən edirlər. Şagirdlər səssiz şəkildə uzaylı uşağın məktubunu bir də oxuyurlar və müzakirə edirlər.

Yazı

3.1.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Verilmiş plan əsasında uzaylı uşağın dilindən Yer kürəsindəki uşaqlara məktub yazırlar.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnəki fakt və hadisə ilə tanış olduqdan sonra onun mümkün nəticələrini təxmin edir.	Tap. A (dərslük)
Obrazın davranışının səbəbini onun xarakteri ilə izah edir.	Tap. B (dərslük)
Müəllifin məqsədini müəyyən edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnə əsasən hekayə xəritəsi tərtib edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Məktub yazarkən mətnin tərkib hissələrinin ardıcılığına əməl edir.	Tap. Ç (dərslük)

4-cü dər. Həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan sözlər

- Dərslük: səh. 92
- İş dəftəri: səh. 62

Təlim məqsədləri

- Bəzi sözlərin cümlədə yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir (st. 4.1.3).
- Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir (st. 3.1.5).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Böyük hərflə yazılan sözlər üzrə dil qaydasının xatırlanması
2	Dil qaydaları	Həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan sözlər üzrə iş
3	Yazı	Mətndəki səhvlərin düzəldilərək yenidən yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim yönəldici suallarla şagirdlərin sözlərin böyük, yoxsa kiçik hərflə yazılmasına dair biliklərini xatırladır:

– *Hansı sözlər böyük hərflə yazılır? Elə adlar deyən ki, həm qız adı olsun, həm də gül adı? Sizcə, belə sözlər böyük, yoxsa kiçik hərflə yazılır?*

Dil qaydaları

4.1.3 Tapşırıq A (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini “Uzaylının məktubu” mətnində mavi rəngdə verilmiş sözlərə yönəldir. Bu sözlərdən hansının böyük, hansının kiçik hərflə yazılması müzakirə edilir. Şəxs adlarının həmişə böyük hərflə yazılması qaydasını xatırlayan şagirdlər “Aydın” sözünün başqa kontekstdə kiçik hərflə yazıldığını görürlər. Kiçik hərflə yazılmış sözün mənasını izah edərək bu sözün yazılışı barədə düşünürlər. Bəzi şəxs adlarının belə sözlərdən yaranmasını nümunə gətirirlər. Məsələn, *sevinc, arzu* və s.

“Bunları bilməliyik” rubrikası. Böyük və kiçik hərflə yazılan sözlərə aid məlumat və nümunələr oxunub təhlil edilir. Müəllim sinifdəki şagirdlərin adlarından mövzuya uyğun nümunə (əgər elə bir şagird adı varsa) gətirə bilər. Bununla mövzu şagirdlərin şəxsi müstəvisinə keçirilir və dil qaydası dərindən mənimsənilir.

Müəllim lövhədə mətndən aşağıda verilmiş iki cümləni yazır və yer, Yer sözlərini işarə edir.

“Uzaylı buludların arasından **Yerə** endi”.

“**Hətta** dostlarından da xahiş etdi ki, **yerə** zibil atmasınlar”.

Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər 1-ci cümlədəki sözün nə üçün böyük hərflə yazıldığını müzakirə edirlər.

Tapşırıq B (dərslük). Şagirdlər cümlədən asılı olaraq həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan sözləri seçirlər. Material daha yaxşı dərk etmək

üçün müəllim seçilən sözləri cümlədə işlətməyi tapşıra bilər.

Doğru cavab: Ceyran, Mahir, Qərənfil, Səma, Polad.

Tapşırıq C (dərslük). Cümlələrdə altından xətt çəkilmiş sözlərin ümumi isim kimi işləndiyi hallara uyğun cümlələr qururlar.

Nümunələr:

1. O, yarışda mütləq qalib gələcək.
2. Sənə sağlamlıq arzu edirəm.
3. Anası qızına güllü don tikdi.

Tapşırıq Ç (dərslük). Verilən sözlər gözlə görünməyən varlıqlar olduğu üçün müəllim şagirdlərin diqqətini əvvəlcə sözlərin mənasına yönəldir. Bu, şagirdlərə verilən sözlərə uyğun cümlələr qurmaqda köməklik edəcək. Sonra şagirdlər nümunəyə uyğun olaraq sözləri cümlələrdə işlədirlər.

Nümunə:

1. Etibar yarışda qalib gəldi // Mən dostuma etibar edirəm.

2. Bu zaman o mənə yaxınlaşdı // Zaman kraliçanın sevimli atı idi.

3. Mübariz İbrahimov Azərbaycanın milli qəhrəmanıdır // O çox mübariz insandır.

Yazı

3.1.5 Tapşırıq A (iş dəftəri). Verilmiş tapşırıq dərslər boyunca şagirdlərin öyrənmiş olduğu biliklərinin möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim bu dərslərdə mövzuya uyğun cümlələr söyləməklə imla yazdırı bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həm ümumi, həm də xüsusi isim kimi işlənən sözlərin yerindən asılı olaraq böyük, yoxsa kiçik hərflə yazıldığını müəyyənləşdirir.	Tap. A, B, C, Ç (dərslük)
Dil qaydalarına əməl etməklə mətndəki səhvləri düzəldir.	Tap. A (iş dəftəri)

5-ci dərslər. "Təbiəti sevənlər komandası" (I hissə)

• Dərslük: səh. 92-94 • İş dəftəri: səh. 63

Təlim məqsədləri

- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1).
- Mətni səslə oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir (st. 2.2.1).
- Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir (st. 2.2.5).
- Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir (st. 3.1.4).
- Hərəkət bildirən sözlərdə gələcək zaman şəkilçisini (yazacağam, gələcəyəm) düzgün yazır (st. 4.1.3).

Dərslərin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Müəllimin sualı ətrafında söhbət
2	Danışma	Havanın çirklənməsi mövzusu üzrə müzakirə
3	Oxu	"Təbiəti sevənlər komandası" mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətn üzrə iş
5	Danışma	Tədbirlər planının tərtibi
6	Dil qaydaları	Gələcək zamanda işlənən hərəkət bildirən sözlərin yazılışı
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim sual verir:

– *Tüstü görmüsünüzmü? Harada və nə zaman? Təsəvvür edin ki, olduğunuz yerdə hər tərəfdən havaya tüstü qalxır. Bu zaman özünü necə hiss edərsiniz?*

Müəllim hava çirklənməsini təsvir edən şəkil və ya video nümayiş etdirib soruşa bilər: *Hava çirklənməsinə nələr səbəb olur? Bunun qarşısını necə ala bilərik?*

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslük). Avtomobillərin, zavodların havaya buraxdığı zərərli qazların insanlara verdiyi ziyan barədə müzakirə aparılır.

Oxu

2.2.1 Tapşırıq B (dərslük). Rollu oxu. Şagirdlər növbə ilə mətni oxuyurlar. Müəllim mətnə işlənən tələffüzü və yazılışı fərqli olan sözlərin (*komanda, müəllim, təbiət* və s.) düzgün səsləndirilməsinə nəzarət edir. Mətn oxunduqdan sonra müəllim rollu oyun təşkil edir. Mətndəki söhbət əsasında dialoq qurularaq mətn səhnələşdirilir.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq C (dərslük), tapşırıq A (iş dəftəri). Bu tapşırıqlar müəllimə imkan verir ki, şagirdlərin mətni nə dərəcədə qavradıqlarını müəyyən etsin.

Tapşırıq C (dərslük): Doğru cavablar: 1 – c), 2 – a), 3 – b), 4 – c).

Tapşırıq A (iş dəftəri): Şagirdlər təxminən belə yaza bilərlər.

2. ... ətraf mühiti çirkləndirməsin.
3. ... quşların ölməsini istəmirdi.
4. ... ağacların kəsilməsinin qarşısını alsın.
5. ... bitkilərin yayğısına qalırdı.

Tapşırıq Ç (dərslük). Müəllim vatman kağızında tapşırıqda verilmiş cədvəli çəkir. Şagirdlər müəllimin yönəldici sualları ilə mətndən və həyatda gördüklərindən çıxış edərək təbiətin çirklənməsinə dair nümunələr söyləyirlər. “*Siz olsaydınız, təbiəti çirklənmədən qorumaq üçün nələr edərdiniz?*” sualına cavab verməklə tədbirlər planının hazırlanmasında iştirak edirlər. Kollektiv müzakirə nəticəsində “Təbiəti sevənlər komandası”nın tədbirlər planı hazırlanır.

Şagirdlərin ümumi müzakirəsindən sonra tədbirlər planına aşağıdakı mövzular daxil edilə bilər:

1. Məktəbyanı sahənin təmizlənməsi
2. Ağacların əkilməsi
3. Quşlar üçün yuvaların hazırlanması
4. Digər siniflərin məlumatlandırılması

Müəllimin nəzərinə! 1. Cədvəlin “icraçıları” xanasına sinfin adı qeyd oluna bilər. Yaxşı olardı ki, bu tədbirlər planı real olaraq həyata keçirilsin.

2. Hazırlanmış tədbirlər planının sinfdə saxlanması tövsiyə olunur. Bu, növbəti dərstdə şagirdlərin qruplarla iş fəaliyyətinə kömək edəcək.

Dil qaydaları

4.1.3 Tapşırıq D (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnə göy rənglə verilmiş cümlələrin sonundakı sözlərə yönəldir. Həmin sözlərin yanlış formasını (atacam, başlamayacam, kömək edəcəm) lövhədə yazır və soruşur:

– *Sizcə, hansı doğrudur? Mətnə verilən, ya lövhədə yazdığımız?*

Müzakirə edilir. Şagirdlər buna bənzər sözlər səsləndirirlər.

“Sözlərin yazılışı” rubrikası. Şagirdlər rubrikadakı sözlərə diqqət yetirməklə gələcək zamanda işlənən hərəkət bildirən sözlərin düzgün yazılışını mənimsəyirlər.

Sonra müəllim belə sözlərin işləndiyi imla mətni deməklə şagirdlərin qaydanı necə mənimsəməsinə yoxlayır.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq dil qaydası üzrə möhkəmləndirmə məqsədi daşıyır.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. A (dərslük)
Mətni səsli oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir.	Tap. B (dərslük)
Mətnin məzmunu ilə bağlı sadə ümumiləşdirmələr edir.	Tap. C (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Yazılı təqdimatını struktur xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq tərtib edir.	Tap. Ç (dərslük)
Gələcək zamanda işlənən hərəkət bildirən sözləri düzgün yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllim növbəti dərsdə dərslikdə səhifə 94-də A tapşırığında verilmiş şəkillər üzrə iş vərəqində suallar hazırlaması tövsiyə olunur.

1-ci şəkil üzrə suallar:

1. "Təbiəti sevənlər" komandası hardadır? 2. Komandanın üzvləri nə edirlər? 3. Onlar digər siniflərə hansı məlumatları verə bilirlər? 4. Lövhədən asılmış plakatda nə təsvir olunub? 5. Onlar bu plakatla hansı məlumatları çatdırmaq istəyirlər?

2-ci şəkil üzrə suallar:

1. Təmizlik festivalı dedikdə nə başa düşürsünüz? 2. "Təbiəti sevənlər" komandası hardadır? 3. Komandanın üzvləri nə edirlər? 4. Ətraf mühitin çirklənməsinə nə səbəb olub? 5. Ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün nə tövsiyə edərdiniz?

3-cü şəkil üzrə suallar:

1. "Yer kürəsi günü" dedikdə nə başa düşürsünüz? 2. "Təbiəti sevənlər" komandası hardadır? 3. Komandanın üzvləri nə edirlər? 4. Sizcə, onlar nə üçün məhz ağac əkirlər? 5. Uşaqlar ağac əkdikləri günü nə üçün "Yer kürəsi" günü adlandırırlar?

6-cı dərs. "Təbiəti sevənlər komandası" (II hissə)

- Dərslik: səh. 94-95
- İş dəftəri: səh. 64

Təlim məqsədləri

- Şəklə, bilik və təxəyyülünə əsaslanaraq mətnin məzmununu dəyişir və ya davam etdirir (st. 2.2.5).
- Dinlədiyi və ya oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır (st. 3.1.2).
- Mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Tədbirlər planının nəzərdən keçirilməsi
2	Oxuyub-qavrama	"Təbiəti sevənlər komandası" mətninin davamının oxunması
3	Yazı	Mətnin qısa məzmununun yazılması; mövzu üzrə şüarların yazılması
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim əvvəlki dərsdə şagirdlərlə hazırladığı tədbirlər planı cədvəlini lövhəyə asır. Şagirdlər tədbirlər planını nəzərdən keçirirlər.

Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq A (dərslik). Qruplarla iş. Şagirdlər 3 qrupa bölünür. Müəllim suallardan ibarət iş vərəqlərini qruplara paylayıb tapşırıqdakı plakatları suallar əsasında şərh etməyi tapşırır. Şagirdlər şəkillərdə "Təbiəti sevənlər" komandasının həyata keçirdiyi tədbirlər haqqında təqdimat hazırlayıb təqdim edirlər. Sonda "Təbiəti sevənlər" komandasının tədbirlərini özlərinin hazırladıqları tədbirlər planı ilə müqayisə edirlər. Bu tapşırıq şagirdlərin danışma bacarığını inkişaf etdirməklə yanaşı, həm də onlarda ətraf mühit və təbiətə qayğıkeş münasibət formalaşdırır.

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Müəllim şagirdlərə mətni səssiz oxumağı və "Təbiəti sevənlər" komandasının uğurlarını qeyd etməyi tapşırır. Komandanın uğurları: məktəb direktorunun və bütün məktəb şagirdlərinin komandaya qoşulması onların uğuru idi.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər verilmiş plan əsasında mətnin qısa məzmununu yazmaqla həm mətni oxuyub-qavradıqlarını, həm də yazı bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

3.1.4 Tapşırıq C (dərslik). Cütlərlə iş. Müəllim şagirdlərin köhnə biliklərini yada salır. Sonra cütlər "Təbiəti qoruyaq" mövzusunda uyğun şüarlar yazırlar.

Diferensial təlim

Müəllim çətinlik çəkən şagirdlərə kömək məqsədilə müxtəlif mövzular təklif edə bilər: ətraf ərazinin yaşıllaşdırılması, ətraf mühitin zibillərdən təmizlənməsi, suyun və havanın çirklənməsinin qarşısının alınması və s.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin yazdıqları şüarlar növbəti dərsdə plakat hazırlanması işində istifadə oluna bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Şəklə, bilik və təxəyyülünə əsaslanaraq mətnin məzmununu dəyişir və ya davam etdirir.	Tap. A, B (dərslik)
Oxuduğu mətnin qısa məzmununu yazır.	Tap. A (iş dəftəri)
Mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır.	Tap. C (dərslik)

7-ci dərs. “Ətraf mühitin mühafizəsi günü”

- Dərslik: səh. 95
- İş dəftəri: səh. 65

Təlim məqsədləri

- Mətnin mövzusunı müəyyən edir (st. 2.2.4).
- Dinlədiyi mətn əsasında suallara cavab verir (st. 1.1.1).
- Təqdimat üçün seçdiyi vizual materialları yazılı şərhləri ilə müşayiət edir (st. 3.1.4).
- Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır (st. 3.1.4).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Fəsil üzrə xatırlatma
2	Oxu	Meşələrin qırılması ilə bağlı mətnin oxusu
3	Dinləmə	“Ətraf mühitin mühafizəsi günü” mətninin dinlənilməsi
4	Yazı	Mövzular üzrə plakatların tərtibi
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim bu fəsildə keçirilən mətnləri (“Ana Təbiətin uşaqlara məktubu”, “Uzaylının dərsi”, “Təbiəti sevənlər komandası”) xatırladır və suallar verir: *Mətnlərin əsas mövzusu nə idi? (Təbiət, ətraf mühitin çirklənməsi) Hər üç mətnin ideyası nədir? Bu mətnlərin müəllifləri bizi nəyə səsləyir? (İnsanlar ətraf mühiti çirkləndirməməli, təbiəti qorumalıdır)*

Oxu

2.2.4 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər mətni səssiz oxuyurlar və fərdi şəkildə tapşırığı yerinə yetirirlər. **Doğru cavab:** meşələrin qırılması.

Müəllimin nəzərinə! Müəllim şagirdlərin mətndə rast gəldikləri *fidan* və *səhra* sözlərinin mənasını əvvəlcə şagirdlərdən soruşur. Şagirdlər kontekstdən çıxış edərək sözləri izah edirlər. Sözlər: **fidan** – ağac və kolların kötüyündən göyərən və sonradan başqa yerdə əkilən cavan ağac; **səhra** – susuz və bitkisiz geniş çöl, düz. Sözlər “Söz boğçası”na əlavə olunur.

Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra müəllim suallar verir: *Bu mətnə təbiətə və ətraf mühitə qarşı hansı münasibət ifadə olunub? Sizcə, bu, doğrudurmu?* Müzakirə aparılır.

Dinləmə

1.1.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdlərin diqqətini şəklə yönəldir və soruşur:

– *Ətraf mühitin mühafizəsi dedikdə nə başa düşürsünüz? Sizcə, həmin gün insanlar nə edə bilərlər?*

Müəllim şagirdlərə I yarımildən tanış olan “Heyvanları müdafiə günü” ilə bağlı xatırlatma edə bilər.

Şagirdlərin cavabları dinlənildikdən sonra dinləmə mətni səsləndirilir.

“Ətraf mühitin mühafizəsi günü”

Yer kürəsi bütün insanların evidir. Təəssüf ki, bəzən insanlar bu evə laqeyd yanaşırlar: ətrafı çirkləndirir, ağacları kəsir, canlıları məhv edirlər. Təbiətə qarşı bu davranış bütün Yer kürəsinin gələcəyi üçün böyük təhlükə yaradırdı. Odur ki bir çox dövlətlərin nümayəndələri bir yerə yığılaraq bu problemi müzakirə etdilər. Onlar “ya biz çirklənməyə son qoymalıyıq, ya da çirklənmə həyatımıza son qoyar” şüarı ilə insanlara səsləndilər. Nümayəndələr bütün dünyanı bu problemin həllinə çağırmaq məqsədilə iyunun 5-ni “Ətraf mühitin mühafizəsi günü” elan etdilər. Artıq hər il iyunun 5-də dünyanın bir çox ölkələrində insanlar təbiəti qorumaq üçün tədbirlər təşkil edirlər. Bizim ölkəmizdə də “Ətraf mühitin mühafizəsi günü” qeyd edilir. Hər il bu tarixdə ağacəkmə tədbirləri təşkil edilir, dənizkənarı və digər ərazilərdə təmizlik işləri aparılır.

Mətn əsasında dərslikdə verilmiş suallar müzakirə edilir. **Əlavə suallar:**

– *Hər il iyunun 5-də bir çox dünya dövlətlərində hansı işlər görülür? “Ya biz çirklənməyə son*

qoymalıyıq, ya da çirklənmə həyatımıza son qoyar” şüarını necə başa düşürsünüz?

Yazı

3.1.4 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırığın məqsədi plakat haqqında nəzəri məlumatın mənimsədilməsinə maraq oyatmaqdır. Müəllim şagirdlərin diqqətini “Təbiəti sevənlər komandası” mətninin son abzasına yönəldir. *Sizcə, Anar müəllimin şagirdləri niyə plakat hazırlamaq qərarına gəldilər?*

Doğru cavab: Onlar fikirlərini daha çox insana çatdırmaq istəyirdilər.

Müəllimin “Plakat görmüsünüzmü? Harada? Plakat nə haqda idi? və s. yönəldici sualları ilə mövzu şagirdlərin həyatı ilə əlaqələndirilir. Şagirdlər sinif divarlarında olan plakatları da müzakirə edə bilirlər.

“Faydalı məsləhət” rubrikası. Rubrikada şüarları əks etdirən plakat haqqında məlumat verilir. Şagirdlər rubrikadakı təlimat xarakterli məlumatı oxuyurlar.

Müəllimin nəzərinə! Şagirdlərin nəzərinə plakatın müxtəlif məqsədlərlə hazırlandığı çatdırıla bilər. *Plakat* – küçə və ya ictimai yerlərdə təbliğat, məlumat və ya reklam məqsədilə asılan qısa mətnli iri şəkil.

Tapşırıq C (dərslük). Təsviri incəsənət fənni ilə integrasiya. Qruplarla iş. Şagirdlər 3 qrupa bölünür. Hər qrupa vatman kağızı və ya A3 vərəqi təqdim olunur və mövzulara uyğun plakat hazırlamaq tapşırılır.

1. Qrup üzvləri əvvəlcə mövzu ətrafında şüarlar düşünür, qeyd vərəqlərində şüarlar yazırlar. Sonra müzakirə edərək plakat üçün uğurlu bir şüar seçirlər.

2. Plakatda mövzuya uyğun hansı şəkli çəkəcəklərini müzakirə edirlər. Plakat üçün uyğun şəkil seçirlər. Şekli və mətni plakatda necə yerləşdirəcəklərini qərarlaşdırırlar.

3. Plakatı yerləşdirmək üçün məkan haqqında müzakirə aparırlar. Müəllim kömək məqsədilə şagirdlərə müzakirə üçün sual verir:

– *Plakatı harada yerləşdirsək, daha çox insan görüb məlumatlına bilər?*

Şagirdlər müzakirə edərək plakat üçün uğurlu məkan seçirlər.

Şagirdlərin müzakirəsi bitdikdən sonra qruplar işə başlayır. Plakat üzərində şüarı diqqəti cəlb

etmək üçün tünd böyük hərflərlə yazırlar. Plakatda uyğun rəsmlər çəkirlər. Plakatı cəlbedici rəngli uyğun naxışlarla bəzəyirlər. Sonda qrupların təqdimatı dinlənir.

Müəllimin nəzərinə! Qrupları müəyyənləşdirərkən hər qrupda rəsm çəkməyi bacaran bir şagirdin olmasına diqqət etmək lazımdır.

Tərtib olunmuş plakatların məktəb daxilində və ya məktəbyanı sahədə yerləşdirilməsinin təşkil edilməsi tövsiyə olunur. Bu kimi işlərin təşkili şagirdlərin sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir.

3.1.4 Tapşırıq B (iş dəftəri). Təsviri incəsənətlə integrasiya. Bu tapşırıq şagirdlərin yaradıcı düşüncələrinin inkişafına xidmət edir. Şagirdlər ətraf mühitin mühafizəsi anlayışını nə dərəcədə dərk etdiklərini öz yaradıcılıqları ilə nümayiş etdirirlər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnin mövzusunu müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Dinlədiyi mətn əsasında suallara cavab verir.	Tap. A (dərslük)
Verilmiş mövzuya uyğun plakat hazırlayır.	Tap. C (dərslük)
Müəyyən mövzu üzrə çağırış xarakterli cümlə yazır.	Tap. B (iş dəftəri)

1-ci dərs. “Kürən pişiyin əşyaları” (I hissə)

- Dərslik: səh. 96-97 • İş dəftəri: səh. 66

Təlim məqsədləri

- Qrafik informasiyanı şifahi təqdim edir (st. 1.2.1).
- Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir (st. 2.2.5).
- Məndə əsas fikrin açılmasına xidmət edən faktları seçir (st. 2.2.4).
- Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir (st. 2.1.1).
- Sözlər arasında məna əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir (st. 4.1.6).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	“Yenidən istifadə” anlayışının müzakirəsi
2	Danışma	Şüarlar və şəkillər üzrə danışma
3	Oxu. Oxuyub-qavrama	“Kürən pişiyin əşyaları” mətninin oxusu
4	Söz ehtiyatı	“Söz boğçası” üzrə iş
5	Dil qaydaları	Cümlələrin genişləndirilməsi
6	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim yönəldici suallarla diqqəti fəslin adına yönəldir:

– “Yenidən istifadə” dedikdə nə başa düşürsünüz? Əşyalarınız köhnədikdə onlarla necə davranırsınız? Köhnə bir əşyanızdan yeni bir əşya hazırlamısınız mı? Tutaq ki, qələmqabınız qırılıb və siz qələmlərinizi bir yerə yığmaq istəyirsiniz. Bu zaman nədən istifadə edərdiniz?

Şagirdlər suallara cavab verməklə fəslin mövzunu müəyyənləşdirirlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Danışma fəaliyyəti müəllimin yönəldici sualları və tapşırıqda verilmiş şəkillər vasitəsilə həyata keçirilir. Fəslin mövzusu üzrə şagirdlərin söz ehtiyatını artırmaq üçün onlara müəyyən sözləri (*tullantı, təkrar istehsal*) tanıtmək məqsəduyğundur. Bu sözlər

şagirdlərin aktiv lüğət ehtiyatına keçməyə də, bu fəslin mövzusunun qavranılması üçün vacibdir.

Yönəldici suallar: 1. *Şəkillərin üstündə də eyni olan nədir? Bu işarəni başqa harada görmüsünüz?*

Müəllim təkrar emal işarəsi haqqında kiçik məlumat verə bilər.

Zibil qutularının üzərində və müxtəlif plakatlarda gördüyünüz işarə yenidən istifadənin işarəsidir. Bu işarə 1960-cı ildə 23 yaşlı gənc bir oğlan tərəfindən yaradılmışdır. İşarənin mənası “sonsuzluq” deməkdir. İşarədə 3 ox var. Birinci ox – köhnə əşyaları toplamaq, ikinci ox – çevirmək, yeni nə isə hazırlamaq, üçüncü ox – yenidən istifadə etmək deməkdir. Bu gün, demək olar ki, dünyanın bütün ölkələrində bu işarə tanınır.

1-ci şəkil üzrə yönəldici suallar: *Sizcə, niyə birinci şəkildə müxtəlifrəngli zibil qutuları qoyulmuşdur? Şəkildə hansı əşyaları görürsünüz? Nə üçün tullantıları materialına görə ayıraraq uyğun qutulara atmaq lazımdır? “Əşyalara ikinci həyat verək” dedikdə nə başa düşürsünüz? Biz bunu necə edə bilərik?*

Şüarın mənası: Köhnə və lazımsız hesab etdiyimiz əşyalardan da yenidən istifadə etmək olar.

2-ci şəkil üzrə yönəldici suallar: *Kağız nədən hazırlanır? Kağıza qənaət etməklə nəyi qoruyuruq? “Hər kağızı bir yarpağa dəyişək” dedikdə nə başa düşürsünüz?*

Şüarın mənası: Kağıza qənaət etməklə ağacların kəsilməsinin qarşısını alırıq.

Müəllimin nəzərinə! Əvvəlki dərslərin birində kağızın istehsalı haqqında dinləmə mətni verilmişdir. Şagirdlər kağızın ağacın qabığından (oduncağından) hazırlandığını bilirlər. Müəllim yönəldici suallarla şagirdlərin kitabın, dəftərin vərəqlərinin yarpağa bənzədiyi qənaətinə gəlməsinə nail ola bilər. Bu, şüarın mənasını daha dərinəndənləndirməyə kömək edəcək.

3-cü şəkil üzrə yönəldici suallar: *Təbiətə ziyan vuran insanlar təbiəti necə dəyişirlər? (meşələri qırmaqla canlıların həyatına təhlükə yaradırlar, səhrələşmə baş verir və s.) İnsanlar təbiətə qarşı hansı düşüncələrini, davranışlarını dəyişsələr, təbiəti qorumuş olarlar?*

Şagirdlər şüarı izah edərkən vizual görüntünün aydınlaşdırıcı imkanlarına diqqət etməlidirlər. Məsələn, üçüncü şəkildəki yaşıl ağac təbiətin

rəmsizdir. Onun bir hissəsini insanların düşüncəsiz fəaliyyəti nəticəsində məhv olmaq təhlükəsi gözləyir. Bunun qarşısını almaq üçün isə insanlar özünün təbiətə yanlış münasibətini dəyişərək ona qayğı göstərməlidirlər.

Şüarın mənası: Biz səhv davranışımızla təbiətə ziyan vururuq. Səhvlərimizi başa düşüb təbiətə qayğı ilə yanaşsaq, onu da, özümüzü də xilas edərək.

Oxu. Oxuyub-qavrama

2.2.5 Tapşırıq B (dərslük). Həyat bilgisi fənni.

Şagirdlər "Kürən pişiyin əşyaları" mətnini səssiz oxuyurlar. Qeyd vərəqində Kürənin keçirdiyi hissləri qeyd edirlər. Mətn oxunduqdan sonra Kürənin keçirdiyi hisslər üzrə klaster yaradılır. Səbəbləri müzakirə edilir.

Tapşırıq C (dərslük). Müəllim şagirdlərin diqqətini mətnin son abzasına yönəldir: abzas yəni-dən oxunur. Şagirdlər pişiyin keçirdiyi hissləri nəzərə alaraq onun hərəkətlərini təkrar edirlər.

Hərəkətlər: Əlləri ilə başını tutdu, gözlərini yumdu və yerə çömbəldi. Var gücü ilə qışqıraraq dostlarını səslədi...

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin

mətnə açıq şəkildə verilməyən informasiyanı aşkar etmək, qavramaq bacarığının inkişafına xidmət edir. Şagirdlərin bu sual ətrafında düşünmələrinə və öz fikirlərini söyləmələrinə bir qədər vaxt ayrılmalıdır.

Diferensial təlim

Sualın cavabını birbaşa bilməyən şagirdlərə müəllim yönəldici suallar verə bilər:

– Dənizlərə, çaylara çoxlu zibil atılsa, suyu çirklənsə, nə baş verər? Suda yaşayan canlıların həyatına necə təsir göstərar?

Tapşırıq A (iş dəftəri). Yazı ilə integrasiya. Şagirdlər Kürən pişiyin təbiətə laqeyd münasibətini ifadə edən cümlələri seçib yazmaqla mövzunu nə dərəcədə anladıqlarını nümayiş etdirirlər.

Cümlələr: Bir əşyası azacıq köhnələn kimi yaxınlıqdakı gölə tullayır və dərhal yenisini alır.

Əslində, neçə vaxtdır ki, göldə balıq yoxa çıxıb. Ancaq bu, Kürənin vecinə deyil.

Söz ehtiyatı

2.1.1 "Söz boğçası" rubrikası. Şagirdlər söz

boğçasında verilən sözlərin mənasını kollektiv şəkildə araşdırırlar. Bunun üçün şagirdlər həmin sözlərin mənasını mətnə işləndiyi cümlələri

səsli oxuyaraq və cümlənin məzmunundan çıxış edərək izah edirlər, sonra lüğətdən istifadə edərək dəqiqləşdirirlər. Bununla şagirdlərin mətnin oxusu zamanı tanış olmayan sözlərin mənasını cümlənin məzmunundan çıxış edərək anlamaq və lüğətlə işləmək bacarıqları inkişaf etdirilir.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin söz ehtiyatını möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır.

Doğru cavab: qarmaq, tilov, avar.

Tapşırıq C (iş dəftəri). "Söz boğçası" rubrikasında verilmiş hərəkət bildirən sözlərin yaxın-mənalı qarşılığını müəyyən etməklə şagirdlər yeni öyrəndikləri sözləri mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər.

Doğru cavab: *ləngər vurmaq* – yırgalanmaq, *təqib etmək* – izləmək, *həzz almaq* – xoşlanmaq.

Dil qaydaları

4.1.6 Tapşırıq D (dərslük). Tapşırıq şagirdlərin

həm oxuyub-qavrama, həm də cümlədə ifadə olunan fikirlərin genişləndirilməsi bacarığının inkişafına yönəlmişdir.

Cümlələr:

1. Kürən yeni əşyalar aldığı zaman sevinirdi.
2. Kürən yeni əşyalardan həzz alırdı.
3. Kürənin qarmağına böyük nəşə bir şey düşəndə həyəcanlandı.
4. Kürən suyun üzünə dəhşətli bir varlıq çıxanda qorxdı.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Plakatda ifadə olunan fikirləri şərh edir.	Tap. A (dərslük)
Obrazların keçirdiyi hisslərin səbəbini onların düşdüyü situasiya ilə izah edir.	Tap. B, C (dərslük)
Mətnə əsas fikrin açılması-na xidmət edən faktları seçir.	Tap. Ç (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Verilmiş izahın, əlamətlərin aid olduğu sözü müəyyən edir.	Tap. B, C (iş dəftəri)
Sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyənləşdirməklə cümləni genişləndirir.	Tap. D (dərslük)

2-ci dərs. “Kürən pişiyin əşyaları” (II hissə)

- Dərslik: səh. 97-99
- İş dəftəri: səh. 67

Təlim məqsədləri

- Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Obrazı və onun davranışlarını qiymətləndirməklə (xeyirxahdır, qəddardır, yaxşı davranırdı/pis davranırdı və s.) mətndəki əsas fikirlərlə bağlı mülahizə yürüdür (st. 2.2.4).
- Mətnin mövzu və ideyasını müəyyən edir (st. 2.2.4).
- Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir (st. 2.2.3).
- Cümlələrdə hiss, həyəcan bildirən sözləri (nidaları) müəyyən edir, vergül və nida işarələrinə yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Mətnin I hissəsində baş verən hadisələrin xatırlanması
2	Oxuyub-qavrama	Mətnin I və II hissəsindəki hadisə və faktların müqayisəsi; baş qəhrəmana münasibət bildirilməsi; əsas problemin və mətnin ideyasının müəyyənləşdirilməsi
3	Dil qaydaları	Hiss və həyəcan bildirən sözlər
4	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim “Kürən pişiyin əşyaları” mətnində baş verən hadisələrə aid suallar verməklə mətni xatırladır.

Oxuyub-qavrama

2.2.3 Tapşırıq A (dərslik). Müəllimin sualları əsasında şagirdlər əvvəlcə şəkildə Kürənin qarmağına düşən əcinnənin nə olduğunu müəyyənləşdirirlər.

Yönəldici suallar: *Sizcə, Kürən nə üçün qarmağa düşənin “əcinnə” olduğunu düşünürdü? Kürənin tilovuna düşənlər nədir?*

Sonra şagirdlər tapşırıqda verilən şəklin mətnin hansı hissəsinə uyğun gəldiyini müəyyən edirlər.

Cavab: Mətnin əsas hissəsinə (4-cü abzas: – *O, tilovu çəkdi. Suyun üzünə dəhşətli bir varlıq çıxdı*).

2.2.4 Tapşırıq B (dərslik). Proqnozlaşdırılmış oxu. Müəllim oxuya başlamazdan əvvəl mətndəki son hadisəni yada salır və sual verir:

– *Sizcə, bundan sonra nə baş verəcək? Dostları onun köməyinə gələcəkmə?*

Şagirdlər birinci şəkə baxaraq hansı dostlarının gəldiyini müəyyənləşdirirlər.

Müəllim şagirdlərə mətni oxuyarkən Kürənin davranışlarına diqqət etməyi tapşırır. Sonra şagirdlər mətni növbə ilə oxumağa başlayırlar. Mətn “Birdən onlar gölün sahilində köhnə əşyalar qalağı gördülər” cümləsinə kimi oxunur. Müəllim sual verir:

– *Sizcə, dostlar bu atılmış əşyalarla nə edəcəklər?*

Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənilir. Mətnin oxusu davam etdirilir. “Dostlarını görüb onları xəbərdar etmək üçün sahilə qaçdı” cümləsinə kimi oxunur. Müəllim sual verir:

– *Kürən nəyi xəbər vermək istəyirdi?*

Mətnin davamı “Hm, mənim bir fikrim var” cümləsinə kimi oxunur. Müəllim sual verir:

– *Kürən nə etmək istəyirdi? Sizcə, o, köhnə əşyalarını nə edəcək?*

Şagirdlərin cavabları dinlənilir. Mətn sona qədər oxunur.

Tapşırıq C (dərslik). Şagirdlər “Kürən pişiyin əşyaları” mətninin I hissəsində Kürənin əşyalarla necə davrandığını müzakirə edirlər. Sonra isə II hissədə Kürənin əşyalara münasibətinin necə dəyişməsi haqqında fikirlərini bildirirlər. Müəllim sual verir:

– *Sizcə, onun əşyalara münasibətinin dəyişməsinə nə səbəb oldu? (Kürən dostlarının onun köhnə əşyalarını tapanda sevindiğini, onları evlərinə aparmaq istədiyini görəndə öz hərəkətlərinə görə utandı. O, səhvini başa düşərək köhnə əşyalarından yenilərini düzəltməyə başladı. Onun düzəltmələri hamının xoşuna gəldi.)*

2.2.4 Tapşırıq Ç (dərslik). Şagirdlər baş qəhrəmanın xarakterini analiz etdikdən sonra mətnin mövzu və ideyasını asanlıqla müəyyənləşdirə bilirlər.

Mövzu: köhnə əşyaların yenidən istifadəsi.

Mətnin əsas ideyası: İnsanlar köhnəmiş əşyaları atmaq əvəzinə onlardan yeni əşyalar hazırlaya bilərlər.

2.2.3 Tapşırıq A (iş dəftəri). Şagirdlər fərdi şəkildə hekayə xəritəsini tamamlayırlar. Bununla da mətni bütövlükdə qavradıqlarını nümayiş etdirirlər.

Diferensial təlim

Müəllim problemin həllini yazmaqda çətinlik çəkən şagirdlərin diqqətini mətnin sonuncu abzasına yönəldə bilər.

Əsas obrazın problemi: Kürənin tilovuna böyük bir varlıq – əcinnə düşmüşdü.

Problemin həlli: Kürənin köhnə əşyalardan yeni əşyalar hazırladı.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq D (dərslük). Müəllim şagirdlərə intonasional oxu qaydalarını izah edir. Bu zaman durğu işarələrinə, obrazların keçirdiyi hissələrə diqqət etmək lazım olduğunu deyir. Sonra şagirdlərə tapşırıqda verilmiş cümlələri nəzərdən keçirib intonasional oxumağı və oxuyarkən fərqləndirilmiş sözlərə diqqət etməyi tapşırır. Cümlələr oxunduqdan sonra onları söyləyən obrazın keçirdiyi hissələr müzakirə edilir. (1. *Sevinc*, 2. *Qorxu*, 3. *Təəccüb*, 4. *Təəccüb*.) Sonra müəllim şagirdlərə tapşırır ki, bu cümlələri fərqləndirilmiş sözlər olmadan oxusunlar. Hər iki oxu zamanı cümlələr arasında yaranan fərq müzakirə olunur. Müəllim bu cür sözlərin hiss və həyəcanımızı bildirmək üçün istifadə olunduğunu bildirir.

“Bunları bilməliyəm” rubrikası. Rubrikadakı məlumatlar izah edilir və hiss, həyəcan bildirən sözlərdən (nidalardan) sonra qoyulan durğu işarələri şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Tapşırıq E (dərslük). Cütlərlə iş. Tapşırıqda verilmiş nidaları şagirdlər gündəlik həyatlarında empirik yolla mənimsəmiş və nitqlərində istifadə edirlər. Bu tapşırıqda verilmiş nidaların hansı hiss və həyəcanı bildirməsi şagirdlərin müzakirə predmetinə çevrilir və cütlərin fəal iştirakını təmin edir. Cütlər əvvəlcə hər bir cümlədə ifadə edilən hissi müəyyən edirlər (1. *Yorğunluq*, 2. *Sevinc*, 3. *Kədər*, 4. *Təəssüf*). Sonra sözləri əlavə etməklə cümlələri oxuyur, bir-biri ilə müzakirə edirlər. İş vərəqində cümlələri tamamlayıb yazırlar. Müəllim durğu işarələrindən düzgün istifadə etmək lazım olduğunu onların diqqətinə çatdırır. Hər bir

cütün müəyyən etdiyi cavablar əsasında tapşırıq kollektiv müzakirə olunur.

Cümlələr belə tamamlanmalıdır:

1. Of, lap yoruldu!
2. Aha, axır ki, əlimə keçdin!
3. Oy, əlimə tikan batdı!
4. Eh, elə bildim cavabı tapmışam.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Tapşırıq şagirdlərin cümlə qurmaq bacarığının və hiss, həyəcan bildirən sözlərlə bağlı biliklərinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Fakt və hadisələrin mətndəki yerini müəyyən edir.	Tap. A (dərslük)
Baş qəhrəmanın davranışlarını müqayisə edir.	Tap. C (dərslük)
Mətnin mövzu və ideyasını müəyyən edir.	Tap. Ç (dərslük)
Mətnin kompozisiyasında problemin yaranması və həlli məqamlarını müəyyən edir.	Tap. A (iş dəftəri)
Nida cümləsində hiss, həyəcan bildirən sözləri (nidaları) müəyyən edir.	Tap. D, E (dərslük), Tap. B (iş dəftəri)

Növbəti dərslə hazırlıq. 1. Müəllim şagirdlərə tapşırır ki, növbəti dərslə evlərində olan müxtəlifrəngli köhnə geyimlər (*köynək, şalvar, döşəküzü, yorğanüzü* və s.) gətirsinlər. Eyni zamanda karton, yapışqan və karandaşdan istifadə olunacağı qeyd edilir.

2. Müəllimin növbəti dərslə nümayiş etdirməsi üçün “qurama” üsulu ilə tikilən hər hansı bir əşya və yaxud qurama sənət nümunəsini əks etdirən şəkillər gətirməsi tövsiyə olunur.

3-cü dərs. “Qədim sənət nümunəsi”

• Dərslik: səh. 99-100 • İş dəftəri: səh. 68

Təlim məqsədləri

- Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür (st. 1.2.1).
- İnformativ mətni oxuyarkən əsas məlumatları qeyd edir (st. 2.2.2).
- İnformativ mətndəki məlumatları həyatda gördükləri ilə müqayisə edir (st. 2.2.2).
- Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır (st. 2.1.2).
- Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır (st. 1.2.1).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Qurama sənət nümunəsinin nümayişi
2	Danışma	“Köhnə əşyalar” mövzusu üzrə danışma
3	Oxu	“Qədim sənət nümunəsi” mətninin oxusu
4	Oxuyub-qavrama	Mətn üzrə iş
5	Danışma	Şifahi təqdimat
6	Söz ehtiyatı	Cümlələrin tamamlanması
7	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim “qurama” sənət nümunəsini şagirdlərə tanıtmmaq üçün gətirdiyi əşya və şəkilləri nümayiş etdirir və şagirdlərin bu sənət növü ilə bağlı ilkin biliklərini öyrənir. Ola bilsin ki, hər hansı bir şagirdin evində belə nümunələr var və ya valideynləri (anası, nənəsi və ya digər qohumları) bu cür tikmələr hazırlayanda görüb. Bu məqamda müəllim həmin şagirdin gördüklərini danışmasına vaxt ayırmalı və dərs boyunca yeri gəldikcə həmin şagirdin biliklərindən digər şagirdlərin faydalanması üçün istifadə etməlidir. Bir şagirdin digər şagirdlərə nə vaxtsa müşahidə etdiklərini, biliklərini ötürməsi dərs prosesini daha maraqlı edir.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq A (dərslik). Müəllim şagirdləri diqqətini tapşırıqda verilmiş suala yönəldir.

Şagirdlər köhnəlmiş əşya və ya geyimlərdən hazırlana biləcək əşya və geyimlər haqqında mülahizələrini yürüdürlər. Tapşırığın məqsədi şagirdləri mövzu ətrafında düşündürməklə onların yaradıcı təfəkkürlərini inkişaf etdirməkdir.

Oxu

2.2.2 Tapşırıq B (dərslik). İstiqamətləndirilmiş oxu. Müəllim lövhədə üç sual yazır və şagirdlərə tapşırır ki, mətni oxuduqca bu suallara cavab tapın:

1. *Mətnə hansı sənət nümunəsindən danışılır?*
2. *Qurama nümunələrini hazırlamaq üçün nədən istifadə edirlər?*
3. *Qurama nümunələrini necə hazırlayırlar?*

Mətn səssiz oxunur. Şagirdlər iş vərəqlərində qeydlər edirlər. Bununla şagirdlərin informativ mətndəki əsas məlumatları seçmək bacarıqları inkişaf etdirilir.

İş vərəqləri müzakirə edildikdən sonra müəllim mətnin qavranılmasını yoxlamaq üçün əlavə suallar verə bilər:

- *Əvvəllər insanlar köhnə parçalardan nə üçün istifadə edirdilər?*
- *Necə oldu ki, qurama sənəti yarandı?*
- *Qurama üsulu ilə nə hazırlayırlar? və s.*

Oxuyub-qavrama

2.2.2 Tapşırıq C, Ç (dərslik). Şagirdlər mətndəki məlumatlardan və həyatda gördüklərinə əsasən qurama nümunələrinin parçadan düzəldilən digər əşyalardan nə ilə fərqləndiyini izah edirlər. Bu tapşırıq informativ mətndəki məlumatın nə dərəcədə qavranıldığını yoxlayır.

Quramanı digər nümunələrdən fərqləndirən xüsusiyyətlər bunlardır: köhnəlmiş parçalardan hazırlanır; parçalar müxtəlif formalarda, daha çox həndəsi fiqurlar formasında kəsilməklə hazırlanır; parçaları bir-birinə tikməklə və ya yapışdırmaqla hazırlanır.

Şagirdlər evdə gündəlik istifadə olunan əşyaların (*yorğan, yastıq, qazan, fincan* və s.) məişət əşyası, gözoşxayan, evə yaraşlıq verən əşyaların (*qurama, rəsm, kiçik heykəllər* və s.) işə sənət nümunəsi olduğunu söyləyə bilərlər.

Danışma

1.2.1 Tapşırıq D (dərslik). Tapşırıq şagirdlərin informativ mətnə öyrəndiklərini praktik tətbiq

etməsinə və yaradıcı təfəkkürünün formalaşmasına xidmət edir. Təlimat oxunur. Şagirdlər cütlərə ayrılır. Lazım olan əşyalar hazırlanır. Müəllim şagirdlərin gətirdikləri müxtəlif köhnə geyimləri kəsib cütlərə paylaya bilər. Burada məqsəd hər cütlükdə fərqli rəngli parçaların olmasını təmin etməkdir. Hazırlanma qaydasına əsasən hər cütlük öz nümunəsini hazırlayır və təqdim edir. Təqdimat zamanı müəllim şagirdlərin təlimat əsasında hansı işi və hansı ardıcılıqla hazırladıklarını ətraflı və ardıcıl şəkildə danışmalarını tələb etməlidir. Tapşırığın əsas məqsədi şagirdlərin hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalamaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

Söz ehtiyatı

2.1.2 Tapşırıq A (iş dəftəri). Tapşırıq söz ehtiyatını zənginləşdirir və eyni zamanda şagirdlərin dünyagörüşünün artırılmasına xidmət edir. Tapşırıqda uyğun olaraq sözlər boşluqlara aşağıdakı ardıcılıqla yazılır: sərgisi, qurama, sənətkar, muzeyə.

Tapşırıq B (iş dəftəri). Bu tapşırıq hər bir şagirdə özünü dəyərləndirmə imkanı yaradır. Dərsin sonunda şagird nə öyrəndiyini, daha nələri bilmək istədiyini müəyyənləşdirir. Hər kəs tapşırığı fərdi olaraq yerinə yetirir və sonda təqdim edir. Müəllim şagirdlərin öyrənmək istədiklərini ümumiləşdirərək onlara araşdırma mövzusu verə bilər və sərbəst dərstdə müzakirə oluna bilər.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq fikir yürüdür.	Tap. A (dərslik)
İnformativ mətni oxuyarkən əsas məlumatları qeyd edir.	Tap. B (dərslik)
İnformativ mətndəki məlumatları həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.	Tap. C (dərslik)
Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır.	Tap. D (dərslik)

Sözlər arasındakı məntiqi əlaqəni müəyyən etməklə cümləni müvafiq sözlə tamamlayır.

Tap. A
(iş dəftəri)

Növbəti dərsə hazırlıq. Müəllim növbəti dərs üçün bölmə üzrə yekunlaşdırıcı tapşırıq verə bilər. Bunun üçün şagirdlərə növbəti dərsə plastik su butulkaları gətirməyi tapşırılmalıdır.

4-cü dərs. Ümumiləşdirici təkrar

• Dərslik: səh. 101

• İş dəftəri: səh. 69

Təlim məqsədləri

- Mətnin məzmununa uyğun olan (olmayan) fikirləri müəyyənləşdirir (st. 2.2.4).
- Nida cümləsində hiss, həyəcan bildirən sözləri (nidaları) müəyyən edir, vergül və nida işarələrindən yerli-yerində istifadə edir (st. 4.1.7).
- Müraciət bildirən sözlərdən sonra vergül işarəsindən istifadə edir (st. 4.1.7).
- Hərəkət bildirən sözlərdə gələcək zaman şəkilçisini (yazacağam, gələcəyəm) düzgün yazır (st. 4.1.3).
- Oxuduğu və ya dinlədiyi mətndən gəlidiyi nəticəni yazıda ifadə edir (st. 3.1.2).

Dərsin qısa planı

1	Mövzuya yönəltmə	Bölmə üzrə xatırlatma
2	Oxu	Bölmənin mövzusunu ümumiləşdirən mətnin oxusu
3	Dil qaydaları	Müraciət bildirən sözlər, nidalar üzrə iş
4	Yazı	Bölmənin əsas ideyasının bir neçə cümlə ilə ifadə olunması
5	Formativ qiymətləndirmə	

Mövzuya yönəltmə

Müəllim şagirdlərdən soruşur:

– *Bölmədə ən çox yadınızda qalan mətn hansı oldu? Hansı mətn sizin xarakterinizdə müsbət dəyişikliyə səbəb oldu?* və s. Bu suallarla şagirdlərin bölmə haqqında təəssüratlarını bölüşməsinə imkan yaratmaq olar.

Oxu

2.2.4 Tapşırıq A (dərslük). Şagirdlər tapşırıqda verilmiş bir neçə cümlədən ibarət kiçik mətni oxuyur və mətndəki əsas fikirlə bağlı olmayan cümləni (Sağlam olmaq üçün idman etmək lazımdır.) müəyyən edirlər. Sonra müəllim soruşur:

– *Mətdəki hansı cümləni mətnin əsas ideyası hesab etmək olar?* Şagirdlər mətndəki cümlələrdən birini seçməklə fikirlərini əsaslandırırlar.

Dil qaydaları

4.1.7 Tapşırıq B (dərslük). Tapşırıq vasitəsilə şagirdlərin bölmədə hiss-həyəcan bildirən sözlərlə (nidalar) bağlı öyrəndikləri biliklərin mənimsənilmə səviyyəsi yoxlanılır.

4.1.7 Tapşırıq C (dərslük), tapşırıq A (iş dəftəri). Hər iki tapşırıq bölmədə müraciət bildirən sözlərlə bağlı tədris olunan nəzəri materialın qavranılmasını yoxlayır. Dərslükdəki C tapşırığını şagirdlər kollektiv şəkildə yerinə yetirirlər. Müəllim cümlələri bir-bir lövhədə yazır. Şagirdlər növbə ilə lövhə qarşısına gəlib cümlələrdə uyğun yerlərdə vergül işarələrini qoyur və fikirlərini əsaslandırırlar.

4.1.3 Tapşırıq Ç (dərslük). Tapşırıq vasitəsilə bölmədə öyrədilən orfoqrafik biliklərin şagirdlər tərəfindən mənimsənilmə səviyyəsi yoxlanılır.

Yazı

3.1.2 Tapşırıq B (iş dəftəri). Şagirdlər bölmənin ideyasına uyğun bir neçə cümlə yazmaqla bölmə üzrə tədris olunan mövzuları qavradıq-

larını nümayiş etdirirlər.

Əlavə tapşırıq: “Köhnəlmis əşyalara ikinci həyat verək” şüarı altında daxil, qələmqabı, gülqabı və s. hazırlana bilər. Bu fəaliyyəti qruplarla və ya cütlərlə iş formasında yerinə yetirmək olar.

Müəllimin nəzərinə! Tapşırıqla bağlı nümunə bölmənin titul səhifəsində (səh. 81) göstərilmişdir.

Formativ qiymətləndirmə

Şagirdlərin bilik və bacarıqları aşağıdakı meyar və materiallar vasitəsilə qiymətləndirilir.

Meyarlar	Materiallar
Mətnin məzmununa uyğun olmayan cümləni müəyyən edir.	Tap. A (dərslük)
Nida cümləsində hiss, həyəcan bildirən sözləri (nidaları) müəyyən edir.	Tap. B (dərslük)
Müraciət bildirən sözlərdən sonra vergül işarəsindən istifadə edir.	Tap. C (dərslük), Tap. A (iş dəftəri)
Hərəkət bildirən sözlərdə gələcək zaman şəkilçisini (acaq,əcək) düzgün yazır.	Tap. Ç (dərslük)
Oxuduğu və ya dinlədiyi mətndən gəldiyi nəticəni yazıda ifadə edir.	Tap. B (iş dəftəri)

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

- Dərslik: səh. 102-103 • İş dəftəri: səh. 70-71

Tədris ilinin sonunda dərslik və iş dəftərində II sinifdə keçilən dil qaydaları və filoloji anlayışlarla bağlı təqdim olunan tapşırıqlar müvafiq standartların nə dərəcədə reallaşdığını yoxlamağa imkan verir. Tapşırıqlar, əsasən, dil qaydalarını əhatə edir. Həmçinin oxu (söz ehtiyatı) və yazı məzmun xətti üzrə mənimşəkilən bir sıra filoloji anlayışlarla bağlı (fakt və münasibət, atalar sözü, mövzu, sözün mənası, ümumi məna, nəzakətli sözlər) tapşırıqlar da verilmişdir. Tapşırıqlar tətbiqi xarakterlidir və şagirdlərin nitq bacarıqlarını üzə çıxarır. Dərslikdə verilən bir sıra tapşırıqlar kollektiv şəkildə müzakirə yolu ilə yerinə yetirilə bilər. Fərdi yerinə yetirilən tapşırıqların sonda ümumi siniflə müzakirə edilməsi məqsədəuyğundur. Tapşırıqlar aşağıdakı təlim məqsədlərinin reallaşdırılmasına xidmət edir.

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri	Materiallar
4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi qrammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Əlamət bildirən sözləri məna qruplarına görə (rəng, dad və s.) fərqləndirir.	Tap. A (dərslik)
2.2.2. Bədii və informativ mətnləri fərqləndirir.	Mətnə fakt və münasibət ifadə edən fikirləri fərqləndirir.	Tap. B (dərslik)
4.1.6. Cümlənin formalaşmasında baş və ikincidərəcəli üzvlərin rolunu izah edir.	Cümlədə subyekt və hərəkəti müəyyən edir.	Tap. C (dərslik)
2.1.1. Yeni sözləri müvafiq məna qrupuna aid edir və anlayışın əlamətlərini sadalayır.	Varlığın əlamətlərini və aid olduğu ümumi mənanı bildirməklə sözü izah edir.	Tap. Ç (dərslik), Tap. A (iş dəftəri)
4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi qrammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və ya inkarda olduğunu müəyyən edir.	Tap. D (dərslik)
4.1.3. Səs və hərf tərkibi fərqlənən bəzi sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.	Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərdə bir sıra sait (ü-u, a-ə, o-a) və samitlərin (k-g, t-d) düzgün yazılış qaydalarına riayət edir.	Tap. E (dərslik)
4.1.1. Saitləri növlərinə görə (qalın, incə, dodaqlanan, dodaqlanmayan) fərqləndirir.	Ahəng qanununa tabe olan sözləri müəyyən edir.	Tap. Ə (dərslik)
1.2.3. Danışarkən fəal leksikadan və sadə sintaktik konstruksiyalardan istifadə edir.	Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq nitq etiketi seçir.	Tap. F (dərslik)
4.1.7. Cümlədə durğu işarələrindən (sual işarəsi, nida işarəsi, vergül, qoşa nöqtə, tire) yerli-yerində istifadə edir.	Vasitəsiz nitqdə (dialoqlarda, obrazların nitqində) durğu işarələrindən (tire, qoşa nöqtə, dırnaq) yerli-yerində istifadə edir.	Tap. G (dərslik), Tap. D (iş dəftəri)
4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi qrammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hərəkət bildirən sözləri zamana görə fərqləndirir.	Tap. B (iş dəftəri)

4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi qrammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Miqdar və sıra saylarını fərqləndirir.	Tap. C (iş dəftəri)
2.1.2. Kontekstdən çıxış edərək söz və ya ifadənin mənasını müəyyən edir.	Sözün mənasını kontekstə görə müəyyənləşdirir.	Tap. Ç (iş dəftəri)
4.1.5. Ad, əlamət, say, hərəkət bildirən sözlərin bəzi qrammatik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Şəkilçiləri (-lar, -çı, -lı) sözə əlavə edərək əhəng qanununa uyğun düzgün variantı seçir.	Tap. E (iş dəftəri)
2.1.4. Sadə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Atalar sözlərini mövzulara görə qruplaşdırır.	Tap. Ə (iş dəftəri)

BURAXILIŞ MƏLUMATI

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Azərbaycan dili (tədris dili) fənni üzrə dərsliyin (qrif nömrəsi: 2019-133)
metodik vəsaiti*

Tərtibçi heyət

Müəlliflər

**Ülkər Nurullayeva
Şəhla Zahidova
İradə Bayramova
Aysel Xanahiyeva
Könül Məhyəddinova**

Layihə rəhbəri

Rəfiq İsmayılov

Bədii redaktor
Dil-üslub redaktoru
Texniki redaktor
Dizayner
Korrektor

**Taleh Məlikov
Dilruba Cəfərova
Zeynal İsayev
Taleh Məlikov
Fəridə Ziyadova**

© **Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi**

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

ISBN 978-9952-8401-5-5

Hesab-nəşriyyat həcmi: 26,5. Fiziki çap vərəqi: 28.
Səhifə sayı 224. Formatı: 57×82 1/8 . Kəsimdən sonra ölçüsü: 195×275.
Şriftin adı və ölçüsü: Calibri 11 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş ____ . Tirajı 250. Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 24.08.2020

Çap məhsulunu hazırlayan:
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu (Bakı ş. A.Cəlilov küç., 86).

Çap məhsulunu istehsal edən:
“Çaşıoğlu Eİ” MMC, Bakı ş., M.Müşfiq küç., 2 A.

LAYIHƏ

Pulsuz

LAYİHƏ